

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β', τεύχος 88, Σάββατο 17 Δεκέμβρη 1977 Δρχ.20.

Αμερικανικές βάσεις:
Ένα διπλωματικό όπλο
γιά την Τουρκία

0 2 ΣΕΠ. 2005

κυκλοφορεί

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΥΠΟΔΟΜΗ

Ἀγγλοελληνικές εκδόσεις
 Κεντρική διάθεση: Pop Eleven
 Σκουφά 15
 1ος ὄροφος
 Τηλ: 363.1860

Ἐκδόσεις Ι. Χατζηνικολῆ

150	280	420	320
230	150	250	150
150	230	100	230
<p>Jacques Lacarrière</p> <p>Οἱ Γνωστικοί</p>	<p>Jacques Lacarrière</p> <p>Οἱ Ἐνθεοὶ</p>	<p>François Châtelet</p> <p>Περὶ Μορίων καὶ Ἀνθρώπων</p>	<p>Ἄρθουρ Κάιζλερ</p> <p>Ὁ Βούρκος τῆς Γῆς</p>
100	230	280	100

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
 Ι. Χατζηνικολῆ, Πλουτάρχου 10, τηλ. 743297

στις ἐπάλξεις τῆς Δημοκρατίας

ἡ ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ

ἡ ἀπογευματινὴ σου ἐφημερίδα

Περίοδος Β
Χρόνος 4ος
Τεύχος 88

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ Δημοχάρους 60,
Αθήνα 601. Τηλ. 732-713 - 732-819

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ρεπορτάζ	4
Γ. ΦΑΤΣΗ: Οι βάσεις των ΗΠΑ στη Τουρκία	6
ΡΕΠΟΡΤΕΡ: Οι «υπεύθυνες δη- λώσεις» και πώς ΔΕΝ καταργη- θήκανε	9
ΚΥΠΡΙΑΚΟ: Τό αδιέξοδο και ή προεδρικές εκλογές. Του ΓΙΑΝ- ΝΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ. Οι «προστάτι- δες δυνάμεις και ή Κύπρος. Του ΔΗΜΟΝΙΚΟΥ	10
Δ. ΜΑΡΚΟΥ: Η κρατική θία και οι σημερινές ιδιομορφίες της	12
«ΥΠΟΘΕΣΗ Σερίφη»	14
Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ: Η Βουλή μέ άρθρους	15
Κ. ΦΕΡΜΕΛΕΝ: Ανάπτυξη και μετανάστευση στό λεκανοπέδιο των Σερρών	18
ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΣΑΜΑΡΑ: Έτσι γνώ- ρισα τό ΓΙΩΡΓΟ ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ	24

Τ. ΛΟΥΓΓΗ: Η θέση του ελληνι- σμού στό μεσαιωνικό Βυζάντιο ..	32
Γ. ΒΕΛΤΣΟΥ: Κρατική Βία και κοινωνικό κίνημα	36
Ν. ΔΗΜΟΥ: Μιά συνέντευξη στό «Σπήγκες»	40
Κ. ΣΚΛΑΒΟΥ: Ο Μάξιμος και ή έποχή μας	42
Γ. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑ: Ένας καθυστε- ρημένος πρόλογος	43
ΑΝΝΗΣ ΚΟΛΤΣΙΔΟΠΟΥΛΟΥ: «Φθινοπωρινή ιστορία»	45
Richard Clogg: Κριτική θιθλίου ..	46
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ	47
ΔΙΑΛΟΓΟΣ	50
Γ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ: Μνήμη Δημήτρη Θεοχάρη	54

ΕΘΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΜΑΧΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ

Τά έθνικά θέματα επικαλέστηκε ο κ. Καραμανλής για την προσφυγή στις εκλογές της 20 Νοέμβρη. Τά έθνικά θέματα στάθηκαν στό επίκεντρο των συζητήσεων που άρχισαν στη Βουλή.

Και πάντως, αυτά τά έθνικά θέματα, όπως έχει διαφανεί, θά κυριαρχήσουν στην πολιτική ζωή της χώρας στό άμεσο, στό προσεχές μέλλον. Η έ πολυπλοκές συσχετίσεις και άναφορές για τούς ανταγωνισμούς των μεγάλων, τούς δρόμους και τόν έλεγχο των πετρελαίων, τις γειτνιάσεις μέ ελεύθερες περιοχές και τούς προσανατολισμούς μέ διάφορους άξονες, τά έθνικά θέματα συσκοτίζονται και άναπέμπονται σε σχήματα μακριά και έξω από έμας. Έχουμε συνεχώς τό αΐσθημα πώς βρισκόμαστε μέσα σ' ένα σκοτεινό, λαβυρινθώδες κανάλι και βαδίζουμε μία άγνωστη πορεία.

Γίεσα σ' αυτόν τόν κυκεώνα και την ασάφεια, κάποιες στιγμές όλα αυτά τά άδιέξοδα και τά σύνθετα σχήματα φωτίζονται. Το αΐσθημα άναμονής και άβεβαιότητας παίρνει συγκεκριμένη μορφή και όλα προσορίζονται μέ σαφήνεια. Ξαφνικά τά σχήματα και οι συσχετίσεις ξεκαθαρίζονται. Αυτό έγινε μέ τόν "Αττίλα" στην Κύπρο, μέ τούς κλάσσους περιπατους στό Αιγαίο, μέ τις συμφωνίες για τις βάσεις.

Και όμως εξακολουθούν νά μάς βεβαιώνουν πώς για τά έθνικά συμφέροντα πρέπει νά παραμείνει κλειστός ο φάκελος της Κύπρου, πρέπει νά κρατηθεί διακριτικά μυστικό τό περιεχόμενο των συμφωνιών για τις βάσεις, πρέπει νά παρακαμφθούν κάποια προβλήματα μέ τις ΗΠΑ. Τά έθνικά θέματα πρέπει νά άναχθούν σε "υπερεθνικά" σχήματα γιατί ή προσπάθεια και ή λύση τους θά γίνει μέσω αυτών.

"Έτσι, στόν τόπο αυτόν, ο ελληνικός λαός κλιείται νά δεχτεί ότι τά όικιά του προβλήματα λύνονται και τά όικιά του συμφέροντα δικαιώνονται "έντός των συμμαχικών πλαισίων".

Όμως μόνον έξω από τά πλαίσια αυτά και μετά από την άδελπική της χώρας από σύμφωνα και έξαρτήσεις και όταν ιαμμία ύναμη όέν θά παρυσταται σάν προστάτης, θά μπορέσει ο ελληνικός λαός νά διαφεντεύει τη μοτρα του και νά φροντίζει τά συμφέροντά του - έθνικά ή άλλα - όπως ο ύιος γνωρίζει και επιθυμεί.

αντι

Ἡ ἐπάνοδος (στό στρατιωτικό ΝΑΤΟ) καί ἡ ἀποσταθεροποίηση

Ἡ ΝΕΡΟΠΟΝΤΗ μπορεῖ νά «ἐπιβίβει» 14 προάσια τῆς Ἀθήνας. Καί ὁ κ. Καραμανλῆς ν' ἀναρωτιέται πάντα ἂν ὑπάρχουν δυνάμεις πού, μέσα στους κόλπους τῆς «Νέας Δημοκρατίας», δουλεύουν γιά τήν ἀποσταθεροποίηση. Ἀπό ΝΑΤΟ πάντως, πᾶμε καλά... Σέ τέτοιο βαθμό, ὥστε νά ἐξακολουθεῖ – ἐπί μιᾷ ὁλόκληρη ἐβδομάδα – ἡ κυβερνητική εὐφορία, γιά τή μεγάλη «ἐπιτυχία» πού σημειώσαμε στή χειμερινή σύνοδο τοῦ ΝΑΤΟ.

Τήν «ἐπιτυχία» αὐτή, μᾶς τήν ἔδωσαν μ' ἓνα δραματικό «φλάς-μπάκ», οἱ «ἄριστα πληροφορημένες πηγές». Στίς Βρυξέλλες – μᾶς ἐξήγησαν – ὅλα ἦταν μαύρα καί σκοτεινά: Ἡ Ἀγκυρα ἐπέμενε στήν πρότασή της γιά τετραμερῆ. Ὁ γενικός γραμματεῆς τοῦ ΝΑΤΟ ἐξυμνοῦσε τή «συνφιλιωτική εὐκαμψία» τῆς Τουρκίας. Οἱ Ἀμερικανοί, οἱ Δυτικογερμανοί, οἱ Ἀγγλοι, οἱ Νορβηγοί, τόνιζαν τήν ἀνάγκη νά ἀρθεῖ τό ἐμπόρο... Καί ξαφνικά, ἤλθαν τά δύο «αὐστηρά» – ἂν μή «σκληρά» – μηνύματα τοῦ κ. Καραμανλῆ: Κανείς, τούς εἶπε, δέν μπορεῖ νά παίξει μέ τήν Ἑλλάδα... Καί, ἀμέσως, τό κλίμα ἄλλαξε ὑπέρ ἡμῶν... Οἱ Τούρκοι δέν ἐπέμεναν πιά γιά τήν τετραμερῆ. Καί οἱ Νορβηγοί, οἱ Ἀγγλοι, οἱ Δυτικογερμανοί, οἱ Ἀμερικανοί, δέν καθόρισαν ἡμερομηνία γιά τήν ἄρση τοῦ ἐμπόρου. «Ἡ νίκη τῆς Ἑλλάδας, ἦταν – καί εἶναι – πασιφανής»!

Θά ἔλεγε κανείς ὅτι κάποιος κάνει μαῦρο χιοῦμο ἢ ὅτι, ἔστω, ὑποτιμᾷ τή νοημοσύνη μας, ἀφοῦ ἡ ὁποιαδήποτε νίκη στό Κυπριακό ἢ στό θέμα τοῦ Αἰγαίου, συναρτάται ὄχι μέ τή μορφή ἀλλά μέ τήν ἐκδοση τῶν ὅποιων συνομιλιῶν, μέ τή ἀποχώρηση τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων ἀπό τήν Κύπρο ἢ τήν ἐγκατάλειψη, ἀπό πλευρᾶς Ἀγκυρας, τῶν ἐπεκτατικῶν τῆς δόξῃς στό Αἶγαίο. Ὅσο γιά τήν ἄρση τοῦ ἐμπόρου, μπορεῖ νά μήν καθορίστηκε ἀκόμα ἡ σχετική ἡμερομηνία, ἀλλά τό Σταίητ Νηπάρτμεντ δεσμεύτηκε ἤδη νά πιέσει τό Κογκρέσο πρὸς τήν κατεύθυνση αὐτή, ἀποσυρθέντας τό Κυπριακό ἀπό τήν προώθηση τῆς ἀμερικανοτουρκικῆς ἀμυντικῆς συμφωνίας. Πού βρῖσκεται, λοιπόν, ἡ ἑλληνική «νίκη»;

Ἡ «νίκη» ἐγκτεται, θά μᾶς πει ὁ κ. Ἀβέρωφ – πού ἔμαθε, στό μεταξύ, ὅπως εἶδαμε στήν Τ.Β., νά χαιρετᾶ στρατιωτικά, ἂν καί χωρὶς πηλῆκιο, ἀκόμα... – στό ὅτι ἡ Ἑλλάδα ἐγινε δεκτῆ, σάν πλήρες καί ἰσοτίμο μέλος, στήν ἐπιτροπὴ ἐπεξεργασίας τοῦ (μακρόπνοου) ἀμυντικοῦ προγράμματος τοῦ ΝΑΤΟ, γιά τή δεκαετία 1980-1990... Ἡ «νίκη» ἐγκτεται στό ὅτι, παρά τήν ἀντίδραση τῆς Τουρκίας, ἀργά, ἀλλά σταθερά, ἐπανερχόμαστε στή στρατιωτικὴ δομὴ τοῦ ΝΑΤΟ... Ἡ «νίκη» ἐγκτεται στό ὅτι ἀποβάλλοντας καί τό τελευταῖο φύλλο συκῆς σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τή μὴ συμμετοχὴ μας στό στρατιωτικό ΝΑΤΟ, μέτουμε σέ κοινές μὲ τήν Τουρκία ἀεροναυτικῆς ἀσκῆσεις τῆς Συμμαχίας, ὑπὸ Ἀγγλο – καί ὄχι ὑπὸ Τούρκο – ναύαρχο!

Φαίνεται πὺς κάτω ἀπὸ ἓνα καθεστῶς αὐταρχισμοῦ, τά πάντα, ἀκόμα καί τά πιό παράλογα, ἀποκτοῦν τή δική τους διάσταση λογικῆς. Μιά διάσταση πού, τριάμισι χρόνια μετὰ τήν κατάρρευση τῆς δικτατορίας, ἐπιτρέπει στή χούντα νά ἐγκαθιστᾷ τό πρῶτο τῆς προγεφύρωμα στή Βουλῆ, στό Σύνδεσμο Ἑλλήνων Βιομηχάνων νά καθορίζει τό πρόσωπο καί τήν ποιότητα τοῦ ὑπουργοῦ Συντονισμοῦ, στόν κ. Μπάλλο νά ἐκφωνεῖ λό-

γους σάν νά διανύουμε ἀκόμα περίοδο ἐμφυλίου πολέμου, καί στόν κ. Ἀβέρωφ νά διαβεβαιώνει πὺς, χωρὶς αὐτόν, οἱ «ἰσοροπίες» στό στράτευμα – ἰσοροπίες μεταξύ τῶν δυνάμεων τῆς ἐκτροπῆς καί τῶν δυνάμεων τῆς νομιμοφροσύνης – θά διαταραχθοῦν, ὁποσοδήποτε!

Κάτω ἀπὸ τήν ἴδια διάσταση, κι ἐνῶ ὑπάρχει πλοῦσια καί ὀδυνηρὴ ἐμπειρία γιά τό πού ὀδήγησε – καί ὀδηγεῖ – ἡ φιλοσοφία τοῦ «ἀ ν ἡ κ ο μ ε ν εῖ ς τ ἧ ν Δ ὕ σ ι ν», ἐπιμένουμε ν' ἀναζητοῦμε λύσεις στό Κυπριακό ἢ στό Αἰγαϊακό, μέσα στά πλαίσια τῆς Ἀτλαντικῆς Συμμαχίας, χρίζοντας ἐμεῖς οἱ ἴδιοι τοὺς Ἀμερικανούς σάν «ἐπιδιαιτητές» τῶν διαφορῶν μας μέ τήν Τουρκία. Ἔτσι, ἀτάραχοι καί ὀλύμπιοι, ἀκοῦμε τό δυτικογερμανό ὑπουργό Ἀμύνης κ. Λέμπερ νά μᾶς συμβουλεύει πὺς δέν πρέπει νά ἐναντιωνόμαστε στήν ἄρση τοῦ ἐμπόρου, γιατί «ἐνίσχυση τῆς ἀμυντικῆς ἱκανότητος τῆς Τουρκίας, σημαίνει ἐνίσχυση τῆς Συμμαχίας, ἀρα ἐνίσχυση τῆς ἀμυντικῆς ἱκανότητος τῆς Ἑλλάδας»! Ἄλλο τόσο, ἐτοιμαζόμαστε νά δεχθοῦμε, τόσο ἐμεῖς ὅσο καί οἱ Κύπριοι, τή νέα περιοδεία τοῦ προεδρικοῦ ἀπεσταλμένου Κλίφορντ, ἐνῶ γνωρίζουμε καλῶς τὸν ἄνδρα καί τήν ἐμμονή του, ἀπὸ τὸν περασμένο Μάιο, προκειμένου νά μᾶς πείσει (ἀκριδέστερα νά πείσει τὸν κ. Καραμανλῆ...) ὅτι, χάρις στή διαλλακτικότητα τῆς Τουρκίας, «ἔχει σημειωθεῖ πρόοδος στό Κυπριακό».

Κάτω ἀπὸ τά δεδομένα αὐτά, εἶναι πολὺ φυσικό γιά μιᾷ κυβέρνησης τύπου «Νέας Δημοκρατίας» νά παρουσιάσει καί τήν ἐπάνοδό μας στό στρατιωτικό ΝΑΤΟ σάν μιᾷ καταπληκτικὴ ἑλληνικὴ ἐπιτυχία, ἀφοῦ, στό μεταξύ, θά ἔχουμε «ὑπερφαλαγγίσει» τίς τουρκικῆς ἐνστάσεις καί ἀντιδράσεις! Καί ἡ ἐπάνοδος αὐτή, κρίνεται πιά, ἀπὸ τοὺς πολιτειακούς καί πολιτικούς παράγοντες τοῦ κυβερνῶντος κόμματος, σάν ἀναπόδραστη ἀναγκαιότητα, ἔστω καί ἂν τό «ἀντάλλαγμα» πού θά ὑποχρεωθεῖ νά δώσει ἡ Τουρκία, θά εἶναι νά ἐπιστρέψει τό 6-8% τῶν σημερινῶν κατεχομένων ἐδαφῶν, πού στήν ἀπλοελληνικὴ, θά πει νά κρατήσῃ τό 34% ἀπὸ τό 37% πού κατέχει σήμερα. (Οἱ ἀριθμοὶ δέν εἶναι αὐθαίρετοι. Περιέχονται σέ κάποιο τελευταῖο ἀμερικανοτουρκικό σχέδιο «λύσεως τοῦ Κυπριακοῦ» πού, ἂν θά πιστέψουμε τὴ «Χουριέτ», συζητήθηκε στήν πρόσφατη σύνοδος τοῦ ΝΑΤΟ, στίς Βρυξέλλες...)

Ἦδη, γιά τὴ διαγραφόμενη αὐτὴ ἐπάνοδο στό στρατιωτικό ΝΑΤΟ, ὅπως καί γιά τὴ συμμετοχὴ τῆς χώρας στήν ἐπιτροπὴ ἐπεξεργασίας τοῦ ἀμυντικοῦ προγράμματος γιά τὴ δεκαετία 1980-1990, οἱ δυνάμεις τῆς ἐκτροπῆς, ὅπως καί «οἱ διαβρωτικῆς δυνάμεις πού δροῦν στους κόλπους τῆς κυβερνητικῆς παρατάξεως» (γιά ν' ἀναφερθοῦμε σέ μιᾷ διατύπωση τῆς ΕΔΗΚ), δέν ἀποκρύπτουν τὴν ἱκανοποίησή τους... Ἐξέρουν πὺς ὅσο προωθεῖται – καί σταθεροποιεῖται – στόν ἑλληνικό χώρο τὸ πολιτικοστρατιωτικό πλέγμα πού ἐκφράζεται μέ τήν Ἀτλαντικὴ Συμμαχία, τόσο τὰ σχέδιά τους γι' ἀποσταθεροποίηση διευκολύνονται. Καί εἶναι γνωστό πὺς ὅταν οἱ καλοὶ μας σύμμαχοι μιλοῦν γιά «σταθεροποίηση τῆς περιοχῆς» (Μεσόγειος, Μέση Ἀνατολή, κ.λπ.), ἐννοοῦν, προπαντός, ἀποδυνάμωση τῆς Δημοκρατίας. Καί τῆς πιό ἰσχυρῆς, καί τῆς πιό ἀσθενητικῆς...

ΟΙ ΠΑΝΗΓΥΡΙΣΜΟΙ

Μερικοί άπορησαν με τον πανηγυρικό τόνο που δόθηκε φέτος στην επέτειο του Δεκέμβρη: πώς ό κ. Μπάλκος είπε όσα είπε – και βρήκε συνήγορο τον «Ελεύθερο Κόσμο» – πώς έφτασαν τά πράγματα νά παραστεί στό μνημόσυνο ή ήγεσία του Στρατού και ό μόνιμος προϊστάμενός του κ. Αθέρωφ. Φαίνεται πώς ξεχάσαμε πού ζούμε: Πρίν δυό χρόνια δημοσιεύσαμε τό υπόδειγμα μιάς διαστρεβλωτικής και άναμοχλευτικής όμιλίας πού διαβάστηκε στις στρατιωτικές μονάδες. Τά ίδια έγιναν και πέρυσι – και πάλι τό καταγγείλαμε. Φέτος, πάλι τά ίδια γίνονται. Η κρατική γραφειοκρατία, τά Σώματα Ασφαλείας και ό Στρατός, μέ πάγιες έγκυκλίους, ειδικές εκδόσεις και φυλλάδια «έθνικής διαπαιδαγώγησης» έχουν μάθει «πώς έγιναν τά γεγονότα». «Όλος αυτός ό κόσμος – ή τουλάχιστον μόνον... αυτός – γαλουχήθηκε μ' αυτό τόν τρόπο. Μόνον πού δέν είναι ζήτημα κακής ή έλλιπούς πληροφόρησης. Είναι σκόπιμη πολιτική επιλογή όσα γράφονται, λέγονται και γίνονται κάθε χρόνο τέτοιες μέρες. Και ή εύθύνη δέν είναι απλά υπόθεση ενός ύπουργού. Μετά τό Δεκέμβρη του '44, στήθηκε τό κράτος τής Δεξιάς στήν Ελλάδα. Αυτό είναι τό γεγονός πού πανηγυρίζεται. Είναι λογικό και συνακόλουθο λοιπόν νά κατατίθεται και στεφάνι στόν Άγνωστο Στρατιώτη. Μίλησε κανείς ποτέ γιά έμφύλια σύρραξη; Είπε ποτέ κανείς τήν αλήθεια;

ΜΙΑ ΕΠΕΤΕΙΟΣ

Η δέκατη επέτειος του «βασιλικού αντιπραξικοπήματος» τής 13 Δεκέμβρη '67, έδωσε τήν εύκαιρία («ΒΗΜΑ», 11 τρ). σέ μερικούς από τούς άξιωματικούς-πρωταγωνιστές του (Περιδης, Έρσελμαν, Μανέττας, Βιδάλης, Κόλλιας κ.ά) νά μιλήσουν γιά τό «έγχειρημα», λέγοντας (ή... μή λέγοντας) γιά τά αίτια τής άποτυχίας του, αλλά θεβαιώνοντας ταυτόχρονα ότι σκοπός τους ήταν «ή άποκατάσταση τής νομιμότητας» – και τίποτα άλλο. Κι όμως ό «βασιλεύς Κωνσταντίνος» είχε άλλους σκοπούς. Λίγο πρίν από τήν «έθνοσωτήριο» έτοίμαζε δικό του πραξικόπημα, μέ τούς ΒΑΣΙΛΙΚΟΥΣ άξιωματικούς – τούς γνωστούς, πιά, στρατηγούς. Και στις 13 Δεκέμβρη, στό περιβόητο διάγγελμά του από κάποιο ραδιοφωνικό σταθμό τής Λάρισας, ΔΕΝ Ξέχασε (ζητώντας από τό λαό... ένίσχυση) ότι «ή κομμουνιστική μειοψηφία, καθ' όλην τήν διάρκειαν τής τελευταίας 25ετίας, δέν απέβλεπε παρά εις τήν ανατροπήν του κοινωνικού και πολιτικού καθεστώτος διά θναιών και ύπουλών μέσων»! Και γι' αυτό θεβαίωνε ότι «ουδέμια συνεννόησις θά ύπάρξει μέ τούς άπεργαζομένους τόν έθνικόν δλεθρον κομμουνιστάς».

Πέρασαν δέκα χρόνια από τότε. Και ΚΑΝΕΝΑΣ από όλους αυτούς τούς ανώτατους άξιωματικούς (στρατηγούς, αντιστράτηγους), τούς δεδηλωμένους «βασιλικούς άξιωματικούς», δέν ηγήκε καθαρά και ξεάσπερα νά πει ΟΤΙ ΞΕΡΕΙ γιά κείνη τήν προχουντική περίοδο, και νά ζητήσει διπλά συγγνώμη από τόν ελληνικό λαό: συγγνώμη γιατί ή ήγεσία του στρατεύματος έτοίμαζε μαζί μέ τό βασιλιά δικτατορία. Και συγγνώμη γιατί κάποιοι ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ κατάφεραν νά ΕΙΚΑΘΙΔΡΥΣΟΥΝ τή δικτατορία στή χώρα. Ούτε ένας...

ΕΝΑ «ΠΑΡΑΘΥΡΟ»

Χωρίς νά θέλουμε νά προσθέσουμε κι άλλα προβλήματα στά τόσα πού έχει αναλάβει ή τριμελής επιτροπή (Ζίγδης, Βενιζέλος, Παπαθεμελής) πού θρικόκεται σήμερα στήν ήγεσία τής ΕΔΗΚ, δέν μπορούμε νά μν έπισημόνουμε (μέ όχι μικρή έκπληξη) ένα ουσιαστικότατο, γιά μās, γεγονός: σέ δυό από τίς πέντε... «άποκλειστικές» συνεντεύξεις πού ό επικεφαλής τής επιτροπής Ι. Ζίγδης έδωσε μέσα σέ 48 ώρες σέ ισάριθμες άθηναικές έφημερίδες, άφηνε άνοιχτό κάποιο «παράθυρο» γιά τήν έπιστροφή στό κόμμα, μερικτών πού κάποτε έφυγαν από αυτό. Δέν θέλουμε νά πιστέψουμε ότι μπορεί μέ τά όσα συγκινητικά έλεγε ό κ. Ζ. νά έννοούσε τούς Ιουλιανούς άποστάτες. Μερικοί, έτσι τό έρρήνεψαν. Ήταν λάθος έρμηνεύελα άραγε;

Η ΧΙΛΗ ΚΙ ΕΜΕΙΣ

Οι συχνές έπισκέψεις κάποιων εκπροσώπων τής χούντας του Πινοσέτ στήν Άθήνα, δέν κρύβουν μόνο δικαιολογημένες άπορίες γιά τό τί (και μέ ποιούς) σχεδιάζουν στή χώρα μας οι χιλιανοί φασίστες. Δείχνουν και κάτι άλλο πού μέ θλίψη έπισημαίνουμε: τήν έλλειψη ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗΣ αντίδρασης του δημοκρατικού κόσμου... Έχοντας τόσο πρόσφατη τήν πικρή έμπειρία όχι μόνο τής φασιστικής δικτατορίας των συνταγματαρχών, αλλά και τής άδιαφορίας ή του «μέ τάκτ ένδιαφέροντος» μερικτών «φιλικών» κρατών, καταλαβαίνουμε

ΑΝΤΙ-ΘΕΣΕΙΣ

όσο λίγοι ότι μόνο ή ΛΑΙΚΗ ΚΙΝΗΤΟΠΟΙΗΣΗ (όταν ή έπίσημη κυβερνητική θέση είναι δεδομένη) μπορεί «κάτι» νά κάνει. Και κάτι τέτοιες έπισκέψεις είναι πρόκληση. Τά κόμματα τής δημοκρατικής αντιπολίτευσης, οι νεολαίες, οργανώσεις, σύλλογοι (μέ επικεφαλής τήν «Ελληνική Έπιτροπή Άλληλεγγύης πρός τό Λαό τής Χιλής») πρέπει νά κινητοποιηθούν. Ό μαρτυρικός λαός τής Χιλής περιμένει μιά συμπαράσταση ουσιαστική από μās...

ΜΙΑ ΑΠΟΥΣΙΑ

Από τή νέα κυβέρνηση Καραμανλή λείπει ένα «μεγάλο όνομα»: ό Δ. Μπίτσιος. Μιά καλή άπουσία, μέσα στις τόσες κακές παρουσίες. Διπλωμάτης τής καριέρας, γρήγορα συνδέθηκε μέ τό πολιτικό παρασκήνιο και – σάν διευθυντής του πολιτικού γραφείου του παλατιού – πρωταγωνίστησε (πάντα παρασκηνιακά) στά γεγονότα τής διετίας 1965-67, πού έτοίμασαν τό δρόμο στή στρατιωτική δικτατορία. Ίσως γι' αυτό στάθηκε πιστός ύπηρετής τής χούντας, τήν όποία εκπροσώπησε στόν ΟΗΕ δίνοντας όχι λίγες μάχες ύπέρ αυτής. Μέ τήν «άλλαγή», έγινε ύπουργός Έξωτερικών τής Ν.Δ. και τό διπλωματικό σώμα άνακουφίστηκε: άφου ό Μπίτσιος γίνονταν ύπουργός, πόσοι διπλωμάτες μπορούσαν νά διωχτούν; Μετρημένοι στά δάχτυλα! Και... δέν έπεσαν έξω!

Τώρα πού (γιά ποιούς άραγε λόγους;) «Μπίτσιος τέλος», κάποιοι θρέθηκαν νά του θγάλουν τόν πολιτικό επικήδειο: τά «Πολιτικά Θέματα», πού θλίβονται γιατί «χάνεται από τό προσκήνιο» άφου τρία χρόνια «ύπηρετήσε μέ ύπηρεσιακή έπάρκεια και άναμφισβήτητη ικανότητα τόν χώρο του: τήν ελληνική έξωτερική πολιτική»! Τό καλό περιοδικό άναφέρει γιά «πολλές σκιές» στό παρελθόν του κ. Μ., μά έπιμελώς άποφεύγει νά μνημονεύσει τή χουντική περίοδο. Κι ίσως νά τόκανε από λόγους (δικαιολογημένης, μεταξύ μας) άβρότητας, άν δέν προχωρούσε πιά κάτω. Άν, δηλαδή, δέν εκθείαζε τήν «προσφορά του (ΣΣ: του Μπίτσιου!) στή διπλωματική μάχη τής δημοκρατικής Ελλάδας» (!) γιά (... «τήν άποκατάσταση των διπλωματικών σχέσεων τής χώρας μας πού είχαν ύποβαστεί μέχρι και παγώματος κατά τή διάρκεια τής δικτατορίας»!! (Π.Θ. τ. 177/3-9 Δεκ. 77). Είλικρινά, δέν ξέρουμε άν χρειάζεται νά παραγγείλουμε πλερέζες ή... ζουρλομανδύα!

«ΤΟ ΣΥΝΔΡΟΜΟ ΦΟΒΟΥ ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΑ»

«Λιγότερο επικίνδυνο» βλέπει τόν πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ κ. Ά. Παπανδρέου στή νέα Βουλή ή κ. Έλένη Βλάχου. Και ουσιαστά ψυχραιμία και ύπομονή σέ όσους ύποφέρουν από τό «σύνδρομο φόβου» πού προκαλεί ό Άνδρέας («Καθημερινή», 12 τρ). Δικαιώμα τής, θέβαια... Μόνον πού γιά νά σπρίξει τήν έπιχειρηματολογία τής επικαλείται «σημαντικές παρουσίες» και «πεπειραμένες φωνές» τής νέας Βουλής, βάζοντας στό ίδιο σουβάλι τόν κ. Π. Κανελλόπουλο και τόν «άγέρωχο κ. Ι. Ζίγδη» μέ τόν... Κ. Μητσοτάκη («ό κύριος αντίπαλος του Άντρέα», πού «είναι σέ θέση, γιά νά μεταχειριστούμε μιά κάπως λαϊκή έκφραση, «νά του αλλάξει τά φώτα...») και τόν... Σπύρο Θεοτόκη! («Όσο νά διαφωνεί κανείς μέ τήν πολιτική σκέψη του, δέν μπορεί νά άμφισβητήσει τήν ρητορική του δεινότητα»). Τί καλά πού θά ήταν άν ή εκδότις τής «Κ» είχε όριστικά άπαλλαγεί από κάποιο προδικτατορικό σύνδρομο...

Στίς 29 του Γενάρη θά γίνει ή δίκη του «ΑΝΤΙ» γιά παράβαση του μεταϊκού Ν. 375/36. Τό Έ Τριμελές Πλημμελειοδικείο Άθηνών άνέβαλε (5 τρ.) τή δίκη γιατί άπουσίαζαν οι περισσότεροι μάρτυρες κατηγορίας – παρόντες ήταν μόνο δυό.

Από τή θέση αυτή εύχρηστούμε θερμά όλους όσους μέ κάθε τρόπο (τηλεγραφήματα, γράμματα, τηλεφωνήματα, δημοσιεύματα κ.λπ.) εκδήλωσαν τήν αγάπη και τή συμπαράστασή τους στό περιοδικό έπιθεβαιώνοντας πώς ή δίωξη του «ΑΝΤΙ» είναι μιά υπόθεση πού δέν άφορα μόνο τό ίδιο τό περιοδικό.

ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΕΣ ΒΑΣΕΙΣ: ΕΝΑ «ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΟ ΟΠΛΟ» ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

του Γιάννη Φάτση

“Αν η Τουρκία προχώρησε τό καλοκαίρι του 1974 στην εισβολή και μερική κατάληψη της Κύπρου και ἄν σήμερα προπαγανδίζει τό Αἰγαῖο σάν «ἔθνικό της θέμα», δέν τό κάνει βέβαια χωρίς τή στήριξη του μπλόκ στό ὁποῖο ἀνήκει. Καθώς θεωρεῖται, ἀπό τό ΝΑΤΟ και τούς ἀμερικανούς «ἀφέντες», σάν ἕνας πολύ σημαντικός στρατηγικός παράγοντας για τήν «καλή λειτουργία» του συμμαχικού συστήματος (γιατί μπορεῖ και διαδραματίζει, μαζί μέ ἄλλες χῶρες-κλειδιά ὅπως εἶναι τό Ἰσραήλ και τό Ἰράν, ἕνα ρόλο πληρεξουσίου ἢ τοποτηρητῆ των συμμαχικῶν δυνάμεων στην περιοχὴ) ἐκμεταλλεύεται αὐτή τή «σπου-

δαιότητά της» μέ χειρισμούς κάθε ἄλλο παρά τυχαίους: για τίς «ὑπηρεσίες» της ζητάει ἀνταλλάγματα στόν ἑλληνικό χῶρο, ἀφοῦ ἤδη τά «κατέκτησε» στην Κύπρο...

Τό παιγνίδι μέ τίς ἀμερικανικές και νατοϊκές βάσεις – πού θίγεται στό πῶ κάτω σημείωμα – εἶναι ἕνας ἀπό τούς «μοχλούς πίεσης» για τήν τουρκική διπλωματία, πού προσπαθεῖ σύντονα νά πετύχει στίς διαπραγματεύσεις «περισσότερο ἔθνικό ἔλεγχο» ἀλλά και διάφορες ἄλλες στρατιωτικές και οικονομικές διευκολύνσεις, ἔχοντας ἀνοιχτά ὑποστηρικτές πρόσωπα σάν τόν Λούντς ἢ τόν Χαίηγκ.

ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ πιέζουν τίς ΗΠΑ για νά πετύχουν ὑποστήριξη των ἀπόψεών τους στά θέματα της Κύπρου και του Αἰγαίου. Ὁ «δάκτυλος πίεσεως» ἀγγίζει τό πῶ εὐαίσθητο σημείο για τούς Ἀμερικανούς: τίς βάσεις πού ὑπάρχουν στό τουρκικό ἔδαφος.

Οἱ ἀμερικανικές στρατιωτικές βάσεις στην Τουρκία εἶναι 43, ὅπως ἀποκάλυψε ἡ ἐφημερίδα «Χουριέτ», ἐνώ ἄλλες πληροφορίες μιλοῦσαν μόνο για 20 ἢ 26. Μιά ἀπόρρητη πληροφορία δυτικογερμανικής πηγῆς ἀναφέρει:

«Ἐπί των 26 ἀμερικανικῶν βάσεων ἐπί της Τουρκίας μόνον μία εἶναι ἐν λειτουργία ἀνήκουσα εἰς τό ΝΑΤΟ. Ἄπασαι αἱ λοιπαί ἔχουν τεθεῖ ὑπό ἔλεγχον».

Πάντως οἱ Τούρκοι ζητοῦν νά ἀλλάξουν τό καθεστῶς των βάσεων ἢ δείχνουν ὅτι ἐπιδιώκουν νά τό ἀλλάξουν, για νά χρησιμοποιήσουν τό θέμα αὐτό σάν ἕνα διαπραγματευτικό χαρτί πού θά καταστήσει περισσότερο φιλοτουρκική τήν ἀμερικανική πολιτική, ὥστε τελικά νά ἐπιτευχθεῖ ἡ περίφημη ἄρση του «ἐμπάργκο».

Οἱ Ἀμερικανοί φαίνεται ὅτι ἐνδίδουν στίς πιέσεις των Τούρκων. Κι αὐτό ἐνδιαφέρει ἰδιαίτερα τή χώρα μας.

Χαρακτηριστικό ἦταν τό περιεχόμενο μιάς ἐκπομπῆς της «Ντώυτσε Βέλλε»:

«Ὁ ἀμερικανός ὑφυπουργός Ἐξωτερικῶν κ. Χάρτμαν ἐπιβεβαίωσε ἐμμεσα σέ ἀμερικανούς δημοσιογράφους ὅτι ἡ Τουρκία μπορεῖ νά χρησιμοποιήσει κατά της Ἑλλάδας τίς ἀμερικανικές βάσεις. Συγκεκριμένα ἀπέφυγε νά ἀποκλείσει ἕνα τέτοιο ἐνδεχόμενο. Σχετικῶς ἀναφέρεται ὅτι θά ὑπάρχουν δεσμευτικοί ὅροι εἰς τήν συμφωνίαν. Ἀντιθέτως ἐδήλωσαν κατηγορηματικῶς ὅτι αἱ βάσεις δέν πρόκειται νά χρησιμοποιηθοῦν εἰς περίπτωσιν πολέμου και εἰς τήν Μέσην Ἀνατολήν».

Ἡ συμφωνία

Σχετικά μέ τή συμφωνία ΗΠΑ-Τουρκίας για τή λειτουργία των ἀμερικανικῶν βάσεων ἀναφέρεται ἀπό τουρκική πηγή ὅτι «οἱ ὅροι εἶναι εὐνοϊκοί για τήν Τουρκία», γιατί δίνεται ἡ δυνατότητα σ' αὐτή:

● Νά προμηθεῖται ἀπό τίς ΗΠΑ ὁποιοδήποτε πολεμικό ὕλικό (πού σημαίνει ντέ φάκτο ἄρση του ἐμπάργκο).

● Ν' ἀποφύγει ὁποιαδήποτε ὑποχώρηση στό Κυπριακό.

● Νά ἐλέγχει κάθε στιγμή τό πολεμικό ὕλικό πού ὑπάρχει στίς ἀμερικανικές βάσεις.

● Νά ἐκπαιδεύει χωρίς δικές της δαπάνες τό τουρκικό προσωπικό πάνω στό σύγχρονο ὕλικό και στά τεχνικά μέσα των βάσεων (τό προσωπικό των βάσεων εἶναι 50% Τούρκοι και 50% Ἀμερικανοί).

● Νά ἔχει γνώση ὅλων των πληροφοριῶν πού συλλέγουν οἱ βάσεις για τίς περιοχές της Μεσογείου, Σοβ. Ἐνωσης και Μέσης Ἀνατολῆς.

● Νά καταγγεῖλει τή συμφωνία ὅποτεδήποτε κρίνει ὅτι αὐτή δέν τηρεῖται ἀπό τήν πλευρά των Ἀμερικανῶν.

Αὐτός ὁ τελευταῖος ὅρος, σύμφωνα μέ ἑλληνικές ἐκτιμήσεις, σημαίνει ὅτι ἡ Τουρκία σέ περίπτωση ἑλληνοτουρκικῆς κρίσης

θά μπορεῖ νά χρησιμοποιήσει 26 ἀμερικανικές βάσεις διάφορης ἀποστολῆς, πλήρως ἐξοπλισμένες μέ σύγχρονο πολεμικό ὕλικό, ἐνάντια στην Ἑλλάδα.

Κοινά προγράμματα

Ὁ τούρκος ὑπουργός Ἐξωτερικῶν Τσαγλαγιανκίλ ἔχει δηλώσει ὅτι ἡ

συμφωνία ΗΠΑ-Τουρκίας ισχύει για τέσσερα χρόνια και καλύπτει τὰ ακόλουθα σημεία:

● Προβλέπεται συνολική παροχή των ΗΠΑ πρὸς τὴν Τουρκία ποσῶν 1.366 ἐκατ. δολ. γιὰ τὴ χρήση τῶν βάσεων ἐπὶ τέσσερα χρόνια.

● Οἱ δραστηριότητες καὶ οἱ ὑπηρεσίες τῶν βάσεων θὰ διεξάγονται σύμφωνα μὲ σχεδιαζόμενα ἀπὸ κοινῶν προγράμματα.

● Ὁ ἀμερικανὸς διοικητὴς τῶν βάσεων θὰ ἀποκαλεῖται «ἀρχαιότερος ἀμερικανὸς ἀξιωματικός».

● Ἡ ἀμερικανικὴ σημαία θὰ εἶναι ἀναρτημένη μόνο στὸ ἀμερικανικὸ διοικητήριό τῶν βάσεων.

● Τὸ 50% τοῦ τεχνικοῦ προσωπικοῦ συντήρησης τῶν βάσεων θὰ εἶναι τουρκικὸ.

● Ἡ ἀμερικανικὴ κυβέρνησις θὰ παρέχει στὴν Τουρκία πληροφορίες γιὰ ὁποιαδήποτε ἐπιθυμητὴ ἀλλαγὴ στὶς ἐγκαταστάσεις τῶν βάσεων.

● Οἱ εἰσαγωγὲς καὶ ἐξαγωγὲς γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ ἀμερικανικοῦ προσωπικοῦ θὰ διενεργοῦνται σύμφωνα μὲ τὶς διαδικασίες τοῦ ΝΑΤΟ.

● Οἱ ἐγκαταστάσεις καὶ οἱ εὐκολίες ποὺ θὰ ἰδρυθοῦν στὸ τουρκικὸ ἔδαφος θὰ συνιστοῦν τουρκικὴ ἰδιοκτησία ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς κατασκευῆς τους.

Πληροφορίες ἀπὸ τουρκικὴ πηγὴ ἀναφέρουν ὅτι τὸ ὑπουργικὸ συμβούλιο τῆς Τουρκίας εἶχε θέσει τοὺς ἐξῆς ὅρους στοὺς Ἀμερικανούς:

● Οἱ βάσεις θὰ ἔχουν τὸ καθεστῶς τῶν τουρκικῶν ἀμυντικῶν βάσεων, σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴ διοίκηση καὶ τὸν ἔλεγχό τους.

● Ὑπεύθυνος γιὰ κάθε δραστηριότητα θὰ εἶναι τούρκος διοικητὴς ἀπὸ τὸν ὁποῖο θὰ ἐνημερώνονται τὰ ἀρμόδια κέντρα.

● Τὸ ἀμερικανικὸ καὶ τὸ τουρκικὸ προσωπικὸ τῶν βάσεων θὰ εἶναι ἰσάριθμα. Ὁ ἀρχαιότερος ἀμερικανὸς ἀξιωματικός θὰ εἶναι ἐκπρόσωπος τῶν Ἀμερικανῶν καὶ ὑπεύθυνος ἔναντι τοῦ τούρκου διοικητοῦ.

Τονίστηκε ἐπίσης ὅτι ἡ συμφωνία πρέπει νὰ στηρίζεται «στὴν ἰσορροπία τῶν συμφερόντων» καὶ ὅτι οἱ ἀμοιβαῖες ὑποχρεώσεις καὶ εὐθύνες θὰ εἶναι καθορισμένες».

Τὰ ἀνταλλάγματα

Σύμφωνα μὲ πληροφορίες ἀπὸ τουρκικὲς πηγές ἡ Τουρκία ζήτησε 40 φάντομ σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ ἀνταλλάγματα γιὰ τὴν ἐπαναδραστηριοποίηση τῶν βάσεων. Ἄλλες πληροφορίες ἀνέφεραν ὅτι οἱ ΗΠΑ θὰ παραχωρήσουν στὴν Τουρκία:

- 14 ἀεροσκάφη φάντομ
- 36 μαχητικὰ ἀεροπλάνα

- 20 ἐκπαιδευτικὰ ἀεριοθούμενα
- 72 ἑλικόπτερα
- 5 πολεμικὰ σκάφη
- Στρατιωτικὸ ὑλικὸ ἀξίας 86 ἐκατ. δολ.

Ἐπὶ πλέον μὲ βάση τὴ συμφωνία ποὺ ἔχει ὑπογραφεῖ ἡ Τουρκία θὰ μπορεῖ νὰ προμηθευτεῖ σὲ μετρητά, ἀλλὰ σὲ εὐνοϊκὴ τιμῇ, ἀπὸ τὶς ΗΠΑ ἀπεριόριστο ἀριθμὸ ἀεροσκαφῶν τύπου φάντομ μὲ ρυθμὸ παραδόσεως 4 ἀεροπλάνα τὸ μῆνα.

Γιὰ τὸ ὕψος τῆς βοήθειας τῶν ΗΠΑ πρὸς τὴν Τουρκία μιὰ τουρκικὴ ἐφημερίδα ἔγραψε:

«Οἱ Ἀμερικανοὶ συμφωνοῦν στὴν αὐξηση τῆς βοήθειας, ποὺ ἀναφέρεται στὴ διπλωματικὴ γλώσσα ὡς "ὑποστήριξη", ἀλλ' ὅμως δὲν κατονομάζεται τὸ ποσό, ποὺ θὰ φτάνει συνολικὰ σὲ 200 ἕως 300 ἐκ. δολ.»

Χαρακτηριστικὸ ἑνὸς φαινομένου ποὺ παρατηρεῖται καὶ στὴν Τουρκία καὶ ποὺ ἀναφέρεται σὲ διάσταση μεταξύ τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς στρατιωτικῆς ἡγεσίας, εἶναι τὸ ἀκόλουθο ἔγγραφο:

«Υφίσταται διαφορὰ ἀπόψεων πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἡγεσίας ὡς πρὸς τὸ θέμα τῶν ἐν Τουρκία ἀμερικανικῶν βάσεων. Ἡ κυβέρνησις ἀπαιτεῖ 1,5 δισ. δολ. ἐτησίως ὡς ἐνοίκιον, ἐνῶ ἡ στρατιωτικὴ ἡγεσία θεωρεῖ αὐτὸ παράλογον καὶ ἐπιμένει μόνον εἰς τουρκικὴν συμμετοχὴν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις συλλογῆς πληροφοριῶν καὶ εἰς τὴν παροχὴν εἰς αὐτὰς τακτικῶν πληροφοριῶν».

«Παίζεται θέατρο»

Ἄλλὰ γιὰ τὸ τί συμβαίνει στὸ παρασκήνιο εἶναι χαρακτηριστικὲς οἱ ἀκόλουθες ἐκτιμήσεις διπλωματικῶν πηγῶν:

«Ἀντιπρόσωπος τοῦ Πενταγώνου, ὅστις συμμετέσχεν στὶς ἐν Ἀγκύρα διαπραγματεύσεις διὰ τὴν ἐπαναλειτοργίαν τῶν ἐν Τουρκία βάσεων τῶν ΗΠΑ εἰς κατ' ἰδίαν συζητήσιν ἀπεκάλυψεν τὰ ἀκόλουθα: Κατὰ τὰς συνομιλίας ταύτας οὐδεμίαν πρόοδος ἐσημειώθη εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ καθεστῶς καὶ τὴν ἐπαναλειτοργίαν τῶν ἐν Τουρκία ἀμερικανικῶν βάσεων. Ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἐνδιαφερομένων μερῶν καταβάλλεται προσπάθεια παρατάσεως τοῦ θέματος, μέχρις ἐξευρέσεως κάποιας λύσεως ἐπὶ τοῦ κυπριακοῦ. Τὸ Πεντάγωνον δὲν ἐπιέγεται διὰ τὴν ἐπαναλειτοργίαν τῶν βάσεων, ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἐν Τουρκία βάσεων μόνον 3 τοιαῦται συλλογῆς πληροφοριῶν δὲν ἔχουν καὶ ἀπόλυτον ἀνάγκην δεδομένου ὅτι διαθέτουν ἕτερα μέσα συλλογῆς τῶν ἀπαιτουμέ-

Τὸ «ὑποκατάστατο» βρέθηκε στὴν Κρήτη

● Σ' ἓνα ἄρθρο τῶν ἀμερικανῶν δημοσιογράφων Jack Anderson καὶ Les Whitten ἀναφέρονται γιὰ τὶς βάσεις τῶν ΗΠΑ στὴν Τουρκία:

«Πρὸ 15 μηνῶν μιὰ ὀργανωμένη τουρκικὴ κυβέρνησις ἐξεδίωξε τὶς δυνάμεις πληροφοριῶν τῶν ΗΠΑ ἀπὸ 20 καὶ περισσότερες βάσεις ποὺ ἠννέλεγαν τὶς πιὸ ἀξιόλογες πληροφορίες στὴν ἱστορία τῆς κατασκοπεύσεως.

Ἡ ἀπόλεια θεωρήθηκε ἀπὸ ἐπισημοὺς τῶν ΗΠΑ ὡς κατωστρεπτικὴ. Τώρα οἱ ΗΠΑ ἔχουν ἀποκτήσει ἀθόρυθα «τὸ μεγαλύτερο μέρος» τῶν δυνατοτήτων ποὺ εἶχαν ἀπολεσθεῖ ὅταν κλείστηκαν οἱ θάλασσες σύμφωνα μὲ ἐξοικειωμένες πρὸς τὶς ἀπόρητες ἐπιχειρήσεις πληροφοριῶν.

«Γιὰ ὅσο χρόνο οἱ Τούρκοι ἀπλῶς ἀπειλοῦσαν τὶς θάλασσες, μᾶς δήλωσε ἀνώτερος ἐπίσημος τοῦ Πενταγώνου, «εἶχαν ἓνα σημαντικό ὄπλο. Κλείνοντες πραγματικὰ τὶς θάλασσες ἐξανάγκασαν ἓνα ἔθνος μὲ μεγάλους πόρους νὰ βρεῖ ἐναλλακτικὰς λύσεις».

Στὴν πραγματικότητα, οἱ βάσεις ποτὲ δὲν μποροῦν νὰ ἀντικατασταθοῦν ὀλιγά. Ἀπὸ τὴν Τουρκία οἱ θάλασσες πληροφοριῶν τῶν ΗΠΑ μποροῦν νὰ παρακολουθοῦν δακτυλὸς σοβιετικῶν πυραύλων καὶ στρατιωτικῆς ἀσκήσεως.

Ἐνας σταθμὸς ἀκροάσεων στὴ Σινώπη, στὴ Μαύρη Θάλασσα, εἶναι ἰδιαίτερα σημαντικός, γιὰτὶ περιέχει συσκευὲς ραντάρ ποὺ μποροῦν νὰ κατευθύνονται εὐθέως στὰ σημεία ἐκτοξεύσεως τῶν σοβιετικῶν πυραύλων.

Ἡ ἀμερικανικὴ τεχνολογία καὶ εἰνφύια ἔχουν παραγάγει μερικὰ ὑποκατάστατα. Αὐτὸ ἔχει πραγματοποιηθεῖ, σύμφωνα μὲ πηγές, μὲ προσομοιωγῆς σὲ ἠλεκτρονικοὺς σταθμοὺς ἀκροάσεων στὴν Ἀντ. Γερμανία, τὸ Ἰσάν καὶ τὴν ἑλληνικὴ νῆσο Κρήτη. Τουλὰχιστον ἓνας δορυφόρος προτηρησεως ἔχει ἐπίσης ἐκτοξευθεῖ».

νων πληροφοριών διά την ύπ' ὄψιν περιοχῆν.

Ἐπί τοῦ θέματος τούτου κατά τήν ἀποψιν τῆς πηγῆς παίζεται θέατρον πρὸς ἐπηρεασμὸν τοῦ ἀμερικανικοῦ Κογκρέσου πρὸς ἄρσιν τοῦ ἐμπάργκο καὶ ἱκανοποίησιν μερίδος τοῦ τουρκικοῦ λαοῦ. Ἀνεξαρτήτως τῶν ἀνωτέρω αἱ ΗΠΑ ἐμμέσως ἀσκοῦν λελογισμένην πίεσιν ἐπὶ τῆς Τουρκίας πρὸς ἐπίτευξιν καλῆς θελήσεως καὶ ὑποχώρησιν ἐπὶ ὀρισμένων σημείων, ὥστε νά ἐπαναρχίσουν αἱ ἐνδοκυπριακαὶ συνομιλίαι καὶ νά ἐξευρεθῆ κάποια λύσις.

Πιστεύει ὅτι ὁ Τουρκία δέν πρόκειται νά προβῆ εἰς ἐντυπωσιακὰ ὑποχω-

ρήσεις καὶ ὅτι θά προσπαθῆσαι νά πετύχει:

● Τὴν διζωνικὴν λύσιν

● Τὴν ἰσχυρὰν ἀντιπροσώπευσιν τῆς τουρκικῆς μειονότητας εἰς τὴν κεντρικὴν κυβέρνησιν.

● Ὑποχωρήσεις τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Αἰγαῖον».

Ἐξ ἄλλου πληροφορία πού προέρχεται ἀπὸ τὸ ΝΑΤΟ ἀναφέρει – ὅπως διατυπώνεται σέ σχετικὸ ἔγγραφο:

«Ἡ στρατηγικὴ σημασία τῆς Τουρκίας ἠυξήθη λόγω τῆς ἐγγύτητος αὐτῆς εἰς περιοχὴν πετρελαίου, λόγω αὐξήσεως τῆς σοβιετικῆς ναυτικῆς ἰσχύος καὶ λόγω τῆς ἐπαναλειτουργίας

τῆς διώρυγας τοῦ Σουέζ».

Ἔτσι συνεχίζεται τὸ τουρκικὸ παιχνίδι μέ τίς βάσεις γιά νά πετύχει μεγαλύτερα διπλωματικά, στρατιωτικά καὶ οικονομικά ἀνταλλάγματα.

Σ' αὐτὸ τὸ παιχνίδι οἱ Τούρκοι πιέζουν τοὺς Ἀμερικανούς, πού ἀπὸ τῆ δική τους πλευρὰ πιέζουν τὴν Ἑλλάδα γιά τὴν ἐπάνοδο στοῦ στρατιωτικοῦ σκέλους τοῦ ΝΑΤΟ. Μιά ἐπάνοδο πού, ὅπως φαίνεται, ἡ Τουρκία δέν ἐπιθυμεῖ νά γίνει μέ τούς παλιούς ὄρους τῆς συμφωνίας, πού ἐπέτρεπαν τὸν ἔλεγχο τοῦ Αἰγαίου μόνο ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Καὶ τὸ παιχνίδι συνεχίζεται...

ΟΙ ΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΒΑΣΕΩΝ

Οἱ κυριότερες ἀμερικανικὲς βάσεις στήν Τουρκία εἶναι, σύμφωνα μέ τουρκικὲς πηγές, στά ἀκόλουθα σημεία:

● TARGABURUN: Ναυτικὴ βάση.

● IZMIR: Στρατηγεῖο τῆς 3ης συμμαχικῆς τακτικῆς ἀεροπορίας τοῦ ΝΑΤΟ καὶ στρατηγεῖο χερσαίων δυνάμεων τῆς νοτιοανατολικῆς πτέρυγας.

● INGIRLIK (Ἄδανα): Ἐδρα τῆς 18ης μοίρας καταδιωκτικῶν ἀεροσκαφῶν F-4.

● GIGLI: Βάσεις θλημάτων τοῦ ἀμερικανικοῦ στρατοῦ καὶ σταθμὸς παρακολουθήσεως.

● DIYARBAKIR: Σταθμὸς ραντάρ καὶ ἐγκαταστάσεις ἀποκαλύψεως ἰχνῶν τῶν σοβιετικῶν θλημάτων.

● BALIKESIR: Τουρκικὴ ἀεροπορικὴ βάση στήν ὁποία ὁμως ἐδρεύει ἀπόσπασμα ἀμερικανικῶν δυνάμεων πού ἐλέγχει τίς ἀποθηκὲς πυρηνικῶν ὀπλῶν, πού θά χρησιμοποιοῦνταν σέ περίπτωση πολέμου τοῦ ΝΑΤΟ μέ τὴν ΕΣΣΔ.

● MURTED: Τουρκικὴ ἀεροπορικὴ βάση, ὅπου ὁμως ἐδρεύει μονάδα τῶν ΗΠΑ πού ἐλέγχει τὰ ἀποθηκευμένα πυρηνικά ὄπλα.

● ESKISEHIR: Τουρκικὴ ἀεροπορικὴ βάση, ὅπου ἐπίσης ἐδρεύει ἀμερικανικὸ ἀπόσπασμα ἐλέγχου τῶν ἀποθηκευμένων πυρηνικῶν ὀπλῶν.

● SINOP: Σταθμὸς παρακολουθήσεως καὶ σταθμὸς ἐπικοινωνιῶν.

● MALATYA: Ἀμερικανικὸς σταθμὸς ἐπικοινωνιῶν.

● BELBAS: Ἀμερικανικὴ βάση σεισμογραφικῶν ἔρευνῶν.

● KARAMURSET: Ἀμερικανικὸς σταθμὸς παρακολουθήσεως

Ἄλλες βάσεις ὑπάρχουν στά σημεία: PIRINICLIK, KARAMURSET, YALOVA, GEMLIK, SAMSUN, TRABZON, GOLBASI, EINADAG, MUDET BELBASI, GERKIZHOYOK, CORLU, KOSEKOU, TATVAN, ERSURUM, ERHAG, CAKMAKLI, AVGIKORU, ALEMDOG, KAIDSDAG, ORDAYERI, KILIGLI, FENERTEPPE, HOSDERE, ZEKERIYKOU, ORTAKOU, BALIKESIR, ISTANBUL, TEKIRDAG, GOLGUK, BANDIRMA, ISKENDERUM, YESILKOU, ESEBGOA.

Ἐπίσης ὑπάρχουν στήν Τουρκία:

● Ἀποσπάσματα ἐλέγχου πυρηνικῶν ὀπλῶν στίς μοῖρες ἀεροσκαφῶν κρούσεως «NIKH» καὶ «TIMIOS TZON».

● Μικροὶ σταθμοὶ ἐξυπηρέτησεως στά στρατιωτικά καὶ πολιτικά ἀεροδρόμια GIGLI, ESEBOGA, YESILKOU, YALOVA, DIYARBAKIR.

● Μονάδες Δ.Μ. πού βρίσκονται στίς πόλεις Ἄγκυρα, Κων/λη καὶ Σμύρνη.

Μεταξύ τῶν βάσεων συμπεριλαμβάνονται καὶ μονάδες ἀποθηκεύσεως πυρηνικῶν ὀπλῶν, συνεννοήσεως, συλλογῆς πληροφοριῶν, τηλεπικοινωνιῶν, παρακολουθήσεως ἐκτοξεύσεων πυραύλων.

Σύμφωνα μέ πληροφορίες «ἀπὸ ἀμερικανὸ ἀκόλουθο» στή βάση KARAMURSET ὑπάρχει κεραία τύπου «over the horizon», ὕψους 100 μέτρων. Αὐτὴ ἡ βάση θεωρεῖται ὅτι ἔχει «τεράστια ἱκανότητα συλλογῆς ποικίλων πληροφοριῶν».

● Στὰ Ἄδανα βρίσκονται δύο μοῖρες ἀεροσκαφῶν τύπου F-4 «μέ ἀποστολὴ τὴν προσβολὴ στόχων μέσα στὴ Ρωσία».

● Στὴν Ἀτάλεια ἀμερικανικὸς σταθμὸς πού ἔχει σκοπὸ «τὴν παροχὴ πληροφοριῶν πρὸς τὰ πυρηνικά ὑποβρύχια τῶν ΗΠΑ».

Μιά ἄλλη πληροφορία πού δημοσιεύθηκε σέ ξένο περιοδικὸ ἀναφέρει ὅτι:

● Στὴν τουρκοαμερικανικὴ συμφωνία γιά τίς βάσεις τὸ 25% ἀπὸ τίς «σκληρὲς» πληροφορίες γιά τὴν ἐκτόξευση πυραύλων ἀπὸ τὴ Σοβ. Ἐνωση συλλέγεται ἀπὸ τίς ἀμερικανικὲς βάσεις πού ὑπάρχουν στήν Τουρκία.

Ὅρισμένες ἀπὸ τίς βάσεις πού λειτουργοῦν στήν Τουρκία εἶναι «RADIO-RELAY» καὶ ἀπασχολοῦν 7-47 ἄτομα. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ χώρα διατηρεῖ προσωπικὸν 7.000 ἀτόμων ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 5.100 εἶναι τῆς USAF», ἀναφέρει ἀμερικανικὸ ἔγγραφο.

Ἄλλη πληροφορία ἀπὸ ἀμερικανικὴ πηγὴ δίνει τὸ νούμερο 4.687 γιά νά χαρακτηρίσει τὸ ἀπασχολούμενο στρατιωτικὸ προσωπικὸ τῶν ΗΠΑ στίς βάσεις τῆς Τουρκίας. Ἀπ' αὐτοὺς οἱ 993 ἀνήκουν στὸ στρατὸ ξηρᾶς, οἱ 3.626 στήν ἀεροπορία, οἱ 43 στὸ ναυτικὸ καὶ 25 εἶναι πεζοναῦτες.

ἡ ΜΑΦΑΛΝΤΑ καὶ ὁ ΚΟΣΜΟΣ τῆς

τοῦ ΚΟΥΪΝΟ

ΕΝΑ ΕΚΠΛΗΚΤΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

«ΦΑΚΕΛΩΜΑΤΑ», «καρτελώματα», τελικά ο μηχανισμός «χαρακτηρισμού» (και διαχωρισμού) των πολιτών εξακολουθεί να δουλεύει κανονικά – μιά σειρά αποκαλυπτικά έγγραφα που κάθε τόσο βγαίνουν στη δημοσιότητα επιβεβαιώνουν την ύπαρξή του. Ίδιες υπηρεσίες, ίδιοι – σε πολλές περιπτώσεις – άνθρωποι, νέα «μορφή» (πιό... μοντέρνα), κι ο πολίτης πάντα έτοιμος να γίνει Α' ή Β' κατηγορίας...

ΤΟ έγγραφο που σήμερα πρώτο δημοσιεύουμε είναι «στρατιωτικοπολιτικό» και άρκετά χαρακτηριστικό:

● **Μιά τριεπίδη «υπεύθυνος δήλωσης»** που όποιος **ΙΔΙΩΤΗΣ** θέλει να αναλάβει **μιά εργολαβία στρατιωτικών έργων**, είναι **υποχρεωμένος (ΚΑΙ σήμερα!)** να υπογράψει! **Μιά δήλωση**

την πατρική του οικογένεια: ηλικία, επάγγελμα, διεύθυνση κατοικίας, πατέρα και μητέρα, την...πατρική του περιουσία (!), και αν έχει αδέρφια τά πλήρη στοιχεία τους – και τόν έργοδοτή που δουλεύουν.

ΑΝ είναι έγγαμος πρέπει να γράψει:

● Για την οικογένειά του: όνομα, πατρικό όνομα και επάγγελμα συζύγου, αριθμό, όνομα και ηλικία παιδιών και... από τί αποτελείται ή ατομική του περιουσία.

● Για την πατρική οικογένεια της γυναίκας του: ηλικία, επάγγελμα και διεύθυνση κατοικίας μητέρας και πατέρα, τά ίδια στοιχεία για τά τυχόν ενήλικα αδέρφια της – μαζί με τό επάγγελμά τους και τόν έργοδοτή.

ΥΣΤΕΡΑ πρέπει να συμπληρώσει για

ανάπτυσσόντων κατά τ' ανώτερω ανατρεπτική δραστηριότητα;

7. Είθε άφοσιωμένος εις τό νόμιμον πολίτευμα τής χώρας, ως τούτο καθιερούται υπό του έν ισχύι Συντάγματος;

8. Άνεμίχθητε ποτέ καθ' οίονδήποτε τρόπον εις ύπόθεσιν σχέσιν έχουσαν μέ έλλειψιν πίστewς προς τήν Πατρίδα, τό Πολίτευμα ή τήν Έθνικήν Άσφάλειαν; Έάν ναι, πότε και πώς συγκεκριμένως.

9. Έχρησιμοποίησατε ποτέ έτερον επίθετον ή ψευδώνυμον από τό πραγματικόν σας τοιοῦτον; Έάν ναι, ποίον, εις ποίαν περίπτωσιν και διατί;

10. Μήπως έξ όσων γνωρίζετε πρόσωπόν τι εκ των αναφερομένων εις τά Τμήματα Β, Γ και Δ τής δηλώσεως ανήκεν ή ανήκει εις καμίαν όργάνωσιν; Έάν ναι εις ποίαν; Ποτε και πώς έγινε μέλος τής; εάν διεγράφη ποτε και διατί διεγράφη; Ποίαν θέσιν ειχεν ή έχει εις τήν όργάνωσιν; Συνειργάσθητε ποτε μέ αυτό;

11. Μήπως έξ όσων γνωρίζετε πρόσωπόν τι εκ των ανώτερω αναφερομένων

Οί «Υπεύθυνες Δηλώσεις» και πώς ΔΕΝ καταργήθηκαν

που πολύ θυμίζει τά γνωστά «ερωτηματολόγια» κάθε λογής αρχών – στρατιωτικών ή αστυνομικών ή... – που μās κατακλύζανε προδικατορικά και επί χούντας.

Η ΔΗΛΩΣΗ άρχίζει (είπαμε: προπαντός... μοντέρνο πνεύμα) με μιά διαβεβαίωση τής... συνταγματικότητάς τής:

«Η παρούσα δήλωση συντάσσεται κατ' έφαρμογήν του άρθρου 2 του Ν.Δ. 64/74 «περί των στοιχείων τής ατομικής και οικογενειακής καταστάσεως των δημοσίων λειτουργών, ως και έλέγχου τής πίστewς προς τό δημοκρατικόν πολίτευμα τής χώρας κατηγοριών τινών έξ αυτών».

ΑΚΟΛΟΥΘΟΥΝ δυό απαραίτητα πράγματα:

● Η καθυσύχωση ότι «τά παρεχόμενα διά τής παρούσης δηλώσεως στοιχεία, έχοντα θέσιν βιογραφικού σημειώματος, φυλάσσονται εις τόν ατομικόν φακέλλον σας και θεωρούνται άπόρρητα».

● Η έπισήμανση ότι «ή άκρίβεια των δηλουμένων στοιχείων τελεί υπό τήν ατομικήν σας ευθύνην, δάσει των οικείων περί ατομικής ευθύνης του δηλούντος διατάξεων».

ΑΜΕΣΩΣ μετά, άρχίζει ή συμπλήρωση διαφόρων στοιχείων – με πρώτα τά στοιχεία τής «ταυτότητος του δηλούντος», με τήν πρόσθετη σημείωση ΟΛΩΝ των τόπων διαμονής του – από τήν ήμερα που γεννήθηκε μέχρι τή στιγμή που υπογράφει τή δήλωση!

ΑΝ είναι άγαμος, θά γράψει μετά για

τίς προηγούμενες επαγγελματικές του άσχολιές τή διεύθυνση και τό όνοματεπώνυμο του έργοδοτή που δούλεψε (ή τόν τίτλο τής επιχειρήσεως) – και πότε, τό όνομα του «άμέσου προϊσταμένου» και τόν «λόγον διακοπής εργασίας».

ΤΕΛΟΣ πρέπει να συμπληρώσει (τό... ζουμί) τό παρακάτω «ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΝ»:

1. Έχετε κατηγορηθί ή καταδικασθί ποτέ; Άπό ποίον δικαστήριον; Διά ποίαν αίτίαν και με ποίαν ποινήν; Που έξετίσατε τήν ποινήν σας;

2. Μετέβητε ποτέ εις τό έξωτερικόν; Έάν ναι, ποίαν χώραν, πότε και επί πόσον χρόνον και προς ποίον σκοπόν; (Τουρισμός – Έπιστημονική άσχολία – Έμποροφία – Σπονδαί – Θεραπεία – Έμπορικοί σκοποί – Έργασία – Συνέδρια κλπ.).

3. Άνήκατε ή ανήκατε εις καμίαν Όργάνωσιν έσωτερικου ή έξωτερικου; Εις ποίαν; Ως άπλοῦν μέλος ή στέλεχος; Ποίοι οί σκοποί τής όργανώσεως ταύτης;

4. Πότε και πώς έγινατε μέλος ταύτης; Είθε ακόμη μέλος; Έάν διεγράφητε: πότε και διατί;

5. Καταδικάζετε οίανδήποτε όργάνωσιν ή παράταξιν ή θεωρίαν επιδιώκουσαν τήν διά βιαίων μέσων άνατροπήν του Συνταγματικου Πολιτεύματος τής χώρας;

6. Θά πειθαρχήσετε εις τάς επιταγάς τής νομίμου Κυβερνήσεως εάν παραστή ανάγκη δυναμικής αντιμετώπισews των

έξετελέσθη, εφυλακίσθη, κατεδικάσθη ή έξετοπίσθη; Έάν ναι από ποίους; διά ποίαν αίτίαν;

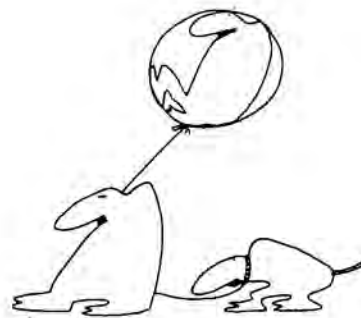
12. Υπόσχασθε, ότι δεν θά καταδώσετε ύπηρεσιακά μυστικά, ή άλλας πληροφορίας περιεχομένης εις γνώσιν σας, ως εκ τής ύπηρεσίας σας;

Η ΔΗΛΩΣΗ τελειώνει ως εξής:

«ΒΕΒΑΙΩ ή γνώσει των συνεπειών του νόμου περί ατομικής ευθύνης του δηλούντος, ότι τά ανώτερω δηλωθέντα ανταποκρίνονται πλήρως προς τήν αλήθειαν και ούδέν απέκρυψε εν σχέσει με τά ως άνω ερωτήματα».

ΘΑ μπορούσε άραγε να μās βεβαιώσει κανένας άρμόδιος «εν γνώσει των συνεπειών του νόμου» ότι... ΔΕΝ κυκλοφορούν σήμερα τέτοιες «υπεύθυνες δηλώσεις» ή τουλάχιστον να παραδεχτεί ΕΠΙΣΗΜΑ και καθαρά τήν ύπαρξή τους;

ΡΕΠΟΡΤΕΡ

Τό σημερινό άδιέξοδο καί οί προεδρικές έκλογές

ΤΟ άδιέξοδο στό Κυπριακό συνεχίζεται, ενώ οί πληροφορίες των τελευταίων ημερών επιβεβαιώνουν ότι τό πρόβλημα εισέρχεται σέ νέα αποφασιστική και κρίσιμη φάση. Η συνεχιζόμενη διακοπή των διακοινοτικών συνομιλιών και οί έντονες πιέσεις και ή άδιαλλαξία των Τούρκων επηρεάζουν καθοριστικά τήν περαιτέρω πορεία του θέματος. Οί διάφορες παρασκηνακές δραστηριότητες πού αναπτύσσονται από δυτικής κυρίως πλευράς γιά επανάληψη των συνομιλιών και διεύρυνσή τους έχουν σάν αντίκειμενο τή διευθέτηση μάλλον των προβλημάτων πού συνδέονται με τό Κυπριακό, όπως είναι ή άποκατάσταση των τουρκοαμερικανικών σχέσεων, ή άρση του «εμπόργκο» και ή άποκατάσταση τής συνοχής του ΝΑΤΟ, και όχι τόσο τή διευθέτηση αυτού του καθαυτού του Κυπριακού ζητήματος. Ο κίνδυνος από τίς ενέργειες αυτές είναι βέβαια ή παρέλευση του Κυπριακού σέ άτέρμονες συζητήσεις έξω από τά πλαίσια των ψηφισμάτων του ΟΗΕ, ή άπομόνωση του θέματος και ή άπόσπαση περαιτέρω ύποχωρήσεων από έλληνικής πλευράς.

Οί ενέργειες αυτές δημιουργούν αναμφισβήτητα νέα δεδομένα πού επιβάλλουν μιá επανεξέταση και εκ νέου θεώρηση των θέσεων και τής τακτικής τής έλληνικής και κυπριακής πλευράς, γιά συνέχιση του άγώνα και διατήρησή

του μέσα στα σωστά πλαίσια, όπως καθορίζονται από τά ψηφίσματα του ΟΗΕ. Είναι φανερό έξ άλλου ότι επιδράσεις πάνω στο Κυπριακό θά ύπάρξουν και από τίς εξέλιξεις στον ευρύτερο χώρο τής Μέσης Ανατολής, όπου οί νέες προσπάθειες προσέγγισης του Ισραήλ και τής Αιγύπτου άποσκοπούν στην έξυπνη «την κατ' έξοχήν των άμερικανικών συμφερόντων».

ΟΛΑ αυτά τά στοιχεία προσδιορίζουν όξύτερα τό πρόβλημα, εν όψει μάλιστα των προεδρικών εκλογών στην Κύπρο στις 5 Φεβρουαρίου 1978. Τό κενό πού δημιουργήθηκε ή άπάλεια του προέδρου Μακαρίου είναι άσφαλώς δυσπλήρωτο. Έν τούτοις οί κρίσιμες εθνικές στιγμές επιτάσσουν τήν ανάδειξη διαδοχής πού νά μπορέσει νά ανταποκριθεί με συνέπεια στις άνάγκες και στα προβλήματα πού αντιμετώπιζει ο τόπος. Η άποφυγή εκλογών με τήν ύποστήριξη του κ. Σπύρου Κυπριανού στη θέση τής προεδρίας ήταν όπωσδήποτε τό Σεπτέμβριο ή καλύτερη λύση πού μπορούσε νά έξερευθεί γιά νά άποφειχθούν τήν κρίσιμη εκείνη στιγμή πολιτικές συγκρούσεις και διάσπαση του έσωτερικού μετώπου. Σήμερα όμως, και όπως προχωρούμε γιά τίς εκλογές, επιβάλλεται ή ανάδειξη ήγεσίας ύστερα από σωστή λειτουργία των δημοκρατικών διαδικασιών. Η κατάργηση πάλι του πολιτικού άγώνα και ή υπό-

δειξη μιās προσωπικότητας κοινής έμπιστοσύνης – όπως ύποστηρίζεται από μερικούς και εδώ στην Ελλάδα αλλά και στην Κύπρο – δέν επιτυγχάνει ούτε τήν ίσχυροποίηση του έσωτερικού μετώπου ούτε τήν ένότητα των πολιτικών δυνάμεων στην Κύπρο. Έκείνο πού επιτυγχάνεται με τόν τρόπο αυτό είναι ή παρεμπόδιση τής ανάπτυξης μιās σωστής πολιτικής ζωής στον τόπο και τής δημιουργίας κατάλληλων κομματικών φορέων. Παράλληλα εύνοει τή ρύθμιση του προβλήματος τής ήγεσίας του τόπου σέ μυστικοσυμβούλια και παρασκήνια μακριά από τό λαό και είναι σχεδόν βέβαιο ότι σ' αυτά τά πλαίσια θά άσκοούνται ίσχυρες πιέσεις στον έξωτερικούς και άλλους παράγοντες.

ΕΙΝΑΙ καιρός και στην Κύπρο νά αρχίσει ένας πολιτικός άγώνας αντίπαράθεσης από τά κόμματα των θέσεων και προγραμμάτων τους. Η έλλειψη σωστής πολιτικής ζωής ήταν φαινόμενο τής εποχής του Μακάριου, φαινόμενο όμως πού τά άρνητικά του στοιχεία έξισορροπούσε ή προσωπικότητα του Μακαρίου και ή καθολική ύποστήριξη πού είχε από τόν κυπριακό λαό. Σήμερα όμως πού έφυγε ο Μακάριος πρέπει νά τεθούν τά θεμέλια γιά μιá σωστή δημοκρατική πολιτική ζωή πού νά στηρίζεται πάνω σέ κομματικές διαδικασίες και πάνω σέ άρχές. Θά ήταν σφάλμα οί πολιτικές διεργασίες νά διενεργούνται με πλήρη μυστικότητα στα παρασκήνια άγνοώντας τό λαό και ουσιαστικά τό πολιτικό παιγνίδι νά ύποβιβάζεται στο επίπεδο του ποιά προσωπικότητα είναι περισσότερο ούδέτερο από τήν άλλη γιά νά τύχει ένδεχόμενα τής κοινής ύποστήριξης. Η ύπόδειξη προσωπικοτήτων κοινής έμπιστοσύνης διατρέχει τόν κίνδυνο νά όδηγήσει τή χώρα σέ άδιέξοδο και νά επιβάλλει στα

—ΟΙ «ΠΡΟΣΤΑΤΙΑΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ»—

ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ σκηνικό στην κυπριακή πρωτεύουσα θυμίζει αυτό τόν καιρό, σέ μεγάλο βαθμό, τίς παλιές εκείνες «γραφικές έλληνικές μέρες» πού οί πρεσβευτές «των μεγάλων δυνάμεων» πηγαινοερχόντουσαν στα κυβερνητικά κτίρια γιά νά «έκφράσουν τό ζωηρό ένδιαφέρον τής κυβέρνησής τους» και νά «μεταφέρουν τίς έπιθυμίες τής τάδε Μεγαλειότητας»...

ΤΟ κλίμα βέβαια δέν έπαψε ποτέ νά είναι θερμό στη Λευκωσία, όμως ο πυρετός άνέθηκε από τή στιγμή πού ο τωρινός πρόεδρος και άρχηγός του Δημοκρατικού Κόμματος Σπ. Κυπριανού άνακόνισε τήν ύποψηφιότητά του γιά τίς εκλογές του έρχόμενου Φλεβάρη.

Η καταγγελία του άρχιεπισκόπου Χρυ-

σοστόμου γιά δυτικές πιέσεις υπέρ ενός ύποψηφίου (τό αίνιγμα δέν είναι βέβαια από τά πιό δύσκολα) και ο θόρυθος γιά τή στάση του έλληνα πρεσβευτή Δούντα – πού προκάλεσε άκόμα και δηλώσεις των πολιτικών άρχηγών Παπαϊωάννου και Λυσσαρίδη – δείχνουν ότι οί προεδρικές εκλογές του Φλεβάρη όχι μόνο ενδιαφέρουν τόν κυπριακό λαό, αλλά γεμίζουν με άγωνία «διάφορους άλλους»... Δυτικοί κύκλοι πάντως φαίνονται νά καταβάλλουν κάθε προσπάθεια γιά νά προωθήσουν μιá «δεξιά λύση» στο πρόβλημα, με κεντρική ιδέα τή συγκόλληση των διαφόρων τμημάτων τής κυπριακής δεξιάς, πράγμα πού θά 'χε σάν άμεση συνέπεια τό σπάσιμο τής «δημοκρατικής συμμαχίας» ΔΗΚΟ-ΑΚΕΛ-ΕΔΕΚ και τήν παγίωση των κυπριακών πολιτικών πραγμάτων άνάμεσα στο ιδεολογικό πολωτικό σχήμα δεξιά-άριστερά. Καί'θά ήταν σίγουρα άφελής εκείνος πού θά ύποτιμούσε τίς συνέπειες μιās τέτοιας διάταξης των

πολιτικών δυνάμεων πάνω στη συνολική πορεία του κυπριακού προβλήματος...

Γιατί μπορεί στις δυτικές πρωτεύουσες και στις διάφορες συνόδους του ΝΑΤΟ τό κυπριακό νά άποτελεί σταθερά ένα άπ' τά κύρια θέματα συζήτησης, αλλά κάτι λείπει: μιá δεξιά κυπριακή κυβέρνηση επιδεκτική στις «ύποδείξεις» του συμμαχικού παράγοντα και εύθυγραμμισμένη με τήν καρμανλική Αθήνα, γιά νά προωθηθεί κάποια «συμμαχική διευθέτηση»...

Έτσι λοιπόν γίνεται εύνόητη ή «δραματική» εκείνη χειρονομία του Γλαύκου Κληρίδη – ενός άνθρώπου πού μέχρι σήμερα έδωσε πλείστα όσα δείγματα προσήλωσης στη Δύση – πριν ένα περίπου μήνα νά δεχθεί νά ύποστηρίξει τόν Κυπριανού γιά τήν προεδρία, με τόν όρο όμως τής συνεργασίας Δημοκρατικού Συναγερμού και Δημοκρατικού Κόμματος, χωρίς βέβαια τήν «ιόβλο» συμμετοχή του «κομμουνιστικού ΑΚΕΛ» και του «έπικίνδυνου Λυσσαρίδη».

κόμματα τέτοιες υποχωρήσεις και συμβιβασμούς που να οδηγήσουν την ηγεσία του τόπου σε πολιτικό εύνοχησμό. Μία προσωπικότητα έξ' αλλου, όσο και να είναι γενικά αποδεκτή, υψίσταται εύκολότερα πιέσεις και εκβιασμούς.

ΤΟ πρόβλημα της Κύπρου δεν είναι ποιά προσωπικότητα θα κυβερνήσει τον τόπο, αλλά ποιά πρόγραμμα πολιτικό θα εφαρμοστεί κάτω από τις σημερινές συνθήκες. Για τό λόγο αυτό είναι καιρός τά κόμματα να κατέβουν στο λαό και να τον διαφωτίσουν, να τον ενημερώσουν πάνω στα προγράμματά τους, για να γίνει ο λαός κοινωνός και συμμετοχός στην πολιτική ζωή του τόπου και στη λήψη των αποφάσεων που τον άφορουν.

Η ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ και διενέργεια εκλογών δεν αποκλείει βέβαια τή συνεργασία κομμάτων και τήν προβολή κοινού υποψηφίου για τίς εκλογές. Μιά τέτοια όμως συνεργασία θά πρέπει να θεμελιώνεται πάνω σ' ένα συγκεκριμένο κοινό πρόγραμμα πολιτικής που θά ανακοινωθεί στο λαό, και όχι πάνω σε μία προσωπικότητα. Τό παρασκήνιο και ή εκλογή προσώπων σε πλήρη μυστικότητα και ή ανακοίνωση του όνόματος ενός υποψηφίου, εκτός του ότι άποτελεί αϊφνιδιασμό του λαού, είναι τίς περισσότερες φορές άποτέλεσμα πιέσεων και ξένων επεμβάσεων στα έσωτερικά του νησιού.

ΕΚΕΙΝΟ τό όποιο χρειάζεται σήμερα ό τόπος για να λειτουργήσουν σωστά οι δημοκρατικές διαδικασίες είναι ή εξαγγελία εκ μέρους των πολιτικών φορέων προγραμμάτων και συγκεκριμένων θέσεων. Εάν και έφθσον τά προγράμματα των διαφόρων φορέων συμφωνούν σε πολλά σημεία, τότε θά πρέπει να υπογραφεί από μέρους τους ένα μίνιμουμ κοινού προγράμματος. Τό σύνθημα τής

ένότητας είναι ένα σύνθημα που είναι γενικά αποδεκτό, περισσότερο μάλιστα στην Κύπρο, που οι ιδιαίτερες περιστάσεις επιβάλλουν άρραγές έσωτερικό μέτωπο, έτσι ώστε να αποκλεισθεί ή διάσπαση που θά μπορούσε να δώσει πάλι τήν ευκαιρία στους έχθρους της Κύπρου να πραγματοποιήσουν τίς επιδιώξεις τους. Η ένότητα όμως πρέπει να προσλάβει ένα συγκεκριμένο περιεχόμενο, έτσι ώστε να μπορέσει να λειτουργήσει θετικά και όχι να οδηγήσει σε άδιέξοδο. Ένότητα είναι νοητή σε περιπτώσεις σύμπτωσης άπόψεων των διαφόρων πολιτικών φορέων γύρω από τον τρόπο αντιμετώπισης όρισμένων προβλημάτων και ενός γενικότερου προσανατολισμού.

ΤΟ σχήμα που υπάρχει σήμερα στην Κύπρο ανταποκρίνεται στην έννοια αυτή τής ένότητας και όπωσδήποτε εκφράζει καλύτερα από όποιοδήποτε άλλο τήν αγωνιστική γραμμή που κληροδότησε ό πρόεδρος Μακάριος. Και αυτό διότι περιλαμβάνει τίς δημοκρατικές και πατριωτικές εκείνες δυνάμεις που έχουν επιδείξει αγωνιστική συνέπεια και που καλύπτουν ιδεολογικά τό χώρο του κέντρου και τής άριστερας. Η συνεργασία αυτή των κομμάτων του ΔΗΚΟ με πρόεδρο τον κ. Σ. Κυπριανού, τής ΕΔΕΚ και του ΑΚΕΛ πρέπει να συνεχιστεί, αλλά παράλληλα πρέπει να στηριχθεί και πάνω σε γερές βάσεις ενός προγράμματος που θά καλύπτει βασικά τά κύρια προβλήματα τής έξωτερικής πολιτικής. Τό πρόγραμμα αυτό θά πρέπει να υποβληθεί στο λαό και αν έγκριθεί πρέπει να εφαρμοστεί με συνέπεια και ευθύνη. Μόνο πάνω σε τέτοιες βάσεις είναι δυνατόν να διαμορφωθεί στην Κύπρο μία πολιτική ηγεσία άξια να αντιμετωπίσει τους κινδύνους που επιφυλάσσει τό μέλλον.

"Αν εκείνη ή «χειρονομία» δεν είχε άποτέλεσμα στην Λευκωσία, πολλοί επιμένουν πώς και σήμερα συνεχίζονται κάποιες διαβουλεύσεις ανάμεσα στα δύο κόμματα για τήν εξέυρεση «κοινού εδάφους», με τίς εύλογές θέβαια τής Αθήνας...

Από τήν άλλη, τά κόμματα τής άριστερας ΑΚΕΛ και ΕΔΕΚ επιμένουν στην συνεργασία τους με τό κόμμα του Σπ. Κυπριανού και τον αποκλεισμό όποιοδήποτε προγεφυρωματικών καταστάσεων από τό μέτωπο, όπως είναι ό κ. Κληρίδης και τό κόμμα του. Ηδη όμως παρατηρείται μία «δυσκαμψία» στις σχετικές συζητήσεις ανάμεσα στα τρία κόμματα, με άφορμή τή θέση τής ΕΔΕΚ για δέσμευση πάνω σ' ένα κοινό μίνιμουμ πρόγραμμα, που ήδη προτάθηκε. Οι «δυσκολίες» μπαίνουν αποκλειστικά από τήν πλευρά του ΔΗΚΟ, που δεν θέλει να δεσμευθεί αλλά να συνεχίσει τον «έν λευκώ» χειρισμό του κυπριακού όπως ό πρόεδρος Μακάριος.

Υπάρχει θέβαια και μία ομάδα «έλευθέρων σκοπευτών» στην Λευκωσία, που ξέρει να καρδοκεί και να περιμένει. Προετοιμάζοντας κάποια λύση τή στιγμή που θά υπάρξει «κενό έξουσίας», όπως π.χ. στην περίπτωση παραίτησης του Κυπριανού. Καλές πηγές στην Λευκωσία επιμένουν πώς ό Κυπριανού άμέσως μετά τήν επιστροφή του από τή Νέα Υόρκη υπέβαλε παραίτηση προς τρία τουλάχιστον πρόσωπα... Κατά σύμπτωση (;) εκείνες τίς μέρες προβλήθηκε ή υποψηφιότητα Πασχαλίδη, υποστηριζόμενη από τούς Τάσο Παπαδόπουλο, Λ. Δημητριάδη, Πατσαλίδη κ.λπ.

Απομένουν ακόμα δυόμισι σχεδόν μήνες μέχρι τίς εκλογές του Φλεβάρη και οι διεργασίες θ' άκολουθήσουν έντεινόμενο ρυθμό. Τό κριτήριο «ποιός είναι πιό ούδέτερος για να γίνει πρόεδρος;» δεν είναι θέβαια τό καλύτερο...

ΔΗΜΟΝΙΚΟΣ

ΔΩΡΙΚΟΣ
Μαυρομιχάλη 64
Τηλ. 3629675,
Κυκλοφόρησαν

‘Η κρατική βία Καί οί σύγχρονες ιδιομορφίες της

του Δ. Μάρκου

ΤΟ κεφάλαιο, από τά πρώτα θέματα της γένεσής του, σφράγισε τήν πορεία του προς τήν κατάκτηση του κόσμου μέ εκατόμβες θυμάτων και ποταμούς αίματος, πού δέν έχουν νά ζηλέφουν τίποτα από τά ανάλογα ιστορικά προηγούμενα. ‘Η τρομοκρατία του κεφάλαιου είναι συνυφασμένη μέ τήν ίδια του τήν ύπαρξη. Μπροστά στό σημερινό κύμα καταστολής, τό ζήτημα δέν είναι νά κάνουμε λόγο γιά επανεμφάνιση ή γιά μεγαλύτερη κλίμακα της κρατικής βίας, αλλά νά δούμε τίς σύγχρονες ιδιομορφίες της.

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ διεθνής τάση προς ολοένα μεγαλύτερο αυταρχισμό, προς ολοένα μεγαλύτερη κρατική βία, είναι γνωστή σέ όλους. Τό ίδιο γνωστές είναι και οί δυσχέρειες της λειτουργίας του κεφάλαιου, όσο διαφορετικές κι άν είναι οί έρμηνείες πού δίνονται. Έδώ και μερικά χρόνια, ακόμα και τά επίσημα φερέφωνα της άρχουσας τάξης μιλάνε γιά τό τέλος της μεταπολεμικής περιόδου άνοικοδόμησης και ανάπτυξης, γιά τήν ανάγκη «λιτότητας» και «περισυλλογής». Στο μεταίχμιο αυτό τοποθετείται και ή όριστική επάνοδος του κινήματος της κοινωνικής επανάστασης (Μάης ‘68, ιταλικό «θερμό φθινόπωρο», Πολωνία ‘70 – 71 κλπ.). Όπως δήλωνε άπερίφραστα τό 1970 ό τότε άρχηγός των άγγλων συντηρητικών Χήθ γιά τή δεκαετία πού άρχιζε:

‘πρέπει νά έτοιμαστούμε γιά τόν έμφύλιο πόλεμο».

ΑΥΤΗ ή προετοιμασία, πέρασε στην Εύρώπη μία πρώτη φάση πού χαρακτηριζόταν κυριαρχικά από τήν άπόπειρα επαναφομιοίωσης των τάσεων εξέγερσης και έκσυγχρονισμού της καταστολής. Μέσα στά πλαίσια αυτής της τακτικής, είδαμε τούς εκπροσώπους του κεφάλαιου νά ανακαλύπτουν ξαφνικά τά έλαττώματα του συστήματός τους και νά δηλώνουν πώς σκοπεύουν νά τά διορθώσουν οί ίδιοι, είδαμε νά «άμφισβητείται» ή ποσότητα και νά γίνεται λόγος γιά τό νέο έμπόρευμα της «ποιότητας», είδαμε νά αντιστρέφεται ή ιδεολογία της περιόδου ανάπτυξης και νά ύποστηρίζεται από τούς πρώην ιδεολόγους της ότι τά «ύλικά αγαθά» και ή οικονομική ανάπτυξη δέν έχουν και τόση σημασία, εί-

δαμε τήν «αυτόδιαχείριση» του κεφάλαιου από τούς μισθωτούς σκλάβους του νά μπαίνει στό πρόγραμμα συνδικάτων και κομμάτων, είδαμε άναχρονιστικές δικτατορίες νά αντικαθιστούνται από σύγχρονες αυταρχικές δημοκρατίες. ‘Αλλά βέβαια ή επαναφομιοίωση έχει κι αυτή τά δριά της. Στο τέλος ού δρόμου παραμόνευε τό παλιό και τόσο δοκιμασμένο έπιχειρήμα της άστυνομικής βίας. Οί οικονομικές δυσχέρειες του κεφάλαιου (πού φτάνουν από τίς περικοπές των «κοινωνικών δαπανών» μέχρι τή μαζική επανεμφάνιση της άνεργίας και τήν άδυναμία άπορρόφησης της σπουδάζουσας νεολαίας), ή άνικανότητα των εργαζομένων νά έρωτευθούν τή σκλαβιά τους και νά βρούν ένδιαφέρον στή δουλειά τους, ύπογράμμισαν ότι ή επαναφομιοίωση μπορεί νά είναι άποτελεσματική γιά ένα διάστημα, άρκει νά μπορεί τό κεφάλαιο νά πληρώνει γι’ αυτήν. Και ότι όπου αυτό δέν συμβαίνει, τό παιχνίδι καταντάει λίγο επικίνδυνο. Γιά μία ακόμα φορά ή πλάστιγγα του κεφάλαιου ταλαντεύθηκε άνάμεσα στό φιλελευθερισμό και τήν τρομοκρατία και έκλινε προς τό μέρος της δεύτερης, κάτω από τό δάρος του πανικού των ήγετων μπροστά στην επάνοδο του άνατρεπτικού κοινωνικού κινήματος και τήν επικίνδυνη προοπτική νά συνδυαστεί μέ μία μαζική επανεμφάνιση εργατικών άγώνων.

ΤΟ δρόμο της κρατικής τρομοκρατίας τόν χάραξε ή Δυτική Γερμανία, όχι μόνο γιατί τόν ανέπτυξε πρώτη, αλλά και γιατί έχει από τά πράγματα κεντρικό όρλο στην Εύρώπη και έτοιμάζεται νά γίνει ό ροπαλοφόρος της. ‘Η πρόσφατη έκδοση του Κρουσάν και οί περιπολίες και τά μπλόκα ένοπλων γερμανών άστυνομικών στή γαλλική Άλσατία, σημαδεύουν τήν όριστικοποίηση αυτής της τάσης. ‘Η γερμανική κρατική τρομοκρατία, πού έχει φτάσει σέ παροξυσμό, έξάγει μαζικά τήν κυριαρχία της, τήν άστυνομία της, και τίς εικόνες πού της χρησιμεύουν σάν άλλοθι (οί 16 «τρομοκράτες» πού άπειλούν τήν παγκόσμια κοινωνία και κρύβονται ταυτοχρόνως σ’ όλες τίς χώρες της Εύρώπης, ό Κάρλος έδώ – ό Κάρλος εκεί – πού είναι ό Κάρλος, κλπ.)

ΟΜΩΣ, ή κρατική τρομοκρατία είναι κι αυτή ένα όπλο πού ή ύπέμετρη χρησιμοποίησή του σημαίνει ταυτόχρονα τή φθορά του, έφόσον τό κεφάλαιο είναι και παραμένει βαθύτατα άντιφατικό. Και μάλιστα ακόμα περισσότερο στή ση-

μερινή περίοδο, όπου τό κεφάλαιο δείχνει πλήρη άνικανότητα νά άναδιοργανωθεί σέ άνώτερο επίπεδο και νά μπει σέ μία νέα φάση μακροχρόνης άνθισης. ‘Η φθορά αυτή φαίνεται άξεχώριστα τόσο στην εξέλιξη της ιδεολογίας της κρατικής τρομοκρατίας όσο και στίς προοπτικές πού δημιουργεί.

Η ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ της κρατικής τρομοκρατίας, όπως και κάθε επίσημη ιδεολογία στό σύστημα τό θεμελιωμένο στή βία και τό ψέμα, είναι μία συγκεκριμένη και ριζική άντιστροφή της πραγματικότητας: ή τρομοκρατία παρουσιάζεται σάν αντίδραση σέ μία άλλου είδους τρομοκρατία, σάν «άντι – τρομοκρατία». ‘Η ιδεολογία αυτή περιέχει ένα κοινό στοιχείο, οποιασδήποτε ιδεολογίας της κρατικής καταστολής: μέ τήν προσπάθεια κατονόμησης και προσωποποίησης του έχθρου, γίνεται μία άπόπειρα έξορκισμού του πραγματικού έχθρου, του κοινωνικού κινήματος, πού πηγάζει αϋθόρμητα από τό έδαφος αυτής της κοινωνίας. Γιατί βέβαια οί γερμανοί επαναστάτες, όπως και άλλα ριζοσπαστικά και «άνατρεπτικά στοιχεία», δέν είναι παρά μία μικρή φράξια του κοινωνικού κινήματος, τίποτα παραπάνω. ‘Όταν ή κρατική ιδεολογία άνάγει τήν προσπάθεια του κεφάλαιου νά καταστείλει τίς συνέπειες των ίδιων των άντιφάσεων σέ μία μονομαχία κράτους και «τρομοκρατών» ή «άναρχικών», αυτό έκφράζει κι έναν εϋσεβή πόθο, στό μέτρο πού άν τό κράτος είχε νά άντιμετωπίσει άπλώς μία συγκεκριμένη ομάδα ατόμων, θά έβγαине όπωσδήποτε νικητής. ‘Αλλά ταυτόχρονα έκφράζει και τήν άδυναμία νά κατονομαστεί και νά προσωποποιηθεί τό κοινωνικό κίνημα, τή στιγμή πού ή καταστολή γιά νά χτυπήσει άποτελεσματικά χρειάζεται κατονομασμένους και συγκεκριμένους έχθρους. ‘Έτσι στήνεται ένα ιδεολογικό πλαίσιο της καταστολής (κράτος εναντίον «τρομοκρατών»), μέσα στό όποιο πρέπει νά χωρέσουν οί όποιοσδήποτε εκδηλώσεις του κοινωνικού κινήματος – μέ άναγκαιο άποτέλεσμα νά ξεχειλώσει και νά τείνει νά καταντήσει δύσχρηστο. Και βλέπουμε στή Γερμανία οί «τρομοκράτες» νά είναι άρχικά οί επαναστάτες της R.A.F., μετά και οί συμπαθούντες, ύστερα οί δικηγόροι τους, στή συνέχεια όσοι δέν καρφώνουν άμέσως ότιδήποτε «ύποπτο», κατόπιν όσοι δέν άποκαλούν τή R.A.F. «συμμορία» αλλά «όμάδα», μετά ό Γκύντερ Γκράς και ό Χάινριχ Μπέλλ – γιά νά καταλήξουμε στόν Μπράντ και τόν ίδιο τόν Σμίτ, πού στην προεκλογική του έκστρατεία χρησιμοποίησε παλιές φωτογραφίες του μέ τή ναζιστική στολή!

● Ποιός άμφιβάλλει ότι αύριο οί άπεργοί έργάτες θά δολοφονούνται μέ σφαίρες και θά χαρακτηρίζονται «τρομοκράτες»;

Η ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «Διεθνής Πολιτική» είχε παρατηρήσει εϋστοχα ότι:

«Αυτό που έχει αλλάξει σήμερα στη Γερμανία από την εποχή του Χίτλερ, στον τομέα της καταστολής, είναι το στυλ. Έχει γίνει λιγότερο μπαρόκ και περισσότερο αποτελεσματικό».

ΒΛΕΠΟΥΜΕ όμως ότι μέσα στα αδιέξοδα του κεφάλαιου, το μπαρόκ τείνει να επανέλθει δριμύτερο. Τελικά πόσο αποτελεσματική θά είναι η λειτουργία μιιάς ιδεολογίας της καταστολής που τείνει να χαρακτηρίσει επισήμως ένα μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού σαν «τρομοκράτες»; Πόσο νόημα θά μπορεί να διατηρήσει ή έννοια «τρομοκρατίας»; Ύπενθυμίζουμε ότι το 1871 ή αστική αντίδραση χαρακτήριζε τούς ξεγεγερμένους κομμουνάρους «capaille» (σκυολόι). Η περήφανη απάντηση τούς δόθηκε μ' ένα τραγούδι που τραγουδήθηκε πλατιά στο ξεγεγερμένο Παρίσι:

...«Είναι τό σκυολόι...»Ε, λοιπόν, ναι, είμαστε!».

ΜΙΑ άλλη όψη πής κρατικής τρομοκρατίας είναι ότι τείνει να καθορίσει την αντιβία του κοινωνικού κινήματος σέ ψηλό επίπεδο. Όταν τό 1967 ή γερμανική αστυνομία πυροβολούσε μέ τά αυτόματα μερικές εκατοντάδες άτομα που διαδήλωναν ενάντια στην επίσκεψη του Σάχη σκοτώνοντας έναν απ' αυτούς, όταν τό 1968 φύτευε μιιά σφαίρα στό κεφάλι του μάλλον μετριοπαθούς Ρούντι Ντούτσκε, όταν αντιμετώπιζε τό «κύμα άμφισβήτησης» του τέλους της δεκαετίας του '60 μέ άγρια τρομοκρατία, άπολύσεις δημοσίων ύπαλλήλων, γενικό φακέλωμα του πληθυσμού κλπ., τό άποτέλεσμα ήταν λίγο άργότερα νά εμφανιστούν

«Ο αντίκτυπος των γεγονότων της Γερμανίας στή χώρα μας δέν ήταν μικρός: μόνο γιά τίς κινητοποιήσεις καταγγελίας των «αυτοκτονιών», 6 άτομα θρίσκονται στή φυλακή μέ πονίες από 1½ - 3½ χρόνια, 9 άλλα είναι καταδικασμένα από 14-25 μήνες αλλά μένονν προσωρινά ελεύθερα μέχρι τήν εκδίκαση των εφέσεων, ενώ 5 από τούς 6 που κατηγορούνται σαν «ήθικοί άυτουργοί» των κινητοποιήσεων (4 εκδότες έντύπων και ένας συνθέτης - τραγουδιστής) θρίσκονται προφυλακισμένοι χωρίς δίκη από τίς 22 Οκτωβρίου.

επαναστατικές ομάδες μέ δυναμικές μορφές δράσης. Τό ίδιο τό κράτος, ή οργάνωση της θεσοποιημένης και μονοπωλημένης βίας:

«είναι εκείνο που καθορίζει τό ποσοστό βίας που παραχωρείται στους επαναστάτες (...) Τό κεφάλαιο δημιουργεί και γενικεύει ταυτόχρονα τόν άντεπαναστατικό του τρομοκρατικό και τόν επαναστατικό άντι - τρομοκρατικό! Οί άνθρωποι δέν έχουν περιθώρια εκλογής». (Μαρενσέν, «Φράξια Κόκκινος Στρατός»)

ΑΝ είναι σίγουρο ότι τό κεφάλαιο δέν μπορεί νά ξεπεράσει τίς άντιφάσεις του μέ τήν ώμή τρομοκρατία, είναι εξίσου σίγουρο ότι ή γενικεύση της οδηγεί τελικά σέ εκατόμβες θυμάτων και ποταμούς αίματος - ιδίως σέ συνδυασμό μέ τήν πιθανή μαζική επανεμφάνιση του ριζοσπαστικού εργατικού κινήματος. Ο παροξυσμός της κρατικής τρομοκρατίας

συνδυάζεται μέ μιιά φάση κοινωνικής άποσύνθεσης και καπιταλιστικής διαβαρότητας, μέσα στην όποία θά γίνει και ή επώδυνη άνασυγκρότηση του κοινωνικού κινήματος σέ άνώτερο επίπεδο.

ΜΕΣΑ σ' αυτή τήν κατάσταση κι αυτή τήν προοπτική, ή Ελλάδα παίζει τό ρόλο του φτωχού συγγενούς. Μέ τήν έξαπόλυση του πρόσφατου κύματος καταστολής, βλέπουμε νά εισάγεται έν ψυχρό, τελείως έσπευσμένα και θεβιασμένα, ή μεθοδολογία της γερμανικής κρατικής τρομοκρατίας. Μερικοί, λαμβάνοντας υπ' όψη τά ελληνικά μόνο δεδομένα, σκέφτηκαν ότι αυτό μπορεί νά ήταν μιιά πρόσκαιρη κατάσταση. Κάθε εισαγωγή έχει όμως και τό σκέλος «έξαγωγέας», και μιιά άπόπειρα κατανόησης της κατάστασης στην Ειρώπη, οδηγεί στην πεποίθηση ότι ή πρόθεση εγκαθίδρυσης ώμης κρατικής τρομοκρατίας δέν μπορεί νά είναι παροδική, γιατί είναι προαποφασισμένη από χρόνια και ήδη εφαρμόζεται σέ πανευρωπαϊκή κλίμακα. Στην Ελλάδα θά πρέπει νά υπάρξουν έντονες άντιδράσεις και κινητοποιήσεις γιά νά μπει κάποιος φραγμός σ' αυτή τήν τακτική πριν είναι πολύ άργά. Γιατί γιά όποιον δέν έθελουτυφεί, είναι φανερό ή άπόλυτη ορθότητα της εκτίμησης που έκαναν οι 6 προφυλακισμένοι «ήθικοί άυτουργοί» (γιά τά πρόσφατα γεγονότα μετά τίς «αυτοκτονίες» στή Γερμανία) στή δήλωσή τους:

«Αν έμείς σήμερα είμαστε στή φυλακή, αύριο όλόκληρη ή κοινωνία θά είναι μιιά φυλακή».

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

Ξένοι πεζογράφοι σέ υπεύθυνη μετάφραση και φροντισμένη έκδοση.

Κεντρική Διάθεση Βιβλιοπωλείο «ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ»
Χρυσ. Σμύρνης 19, τηλ. 271.423 Θεσσαλονίκη

«(...) κινούμενοι εκ δόλου και εκ ταπεινών ελατηρίων, προκειμένου να αποδώσουν μομφήν έναντίον ενός άθωου συνδικαλιστή και πιθανόν προκειμένου να συγκαλύψουν ευθύνες άλλων (...) καταθέτοντες όσα κατέθεσαν σε βάρος μου υπέπεσαν εις τά αδικήματα της ψευδορκίας, της ψευδοϋς καταμηνύσεως, της συκοφαντικής δυσφημήσεως και της παραπλανήσεως των Άρχων».

Η ΜΗΝΥΣΗ πού από τις φυλακές Κορυδαλλού κατάθεσε ο Γιάννης Σερίφης έναντίον των αστυφυλάκων Ι. Στεργίου και Κ. Πλέσσα («ώς και κατά παντός υπευθύνου ως ήθικου αούτουροϋ») για τά γεγονότα του Ρέντη, έφερε πάλι στην επικαιρότητα μιá υπόθεση πού αν δέν μεσολαβούσε ή προεκλογική περίοδος θά μπορούσε να είναι τό μεγάλο πολιτικό θέμα των ήμερων.

Η «ΥΠΟΘΕΣΗ ΣΕΡΙΦΗ»

ΓΙΑ τά γεγονότα του Ρέντη, πού στείχισαν τή ζωή σ' ένα νέο επιστήμονα, τό Χρήστο Κασίμη, υπάρχουν ήδη δυό άλλοσυσυγκρουόμενες απόψεις:

- των αστυνομικών αρχών, ή όποία στηρίζεται στις καταθέσεις των δυό αστυφυλάκων πού προαναφέρθηκαν – και πού τραυματίστηκαν κατά τά γεγονότα.

- της όργάνωσης «Διεθνιστική Άλληλεγγύη», πού ανέλαθε στην ευθύνη για τά γεγονότα και έστειλε – μαζί με προσωπικά αντικείμενα του Κασίμη – ένα κείμενο στις έφημερίδες δίνοντας μιá ΤΕΛΕΙΩΣ διαφορετική περιγραφή των συμβάντων.

ΟΙ Άρχές είπαν από τήν αρχή ότι τόν Κασίμη τόν σκότωσαν «οί δικοί του» – «του έκλεισαν τό στόμα». Και (αργότερα) οί δυό αστυφυλάκες άναγνώρισαν σά δράστη τό Σερίφη.

ΟΙ σύντροφοι του Κασίμη αποδίδουν τό θάνατό του σε «έν ψυχρώ έκτέλεση από τούς δυό αστυνομικούς τή στιγμή πού άοπλος τούς είχε ξεφύγει και απομακρυνόταν».

ΟΙ οικείοι του θεωρούν σάν ενόχους τούς δυό αστυνομικούς – και τούς μήνυσαν. Παράλληλα, ό δικηγόρος τους Ν. Καραμανλής δήλωσε δημόσια ότι πιστεύει στην άθωότητα του Σερίφη.

- Είναι από τά σπάνια φαινόμενα αυτό πού συμβαίνει με τούτη τήν περίπτωση: οί συγγενείς του θύματος ενός φόνου, να βρίσκονται στο πλευρό του ανθρώπου πού οί αρχές χαρακτηρίζουν ένοχο και να μηνύουν για ενόχους τά ίδια άτομα πού κι αυτός μηνύει – τούς δυό αστυφυλάκες!

ΣΤΗΝ πρής – κόνφερανς πού πρίν δέκα μέρες έδωσε ό συνήγορος του Σερίφη, Φίλιππος Κοττέας, δέν άρκέστηκε να αναφέρει μιá σειρά στοιχείων πού περιέχονται στην μήνυση κατά των δυό αστυνομικών και πού θεμελιώνουν – κατά τήν άποψή του – τήν άθώωση του προφυλακισμένου πελάτη του, όπως είναι:

- Άντιφάσεις για τόν τόπο και τό χρόνο άναγνώρισης του Σερίφη. (Τήν ώρα πού, όπως λένε, οί άνακριτές τούς έδειχναν στο νοσοκομείο φωτογραφίες του, οί τελευταίοι βρίσκονταν στην ύπηρεσία τους και έπαιρναν καταθέσεις!)

- Άντιφάσεις για τόν τρόπο πού πυροβολήθηκε ό Κασίμη, άνάμεσα στις καταθέσεις τους και στις ιατροδικαστικές εκθέσεις (οί αστυφυλάκες λένε ότι πυροβολήθηκε «έξ επαφής» ή από πολύ κοντά, οί ιατροδικαστές από μακριά), και άλλα στοιχεία.

ΜΕΤΑΦΕΡΕ και τήν καταγγελία του Γιάννη Σερίφη ότι οί αστυνομικές αρχές όδηγηθήκανε στην σύλληψη του λόγω:

- της αντιφασιστικής δράσης του στην διάρκεια της δικτατορίας.

- της συνδικαλιστικής δράσης του από τή μεταπολίτευση και δώ.

ΓΙΑ τή (διπλή) δράση του αυτή, σε συνδυασμό με τό γεγονός ότι δούλευε χρόνια στην Γερμανία και ότι είχε δουλέψει πρόσφατα στην ΑΕΓ (ΣΣ; τό εργοστάσιό της είχε σά στόχο ή Δ.Α. τό βράδυ των γεγονότων), πιστεύει ό Σιρίφης ότι πιάστηκε.

ΑΛΛΑ ποιá ήταν ή δράση του αυτή;

- Επί χούντας βρισκόταν στην Γερμανία. Δούλευε σάν εργάτης. Όταν πιά-

στηκε κλιμάκιο της άντιστασιακής όργάνωσης «Κίνημα 20ης Οκτώβρη», μαζί με τά όνόματα (και τίς φωτογραφίες) των συλληφθέντων Σαγιά, Μανιοϋ, Χρυσανθόπουλου και Μανωλάκη, δημοσιεύθηκαν (26 Οκτώβρη 1971) τά όνόματα και οί φωτογραφίες δυό ΚΑΤΑΖΗΤΟΥΜΕΝΩΝ μελών της όργάνωσης: του Δημήτρη Ψυχογιού και του Γιάννη Σερίφη! Δέν πιάστηκαν ποτέ – ό Σερίφης ήταν στην Γερμανία, ό Ψυχογιός στην Γαλλία.

- Μετά τή χούντα, ό Σερίφης αναπτύσσει έντονη συνδικαλιστική δράση κινούμενος έξω από πολιτικά κόμματα και τόν Άπριλη του 1977, δουλεύοντας στην ΑΕΓ, πρωτοστατεί στην μεγάλη άπεργία (70 μέρες) πού έγινε εκεί και απολύεται γι' αυτόν ακριβώς τό λόγο.

ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΙΚΑ και οί δυό καταζητούμενοι της χούντας βρέθηκαν μεταχουντικά «πρωταγωνιστές» σε περιεργες ιστορίες:

- Ο Ψυχογιός έχασε ένα τσιαντάκι – και άμέσως δημιουργήθηκε «τεράστιο θέμα», καθώς οί αρχές κρατούσαν μιá περιεργη στάση και ό «Έλεύθερος Κόσμος» άφιέρωσε (και άφιερώνει ακόμα!) πολύσηλα άρθρα για τό περιδóητο «τσιαντάκι». Θέλοντας να συνδυάσει τήν «20η Οκτώβρη» με τήν όργάνωση «17 Νοέμβρη», πού έχει αναλάβει τήν ευθύνη για τίς δολοφονίες του Γουέλτς και του Μάλλιου!

- Ο Σερίφης βρίσκεται στον Κορυδαλλό προφυλακισμένος για μιá σειρά αδικήματα (για τά γεγονότα του Ρέντη), με μοναδικό «έπιβαρυντικό στοιχείο» τήν κατάθεση των δυό αστυνομικών – και παρά τό άλλοθι πού παρουσίασε: ότι κοιμόταν σπίτι του με τή γυναίκα του τήν ώρα των γεγονότων.

Ο ΠΡΩΤΟΣ δούλευε στην «Έλευθεροτυπία» σά δημοσιογράφος όταν «βγήκε» ή υπόθεση με τό τσιαντάκι. Μιá μεγάλη έφημερίδα άντέδρασε. Είναι και μέλος της πολιτικής κίνησης «Σοσιαλιστική Πορεία» (και υποψήφιος της «Συμμαχίας» στην Ήλεία στις εκλογές του Νοέμβρη). Η υπόθεση «ξεφούσκωσε», μολοντί μερικοί καλοί δημοσιογράφοι τή θυμούνται και τή μνημονεύουν όποτε βροϋν ευκαιρία – στον Ε.Κ. πάντα...

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ, χωρίς καμιá κάλυψη (δέν άνήκει σε κόμμα), με τίς συμπτώσεις πού προαναφέρθηκαν (εργάζεται στην Γερμανία και – μετά – έδώ στην ΑΕΓ), βρέθηκε «εξερέματος» (και μέσα σε προεκλογική περίοδο) μπροστά σ' ένα άνυπέροβητο τείχος: τή μαρτυρία-ταμποϋ για τίς δικαστικές αρχές δυό αστυνομικών όργάνων. Και προφυλακίστηκε. Τώρα, ξεκινάει έναν άγώνα για να αποδείξει όχι μόνο τήν άθωότητα του αλλά και τούς λόγους πού «προκατασκευάστηκαν» οί σε βάρος του κατηγορίες. Και έπισημαίνει τήν ιδιαίτερη διαρύτητα πού έχει αυτή ή ιστορία από πολλές πλευρές και για τόν καθένα μας... □

ΠΡΟΓΕΥΣΗ τών όριακών τομών παραγωγής τής δεύτερης περιόδου τής Βουλής, πού εγκαινιάστηκε τή Δευτέρα 12 Δεκέμβρη, αποτελεί ό άπολογισμός τής προηγούμενης περιόδου εργασιών του σώματος. "Ό,τι χαρακτηρίσε τήν τρίχρονη δραστηριότητα του Κοινοβουλίου ήταν ή μαζική παραγωγή νομοθετικού έργου, αναγκαίου για τον προσδιορισμό τής νομικής προσωπικότητας τής καθημαγμένης από τήν έφτάχρονη δικτατορία χώρας (παρόλο πού οι προτεραιότητες δόθηκαν στήν τείχιση τής εξουσιαστικής μηχανής κι όχι στή διασφάλιση απαραίτητων δικαιωμάτων τών πολιτών), αλλά και ή άφθονία κριτικού έλέγχου του κυβερνητικού έργου (μέ μορφή έπερωτήσεων, ερωτήσεων ή αναφορών) από βουλευτές όλων τών κομμάτων.

Η ΧΑΡΑΚΤΗΡΟΛΟΓΙΑ του κοινοβουλευτικού έργου και ή πολύσημη διασύνδεσή του μέ τον κοινωνικό άνθρωπο επιβάλλουν τήν παρακολούθηση κι ανάλυσή του. Η τεκμηριωτική καταγραφή κι ή στατιστική διερεύνηση αποτελούν τήν πρώτη βαθμίδα ενός τέτοιου έργου, μέ πλαίσιο αναφοράς τόσο τή θεματολογική και ειδολογική εξακρίβωση και κατάταξη, όσο και τό βαθμό συμμετοχής κάθε βουλευτή στή διεκπεραίωσή του.

Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΣΕ ΑΡΙΘΜΟΥΣ...

Του Γ. Παναγιώτου

ΑΠΟ τις 9.12.74 (ήμερομηνία πού συγκλήθηκε ή έκλεγμένη από τις εκλογές τής 17.11.74 Βουλή) ως τις 29.9.77, όποτε διέκοψε τις εργασίες της προκειμένου νά τηρηθούν οι συνταγματικές διαδικασίες «έν όψει» τών εκλογών τής 20.11.77, πραγματοποιήθηκαν 624 συνεδριάσεις του σώματος: 399 σε όλομέλεια, 40 του πρώτου τμήματος, 36 του δεύτερου και 149 του θερινού τμήματος διακοπών.

ΣΤΗ διάρκειά τους ψηφίστηκαν:

- τό νέο Σύνταγμα
- 11 ψηφίσματα
- 744 νόμοι.

ΣΥΖΗΤΗΘΗΚΑΝ επίσης:

• έπερωτήσεις πού κάλυπταν 221 θέματα (1 τής ΝΔ, 116 τής ΕΔΗΚ, 49 του ΠΑΣΟΚ, 26 του ΚΚΕ, 14 του ΚΚΕεσ, 2 τής ΕΔΑ, 12 ανεξάρτητων - πρόκειται κύρια για τον Ι. Σαββούρα).

• ερωτήσεις για 1.187 θέματα (346 τής ΝΔ, 480 τής ΕΔΗΚ, 171 του ΠΑΣΟΚ, 110 του ΚΚΕ, 53 του ΚΚΕεσ, 5 τής ΕΔΑ, 4 τής Πρωτοβουλίας, 18 ανεξάρτητων).

ΚΑΙ δόθηκαν 6.390 γραπτές απαντήσεις ύπουργών καταχωρημένες στα επίσημα πρακτικά σε ισάριθμες ερωτήσεις βουλευτών (2.386 τής ΝΔ, 2.064 τής ΕΔΗΚ, 1.281 του ΠΑΣΟΚ, 739 του ΚΚΕ, 303 του ΚΚΕεσ, 27 τής ΕΔΑ, 36 τής Πρωτοβουλίας, 94 ανεξάρτητων).

(Όπου κατά τήν άσκηση του κοινοβουλευτικού έλέγχου μετέχουν βουλευτές περισσότερων κομμάτων ή καταγραφή περιορίζεται στο κόμμα πού είχε τή σχετική πρωτοβουλία. Μιλώντας για συζήτηση θεμάτων κι όχι αριθμού έπερωτήσεων ή ερωτήσεων παραπέμπουμε στή μεθοδολογία πού είχε αναπτυχθεί στο υπάλληλα όμολογο δημοσίευμά μας για τή Β' σύνοδο τής Βουλής, βλ. "Αντί τ. 55/5.10.76, σ.12-13).

Η δραστηριότητα κατά ύπουργείο

ΚΑΤΑ ύπουργείο (μέ τή σειρά προβάδισματος πού τους αναγνωρίζει ό νόμος 400/1976) ή δραστηριότητα τής Βουλής παρουσιάζεται ή ακόλουθη:

• **Συντονισμού:** Νόμοι 46, έπερωτήσεις 11 (6 τής ΕΔΗΚ, 3 του ΠΑΣΟΚ, 1 του ΚΚΕ, 1 ανεξάρτητων), ερωτήσεις 48 (25 τής ΝΔ, 12 τής ΕΔΗΚ, 5 του ΠΑΣΟΚ, 3 του ΚΚΕ, 3 ανεξάρτητων) και απαντήσεις 179 (73 τής ΝΔ, 50 τής ΕΔΗΚ, 19 του ΠΑΣΟΚ, 12 του ΚΚΕ, 11 του ΚΚΕεσ, 2 τής ΕΔΑ, 1 τής Πρωτοβουλίας, 11 ανεξάρτητων).

• **Προεδρίας:** Νόμοι 40, έπερωτήσεις 16 (6 τής ΕΔΗΚ, 6 του ΠΑΣΟΚ, 1 τής ΕΔΑ, 3 ανεξάρτητων), ερωτήσεις 109 (32 τής ΝΔ, 41 τής ΕΔΗΚ, 24 του ΠΑ-

ΣΟΚ, 4 του ΚΚΕ, 2 του ΚΚΕεσ, 6 ανεξάρτητων) και απαντήσεις 152 (57 τής ΝΔ, 45 τής ΕΔΗΚ, 30 του ΠΑΣΟΚ, 15 του ΚΚΕ, 3 του ΚΚΕεσ, 1 τής Πρωτοβουλίας, 1 ανεξάρτητων).

• **Έξωτερικών:** Νόμοι 78, έπερωτήσεις 5 (3 τής ΕΔΗΚ, 2 του ΚΚΕ), έρωτήσεις 11 (3 τής ΝΔ, 2 τής ΕΔΗΚ, 3 του ΠΑΣΟΚ, 3 του ΚΚΕ) και απαντήσεις 123 (34 τής ΝΔ, 44 τής ΕΔΗΚ, 17 του ΠΑΣΟΚ, 10 του ΚΚΕ, 8 του ΚΚΕεσ, 1 τής Πρωτοβουλίας, 9 ανεξάρτητων)

• **Έθικης Άμύνης:** Νόμοι 55, έπερωτήσεις 24 (15 τής ΕΔΗΚ, 5 του ΠΑΣΟΚ, 2 του ΚΚΕ, 1 του ΚΚΕεσ, 1 ανεξάρτητων), ερωτήσεις 53 (9 τής ΝΔ, 31 τής ΕΔΗΚ, 5 του ΠΑΣΟΚ, 4 του ΚΚΕ, 4 του ΚΚΕεσ) και απαντήσεις 316 (77 τής ΝΔ, 141 τής ΕΔΗΚ, 49 του ΠΑΣΟΚ, 25 του ΚΚΕ, 15 του ΚΚΕεσ, 4 τής Πρωτοβουλίας, 5 ανεξάρτητων).

• **Δικαιοσύνης:** Νόμοι 46, έπερωτήσεις 13 (9 τής ΕΔΗΚ, 1 του ΠΑΣΟΚ, 1 του ΚΚΕ, 1 του ΚΚΕεσ, 1 τής ΕΔΑ), έρωτήσεις 55 (13 τής ΝΔ, 33 τής ΕΔΗΚ, 5 του ΠΑΣΟΚ, 1 του ΚΚΕ, 2 του ΚΚΕεσ, 1 τής Πρωτοβουλίας) και απαντήσεις 134 (46 τής ΝΔ, 55 τής ΕΔΗΚ, 16 του ΠΑΣΟΚ, 8 του ΚΚΕ, 5 του ΚΚΕεσ, 1 τής Πρωτοβουλίας, 3 ανεξάρτητων).

• **Έσωτερικών:** Νόμοι 38, έπερωτήσεις 8 (3 τής ΕΔΗΚ, 2 του ΠΑΣΟΚ, 1 του ΚΚΕ, 2 ανεξάρτητων), έρωτήσεις 113 (30 τής ΝΔ, 46 τής ΕΔΗΚ, 16 του ΠΑΣΟΚ, 17 του ΚΚΕ, 3 του ΚΚΕεσ, 1 τής ΕΔΑ) και 309 απαντήσεις (97 τής ΝΔ, 89 τής ΕΔΗΚ, 70 του ΠΑΣΟΚ, 40 του ΚΚΕ, 7 του ΚΚΕεσ, 3 τής ΕΔΑ, 1 τής Πρωτοβουλίας, 2 ανεξάρτητων).

• **Παιδείας:** Νόμοι 60, έπερωτήσεις 16 (6 τής ΕΔΗΚ, 6 του ΠΑΣΟΚ, 1 του ΚΚΕ, 2 του ΚΚΕεσ, 1 ανεξάρτητων), έρωτήσεις 83 (20 τής ΝΔ, 35 τής ΕΔΗΚ, 14 του ΠΑΣΟΚ, 8 του ΚΚΕ, 6 του ΚΚΕεσ) και απαντήσεις 782 (241 τής ΝΔ, 238 τής ΕΔΗΚ, 164 του ΠΑΣΟΚ, 86 του ΚΚΕ, 38 του ΚΚΕεσ, 5 τής ΕΔΑ, 7 τής Πρωτοβουλίας, 3 ανεξάρτητων).

• **Οικονομικών:** Νόμοι 108, έπερωτήσεις 8 (4 τής ΕΔΗΚ, 3 του ΠΑΣΟΚ, 1 του ΚΚΕ), ερωτήσεις 106 (36 τής ΝΔ, 42 τής ΕΔΗΚ, 13 του ΠΑΣΟΚ, 6 του ΚΚΕ, 5 του ΚΚΕεσ, 4 ανεξάρτητων) και απαντήσεις 476 (214 τής ΝΔ, 148 τής ΕΔΗΚ, 74 του ΠΑΣΟΚ, 25 του ΚΚΕ, 7 του ΚΚΕεσ, 2 τής Πρωτοβουλίας, 6 ανεξάρτητων)

• **Γεωργίας:** Νόμοι 37, έπερωτήσεις 27 (14 τής ΕΔΗΚ, 5 του ΠΑΣΟΚ, 5 του ΚΚΕ, 2 του ΚΚΕεσ, 1 ανεξάρτητων), έρωτήσεις 161 (39 τής ΝΔ, 75 τής ΕΔΗΚ, 22 του ΠΑΣΟΚ, 20 του ΚΚΕ, 4 του ΚΚΕεσ, 1 ανεξάρτητων) και απαντήσεις 721 (256 τής ΝΔ, 203 τής ΕΔΗΚ, 157 του ΠΑΣΟΚ, 70 του ΚΚΕ, 25 του ΚΚΕεσ, 6 τής ΕΔΑ, 1 τής Πρωτοβουλίας, 3 ανεξάρτητων).

• **Πολιτισμού και Έπιστημών:** Νόμοι 22, έπερωτήσεις 3 (3 τής ΕΔΗΚ), έρω-

τήσεις 38 (15 τής ΝΔ, 17 τής ΕΔΗΚ, 4 του ΠΑΣΟΚ, 1 του ΚΚΕεσ, 1 τής πρωτοβουλίας) και απαντήσεις 223 (100 τής ΝΔ, 56 τής ΕΔΗΚ, 43 του ΠΑΣΟΚ, 6 του ΚΚΕ, 12 του ΚΚΕεσ, 2 τής ΕΔΑ, 4 τής Πρωτοβουλίας).

● **Βιομηχανίας:** Νόμοι 22, έπερωτήσεις 9 (5 τής ΕΔΗΚ, 2 του ΠΑΣΟΚ, 2 του ΚΚΕ), έρωτήσεις 69 (26 τής ΝΔ, 27 τής ΕΔΗΚ, 5 του ΠΑΣΟΚ, 6 του ΚΚΕ, 3 του ΚΚΕεσ, 1 τής ΕΔΑ, 1 ανεξάρτητων) και απαντήσεις 397 (144 τής ΝΔ, 116 τής ΕΔΗΚ, 58 του ΠΑΣΟΚ, 55 του ΚΚΕ, 19 του ΚΚΕεσ, 1 τής ΕΔΑ, 4 ανεξάρτητων).

● **Έμπορίου:** Νόμοι 19, έπερωτήσεις 10 (6 τής ΕΔΗΚ, 4 του ΠΑΣΟΚ), έρωτήσεις 69 (19 τής ΝΔ, 25 τής ΕΔΗΚ, 14 του ΠΑΣΟΚ, 6 του ΚΚΕ, 4 του ΚΚΕεσ, 1 ανεξάρτητων) και απαντήσεις 290 (78 τής ΝΔ, 79 τής ΕΔΗΚ, 97 του ΠΑΣΟΚ, 17 του ΚΚΕ, 18 του ΚΚΕεσ, 1 τής ΕΔΑ).

● **Εργασίας:** Νόμοι 18, έπερωτήσεις 13 (6 τής ΕΔΗΚ, 2 του ΚΚΕ, 5 του ΚΚΕεσ), έρωτήσεις 57 (5 τής ΝΔ, 12 τής ΕΔΗΚ, 7 του ΠΑΣΟΚ, 17 του ΚΚΕ, 12 του ΚΚΕεσ, 3 τής ΕΔΑ, 1 τής Πρωτοβουλίας) και απαντήσεις 322 (41 τής ΝΔ, 99 τής ΕΔΗΚ, 45 του ΠΑΣΟΚ, 81 του ΚΚΕ, 45 του ΚΚΕεσ, 3 τής ΕΔΑ, 3 τής Πρωτοβουλίας, 5 ανεξάρτητων).

● **Κοινωνικών Ύπηρεσιών:** Νόμοι 81, έπερωτήσεις 24 (13 τής ΕΔΗΚ, 4 του ΠΑΣΟΚ, 4 του ΚΚΕ, 2 του ΚΚΕεσ, 1 ανεξάρτητων), έρωτήσεις 53 (15 τής ΝΔ, 20 τής ΕΔΗΚ, 10 του ΠΑΣΟΚ, 6 του ΚΚΕ, 1 του ΚΚΕεσ, 1 τής Πρωτοβουλίας) και απαντήσεις 1.004 (316 τής ΝΔ, 289 τής ΕΔΗΚ, 206 του ΠΑΣΟΚ, 141 του ΚΚΕ, 36 του ΚΚΕεσ, 2 τής ΕΔΑ, 3 τής Πρωτοβουλίας, 10 ανεξάρτητων).

● **Δημοσίων Έργων:** Νόμοι 24, έπερωτήσεις 7 (1 τής ΝΔ - ή μοναδική συμπολιτευόμενου, από τον Α. Πνευματικό - 4 τής ΕΔΗΚ, 2 του ΠΑΣΟΚ), έρωτήσεις 129 (53 τής ΝΔ, 48 τής ΕΔΗΚ, 15 του ΠΑΣΟΚ, 7 του ΚΚΕ, 2 του ΚΚΕεσ, 4 ανεξάρτητων) και απαντήσεις 534 (209 τής ΝΔ, 157 τής ΕΔΗΚ, 89 του ΠΑΣΟΚ, 56 του ΚΚΕ, 14 του ΚΚΕεσ, 1 τής ΕΔΑ, 5 τής Πρωτοβουλίας, 3 ανεξάρτητων).

● **Συγκοινωνιών:** Νόμοι 21, έπερωτήσεις 5 (4 τής ΕΔΗΚ, 1 του ΠΑΣΟΚ), έρωτήσεις 5 (1 τής ΝΔ, 2 τής ΕΔΗΚ, 2 του ΠΑΣΟΚ) και απαντήσεις 405 (162 τής ΝΔ, 113 τής ΕΔΗΚ, 72 του ΠΑΣΟΚ, 38 του ΚΚΕ, 14 του ΚΚΕεσ, 1 τής Πρωτοβουλίας, 5 ανεξάρτητων).

● **Δημοσίας Τάξεως:** Νόμοι 19, έπερωτήσεις 16 (7 τής ΕΔΗΚ, 4 του ΠΑΣΟΚ, 2 του ΚΚΕ, 1 του ΚΚΕεσ, 2 ανεξάρτητων), έρωτήσεις 22 (2 τής ΝΔ, 9 τής ΕΔΗΚ, 7 του ΠΑΣΟΚ, 2 του ΚΚΕ, 1 του ΚΚΕεσ, 1 ανεξάρτητων) και απαντήσεις 415 (175 τής ΝΔ, 105 τής ΕΔΗΚ, 59 του ΠΑΣΟΚ, 35 του ΚΚΕ, 21 του ΚΚΕεσ, 1 τής Πρωτοβουλίας, 19 ανε-

ξάρτητων).

● **Έμπορικής Ναυτίας:** Νόμοι 37, έπερωτήσεις 5 (2 τής ΕΔΗΚ, 1 του ΠΑΣΟΚ, 2 του ΚΚΕ), έρωτήσεις 6 (3 τής ΝΔ, 3 τής ΕΔΗΚ) και απαντήσεις 143 (66 τής ΝΔ, 33 τής ΕΔΗΚ, 16 του ΠΑΣΟΚ, 17 του ΚΚΕ, 1 τής ΕΔΑ, 5 ανεξάρτητων).

● **Βορείου Ελλάδος:** απαντήσεις 6 (4 τής ΕΔΗΚ, 2 του ΚΚΕ)

Ή δραστηριότητα των βουλευτών

ΚΑΤΑ τή διάρκεια τής λειτουργίας του Κοινοβουλίου υπήρξαν περιπτώσεις βουλευτών που ανέπτυξαν έντονη δραστηριότητα σ' όλους τούς τομείς τής κοινοβουλευτικής δράσης: αγορεύσεις, κατάθεση έπερωτήσεων, έρωτήσεων κι αναφορών. Παρουσιάστηκαν έντονοι και περιπτώσεις βουλευτών που καθόλου ή έλάχιστα απασχόλησαν τή Βουλή!

ΣΤΗΝ τελευταία κατηγορία έντάσσον-

ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΒΟΥΛΕΥΤΗ

Στίς πρώτες μετά τή δικτατορία έκλογές οι κάτοικοι τής Εϋβοίας έστειλαν στή Βουλή 4 αντιπροσώπους τους από τό κόμμα τής «Ν. Δημοκρατίας» - κι ανάμεσά τους τόν ΜΙΧ. ΚΑΚΑΡΑ, δημ. υπάλληλο, 40 χρονών τότε. Ίσως, γιατί δέν γνώριζαν τήν... «έθνική» δράση του στή Γερμανία (Άμβουργο), όπου κατά τή διάρκεια τής 7ετίας έδρασε σά χουντικός τραμπούκος, φτάνοντας στό σημείο νά τραυματίζει αντιχουντικούς αγωνιστές σέ διαδηλώσεις!

Στίς δεύτερες έκλογές (του περασμένου Νοέμβρη) τόν ξανάστειλαν στή Βουλή, άν και θάπρεπε νά ξέρουν πιά τή χουντική δραστηριότητά του. Ίσως εκτιμήσανε τό κοινοβουλευτικό του έργο: Είναι από τούς δύο-τρεις βουλευτές που α) μίλησε δύο-τρεις φορές όλες κι όλες β) δέν κατάθεσε έρώτηση γ) δέν προσυπόγραψε αναφορά... Πάλι καλά που δέν ανάλαβε κι ύπουρ-γείο!

ται 10 βουλευτές που δέν χρησιμοποιήσαν διόλου τό δήμα τής Βουλής κι άλλοι 19 που μίλησαν λιγότερο από τρεις φορές (δηλαδή λιγότερο από μία κατά μέσο όρο τή σύνοδο), 20 που δέν κατάθεσαν έρώτηση και 31 που δέν προσυπόγραψαν αναφορά.

● Βουβόι υπήρξαν οι: Χ. Έρμειδης, Α. Ζωγράφος, Η. Ήλιος, Δ. Μακρής, Ν. Μάρτης, Μεμέτ Γιασάρ, Α. Περωτής, Α. Πετραλιάς, Ι. Τσουδερός και Γ. Χαλιόπουλος.

● Λιγομίλητοι (σύμφωνα με τό συντελεστή που αναφέραμε πιο πάνω) οι: Ν. Βενιζέλος, Έλενη Βλάχου, Γ. Γαράνης, Β. Δερδεμέζης, Δ. Εϋαγγελίου, Θ. Ζαφειρόπουλος, Μ. Κακαράς, Ε. Κεφαλογιάννης, Ν. Κλειτός, Μ. Μακρής, Ταρσή Μπουγά, Χ. Παπαδόπουλος, Ζ. Παπαλαζάρου, Δ. Πεταλωτής, Δ. Στάμος, Π. Τσακνίδης, Ι. Τσαντούλας, Β. Φασούλας και Ι. Ψαρρέας.

● Έρώτηση δέν κατάθεσαν οι: Κ. Άποσκίτης, Έλενη Βλάχου, Κ. Γιαννούσης, Γ. Διακόπουλος, Ν. Ζαρντινίδης, Η. Ήλιος, Μ. Κακαράς, Σ. Κούνδουρος, Δ. Λεβίδης, Δ. Μακρής, Μεμέτ Γιασάρ, Δ. Νιάνιας, Β. Παναρίτης, Ζ. Παπαλαζάρου, Α. Περωτής, Δ. Πεταλωτής, Χ. Σιανίδης, Ι. Σπέντζας, Ι. Τσουδερός και Χατζή Χαφούζ.

● Αναφορά δέν προσυπόγραψαν οι: Γ. Άστεριάδης, Έλενη Βλάχου, Κ. Γιαννούσης, Δ. Εϋρυγένης, Δ. Ζακυθηνός, Η. Ήλιος, Μ. Κακαράς, Χ. Κάκαρης, Δ. Καλογήρου, Ε. Κανονάχος, Ι. Κοντοβράκης, Σ. Κρίκος, Α. Λεβίδης, Δ. Λιθανός, Δ. Μακρής, Μεμέτ Γιασάρ, Ι. Μηναίος, Λ. Μιχαήλ, Γ. Μούτσιος, Δ. Πατρώνης, Κ. Σερεπίσιος, Α. Ταχυρίδης, Ι. Τσουδερός, Χατζή Χαφούζ και Δ. Χλωρός.

● ΟΛΟΙ πλίν των κ.κ. Ν. Βενιζέλου, Μ. Γιασάρ, Χ. Χαφούζ - τής ΕΔΗΚ - άνήκουν στή ΝΔ.

ΣΤΗ διαμετρικά αντίθετη περιοχή:

● περισσότερο παραγωγικός ρήτορας τής Α' περιόδου υπήρξε ό Μ. Στεφανίδης, με 598 αγορεύσεις, και ακολουθούν με περισσότερες από 300 (μέσος όρος πάνω από έκατό τή σύνοδο) οι: Κ. Κάππος του ΚΚΕ (572), Α. Κακλαμάν του ΠΑΣΟΚ (546), Γ. Άποστολάτος τής ΝΔ (468), Ν. Άλαβάνος τής ΕΔΗΚ (453), Χ. Πρωτοπαπλάς τής ΕΔΗΚ και μετά τής Πρωτοβουλίας (378), Χ. Γραμματίδης τής ΕΔΗΚ (376), Ι. Άλευράς του ΠΑΣΟΚ (355) και Κ. Στεφανάκης τής ΝΔ (325).

● ΣΤΟΝ κοινοβουλευτικό έλεγχο ή Άριστερά προπορεύεται.

● Περισσότερες από 300 έρωτήσεις κατάθεσαν: Κ. Κάππος του ΚΚΕ (630), Γ. Παπαδημητρίου του ΠΑΣΟΚ (560), Δ. Γόντικας (447) και Μίνα Γιάννου του ΚΚΕ (321), Λ. Κύρκος (311) και Χ. Δρακόπουλος του ΚΚΕεσ. (307).

● Ή «πρωτιά» στήν προσυπογραφή

καί κατάθεση αναφορών άνήκει στό ΚΚΕεσ. : Λ. Κύρκος (2.022), Χ. Δρακόπουλος (2.018). Άκολουθούν: Κ. Κάππος του ΚΚΕ (1.258), Γ. Παπαδημητρίου (1.074) καί Α. Κακλαμάνης (887) του ΠΑΣΟΚ, Χ. Γραμματίδης τής ΕΔΗΚ (771), Μίνα Γιάννου (764) καί Δ. Γόντικας (696) του ΚΚΕ, Σ. Παπαθεμελής (657) καί Γ. Παπαστεργίου (640), τής ΕΔΗΚ, Η. Ήλιού (555) τής ΕΔΑ, Α. Παπαλουκάς (481), Α. Δερβέναγας (435) καί Κ. Παπαροηγόπουλος τής ΝΔ (432), Λ. Λασκαρίδης (399), Μ. Στεφανίδης (369) καί Κ. Άλαβάνος (364) τής ΕΔΗΚ, Ν. Βγενόπουλος (343) του ΠΑΣΟΚ.

ΕΠΙΠΡΟΣΘΕΤΑ ή Βουλή χορήγησε 293 άδειες για άπουσία βουλευτών στό έξωτερικό (περισσότερο ταξιδεμένος ό Γ. Δαλακούρας τής ΝΔ μέ 13 «άποδημίες») καί δέχτηκε 48 μηνύσεις έναντίον μελών τής (περισσότερο «καταδιωκόμενος» ό Ι. Σαβδούρας τής ΝΔ καί άργότερα άνεξάρτητος μέ 6 μηνύσεις).

Ή νέα κυβέρνηση

Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ, τέλος, των μελών τής νέας κυβέρνησης στην προηγούμενη περίοδο τής Βουλής ήταν ή ακόλουθη (διευκρινίζεται, ότι όσοι κατείχαν χαρτοφυλάκιο σ' όλη τή διάρκεια τής τριετίας είναι άδύνατο νά παρουσιάζουν δραστηριότητα στον τομέα του κοινοβουλευτικού έλέγχου):

Ή δραστηριότητα των άρχηγών των κομμάτων στην περασμένη Βουλή:

● *Ό πρωθυπουργός κ. Κ. Καραμανλής μίλησε 19 φορές, κυρίως στις «έκτός ήμερησίας διατάξεις» ένημερώσεις.*

● *Ό άρχηγός τής ΕΔΗΚ κ. Γ. Μαύρος πραγματοποίησε 157 άγορεύσεις.*

● *Ό πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ κ. Α. Παπανδρέου μίλησε 119 φορές, έλαβε 9 άδειες καί μηνύθηκε μία φορά.*

● *Ό Α' Γραμματέας του ΚΚΕ κ. Χ. Φλωράκης μίλησε 11 φορές, κατάθεσε μία έρώτηση, έλαβε 6 άδειες καί μηνύθηκε 2 φορές.*

● *Ό πρόεδρος τής ΕΔΑ κ. Ή. Ήλιού μίλησε 83 φορές, υπόβαλε 33 έρωτήσεις καί 555 αναφορές, έλαβε 3 άδειες καί μηνύθηκε 1 φορά.*

Γ. Ράλλης (σήμερα, Συντονισμού): 167 άγορεύσεις, Κ. Στεφανόπουλος (Προεδρίας): 215 άγορεύσεις, Αχ. Καραμανλής (ύφ. Προεδρίας): 42 άγορεύσεις, Α. Τσαλδάρης (ύφ. Προεδρίας): 33 άγορεύσεις, 7 έρωτήσεις, 3 αναφορές, Π. Παπαληγούρας (Έξωτερικών): 96 άγορεύσεις, Α. Άνδριανόπος (ύφ. Έξωτερικών): 37 άγορεύσεις, 29 έρωτήσεις, 78 αναφορές, Α. Ζαμης (ύφ. Έξωτερικών): 84 άγορεύσεις, Γ. Κοντογεώργης (άνευ χαρτοφυλάκιου - ΕΟΚ): 60 άγορεύσεις, Ε. Άδέρωφ (Άμύνης): 99 άγορεύσεις, Η. Παπαηλιού (ύφ. Άμύνης): 10 άγορεύσεις, 8 έρωτήσεις, 21 αναφορές, Γ. Σταμάτης (Δικαιοσύνης): 88 άγορεύσεις, 2 αναφορές, Χ. Στράτος (Έσωτερικών):

102 άγορεύσεις, Α. Γκελεστάθης (ύφ. Έσωτερικών) 39 άγορεύσεις, 3 έρωτήσεις, 3 αναφορές, Γ. Σουφλιάς (ύφ. Έσωτερικών): 29 άγορεύσεις, 15 έρωτήσεις, 33 αναφορές, Ι. Βαφειτιιώτης (Παιδείας): 52 άγορεύσεις, Β. Κοντογιαννόπουλος (ύφ. Παιδείας): 138 άγορεύσεις, 23 έρωτήσεις, 12 αναφορές, Χ. Καρατζάς (ύφ. Παιδείας): 178 άγορεύσεις, 41 έρωτήσεις, 18 αναφορές, Ι. Μπούτος (Οικονομικών): 95 άγορεύσεις, Α. Τλιαδούρος (Γεωργίας): 64 άγορεύσεις, Σ. Ταταρίδης (ύφ. Γεωργίας): 55 άγορεύσεις, 17 έρωτήσεις, 84 αναφορές, Μ. Έβερτ (Βιομηχανίας): 40 άγορεύσεις, 113 έρωτήσεις, 13 αναφορές, Γ. Παναγιωτόπουλος (Έμπορίου): 55 άγορεύσεις, Κ. Λάσκαρης (Έργασίας): 157 άγορεύσεις, Γ. Άποστολάτος (ύφ. Κοινωνικών Υπηρεσιών): 468 άγορεύσεις, 232 έρωτήσεις, 77 αναφορές, Άννα Συνοδινού (ύφ. Κοινωνικών Υπηρεσιών): 24 άγορεύσεις, 7 έρωτήσεις, 16 αναφορές, Α. Παπαδόγγονας (Συγκοινωνιών): 84 άγορεύσεις, Ε. Κεφάλαιος (Ναυτιλίας) 2 άγορεύσεις, 5 έρωτήσεις, 72 αναφορές.

ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ: Ένας δουδός (Ν. Μάρτης), ένας λιγομίλητος (Ε. Κεφαλογιάννης) καί ένας από αυτούς που δέν καταθέσανε έρώτηση (Ν. Ζαφρινίδης) έγιναν - στή νέα κυβέρνηση - ύπουργοί, καί ένας από αυτούς που δέν προσυπογράψανε αναφορές (Γ. Μούτσιος) ύφυπουργός. Ή κοινοβουλευτική τους «παρουσία» ήταν προφανώς ένα από τά κριτήρια τής έπιλογής τους...

Ακριθακας·Βερναδακι·Βυζαντιος
Γαίτης·Δρουγκας·Ζουνη·Θοδωρος
Θεοφυλακτοπουλος·Καραβουζης
Κατρακη·Καρας·Κατρουρακης
Κεπετης·Λαμπρου·Μπασετ·Μυταρας·Μυλωνα
Παναγιαννης·Πρασιнос·Ροκος·Σαρελακου
Σιμωσι·Σορογκας·Σπητερη·Σταμος·Τουγιας
Τακις·Τσαρουκhis·Τσοκλης
Φασιανος·Χριστοφορου
Χριστακοπουλος

**ΧΑΡΙΣΤΕ
ΔΩΡΑ
ΕΡΓΑ ΤΕΧΝΗΣ**

**Η ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ
ΣΥΛΛΟΓΗ
ΠΟΛΛΑΠΛΩΝ ΕΡΓΩΝ
ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ**

**ΜΕ ΥΠΟΓΡΑΦΗ
ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ**

**ΓΛΥΠΤΑ·ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ·ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ·ΚΕΡΑΜΙΚΑ
ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ·ΒΙΒΛΙΑ·ΥΦΑΣΜΑ
ΕΠΙΠΛΑ·ΕΚΔΟΣΕΙΣ·ΛΙΘΟΓΡΑΦΙΕΣ·ΜΕΤΑΞΟΥΠΙΕΣ
ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ**

οιοκ

**ΒΑΛΑΩΡΙΤΟΥ 4 τηλ. 3618598
(ΑΝΑΜΕΣΙΑ ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ ΚΑΙ ΚΡΙΕΖΙΟΥ)**

ΠΟΛΥΠΛΑΝΟ

**ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΥ 20 τηλ. 3629822
(ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΔΙΟΝΥΣΙΟ - ΚΟΛΩΝΑΚΙ)**

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΟ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΟ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ

Τού Κ. ΦΕΡΜΕΛΕΝ, τού Κέντρου
'Ανθρωπολογίας – Κοινωνιολογίας
στό Πανεπιστήμιο τού 'Αμστερνταμ

Τό λεκανοπέδιο τών Σερρών βρίσκεται στην ανατολική πλευρά τής ελληνικής Μακεδονίας. Θα χρησιμοποιήσουμε τις διοικητικές όροθεσίες τού νομού Σερρών για νά όρίσουμε την περιοχή, μιά και συμπίπτουν τέλεια σχεδόν μέ τά φυσικά σύνορα. Τόν πυρήνα τής περιοχής αποτελεεί ή κοιλάδα τού ποταμού Στρυμόνα, πού έχει μήκος περίπου 80 χιλιόμετρα και πλάτος 16 χλμ. 'Η κοιλάδα περιβάλλεται σχεδόν από παντού από θουνά. 'Ο ποταμός τή διασχίζει μέ κατεύθυνση νοτιοανατολικά, και τά θουνά απλώνονται, ανατολικά και δυτικά, σέ σχεδόν παράλληλη κατεύθυνση. Πέρα άπ' τά θουνά πρós τό βορρά βρίσκεται ή Βουλγαρία. 'Εκεί πού τό ποτάμι διασχίζει τά θουνά βρίσκεται και ή δρόμος πού συνδέει τις Σέρρες μέ τή Σόφια. Τήν 'Οθωμανική εποχή, ήταν ή κύριος δρόμος τών καραβανίων πρós τήν Εύρώπη. Σήμερα, πολύ πιό σημαντική είναι ή όδική άρτηρία πού συνδέει τις Σέρρες μέ τή Θεσσαλονίκη πρós τή δύση, ένώ ή δεύτερη κύρια άρτηρία μεταφορών άκολουθεί τήν κοιλάδα τού 'Αγγίτη (παρπόταμου τού Στρυμόνα) και ένώνει τις Σέρρες μέ τή Δράμα και τήν Καβάλα πρós τήν ανατολή.

Μέχρι τή διαμόρφωση τής κοίτης τού Στρυμόνα (τό 1933), ή ποταμός πλημμύριζε τακτικά και ή έλνοοσία ήταν συνηθισμένη άσθένεια. Στις άρχές τού αιώνα μας υπήρχαν μεγάλα τσιφλίκια στην πεδιάδα, πού άνηκαν σέ Τούρκους και σέ μερικούς 'Ελληνες. 'Ελεύθερα χωριά (κεφαλοχώρια) καταλάμβαναν τούς γύρω λόφους και τά θουνά. 'Ο πληθυσμός ήταν ιδιαίτερα πυκνός στους πρόποδες τών θουνών. 'Εκτός άπ' τούς 'Ελληνες, στην περιοχή ζούσαν Βούλγαροι και Τούρκοι. Οί Βούλγαροι ζούσαν κυρίως στις θόρειες περιοχές, ένώ οι Τούρκοι ήταν πιό διασκορπισμένοι. Σύμφωνα μέ τόν Angel¹, οι τρεις διοικητικές ύποδιαιρέσεις (Σιδιρόκαστρο, Σέρρες / Νιγρίτα, και Ζίχνη) περιείχαν αντίστοιχα 40%, 40% και 17% τούρκικου πληθυσμού. Τό 1913 ή περιοχή έγινε μέρος τού ελληνικού κράτους. Σάν αποτέλεσμα αυτού τού γεγονότος, ή έμπορική όδός πρós τά θόρεια κλείστηκε, και οι Σέρρες μέ τήν ένδοχώρα τους έπαναπροσανατολίστηκαν πρós τήν Καβάλα και, όλο και περισσότερο, πρós τή Θεσσαλονίκη.

Η ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ: ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πρós τό τέλος τού 14ου αιώνα τό λεκανοπέδιο τών Σερρών έγινε μέρος τής 'Οθωμανικής αυτοκρατορίας. 'Η γή στις γόνιμες περιοχές τεμαχίστηκε και δόθηκε ως τιμάρια στους νικητές. Οί ιδιοκτήτες τών τιμαριών (οπαχήδες) έλέγχονταν άυστηρά άπ' τήν κεντρική κυβέρνηση, και οι άγρότες (ραγιάδες) προστατεύονταν μέ πολλούς τρόπους άπ' τήν έκμετάλλευση τών γαιοκτημόνων τους. Κατά τά τέλη τού 16ου αιώνα τό σύστημα τών τιμαριών κατέρρευσε και ένα καινούργιο σύνολο σχέσεων, γνωστό σάν τό σύστημα τών τσιφλικιών, άρχισε νά σχηματίζεται². Αútές οι άλλαγές

ήταν κατά ένα μεγάλο μέρος τό αποτέλεσμα τής έξασθένισης τής κεντρικής κυβέρνησης και τής εμφάνισης τού δυτικοευρωπαϊκού έμπορικού καπιταλισμού. Δυτικοί έμποροι ήρθαν άναζητώντας είδη διατροφής και πρώτες ύλες, πού τις άντάλλαζαν μέ διάφορα τοπικά και άποικιακά προϊόντα. 'Η άρχόμενη ένταξη στην παγκόσμια έμπορικοκαπιταλιστική οίκονομία και ή συσχετιζόμενη εμφάνιση τού συστήματος τών τσιφλικιών είχε πολλές άρνητικές συνέπειες για τήν άγροτιά. Οί γαιοκτήμονες, πού δέν έμποδίζονταν πιό από κεντρικούς έλέγχους, γίνονταν όλο και περισσότερο εκμεταλλευτές· σάν αποτέλεσμα, οι άγρότες έπαιρναν μόνο ένα μικρό μερίδιο άπ' τήν παραγωγή τους, κι έτσι σύντομα χρεώθηκαν στους γαιοκτήμονες κι έμειναν προσδεμένοι στα κτήματα. 'Η γεωργία κατευθυνόταν όλο και περισσότερο πρós έμπορευματικές καλλιέργειες για τις εύρωπαϊκές άγορές. 'Η πεδιάδα τών Σερρών ήταν ή πρώτη περιοχή στην 'Ελλάδα πού καλλιέργησε κι έκανε έξαγωγές μπαμπακιού, πρós τά τέλη τού 17ου αιώνα³.

Κατά τή διάρκεια τής βασιλείας τού 'Ισαμήλ Μπέη, στα τέλη τού 18ου και τις άρχές τού 19ου αιώνα, οι Σέρρες, τοποθετημένες σέ μιά σημαντική έμπορική όδό πρós τή Δυτική Εύρώπη, έγιναν ένα σημαντικό έμπορικό κέντρο. Τό μπαμπάκι, πού έξαγόταν κυρίως στη Γερμανία και τή Γαλλία, έφτανε τώρα μέ πλοία στη Βενετία, στό 'Αμστερνταμ και τό Λονδίνο. 'Επίσης έξαγόταν σιτάρι, ρύζι, καπνός, μαλλί, δέρματα και σιδηρομετάλλευμα. Μερικές Ξένες έταιρίες είχαν πραχτορεία στις Σέρρες⁴, και τό εμπόριο βρισκόταν κυρίως στα χέρια τών 'Ελλήνων, 'Εβραίων και Βλάχων. 'Απ' τά εισαγόμενα προϊόντα ιδιαίτερα σημαντικά ήταν τά μάλλινα και θαμβακερά ύφάσματα. Οί Σέρρες ήταν εκείνη τήν εποχή τό πιό σημαντικό κέντρο για όλη τή Μακεδονία⁵. Κατά τή διάρκεια αυτής τής περιόδου, ή περιοχή τών Σερρών περιγραφόταν από άρκετούς Εύρωπαίους περιηγητές (συμπεριλαμβανόμενων τών Ντέ Μπωζούρ, Κουζινερί και Λήκ) σάν πολύ εύημερούσα^{6,7}.

'Ομως ή οίκονομική παρακμή άρχισε κατά τό τελευταίο μέρος τού 19ου αιώνα. Πολλοί βαλκανικοί λαοί είχαν κερδίσει πολιτική ανεξάρτησια, και ή Μακεδονία είχε γίνει ή πιό διεκδικούμενη περιοχή τών Βαλκανίων. Καί, πράγμα πού ίσως νά είναι ακόμα πιό σημαντικό, ή καλλιέργεια τού μπαμπακιού και τού ρυζιού, πού ήταν τά δύο κύρια προϊόντα στις άρχές τού 19ου αιώνα, είχε σχεδόν έξαφανιστεί⁸.

Οί τιμές τού μπαμπακιού είχαν πέσει στην παγκόσμια άγορά, σάν αποτέλεσμα τού άμερικάνικου άνταγωνισμού, και ή καλλιέργεια τού ρυζιού είχε άπαγορευτεί άπ' τούς Τούρκους, σέ μιά προσπάθεια νά καταπολεμήσουν τήν έλνοοσία. Τά τσιφλίκια παράκμασαν· μεγάλο μέρος τής γής στην πεδιάδα έμεινε άκαλλιεργητο και τό χρησιμοποιούσαν μόνο για έκτακτη θοσκή. Μερικοί Τούρκοι γαιοκτήμονες άποφάσισαν ή άναγκάστηκαν νά πουλήσουν τά χτήματά τους. 'Ολο και περισσότερη γή έμεινε άκαλλιεργητη κατά τή διάρκεια τών Βαλκανικών και τού Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου, όταν ή κοιλάδα τού Στρυμόνα είχε μεταβληθεί σέ ένα από τά κύρια πεδία μαχών.

Μετά άπ' τόν πόλεμο τής Κριμαίας, ή καλλιέργεια τού καπνού άρχισε νά γίνεται όλο και περισσότερο σημαντική και στις άρχές τού 20ου αιώνα ή καπνός αποτέλεσε τό πιό σημαντικό προϊόν. Τόν καπνό καλλιεργούσαν, και καλλιεργούν ακόμα, ιδιοκτήτες μικρών άγροκτημάτων σέ πεζούλια (θραγιάς) στους πρόποδες τών θουνών. Για πολλούς χωρικούς μετατράπηκε σέ μονοκαλλιέργεια κι ένα μεγάλο μέρος τού πληθυσμού άρχισε νά έξαρτάται για προμήθειες τροφίμων άπ' έξω. Κατά τή διάρκεια τού μεσοπολέμου ή καπνός έγινε ακόμα πιό σημαντικός για τήν περιοχή. Πριν άπ' τό Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι τιμές τής άγοράς για τά ανατολικά καπνά ήταν πολύ άνεβασμένες και τά καπνοχώρια βρισκόνταν σέ μεγάλη εύημερία. 'Εργοστάσια για τήν έπεξεργασία και τή συσκευασία τών φύλλων τού καπνού υπήρχαν στις Σέρρες, αλλά έπίσης και σέ μικρότερες πόλεις όπως είναι ή Νιγρίτα και τό Ροδολείβος. Οί εργάτες σ' αυτά τά εργοστάσια σχημάτιζαν τό πιό ταξικά συνειδητοποιημένο και καλύτερα οργανωμένο τμήμα τής ελληνικής εργατικής τάξης. Πάντως, ή δουλειά τους είχε έποχιακό χαραχτήρα και μόνο μιά μικρή μειοψηφία άπ' αυτούς θά μπορούσε νά θεωρηθεί σάν γνήσιο προλεταριάτο. 'Η πλειοψηφία αποτελούσε μιά κυμαινόμενη ομάδα άπ' άνθρώπους πού έρχονταν άπ' τά χωριά για νά δουλέψουν στα καπνομάγαζα σέ διάφορες πόλεις^{9,10}. Αútός είναι ένας άπ' τούς κύριους λόγους πού άνοιξε τά χωριά σέ έξωτερικές επιδράσεις και καινούργιες ιδεολογίες.

Μιά σειρά από άλλες άλλαγές μετέβησαν τό χαραχτήρα τών Σερρών στο πρώτο μισό τού 20ου αιώνα. Σ' αυτές τις άλλαγές περιλαμβάνεται ή ένσωμάτωση στο ελληνικό κράτος (1913), ή άγροτική μεταρρύθμιση και οι άνταλλαγές πληθυσμών άνάμεσα στη Βουλγαρία και τήν 'Ελλάδα κι άνάμεσα στην Τουρκία και τήν

‘Ελλάδα¹¹. Οι Βούλγαροι και οι Τούρκοι έφυγαν απ’ τήν περιοχή. ‘Επειδή η πυκνότητα του πληθυσμού ήταν χαμηλότερη στο νομό των Σερρών απ’ ό,τι ήταν στη Μακεδονία συνολικά, ο νομός Σερρών έγινε μία σημαντική περιοχή εγκατάστασης των προσφύγων. Τό 1928 ο πληθυσμός των Σερρών ήταν 182.710, απ’ τούς οποίους 81.724 ήταν πρόσφυγες¹². ‘Η πλειοψηφία των προσφύγων οδηγήθηκαν σε χωριά, όπου και τούς παραχωρήθηκε γή. Τά δημομένα χτήματα των Τούρκων γαιοκτημόνων ήταν ή κύρια πηγή τής γής πού παραχωρήθηκε. ‘Εκτός απ’ τούς πρόσφυγες, οί προηγούμενοι ένοικιαστές των μεγάλων χημάτων και οί φτωχοί ιδιοκτήτες μικρών άγροκτημάτων είχαν επίσης δικαιώματα σ’ αυτή τή γή, σύμφωνα μέ τό πρώτο διάταγμα τής άγροτικής μεταρρύθμισης, πού διακηρύχθηκε τό 1917 απ’ τήν έπαναστατική κυβέρνηση τής Θεσσαλονίκης.

‘Η αύξανόμενη ασφάλεια, πού ήταν συνέπεια τής ένταξης στο έθνικό κράτος, ή εγκατάσταση των προσφύγων, ή άγροτική μεταρρύθμιση και ή διαμόρφωση τής κοίτης του Στρυμόνα καθώς και άλλα σχετικά έργα¹³, όλα αυτά συνέβαλαν στην αύξηση τής καλλιέργειας στην κτηνοτροφία μετά άπ’ τόν Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Πάντως, αυτές οί εξέλιξεις είχαν άρνητικά άποτελέσματα στην κτηνοτροφία, μία και ή γή πού χρησιμοποιούσαν παλιά για βοσκοτόπια τώρα είχε άρχισει νά καλλιεργείται. Αυτό ήταν τό δεύτερο χτύπημα στην κτηνοτροφία άπ’ τόν Πρώτο Παγκόσμιο έλληνοκράτους είχαν άποκόψει τούς βοσκούς απ’ τά καλοκαιρινά βοσκοτόπια, πού βρίσκονταν τώρα στη Βουλγαρία. ‘Εξαιτίας τής κρίσης τής κτηνοτροφίας, τά όρεινά χωριά άρχισαν νά έρημώνουν μετά τό 1920.

‘Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος και ό ‘Εμφύλιος πόλεμος πού άκολούθησε, είχαν καταστρεπτικά άποτελέσματα στην τοπική οικονομία. Κατά τή διάρκεια του ‘Εμφύλιου, ό πληθυσμός πολλών χωριών ξεριζώθηκε και συγκεντρώθηκε σε μεγαλύτερες πόλεις, για ν’ άφαιρέσουν απ’ τούς άντάρτες τής θάσεις τους για ύποστηριξη και άνεφοδιασμό. Κατά τή διάρκεια του πολέμου και μετά άπ’ τόν πόλεμο, ό όρεινός πληθυσμός συνέχισε νά ελάττώνεται, και ή πεδιάδα έγινε ή πιό έλκυστική ζώνη εγκατάστασης. Τά καπνοχώρια έκφυλισσαν σε νησίδες οικονομικής στασιμότητας, επειδή ή τιμή του καπνού είχε πέσει κατά 60% σε σχέση μέ τήν προπολεμική περίοδο¹⁴.

Οί Σέρρες είναι σήμερα πάνω απ’ όλα μία άγροτική περιοχή. Γύρω στο 80% του πληθυσμού δουλεύει στη γεωργία και ή βιομηχανία είναι σχεδόν άσήμαντη. Τά καπνομάγαζα, πού ήταν βασικής σημασίας πριν άπ’ τόν πόλεμο, έχουν σχεδόν εξαφανιστεί. ‘Η γόνιμη και έν μέρει άρδευόμενη πεδιάδα έχει γίνει ή βασική γεωργική ζώνη, όπου παράγονται (έκτός από σιτηρά) μπαμπάκι, ρύζι, πατζάρια, φασόλια και ντομάτες. Για τό υπόλοιπο λεκανοπέδιο, τά δημητριακά και ό καπνός είναι οί σημαντικότερες καλλιέργειες.

ΜΕΙΩΣΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ¹⁵

‘Όπως μπορεί νά δει κανείς στον πίνακα 1, ό πληθυσμός του νομού Σερρών ελάττώθηκε κατά 18% άνάμεσα στο 1961 και τό 1971. ‘Η μόνη παρόμοια ελάττωση του πληθυσμού σ’ αυτό τόν αιώνα έγινε στην περίοδο απ’ τό 1913 μέχρι τό 1920 (17%). Τα άναλυτικά στοιχεία κατά δήμους και κοινότητες άποκαλύπτουν πώς όλες σχεδόν οί κοινότητες παρουσίαζαν τουλάχιστον κάποιο βαθμό ελάττωσης του πληθυσμού κατά τή διάρκεια τής δεκαετίας του 1960. ‘Η μείωση του πληθυσμού επηρεάζει μικρές πόλεις καθώς και χωριά, κι άκόμα και οί ίδιες οί Σέρρες βρίσκονται σε στασιμότητα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

‘Ο πληθυσμός του νομού των Σερρών απ’ τό 1913 μέχρι τό 1971*

1913	1920	1928	1940	1951	1961	1971
135.284	112.135	182.710	231.660	222.549	248.041	202.898

135.284 112.135 182.710 231.660 222.549 248.041 202.898

Πηγή: Schultze, σ. 264. ‘Εκδοση τής ‘Εθνικής Στατιστικής ‘Υπηρεσίας τής ‘Ελλάδος.

‘Η μείωση του πληθυσμού, όπως φαίνεται στον πίνακα 2, επηρεάζει ιδιαίτερα τις πιό όρεινες ζώνες. Σάν άποτελέσμα, ό πληθυσμός κατευθύνεται απ’ τά βουνά προς τήν πεδιάδα, μία διαδικασία πού έχει ένταθει απ’ τήν περίοδο του μεσοπολέμου και άφορά επίσης και τήν υπόλοιπη ‘Ελλάδα^{17,18}. Αυτή ή μετατόπιση τής Ισορροπίας όφειλεται περισσότερο στην διαφορική μετανάστευση απ’ τήν περιοχή προς τά έξω, παρά στην μετακίνηση του πληθυσμού απ’ τά βουνά στην πεδιάδα. Γιατί; Μία ύπόθεση μπορεί νά

είναι πώς αυτό συμβαίνει επειδή τά εισοδήματα τείνουν νά είναι χαμηλότερα στις όρεινότερες περιοχές. Πάντως δέν θρέθηκε συσχέτιση άνάμεσα στο εισόδημα και τήν ελάττωση του πληθυσμού (για παρόμοιο συμπέρασμα βλ. Kayser¹⁹). Μία άλλη ύπόθεση θά μπορούσε νά είναι πώς ό καθοριστικός παράγοντας τής μετανάστευσης είναι ή σχετική ελάττωση του εισοδήματος στην διάρκεια μιάς μεγάλης περιόδου παρά ή ελάττωση μία όρισμένη χρονική στιγμή. Μία τέτοια κατάσταση είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστική στα καπνοχώρια. ‘Ο πίνακας 2 επιβεβαιώνει αυτή τήν ύπόθεση, αλλά δείχνει επίσης, όπως θά μπορούσε νά περιμένει κανείς, ότι ή οικονομική στασιμότητα των καπνοχωριών δίνει μόνο μία μερική εξήγηση τής ελάττωσης του πληθυσμού. Ρόλο παίζουν άναμφίβολα και άλλοι παράγοντες, όπως ή περιφερειακή θέση στο δίκτυο των έπιχειρηματιών.

‘Ο νομός των Σερρών δέν συμμετείχε στην υπερπόντια μετανάστευση, πού ήταν χαρακτηριστική άλλων περιοχών τής ‘Ελλάδας στις άρχές του αιώνα, όπως ή δυτική Μακεδονία και ειδικά ό νομός Φλωρίνης. Μετά τόν πόλεμο, και μέχρι τό 1960, ή μετανάστευση κατευθυνόταν προς τήν ‘Αθήνα και τή Θεσσαλονίκη. ‘Όμως, τό 1960, αυτό άλλαξε ξαφνικά, όταν ύπογράφηκε μία σύμβαση για τή μετανάστευση μεταξύ ‘Ελλάδας και Γερμανίας. ‘Από τότε, ή εργατική μετανάστευση προς τή Δυτική Εύρώπη έγινε όλο και πιό σημαντική, μέ κύριο προορισμό τή Γερμανία. Τό 1970, για παράδειγμα (σύμφωνα μέ στοιχεία τής ‘Εθνικής Στατιστικής ‘Υπηρεσίας τής ‘Ελλάδος), σε σύνολο 7.018 μεταναστών απ’ τό νομό Σερρών, οί 6.256 έφυγαν για τή Γερμανία. ‘Ο πιό σημαντικός προορισμός για τό 25% υπερπόντιους μετανάστες, απ’ τήν άλλη μεριά, είναι ή Αυστραλία. Τά στοιχεία σε έθνικό και τοπικό επίπεδο δείχνουν ένα μεγάλο βαθμό εξάρτησης απ’ τό οικονομικό κλίμα τής Δυτικής Εύρώπης. Σε περίοδο οικονομικής ύφεσης, όπως τό 1966-67 και τά τελευταία χρόνια, οί αναχωρήσεις ελαττώνονται άπότομα και οί επιστροφές αύξάνονται. Μ’ αυτό τόν τρόπο ή χώρα εξαγωγής μεταναστών χρησιμεύει όχι μόνο ως άπόθεμα εργατικού δυναμικού αλλά και ως ασφαλιστική δικλείδα (βλ. Kayser²⁰). ‘Η ελάττωση τής μετανάστευσης κατά τά τελευταία χρόνια όφειλεται όχι μόνο στην οικονομική ύφεση, αλλά και στα περιοριστικά μέτρα πού πήρε ή έλληνική χούντα για νά προλάβει τήν έρήμωση σημαντικών άγροτικών περιοχών.

ΜΕΙΩΣΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ, ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΕ ΔΥΟ ΚΑΠΝΟΧΩΡΙΑ

Τά χωριά ‘Αμπελόφυτο και ‘Αγιος Δημήτριος²¹ βρίσκονται στο νότιο μέρος του λεκανοπέδιου των Σερρών, στις αντίθετες όχθες του Στρυμόνα. Και τά δύο χωριά είναι χτισμένα γύρω από μία κεντρική πλατεία και βρίσκονται σε ίδιο περίπου ύψόμετρο. Και τά δύο περιέχουν μία μικρή μειοψηφία προσφύγων απ’ τή Μικρά ‘Ασία, σημαντικά λιγότερους τό ‘Αμπελόφυτο απ’ ό,τι ό ‘Αγιος Δημήτριος, όπου άποτελούν τό 10 μέ 15% του τοπικού πληθυσμού. Στο ‘Αμπελόφυτο υπάρχουν επίσης τρεις σαρακατσάνικες οικογένειες πού εγκαταστάθηκαν στο χωριό τό φθινόπωρο του 1956.

Τό ‘Αμπελόφυτο, πού βρίσκεται στα δυτικά του Στρυμόνα, ήταν έλληνικό χωριό από αιώνας. Γύρω στο 1900 οί κάτοικοι σπάνια εργάζονται στα τοιφλίκια στην πεδιάδα. ‘Υπήρχαν, πάντως, επτά πλούσιες έλληνικές οικογένειες, πού τοπικά τις όνομάζουν τσορμπατζήδες, πού είχαν τά περισσότερα απ’ τά καλύτερα χωράφια στο χωριό. Πέντε απ’ αυτές τις οικογένειες ζούσαν στο χωριό. ‘Η κάθε μία είχε περίπου 100 μέ 200 στρέμματα²² και ήταν οί μόνες πού είχαν ζεύγη βοδιών. Μερικές απ’ αυτές ήταν και έμποροι. Μολοντί οί υπόλοιπες οικογένειες του χωριού είχαν κάποια δική τους γή, δούλευαν επίσης και στα χωράφια των τσορμπατζήδων. Οί σχέσεις άνάμεσα στις δύο ομάδες των οικογενειών ήταν άυστηρά ιεραρχικές. Οί τσορμπατζήδες παντρεύονταν σχεδόν άποκλειστικά μεταξύ τους, αλλά υπήρχαν σχέσεις πνευματικής συγγένειας (κουμπιριές) άνάμεσα στις δύο ομάδες. Αυτό έδινε στους άγρότες μία περιορισμένη πρόσβαση σε γή και στους τσορμπατζήδες ύποστηρικτές για νά τούς προστατεύουν απ’ τούς Τούρκους και απ’ τούς ληστές. Τό 1927 τό Κομμουνιστικό Κόμμα άπόχτησε θάση στο χωριό και τό 1941 μερικοί κάτοικοι του χωριού εντάχθηκαν στην άντιστασιακή οργάνωση «‘Οδυσσεάς ‘Ανδρούτσος», μία απ’ τις δύο πρώτες άντιστασιακές οργάνώσεις σ’ όλη τήν ‘Ελλάδα^{23,24}. Κατά τή διάρκεια του πολέμου και μέρους του ‘Εμφύλιου, τό ‘Αμπελόφυτο έγινε ένα σημαντικό προπύργιο των δυνάμεων του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ. Τό χωριό χωρίστηκε σε άριστερή και δεξιά πολιτική μερίδα, ένας διαχωρισμός πού συνέπιπτε στενά μέ τόν παλιό-

τερο διαχωρισμό ανάμεσα στους τσορμπατζήδες και τις άλλες οικογένειες. Μέχρι και σήμερα η πολιτική προτίμηση μπορεί σε πολλές περιπτώσεις να εξηγηθεί καλύτερα με βάση την καταγωγή απ' τή μία ή την άλλη ομάδα οικογενειών. Απ' τό Μάη του 1947 μέχρι τό τέλος του Έμφύλιου, ό πληθυσμός μεταφέρθηκε και συγκεντρώθηκε στη Νιγρίτα και τις Σέρρες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Ποσοστό μείωσης του πληθυσμού (1961-1971) σε σχέση με την καλλιεργούμενη με καπνό έκταση (1962) και σε σχέση με τό ύψόμετρο*

Καλλιέργεια καπνού σε ποσοστό της καλλιεργούμενης έκτασης (1962).*

Ύψόμετρο	Καθόλου καπνός	λιγώτερο από 20%	20% ή περισσότερο	άθροίσματα
Πεδιάδα	-14,2%(45)***	-22,2%(15)	-26,4%(2)	-16,4%(62)
Λόφοι	-21,4%(3)	-22,6%(15)	-24,6%(36)	-24%(54)
Βουνά	-26,4%(2)	-29,7%(3)	-34,8%(16)	-33,4%(21)
Άθροίσματα	-15,1%(50)	-22,8%(33)	-26,5%(54)	-22%(37)

* Πηγή: Ήμερομηνία της καλλιέργειας του καπνού και ή ταξινόμηση των χωριών σύμφωνα με τό ύψος απ' τόν ΔΡΑΓΟ¹⁶

** Δέν συμπεριλαμβάνεται ή πόλη των Σερρών.

*** Ό αριθμός των κοινοτήτων δίνεται σε παρένθεση.

Οι κάτοικοι του Άγιου Δημητρίου μιλούσαν τούρκικα στις αρχές του αιώνα μας. Σύμφωνα με μία ελληνική πηγή ήταν Έλληνες πού, για κάποιο λόγο, μιλούσαν τούρκικα, ενώ σύμφωνα με τόν Schulze²⁵ ήταν Τούρκοι πού προσηλυτίστηκαν και έγιναν ελληνορθόδοξοι. Πάντως, όποιος και άν είναι ό λόγος, οι κάτοικοι του Άγιου Δημητρίου μιάνε σήμερα ελληνικά, αισθάνονται Έλληνες και δέν αναφέρονται ποτέ στο τουρκόφωνο παρελθόν τους. Ίσως γι' αυτό τό λόγο οι πληροφορίες για τήν ιστορία του χωριού ήταν πιά δύσκολο να βρεθούν στον Άγιο Δημήτριο παρά στό Άμπελόφυτο. Πάντως, σύμφωνα με συνομιλητές μας στο χωριό, στον Άγιο Δημήτριο ζούσε κάποτε ένας μπέης πού πούλησε τό χτήμα του σ' έναν Άλθανό από τήν Ήπειρο κατά τά τέλη του 19ου αιώνα. Ένας άλλος σημαντικός γαιοκτήμονας στο χωριό ήταν τό μοναστήρι του Άγιου Ιωάννη του Πρόδρομου, κοντά στις Σέρρες. Υπήρχαν επίσης μερικές οικογένειες τσορμπατζήδων στο χωριό, αλλά οι πληροφορίες για τόν αριθμό και τήν κοινωνική τους θέση είναι άόριστες. Ό Άγιος Δημήτριος ύπόφερε πολύ κατά τή διάρκεια του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου. Οι Βούλγαροι, πού κατείχαν αυτό τό μέρος της κοιλάδας, πήραν 105 κατοίκους του χωριού σαν κατάδικους στη Βουλγαρία, και μόνο έξι επέστρεψαν. Σ' αντίθεση με τό Άμπελόφυτο, τό Κομμουνιστικό Κόμμα δέν άπόκτησε ποτέ σημαντική έπιρροή στο χωριό. Κατά τή διάρκεια του δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου, οι Βούλγαροι κατέλαβαν τό χωριό και ό Στρυμόνας άποτελούσε τό όριο ανάμεσα στη γερμανική και τή βουλγαρική ζώνη κατοχής. Κατά τή διάρκεια του πολέμου και του Έμφύλιου, λίγοι στο χωριό πέθαναν από βίαιο θάνατο, εκτός από κείνους πού ύπηρετησαν στο στρατό. Τό 1947-48 οι κάτοικοι του χωριού συγκεντρώθηκαν στο Γάζωρο και τις Σέρρες. Σήμερα τό χωριό είναι συντηρητικό πολιτικά και, όπως είπε ένας συνομιλητής μας, «καθαρό», δηλαδή χωρίς «κομμουνιστές».

Μερικές ύποθέσεις μπορούν να προταθούν για να εξηγήσουν τις πολιτικές διαφορές ανάμεσα στα δύο χωριά. Τό ότι οι άγρότες του Άγιου Δημητρίου μιλούσαν κάποτε τούρκικα μπορεί να έχει προωθήσει ένα μεγαλύτερο βαθμό πολιτιστικής άπομόνωσης. Έπιπλέον, επειδή μιλούσαν τούρκικα αλλά αισθάνονταν Έλληνες, μπορεί να συμπάθησαν περισσότερο τή Δεξιά, πού ταυτιζόταν πάντοτε με τήν έθνικοφροσύνη. Μία άλλη διαφορά είναι πώς, μέχρι τό 1935, αρκετοί κάτοικοι του Άμπελόφυτου εργάζονταν σαν εργάτες γής σε άλλα χωριά της περιοχής και μερικοί δούλευαν στα καπνομάγαζα της Νιγρίτας - κάτι πού οι κάτοικοι του Άγιου Δημητρίου, σύμφωνα με ένα συνομιλητή μας, δέν έκαναν ποτέ.

Τήν εποχή της Τουρκοκρατίας οι κύριες έμπορευματικές καλλιέργειες στον Άγιο Δημήτριο ήταν τό σουσάμι και τά δημητριακά ενώ στο Άμπελόφυτο ήταν τό παμπάκι. Ό καπνός έγινε ή κύρια καλλιέργεια στην περίοδο του μεσοπολέμου, πιθανόν ωριότερα

στον Άγιο Δημήτριο παρά στο Άμπελόφυτο. Στη δεκαετία του '30, τόν χρυσό αιώνα για τά καπνοχώρια, ύπήρχαν 200 ήμερομίσθιοι εργάτες στο Άμπελόφυτο κατά τή διάρκεια της συγκομιδής. Όμως σήμερα ή κατάσταση είναι διαφορετική. Ή μετανάστευση έχει προξενήσει έλλειψη εργατικών χεριών και, σαν συνέπεια, μεγαλύτερους μισθούς για κείνους πού παραμένουν στο χωριό. Έξωτερικό εργατικό δυναμικό χρησιμοποιείται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, γιατί είναι δαπανηρό²⁶. Κάθε οικογένεια καλλιεργεί μόνο τόσο καπνό όσο μπορεί ν' αναλάβει μόνη της, κι όταν νοικιάζουν περισσότερη γή τή χρησιμοποιούν σχεδόν άποκλειστικά για τήν καλλιέργεια του σιταριού ή του κριθαριού. Μ' αυτό τόν τρόπο ή έκταση της γής πού χρησιμοποιείται για τήν καλλιέργεια του καπνού έχει ελαττωθεί δραστικά κατά τήν τελευταία δεκαετία. Κι άλλες καλλιέργειες πού άπαιτούσαν έντατική άπασχόληση ελαττώθηκαν κατά τή διάρκεια αυτής της περιόδου. Τ' άμπέλια μετατράπηκαν σιγά-σιγά σε γή πού χρησιμοποιείται για τήν καλλιέργεια των δημητριακών ή έμειναν άκαλλιεργητα και στο Άμπελόφυτο ή καλλιέργεια της συκιάς σχεδόν εξαφανίστηκε²⁸. Ή πιά σημαντική διαφορά ανάμεσα στην τοπική οικονομία των δύο χωριών βρίσκεται στο μέγεθος της γαιοκτησίας. Με τήν άγροτική μεταρρύθμιση ή μικρότερη συνολική έκταση γής πού κατείχε μία οικογένεια δύο ατόμων ήταν 14 στρέμματα στον Άγιο Δημήτριο και 32 στρέμματα στο Άμπελόφυτο. Τό 1961, οι άγρότες του Άμπελόφυτου είχαν περίπου διπλάσια γή, κατά κεφαλή, απ' ό,τι οι άγρότες του Άγιου Δημητρίου. Έχουν γίνει σημαντικές αλλαγές στο μέγεθος και τή σύνθεση του ζωικού κεφάλαιου και στα δύο χωριά. Ό αριθμός των προβάτων έχει πέσει πολύ άπότομα, όπως και ό αριθμός των οικογενειών πού συντηρούν μία άγελάδα για λόγους αυτοκατανάλωσης, (μολονότι στον Άγιο Δημήτριο ύπάρχουν ακόμα πολλές οικογένειες πού διαθέτουν μία άγελάδα). Και

...το βιβλίο προσφέρει

έναν
καλύτερο
τρόπο ζωής

Εκδόσεις Γλάρος

ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΙΤΛΩΝ

Η ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΝΑ ΕΙΜΑΣΤΕ ΓΟΝΕΙΣ - Ρ. Ντράικωρς
Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ - Λ. Μτεμώζ
ΠΑΡΕ ΣΤΑ ΧΕΡΙΑ ΣΟΥ ΤΗ ΖΩΗ ΣΟΥ - Νιούμαν-Μπέρκοβιτς
ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΟ:ΘΕΟ
ΠΡΟΔΟΜΕΝΗ ΓΥΝΑΙΚΑ Σιμόν ντέ Μπωβουάρ
Και τό βιβλίο της

ΜΑΡΙΑΣ ΜΟΝΤΕΣΣΟΡΙ

ΝΑ ΧΤΙΣΟΥΜΕ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΤΑΙΡΙΑΖΕΙ ΣΤΟ ΠΑΙΔΙ

Έτοιμάζονται

κατ' άποκλειστικότητα για τήν Ελλάδα από τις εκδόσεις «Γλάρος»

- Τά άπαντα της Μαρίας Μοντεσσόρι
- Τό κλασικό έργο της Κάρεν Χόρννεϋ
Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΚΑΣ
- Τό τελευταίο συγκλονιστικό έργο του Άσίμωφ
ΤΟ ΣΥΜΠΑΝ ΠΟΥ ΚΑΤΑΡΡΕΕΙ
- Επίσης τό κλασικό έργο του Άσίμωφ
ΕΚΕΙ ΠΟΥ ΤΕΛΕΙΩΝΕΙ ΤΟ ΣΥΜΠΑΝ

Και τρία άκόμη βασικά βιβλία του Ρ. Ντράικωρς:

1. Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ.
2. ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ ΧΩΡΙΣ ΔΑΚΡΥΑ.
3. ΛΟΓΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ.

Εκδόσεις Γλάρος

ΖΑΛΟΓΓΟΥ 14 - ΤΗΛ. 3636574

ΑΘΗΝΑΙ 142

στά δύο χωριά δημιουργήθηκαν βουστάσια κατά τα τελευταία χρόνια. Στόν Άγιο Δημήτριο υπάρχουν έξι ή επτά τέτοια βουστάσια, τό μεγαλύτερο απ' τό όποία έχει 69 αγελάδες και 59 μουσχάρια. Στό Άμπελόφυτο τά βουστάσια είναι λιγότερο σημαντικά.

Η εκμηχάνιση τής γεωργίας έχει προχωρήσει περισσότερο στό Άμπελόφυτο. Καί στά δύο χωριά τά πρώτα τρακτέρ αγοράστηκαν στά τέλη τής δεκαετίας του '50, αλλά υπάρχουν σχετικά περισσότερα τρακτέρ και λιγότερα γαιδούρια στό Άμπελόφυτο παρά στόν Άγιο Δημήτριο. Στό Άμπελόφυτο, όπου ή καλλιέργεια τών σιτηρών είναι πιά σημαντική, υπάρχουν τέσσερις θεριζοαλωνιστικές μηχανές, ενώ δέν υπάρχει καμία στόν Άγιο Δημήτριο. Πρίν από λίγα χρόνια, μηχανές για τό ράψιμο του καπνού εισήχθηκαν στόν περιοχή. Πολλές οικογένειες στό Άμπελόφυτο έχουν αγοράσει από μία τέτοια μηχανή, ενώ δέν υπάρχει καμία στόν Άγιο Δημήτριο.

Απ' τό 1950 και μετά και τά δύο χωριά έχουν ένταχθει όλο και περισσότερο στή συνολική κοινωνική ζωή τής περιοχής. Πρίν, και τά δύο χωριά ήταν επί τό πλείστον ένδογμακά: τώρα, όλο και περισσότεροι έχουν άρχισει νά παντρεύονται έξω απ' τό χωριό. Η καλύτερηση τής επικοινωνίας και ή ελάττωση του πληθυσμού (έξαιτίας τής μετανάστευσης και τής μείωσης του ρυθμού τών γεννήσεων) υπήρξαν σημαντικοί παράγοντες για τήν ελάττωση τών υπηρεσιών πού υπάρχουν στό χωριό. Αυτές οι αλλαγές είναι περισσότερο τονιομένες στό Άμπελόφυτο, πού έχασε τό μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού του απ' τό 1940 και μετά. Πρίν απ' τόν πόλεμο υπήρχαν έξι μανάβικα, πέντε καφενεΐα, τρία κρεοπωλεία κι ένας φούρνος. Αυτή τή στιγμή υπάρχουν δύο μανάβικα, δύο καφενεΐα κι ένας κρεοπώλης πού άνοιγες τότε-πότε τό μαγαζί του. Δέν υπάρχει πιά φούρνος. Η ήμέρα τής γιορτής του Άγιου όπως και οι άλλες παραδοσιακές γιορτές έχουν χάσει τό μεγαλύτερο μέρος τής σπουδαιότητάς τους, και οι άνθρωποι ψάχνουν για διασκέδαση έξω απ' τό χωριό τους.

Τό Άμπελόφυτο έχασε τό 50% του πληθυσμού του στόν περίοδο άνάμεσα στό 1940 και τό 1951 (βλ. πίνακα 3). Στήν περίοδο άνάμεσα στό 1941 και τό 1949, 430 άτομα πέθαναν στό χωριό, οι περισσότεροι σκοτώθηκαν στόν πόλεμο και στόν Έμφύλιο. Μερικοί φυλακίστηκαν ή έφυγαν στόν Άνατολική Εύρώπη. Η άπότομη ελάττωση του πληθυσμού όφείλεται άκόμα και σ' έναν άλλο παράγοντα: τό χωριό καταστράφηκε κατά ένα μεγάλο μέρος και ξαναχτίστηκε τό 1950-51. Ένας άγνωστος αριθμός άτόμων γύρισε στό χωριό μετά απ' τήν άπογραφή του 1951, πράγμα πού έξηγει τήν αύξηση του πληθυσμού κατά τήν περίοδο 1951-61.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Ό πληθυσμός του Άμπελόφυτου και του Άγιου Δημήτριου απ' τό 1940 μέχρι τό 1974

	1940	1951	1961	1971	1974
Άμπελόφυτο	1362	677	907	621	560
χωριό			739	465	420
οίκισμός			168	156	140
Άγιος Δημήτριος	746	725	680	398	450

Αντίθετα, ή σχετικά χαμηλή ελάττωση του πληθυσμού στόν Άγιο Δημήτριο κατά τή διάρκεια του πολέμου και του Έμφύλιου έπιβεβαιώνει τήν πληροφορία μας πώς τό χωριό ύπόφερε λίγο απ' τις πολεμικές δραστηριότητες. Γι' αυτούς τούς λόγους, είναι δύσκολο νά βγάλουμε άπόλυτα συμπεράσματα για τή σχετική σπουδαιότητα τής μετανάστευσης απ' τό χωριό. Κατά τήν περίοδο άνάμεσα στις δύο τελευταίες άπογραφές (1961-1971), και τά δύο χωριά έχασαν ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού τους (ό Άγιος Δημήτριος τό 41%, και τό Άμπελόφυτο τό 37%). Δεδομένου ότι είναι κυρίως οι νέοι πού φεύγουν, ή άναλογία τών γέρων αυξάνεται και στά δύο χωριά.

Ό πρώτος μετανάστης απ' τό Άμπελόφυτο έφυγε για τή Γερμανία τό 1958. Είχε διαλύσει τόν άρραθώνα του με μία κοπέλα απ' τό χωριό και ήρθε σέ σύγκρουση με τήν οικογένειά τής. Δύο χρόνια μετά τόν άκολούθησε ό άδελφός του, και πρίν απ' τό τέλος του 1962 είχαν μεταναστεύσει άλλοι δύο. Μόνο ένας απ' αυτούς τούς μετανάστες εργάτες προερχόταν απ' τήν ομάδα τών πιά φτωχών οικογενειών στό χωριό. Και οι τέσσερις άνήκαν στόν (ή σχετιζόταν με τήν) Άριστερά. Πάντως ή μετανάστευση ξεκίνησε πραγματικά τό 1968 κι ή σημασία τής μειώθηκε μετά τό 1972, όταν οι περιορισμοί τής κυβέρνησης και ή οικονομική ύφεση έκαναν τά πράγματα πιά δύσκολα. Η μετανάστευση άρχισε τόσο άργά, έξ-

ηγούν οι κάτοικοι, έπειδή τό χωριό τους δέν ήταν τόσο φτωχό όσο πολλά άλλα. Υποστηρίζουν πώς ή μετανάστευση αύξήθηκε μόνο όταν οι πρώτοι μετανάστες ήρθαν πίσω με άρκετά χρήματα για νά έντυπωσιάσουν και τούς άλλους κατοίκους. Και οι πολιτικοί λόγοι έπαιξαν σημαντικό ρόλο, όπως υποστηρίζουν και οι ίδιοι οι αγρότες. Είναι άξιοσημείωτο τό ότι ή μετανάστευση έφτασε τό άποκορύφωμά τής στό Άμπελόφυτο κατά τήν περίοδο τής χούντας. Μολονότι εκείνη τήν έποχή λίγοι δηλωμένοι Άριστεροί έμεναν στό χωριό, αυτοί πού συνδέονταν άκόμα με τήν Άριστερά ή πού θεωρούσαν ότι συνδέονταν, βρίσκονταν κάτω από συνεχή παρακολούθηση. Σάν άποτέλεσμα αυτού του γεγονότος, άρκετοί αντίθετοι με τή χούντα - ή αντίθεση με τή χούντα δέν περιοριζόταν μόνο στόν παλιά Άριστερά - μετανάστευσαν ή προσπάθησαν νά τό κάνουν. Υπάρχουν άρκετοί λόγοι για τούς όποιους άτομα πού προσπάθησαν νά μεταναστεύσουν δέν τό κατόρθωσαν πάντα. Η χούντα είχε επιβάλει περιορισμούς στό μετανάστευση. Μερικοί έλυσαν αυτό τό πρόβλημα με μία ένδιάμεση διαμονή στόν Άθήνα ή τή Θεσσαλονίκη. Επί πλέον, όπως γινόταν πιά δύσκολο για τούς άντρες νά βρουν δουλειά στή Γερμανία, μερικοί έστειλαν τις γυναίκες ή τις αδελφές τους πρώτα - μία άντιτροφή τής παραδοσιακής διαδικασίας. Υπήρχε κι ένα άλλο έμπόδιο για εκείνους πού προέρχονταν από οικογένειες πού τις θεωρούσαν «κομμουνιστικές». Για νά μεταναστεύσει κανείς έπρεπε νά έχει μία θεβαΐωση απ' τήν άστυνομία πώς ήταν «νομιμόφων», πιστοποιητικό πού δέν έδιναν στους «κομμουνιστές». Άλλά τά κριτήρια πού χρησιμοποιούσε ή άστυνομία ήταν άστατα, και δέν έξαρτιόνταν μόνο απ' τις πολιτικές πεποιθήσεις ή συμπάθειες. Άποτέλεσμα ήταν ότι μερικοί απ' τούς άριστερούς πέτυχαν νά μεταναστεύσουν και άλλοι όχι.

Υπάρχει ένας άκόμα πιά άμεσος παράγοντας πού συνέβαλε στόν αύξηση τής μετανάστευσης και (πιά ειδικά) τής έξωτερικής μετανάστευσης μετά τό 1968. Τό 1969 ή ασθένεια πού χτύπησε τήν καπνοκαλλιέργεια στόν περιοχή είχε ένα ιδιαίτερα καταστρεπτικό άποτέλεσμα στό Άμπελόφυτο.

Όταν ρωτούνται γιατί μεταναστεύουν οι άνθρωποι, οι κάτοικοι συχνά τονίζουν τήν άνασφάλεια τής ζωής. Ένας συνομιλητής μας άπάντησε, «γιατί νά τό παίζουμε στόν τύχη;» Όταν οι άνθρωποι δίνουν αυτή τήν άπάντηση άναφέρονται όχι μόνο στις άνασφάλειες πού όφείλονται σέ φυσικές αιτίες όπως είναι οι ασθένειες τών φυτών ή ό καιρός, αλλά κυρίως στή μη σταθερότητα τών τιμών για τά άγροτικά προϊόντα και αυτό πού θεωρούν πώς είναι μία άνεπαρκής άγροτική πολιτική. Πολλοί αγρότες, ειδικά εκείνοι πού σκέφτονται τή μετανάστευση, φαίνονται νά έχουν μία βαθιά συνείδηση τής εκμετάλλευσης απ' τούς έμπορους και τις άγροτικές βιομηχανίες και τής άδιαφορίας (καθώς και τής εκμετάλλευσης) εκ μέρους τής κυβέρνησης. Σ' αυτό προστίθεται ένα συναισθηματικό άνημπορία: «Καταλαβαίνουμε τό πάντα, αλλά τί μπορούμε νά κάνουμε;» Τό νά πει κανείς πώς θέλει νά μεταναστεύσει είναι συχνά περισσότερο έκφραση προσωπικής δυσάρεσκειας και έλλειψης έλπίδας παρά μία άμεση πρόθεση. Πολλοί αγρότες θεωρούν ύποτιμητική τή δουλειά τους, ένα συναισθηματικό φαινόμενο νά ένισχύεται απ' τούς μετανάστες πού έπιπροσέφουν για νά έπισκεφθούν τό χωριό. Η μετανάστευση έχει συμβάλει και στόν έξιδανικήυση τών χωρών πού δέχονται τούς μετανάστες, ιδιαίτερα στή Δυτική Εύρώπη. Αυτό έκφράζεται με πολλούς τρόπους. Μερικοί θά πούν πώς οι μόνες άληθινές δημοκρατίες μπορούν νά βρεθούν στή Δυτική Εύρώπη. Άλλοι θά πούν, περισσότερο ή λιγότερο σοβαρά, πώς ή Ελλάδα μπορεί νά σωθεί μόνο αν κυβερνηθεί απ' τούς Δυτικο-Ευρωπαίους. Η γυναίκα του γραμματέα τής κοινότητας διδάσκει τις γυναίκες νά μη χειρονομούν όταν μιλάνε, επειδή δέν είναι πολιτισμένο, δηλ. «ευρωπαϊκό». Όλα αυτά δέν σημαίνουν πώς ή μετανάστευση άρέσει στους ανθρώπους. Άρκετοί πού φεύγουν θά προτιμούσαν νά μείνουν στόν περιοχή αν υπήρχε δουλειά σέ βιομηχανίες. Ένας μετανάστης πού βρισκόταν για διακοπές στό χωριό μου είπε πώς αγόρασε και φύτεψε 140 άμυγδαλιές μία βδομάδα προτού νά φύγει. «για νά έχω άκόμα κάτι νά με τραβήξει πίσω».

Οι μετανάστες σπάνια πουλάνε τή γή τους. Μερικοί απ' εκείνους πού έχουν μεταναστεύσει στις Σέρρες ή τή Θεσσαλονίκη συνεχίζουν νά φυτεύουν δημητριακά και νά χρησιμοποιούν τις διακοπές τους για νά εργάζονται στή γή. Πάντως, τό μεγαλύτερο μέρος τής γής πού άνήκει στους μετανάστες, νοικιάζεται σέ κατοίκους του χωριού. Η έκταση τής ένοικιαζόμενης γής διαφέρει πολύ από χρόνο σέ χρόνο για τις περισσότερες οικογένειες-ένοικιαστές. Μία και τά νοίκια είναι ψηλά, οι ζημιές μπορεί νά ξεπερνούν τά κέρδη μία κακή χρονιά. Πάντως, οι άνθρωποι τελικά ζουν καλύτερα, επειδή υπάρχει μεγαλύτερη διαθέσιμη γή. Η μετανάστευση

έπίσης συνέβαλε στην ανάπτυξη τριών μεγάλων χτημάτων που ειδικεύονται στην καλλιέργεια τών σιτηρών. Δύο αδέρφια, που έχουν τό μεγαλύτερο απ' τά τρία, καλλιεργούν 1400 στρέμματα, απ' τά όποια μόνο λίγα ανήκουν πραγματικά σ' αυτούς. Άλλά κανένα απ' τά τρία χτήματα δέν έχει χρηματοδοτηθεί με έμβάσματα. Δέν υπάρχουν σχεδόν καθόλου επενδύσεις στό χωριό απ' τούς μετανάστες. Ή επένδυση περιορίζεται κυρίως σέ ακίνητα στις πόλεις, ιδιαίτερα στή Θεσσαλονίκη. Έκτός από μερικά άτομα που επισκέφτηκαν τή Γερμανία γιά λίγους μήνες, δέν υπάρχουν παλινοστήσαντες στό χωριό. Τρείς οικογένειες επέστρεψαν απ' τή Γερμανία αλλά εγκαταστάθηκαν στή Θεσσαλονίκη.

Τό καλοκαίρι του 1974 υπήρχαν 37 περιπτώσεις μετανάστευσης³⁰ στό Άμπελόφυτο, που άφορούσαν συνολικά 121 άτομα. Οί άριθμοί αυτοί είναι πολύ μικρότεροι απ' ό,τι στόν Άγιο Δημήτριο, όπου άκουσα γιά 80 περιπτώσεις, που άφορούσαν συνολικά 236 μετανάστες. Τά αντίστοιχα ποσοστά είναι 29% και 52% του πληθυσμού τών δύο χωρών τόν Αύγουστο του 1974. Τό γεγονός πώς ή έξωτερική μετανάστευση είναι πολύ πιό σημαντική σέ σχέση με τήν έσωτερική μετανάστευση, φαίνεται νά επιβεβαιώνει τήν υπόθεση τού Φίλια³¹, που υποστηρίζει πώς οί πιό πλούσιοι έχουν τήν τάση νά μεταναστεύουν στήν πόλη ενώ οί πιό φτωχές οικογένειες μεταναστεύουν στό έξωτερικό³². Οί άποφάσεις τών έν δυνάμει μετανάστων φαίνεται επίσης νά επιβεβαιώνουν τήν υπόθεση τού Φίλια. Οί άνθρωποι τόναν πολλές φορές πώς, με τό υπάρχοντα επίπεδα μισθών και τό κόστος ζωής στις πόλεις, δέν κερδίζει κανείς τίποτα με τό νά μεταναστεύσει σέ άστικές περιοχές. Γιά νά πάει κανείς στήν πόλη, προσθέτουν, πρέπει νά έχει ιδιαίτερες γνώσεις ή νά είναι ειδικευμένος σέ κάποιο επάγγελμα. Πάντως είναι φανερό ότι και άλλοι παράγοντες παίζουν ρόλο: π.χ. οί περιορισμοί στή μετανάστευση.

Οί πρώτοι εργάτες μετανάστες από τόν Άγιο Δημήτριο έφυγαν γιά τή Γερμανία τό 1960. Ο άριθμός τών αναχωρήσεων αύξήθηκε κατά τή διάρκεια τών άμέσως επόμενων έτών, αλλά έπεσε άπότομα κατά τή διάρκεια τής οικονομικής ύφεσης του 1966-67. Τό 1968 και 1969, ή μετανάστευση αύξήθηκε λίγο, αλλά γιά μετά τό 1969 αναφέρονται έπτά περιπτώσεις μετανάστευσης. Περίπου δέκα οικογένειες έχουν επιστρέψει, πέντε απ' τες όποιες έχουν ξαναεγκατασταθεί στό χωριό, οί περισσότερες τελευταία. Έν μέρει, σάν άποτέλεσμα αυτού του γεγονότος, ό πληθυσμός αύξήθηκε μετά τήν άπογραφή του 1971, από 398 σέ 450 περίπου, ενώ κατά τή διάρκεια τής ίδιας περιόδου ό πληθυσμός του Άμπελόφυτου έλαττώθηκε από 465 σέ 420 περίπου. Οί εργάτες μετανάστες από τόν Άγιο Δημήτριο είναι εγκατεστημένοι στή Γερμανία σέ μεγαλύτερο βαθμό (86%) απ' ό,τι από τό Άμπελόφυτο (55%). Επί πλέον, στή Γερμανία οί μετανάστες απ' τόν Άγιο Δημήτριο τείνουν νά συγκεντρώνονται γύρω από μερικές πόλεις. Γιά νά εξηγήσουμε αυτές και άλλες διαφορές άνάμεσα στά δύο χωριά, πρέπει νά εξετάσουμε πιό πολύ τόν Άγιο Δημήτριο.

Όπως σημείωσαμε πιό πριν, ή στενότητα τής γής είναι μεγαλύτερη και οί άνθρωποι πιό φτωχοί στόν Άγιο Δημήτριο απ' ό,τι στό Άμπελόφυτο. Αυτό βοηθά τό νά εξηγήσουμε γιατί περισσότεροι άνθρωποι έφυγαν μόλις άνοιξαν οί πόρτες τής Γερμανίας. Επί πλέον, επειδή ήταν σχετικά εύκολο νά φύγουν απ' τή χώρα και νά πάνε στή Γερμανία εκείνη τήν εποχή, ή μετανάστευση ανάπτυξε σχεδόν άμέσως μία δική τής δυναμική, που τράβηξε ανθρώπους που δέν θά είχαν πάει κάτω από πιό δύσκολες συνθήκες. Ένας συνομιλητής μας στόν Άγιο Δημήτριο παρατήρησε πώς ή μετανάστευση είχε γίνει τής μόδας, μία στάση ξένη με τήν άτμόσφαιρα που επικρατούσε στό Άμπελόφυτο. Τό 1970, όταν οί περισσότεροι μετανάστες εργάτες είχαν ήδη φύγει, από τούς άντρες που είχαν γεννηθεί μεταξύ 1931 και 1941 – ή γενιά που προσβλήθηκε περισσότερο από τή μετανάστευση – παρέμειναν στό χωριό περίπου ίσος άριθμός μ' αυτούς που είχαν εγκατασταθεί στό έξωτερικό. Τό άποτέλεσμα ήταν ότι ό άριθμός τών πιθανών μεταναστών είχε ήδη ελαττωθεί δραστικά.

Στόν Άγιο Δημήτριο άκούει κανείς τά ίδια παράπονα όπως και στό Άμπελόφυτο γιά τούς εκμεταλλευτές έμπορους και τή γεωργική πολιτική, αλλά αυτό που είναι πιό χτυπητό είναι πώς αυτή ή κριτική περιορίζεται σέ σχετικά λίγους ανθρώπους. Άκόμα και όταν ή κριτική εκφραζόταν, τή μετρίαζαν ή τήν έκαναν νά φαίνεται σάν μία πρόσθετη σκέψη μετά απ' τή συζήτηση. Άρκετοί συνομιλητές μας είπαν πώς δέν θά τούς ένοιαζε πολύ άν τούς κυβερνούσε ό Παπαδόπουλος ή ό Καραμανλής, φτάνει νά είχαν μόνο τήν ύγεια τους και τήν ήσυχία τους. Συχνά φαινόταν ν' άποδίδουν τά προβλήματά τους περισσότερο στή φύση παρά στις πολιτικές συνθήκες. Ή αξιολόγηση τής ζωής τού χωριού δέν φαινόταν τόσο άρνητική όσο στό Άμπελόφυτο, ούτε και ή δικιά τους εικόνα γιά τόν έαυτό τους σάν άγρότες και Έλληνες.

Όπως και στό Άμπελόφυτο, τά χρήματα που στέλνονται σέ συγγενείς στό χωριό απ' τούς μετανάστες-εργάτες χρησιμοποιούνται περισσότερο γιά κατανάλωση παρά γιά επένδυση. Τά χρήματα που φέρνουν πίσω οί ίδιοι οί μετανάστες επενδύονται κυρίως σέ ακίνητα στις πόλεις. Βέβαια είναι κυρίως αυτοί που παλινοστούν που έχουν επενδύσει στό χωριό. Άλλά άκόμα και σ' αυτές τές περιπτώσεις μόνο ένα σχετικά μικρό μέρος χρησιμοποιείται γιά επένδυση στή γεωργία, και κανένα απ' τά έξι-έπτά βουστάσια δέν έχει χρηματοδοτηθεί από τούς μετανάστες. Τά περισσότερα χρήματα που έχουν καταφέρει νά συγκεντρώσουν κατά τή διάρκεια τής διαμονής τους στή Γερμανία αυτοί που παλινοστούν, άφιερώνονται γιά τήν καλύτερευση ή τό ξαναχτίσιμο τού σπιτιού, τή μόρφωση τών παιδιών, και τics προίκες γιά τics κόρες. Ή ποσότητα τών χρημάτων που φέρνουν μαζί τους αυτές οί οικογένειες διαφέρει πολύ. Ένας από τούς μετανάστες γύρισε πίσω με σχεδόν τίποτα, έν μέρος επειδή πηγαίνοερχόταν άνάμεσα στήν Έλλάδα και τή Γερμανία. Ένας άλλος γύρισε τό 1974 με πάνω από 600.000 δρχ., μετά από μία τετραετή παραμονή στή Γερμανία όπου είχε δουλέψει και αυτός και ή γυναίκα του. Σκόπευε νά χρησιμοποιήσει τό 10% απ' τά χρήματα αυτά γιά νά φυτέψει άμπέλια. Τά υπόλοιπα θά τά κρατούσε γιά τή μόρφωση και τics προίκες τών κοριτσιών του.

Προτού νά τελειώσουμε αυτό τό μέρος ίσως είναι χρήσιμο νά διαπιστώσουμε μερικά γενικά συμπεράσματα και νά συνοψίσουμε τά βασικά σημεία. Ή άνάλυσή μου δείχνει πώς εκείνοι που είναι πιό πρόθυμοι νά μεταναστεύσουν βρίσκονται στήν περιφέρεια τής κοινωνικής δομής. Συχνά είναι φτωχές οικογένειες, αλλά αυτό δέν είναι άπαραίτητο. Συμπεριλαμβανόμενοι επίσης ή εκείνες οί οικογένειες που, μολονότι σχετικά εύπορες, δέν έχουν τίς κατάλληλες πολιτικές συνδέσεις ή δέν ανήκουν στις πιό ισχυρές μερίδες τού χωριού. Αυτή ή υπόθεση μπορεί νά εξηγήσει, γιά παράδειγμα, γιατί πολλές γυναίκες που συναντήσαμε ήταν πιό πρόθυμες νά μεταναστεύσουν απ' τούς άντρες τους. Οί γυναίκες ανήκουν στήν περιφέρεια με μία διπλή έννοια: πρώτο, επειδή είναι γυναίκες, και, δεύτερο, επειδή μετακομίζουν στό χωριό του άντρα τους. Πολλές ιστορίες γιά τούς λόγους τής μετανάστευσης περιέχουν άναφορές σέ συγκρούσεις, καταστροφή τής σοδειάς, κτλ. Πάντως, μου φαίνεται πώς τέτοιοι παράγοντες μπορούν νά θεωρηθούν καλύτερα σάν κίνητρα ή σάν μέσα επιτάχυνσης, γιά νά παρθεί ή άπόφαση, παρά σάν αιτίες καθεαυτές.

Ή ελάττωση τών υπηρεσιών που παρατηρείται σέ κοινοτικό επίπεδο τόσο στό Άμπελόφυτο όσο και στόν Άγιο Δημήτριο είναι ταυτόχρονα άποτέλεσμα τής μετανάστευσης και συντελεστής άκόμα μεγαλύτερης μετανάστευσης. Αυτό έχει επιταχύνει τή διαδικασία τής ελάττωσης τής τοπικής αυτονομίας και αυτόρκειας και τής αύξησης τής ένταξης σέ περιφερειακό και έθνικό επίπεδο. Ή αναχώρηση πολλών ανθρώπων και ή συνεπαγόμενη έλλειψη εργατικών χεριών και άνοδος τού επιπέδου τών μισθών έχουν συμβάλει στήν έκμηχάνιση και καπιταλιστική ποίηση τής γεωργίας. Ή άπομάκρυνση από τήν καλλιέργεια τής γης δώσει σ' εκείνους που παραμένουν μεγαλύτερο χώρο, αλλά επίσης τούς έκανε νά εξαρτώνται περισσότερο απ' τics άγροτικές επιδοτήσεις, που επιδιώκουν νά περιορίσουν τήν περαιτέρω ελάττωση τής παραγωγής καπνυού, από τics συντάξεις, από τά έμβάσματα, από τούς γαιοκτήμονες που δέν μένουν στό χωριό και, σάν άποτέλεσμα τών σχετικών διαδικασιών εκμηχάνισης και έμπορευματοποίησης, απ' τics τράπεζες και τούς έμπόρους. Αυτή ή εξάρτηση δέν περιορίζεται σέ μητροπολιτικά κέντρα τής περιοχής, όπως φανερά συμβαίνει σέ περιόδους οικονομικής ύφεσης στή Δυτική Εύρώπη. Επί πλέον, ένισχύεται περισσότερο από μία ιδεολογία που εκφράζει μία άρνητική εικόνα τού έαυτού και εξιδανικεύει τή ζωή στά μητροπολιτικά κέντρα.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΥΠΑΝΑΠΤΥΞΗ

Ή ανάπτυξη στό λεκανοπέδιο τών Σερρών χαρακτηρίζεται καλύτερα σάν μία μακρόχρονη διαδικασία αύξανόμενης ένταξης στήν παγκόσμια καπιταλιστική οικονομία, μία διαδικασία που οί ρίζες της βρίσκονται στά τέλη του 16ου αιώνα. Εκείνη τήν εποχή, ή περιοχή μπήκε σέ μία σχέση άνισης ανταλλαγής με τήν Κεντρική και Δυτική Εύρώπη. Ή ανάπτυξη τού λεκανοπέδιου τών Σερρών απ' τό τέλος του 16ου αιώνα και μετά δέν φαίνεται νά συμβιβάζεται με τics θεωρίες που ισχυρίζονται πώς ή υπανάπτυξη είναι ή άρχική κατάσταση μιας άπομονωμένης κοινωνίας, και πώς ή ανάπτυξη μπορεί νά πραγματοποιηθεί μόνο μέσω τής έπαφής με μία

ανάπτυγμένη κοινωνία και τη συνεπαγόμενη διάδοση του κεφάλαιου, της γνώσης, και των αξιών απ' τόν αναπτυγμένο στην υπανάπτυκτο κόσμο³³. Μάλλον, επικυρώνει αυτές τις αναλύσεις, πού τονίζουν πώς «η ανάπτυξη και η υπανάπτυξη ταυτίζονται, με την έννοια ότι είναι τό άποτέλεσμα μιάς μοναδικής, αλλά διαλεκτικά αντιφατικής, οικονομικής δομής και διαδικασίας του καπιταλισμού³⁵». Μ' αυτό δέν θέλουμε ν' άρνηθούμε πώς έχει υπάρξει πρόοδος ή ανάπτυξη στό λεκανοπέδιο τών Σερρών, π.χ. στό επίπεδο ζωής, αλλά αυτή ή ανάπτυξη έχει περιοριστεί απ' τή δορυφορική φύση της. Χρησιμοποιώντας μιά άλλη όρολογία, μπορούμε νά πούμε πώς ή περιοχή χαρακτηρίζεται περισσότερο από «έκσυγχρονισμό» παρά από «ανάπτυξη»³⁶. Η μετανάστευση συμβάλλει στόν έκσυγχρονισμό τής περιοχής, αλλά έμποδίζει τήν ανάπτυξη της (όπως όρίζεται αυτός ό όρος απ' τούς Σνάιντερ και Χάνσεν³⁷), έπειδή δυναμώνει τίσ σχέσεις εξάρτησης. Όπως γράφει ό Άμιν: «ή μετανάστευση είναι ένα στοιχείο άνισης ανάπτυξης πού αναπαράγει τίσ συνθήκες τής άνισης ανάπτυξης³⁸». Φαίνεται πώς ή μετανάστευση είναι χαρακτηριστική μιάς περιόδου έπιταχυνόμενης ένταξης στόν παγκόσμια οικονομία.

Μερικοί συγγραφείς έχουν χαρακτηρίσει τή μετανάστευση σάν ένα είδος άποφυγής ή διαφυγής απ' τήν υπάρχουσα κατάσταση και τήν έχουν αντιδιαστείλει μέ είδη δράσης πού προσανατολίζονται περισσότερο σέ μιά βελτίωση τών συνθηκών ζωής (π.χ. Λάντμπεργκερ³⁹). Ό Γκαρθία Φερνάντεθ έξηγει τήν άπουσία τής μετανάστευσης στόν Άνδαλουσία κατά τό τέλος του 19ου αιώνα απ' τόν ύψηλό βαθμό τής άγωνιστικότητας σ' αυτή τήν περιοχή τής Ισπανίας και άποδίδει τή μετανάστευση μετά τό 1940 στό γεγονός ότι οι άνθρωποι είχαν, σάν άποτέλεσμα τής έκβασης του εμφύλιου πολέμου, χάσει κάθε έλπίδα γιά γενικότερη βελτίωση⁴⁰. Σέ μιά πιό συστηματική ανάλυση τής μετανάστευσης από άρκετές περιοχές τής Ιταλίας κατά τίς πρώτες δεκαετίες αυτού του αιώνα, ό Μάκ-Ντόναλντ βρήκε ότι ή μετανάστευση ήταν μικρή στίς περιοχές πού χαρακτηρίζονται από έργατική άγωνιστικότητα⁴¹. Η υπόθεση του Μάκ-Ντόναλντ μπορεί ίσως νά έξηγησει έν μέρος τήν άπουσία έκτεταμένων μετανάστευσης στό λεκανοπέδιο τών Σερρών κατά τή διάρκεια τής ίδιας περιόδου. Σάν άποτέλεσμα του Έμφύλιου, ή έργατική άγωνιστικότητα, χαρακτηριστική τής περιόδου πρίν από τόν πόλεμο, κατέρρευσε και ή καταπίεση αύξήθηκε. Αυτό τό γεγονός βοηθά στόν έξηγήση τής ύψηλης μετανάστευσης από τήν περιοχή κατά τή μεταπολεμική περίοδο. Έπί πλέον, ή ίδια ή έργατική μετανάστευση συνέβαλε παραπέρα στόν άποδυναμώση τής όριζόντιας όργάνωσης τών άγροτών και τών εργατών, παρέχοντας μιά διέξοδο στους δυσσαρεστημένους νέους. Έκπρόσωποι τών άγροτών συνεταιρισμών παραπονιούνται γιά τήν έλλειψη νέων ανθρώπων στους συνεταιρισμούς και, στό καπνοχώρια, όπου οι συνεταιρισμοί ήταν κάποτε πολύ δυνατοί, σήμερα είναι πολύ πιό αδύνατοι. Η μετανάστευση εκφράζει και έπιδεινώνει ταυτόχρονα τήν κατάτμηση τής κοινωνικής δομής.

Δημοσιεύτηκε στό Annals of the New York Academy of Sciences, τ. 268(1976), σελ. 57-70.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. ANGEL, J. 1930. *La Macédoine. Etude de colonisation contemporaine*. 116. Librairie Delagrave, Paris, France.
2. STAVRIANOS, L.S. 1958. *The Balkans since 1453*. :138-142. Holt and Winston, New York, N.Y.
3. STAVRIANOS, L.S.² :142.
4. VACALOROPOULOS, A.E. 1973. *History of Macedonia, 1354-1833*. :321-322. Institute of Balkan Studies, Thessaloniki, Greece.
5. VACALOROPOULOS,⁴ :519.
6. SCHULTZE JENA, L. 1927. *Macedonien. Landschaft und Kulturbilder*. :194. Gustav Fischer, Jena.
7. SCHULTZE, J.H. 1937. *Neugriechenland. Eine Landeskunde Ostmakedoniens und Vestthakiens mit besonderer Berücksichtigung der Geomorphologie, Kolonisations- und Wirtschaftsgeographie*. :135. *Erganzungsheft Nr. 233 zu «Petermanns Mitteilungen»*. Justus Pertha, Gotha.
8. SCHULTZE,⁷ :138
9. EVELPIDI, C. 1930. *Les états balkaniques. Etude comparée politique, sociale, économique et financière*. :71. Rousseau & Cie. Paris.
10. ANGEL I. :173.
11. Οι έλληνοβουλγαρικές ανταλλαγές πληθυσμών καθορίστηκαν από τή συνθήκη του Νεϊγύ (1919) και οι έλληνοτουρκικές από τή συνθήκη τής Λωζάννης(1923).
12. SCHULTZE,⁷ :257
13. FELS, E. 1944. *Landgewinnung in Griechenland. Ergänzungsheft Nr. 242*

- zu «Petermanns Mitteilungen». Justus Pertha, Gotha.
14. VOURAS, P.P. 1962. *The changing economy of Northern Greece since World War II*. :118. Institute for Balkan Studies, Thessaloniki, Greece.
15. Σ' αυτή, όπως και στόν έπόμενο παράγραφο θά άσχοληθούμε κυρίως μέ μιά μορφή μετανάστευσης: τήν έξωτερική μετανάστευση. Μιά πιό λεπτομερειακή ανάλυση τής μετανάστευσης θά έπρεπε νά συμπεριλάβει και τά ποσοστά γεννητικότητας και θνησιμότητας. Παραλείπονται εδώ γιατί ύπήρχαν έλλείψεις στό αναλυτικά δεδομένα τή στιγμή τής σύνταξης αυτού του άρθρου.
16. DRAGOS, G. 1972. *Entwicklung und Zukunft des Nomos Serron. Ein Beitrag zur Regionalplanung Griechenlands. Inaugural-Dissertation zur Verleihung der Akademischen Würde Doktor - Ingenieur von der Fakultät für Architektur der Technischen Universität Berlin*. Map 16-20. Berlin.
17. PECHOYX, P.Y. 1972. *L' évolution de l' agriculture et les transformations récentes du monde rural en Grèce*. Unpublished.
18. BAXEVANIS, J.J. 1972. *Economy and population movements in the Peloponnese of Greece*. National Centre of Social Research, Athens, Greece.
19. KAYSER, B. 1971. *Manpower movements and labour markets*. :128. O.E.C.D. Paris, France.
20. KAYSER, B. 1972. *Cyclically - determined homeward flows of migrant workers*, O.E.C.D. Paris, France.
21. Η κοινότης Άμπελόφυτου άποτελείται από τό ίδιο τό χωριό και από έναν άλλο μικρό οικισμό. Η ανάλυση περιορίζεται μόνο στό χωριό. Έπίσης λόγω του διερευνητικού χαρακτήρα τής σύνομης έπιτόπιος έρευνάς μου στό χωριό - περίπου πέντε όδομάδες τόν Άύγουστο και Σεπτέμβριο του 1974 - ένν προσάβησα νά συγκεντρώσω άπόλυτα συγκρίσιμα έρευνητικά δεδομένα.
22. Ένα στρέμμα = 0,1 έκτάριο.
23. ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, Θ. 1971. *Τό 30ο Σύνταγμα του ΕΛΑΣ, Άναμνήσεις*: 22-24. Editex, Γενεύη, Έλβετία.
24. ΚΚΕ. 1973. *Έπίσημα κείμενα, Τόμος Πέμπτος 1940-1945* : 429.
25. ΝΙΚΟΛΙΝΑΚΟΣ, Μ., 1974. *Οικονομική Άνάπτυξη και Μετανάστευση στην Έλλάδα*: 78-97, Κάλβος, Άθήνα.
26. Γιά τή σχέση μεταξύ έξωτερικής μετανάστευσης και έλλειψης έργατικού δυναμικού σέ έθνικό επίπεδο, βλ. Νικολινακός²⁵ και Ζολώτας²⁷.
27. ΖΟΛΩΤΑΣ, Χ. 1966. *International labour migration and economic development*. Bank of Greece. Papers and lectures 21. Athens, Greece.
28. Στο νομό Σερρών ή συνολική καλλιεργούμενη μέ καπνό έκταση μειώθηκε ταχύτερα μετά τό 1963. Σύμφωνα μέ τά στοιχεία του Έθνικού Όργανισμού Καπνού τό 1963 καλλιεργούνταν μέ καπνό 251.650 στρ. έναντι 99.807 στρ. τό 1973. Η βαμβακοκαλλιέργεια και ή φροντοκαλλιέργεια μειώθηκαν έπίσης, ένώ οι καλλιέργειες δημητριακών, ρυζιού, ζαχαρότευτων και τριφυλλίου έπεκτάθηκαν.
29. FILIAS, V. 1972. *Restructuring of agricultur enterprises affected by emigration*. Greece. In *Emigration and Agriculture in the Mediterranean Basin*. C.A.O. van Nieuwenhuijze, Ed. Mouton. The Hague, The Netherlands. Βλ. και σση. 31, σελ. 217-240.
30. Μέ τόν όρο «περίπτωση μετανάστευσης» αναφερόμαστε σέ έναν ή περισσότερους έξωτερικούς μετανάστες από τό ίδιο νοικοκυριό. Περιλαμβάνονται και οι περιπτώσεις αυτών πού μετανάστευσαν πρώτα σέ μιά πόλη, ένώ δέν μετανάστεύσαν οι παλινοστίσαντες.
31. ΦΙΛΙΑΣ, Β. 1974. *Προβλήματα κοινωνικού μετασχηματισμού*: 263. έκδ. Παπαζήση, Άθήνα.
32. Άν και δέν βρήκαμε κάποια σχέση ανάμεσα στή μείωση του πληθυσμού και τό άγροτικό εισόδημα, φαίνεται ότι υπάρχει σχέση ανάμεσα στην έξωτερική μετανάστευση και τό άγροτικό εισόδημα. Άπό ένα κατάλογο του Όργανισμού Άπασχολήσεως Έργατικού Δυναμικού στίς Σερρες μέ τά δνόματα 35 κοινοτήτων μέ ύψηλά μεταναστευτικά ποσοστά, οι 20 (57%) είχαν τό 1962 ένα μέσο κατά κεφαλή άγροτικό εισόδημα κάτω από 15.000 δρχ. σύμφωνα μέ τά στοιχεία πού παραθέτει ό Δράγος¹⁶ (χάρτης άπέναντι από τή σελ. 162), ένώ μόνο τό 31 % του συνόλου τών κοινοτήτων του νομού άνήκουν σ' αυτή τήν κατηγορία.
33. Γιά μιά κριτική αυτών τών θεωριών, βλ. Frank³⁴.
34. FRANK, A.G. 1971. *Sociology of development and underdevelopment of sociology*. Pluto Press, London, England.
35. FRANK, A.G. 1971. *Capitalism and underdevelopment in Latin America*. :33. Penguin Books, London, England.
36. Ό έκσυγχρονισμός όρίζεται από αυτούς τούς συγγραφείς ως «ή διαδικασία μέ τήν όποία μιά υπανάπτυκτη περιοχή μεταβάλλεται σάν άπάντηση σέ έρεθίσματα (ιδεολογίες, κώδικες συμπεριφοράς, έμπορεύματα και θεσμικά μοντέλα) από ήδη συγκροτημένα βιομηχανικά κέντρα· μιά διαδικασία πού βασίζεται στή συνεχή εξάρτηση από τήν άυτοκιομηχανική μητρόπολη». Καί ή ανάπτυξη όρίζεται ως «ή διαδικασία μέ τήν όποία μιά υπανάπτυκτη περιοχή έπιχειρεί νά άποκτήσει μιά αυτόνομη και διαφοροποιημένη βιομηχανική οικονομία μέ δικούς της όρους». (Schneider & E. Hansen :340).
37. SCHNEIDER, P., J. SCHNEIDER & E. HANSEN. 1972. *Modernization and development: the role of regional elites and noncorporate groups in the European Mediterranean*. *Comparative Studies in Society and History* 14: 328-349.
38. AMIN, S. 1972. *Les migrations contemporaines en Afrique de L' Ouest*: 38. Nations Unies. Institut Africain de Developpement Economique et de Planification. Dakar. Senegal. Unpublished.
39. LANDEBERGER, H.A. 1974. *Rural protest: peasant movements and social change*. :20. Macmillan, London, England.
40. GARCIA FERNANDEZ, J. 1965. *La emigracion exterior de España*. :226-227. Ediciones Ariel, Barcelona, Spain.
41. MACDONALD, J.S. 1963. *Agricultural organization, migration and labour militancy in rural Italy*. *The Economic History Review* 16: 61-75.

Ο Γιώργος Κοτζιούλας
κι ο γιατρός Γιώργος Σαμαράς,
όπως τους αποθανάτισε
στο «Λεύκωμα του Άγώνι»
ο Δημήτρης Μεγαλίδης.

ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ:

”Έτσι γνώρισα τόν ποιητή Γιώργο Κοτζιούλα

Ἡ μαρτυρία γιά τό Γιώργο Κοτζιούλα, πού δημοσιεύουμε σήμερα, προέρχεται ἀπό τή **Βαγγελίτσα Σαμαρά**, σύζυγο τοῦ Γ. Σαμαρά, ἀρχίατρον τῆς 8ης Μεραρχίας τοῦ ΕΛΑΣ. Τό ζεύγος Σαμαρά (ὁ γιατρός πέθανε τό '73 στήν Ἐλασσόνα) κατάφερε ὕστερα ἀπό πολλές περιπέτειες νά διαφυλάξει τά γραφτά τοῦ Κοτζιούλα ὥστε νά δοῦν τό φῶς τῆς δημοσιότητας.

Ὁ Γιώργος Κοτζιούλας (1909-1956) δέ χρειάζεται παρουσίαση. Ποιητής ἀπό τοὺς πιά ἀξιόλογους καί συγγραφέας, εἶναι ὁ δημιουργός τῆς «Λαϊκῆς Σκηνῆς» (Καλλιτεχνικό Τμήμα τῆς 8ης Μεραρχίας τοῦ ΕΛΑΣ Ἠλείου), πού ἔδινε παραστάσεις στά χωριά στήν Ἐλεύθερη Ἑλλάδα. Γεννήθηκε ἀπό φτωχοὺς γονεῖς στό χωριό Πλατανούτσα Ἄρτας καί φοίτησε στή Φιλοσοφική Σχολή στήν Ἀθήνα, ὅπου μπήκε στοὺς λογοτεχνικοὺς κύκλους καί δημοσίευε τακτικά ποιήματά του. Τό Νοέμβριον τοῦ '41 ξαναγύρισε στό

χωριό του, πῆρε μέρος στήν ἐθνική ἀντίσταση καί - ἀργότερα - ἀνέβηκε στό βουνό γιά νά συγκροτήσει θίασο. Μετά τή Βάρκιζα ξαναγύρισε στήν πρωτεύουσα, ὅπου πέθανε τό '56. Ἐκδόθηκαν ἀρκετά ἔργα του, ὅπως «Ἐφήμερα», «Σιγανή φωτιά», «Ἡ δεύτερη ζωή», «Γρίφος», «Ποῦ τραβᾷ ἡ ποίηση;» κ.ἄ. Μετά τό θάνατό του σχηματίστηκε (μέ πρωτοβουλία τῆς Ἄγνης Ρουσοπούλου) ἐπιτροπή πού ἀνάλαβε τήν ἔκδοση τῶν Ἀπάντων του. Ἀπό τίς ἐκδόσεις «Θεμέλιο» κυκλοφόρησαν τό «Ὅταν ἦμουν μέ τόν Ἄρη» καί τό «Θέατρο στά βουνά», πού ἀποτελεῖ τό δεύτερο μέρος ἀπό τό «Ἀντιστασιακό Ἀρχεῖο τοῦ Γ. Κοτζιούλα» καί περιλαμβάνει τήν «Ἱστορία ἑνός θιάσου» («Λαϊκή Σκηνή») καί 14 θεατρικά ἔργα, γραμμένα μέ μολύβι τά περισσότερα, σέ τσιγαρόχαρτο ἢ χαρτί τετραδίου...

Τό κείμενο πού ἀκολουθεῖ στάλθηκε ἀπό τήν Ἐλασσόνα, τόν Αὐγουστο:

ΤΟΝ ποιητή Γιώργο Κοτζιούλα τόν πρωτογνώρισε ο άντρας μου Γιώργος Σαμαράς – άρχίατρος τής 8ης Μεραρχίας του Ε.Λ.Α.Σ. – τό 1943 στό Μέτσοβο. Από τότε πού γνωρίστηκε μέ τόν άντρα μου, όλο τό διάστημα τής αντίστασης ήταν μαζί του.

Ο Κοτζιούλας δημιούργησε τή «Λαϊκή Σκηνή»· τό καλοκαίρι έπαιζαν θέατρο σέ διάφορα χωριά τής Ήπειρου και τό χειμώνα τόν είχαν υπεύθυνο στήν έπιμελητεία του νοσοκομείου τής 8ης Μεραρχίας.

Όταν ο γιατρός πήγαινε σέ χωριά πού τόν καλούσαν για να έπισκεφθεί άρρώστους, συχνά πήγαινε μαζί του και ο ποιητής.

Μιά φορά, θυμάμαι τόν άντρα μου να διηγείται, περπατώντας ώρες μέσα από μονοπάτια· έπαιρνε να νυχτώσει· εκεί πού προχωρούσε ο γιατρός, ο Κοτζιούλας ξαπόμεινε πίσω· τόν φώναζε, εκείνος δέν άκουσε. Άναγκάστηκε τότε να γυρίσει πίσω· τόν βλέπει καθισμένο να γράφει.

– Γιώργο, τί κάνεις; Μάς νυχτώσες, πάμε! Δέν θα σέ πάρω άλλη φορά μαζί μου.

Είχε νευριασθεί μαζί του.

– Άφησέ με, γιατρέ, να γράψω, του απαντάει. Τώρα έχω ευτοκία!

★

ΜΙΑΝ άλλη φορά, όταν η μεραρχία ήταν στή Μεσούντα τής Άρτας – ένα όρεινό χωριό – τό καλοκαίρι του 1944, μόλις οι χωρικοί είχαν θερίσει τά σιτάρια τους, ο γιατρός, ο ποιητής, ο Λάζαρος ο Τσεκούρας ο νοσοκόμος – ψευδώνυμο «Σκουφάς» – και πολλοί άλλοι, κοιμούνταν στίς καλαμιές κάτω από ένα ώραίο φεγγάρι – εκείνη τή βραδιά. Ένώ όλοι είχαν αποκοιμηθεί ο άντρας μου άκουσε ένα θόρυβο, πετάχτηκε άπότομα και βλέπει τόν Κοτζιούλα να κάθεται.

– Γιώργο, τί έπαθες;

– Γιατρέ μου, κοιμήσου! Άφησέ με! Πρώτη φορά στή ζωή μου άκούω τριζόνια. (Ο Κοτζιούλας ήταν βαρύκοος.)

★

ΜΕ τή συμφωνία τής Βάρκιζας ο ΕΛΑΣ παρέδωσε τά όπλα και οι άγωνιστές πήραν τό δρόμο για τά σπιτία τους.

Τήν ημέρα πού πήραμε τήν άπόφαση να φύγουμε από τήν Άρτα για τήν Έλασσόνα – τόπο καταγωγής μας – ο Κοτζιούλας, πού ήταν άνθρωπος ευαίσθητος και παραπονιάρης, λέει στόν άντρα μου:

– Γιατρέ μου, έσύ φεύγεις· έχεις έλεύθερο έπάγγελμα, θα δουλέψεις, θα ζήσεις. Έγώ, πού να πάω; Ποιός με περιμένει; Τί να κάνω;

Τάλεγε δέ αυτά με μεγάλη πίκρα.

Τότε ο γιατρός του είπε:

– Γιώργη, έρχεσαι μαζί μας; Έχω τρία παιδιά, έλα κι έσύ.

Ο ποιητής, άμέσως πήρε τήν άπόφαση να έρθει μαζί μας στήν Έλασσόνα.

★

ΤΗΝ εποχή πού έγινε η συμφωνία τής Βάρκιζας, η έδρα τής 8ης Μεραρχίας του ΕΛΑΣ ήταν στήν Άρτα. Έτσι, τό Φεβρουάριο μήνα του 1945, φύγαμε από τήν Άρτα τά γυναικόπαιδα πρώτα, και άργότερα μιά-δύο μέρες έφυγαν ο άντρας μου, ο Κοτζιούλας, ο άδερφός μου ο Άλέκος ο Παπαλεξίου (ψευδώνυμο «Γεροζήσης»), φαρμακοποιός τής 8ης Μεραρχίας του ΕΛΑΣ, ο κουνιάδος μου ο Θανάσης ο Σαμαράς, ο Λάζαρος ο Τσεκούρας, ο Σπύρος ο Λάτσιος, η Άλεξάνδρα Άδάμου, καθώς και άλλοι – όλοι μας για τή Θεσσαλία.

Η συνάντηση όλων μας έγινε στό Μέτσοβο. Έκει μείναμε στό ξενοδοχείο του μπαμπα-Γιάννη του Κόρκα, όπου μάς περιποιήθηκαν οι άνθρωποι πάρα πολύ. Φεύγοντας από τό Μέτσοβο για να περάσουμε τήν Κατάρα, κουραστήκαμε πάρα πολύ, γιατί είχε τόσο χιόνι και μάλιστα παγωμένο, πού στό μεγαλύτερο ύψωμα τά τηλεγραφόξυλα είχαν σκεπαστεί και μόνο οι συνδετήρες φαίνονταν. Και τά παιδάκια μου πήγαν, τάπιαν, και φώναξαν:

– Μαμά δρήκαμε φλιτζάνια!

– Τό ζώο μας – ένα πολύ ώραίο άλογο πού τό χάρισε ο Άρης Βελουχιώτης στόν άντρα μου, όταν ο άντρας μου δραπέτευσε

από τό Ζέρβα όπου τόν είχαν αιχμάλωτο – γλιστρούσε. έπειδή είχε πέταλα. Του δέσαμε στά πόδια του τσουδάλια και με πολύ κόπο πέρασε πάνω από τόν πάγο· θα έπεφτε σέ βάραθρο.

Έπειτα από πολλές ώρες πορεία φτάσαμε επιτέλους στόν κάμπο του Δεσπότη.

Ο Κοτζιούλας έπαιρνε κι αυτός κάπου-κάπου κανένα από τά παιδιά μου για να με ξεκουράσει.

Άπό τόν κάμπο του Δεσπότη, πάλι, έπειτα από πολλές ώρες πορεία, φτάσαμε έξω από τήν Κουτσούφλιανη. Έκει περιμέναμε ώρες νυχτιάτικα, όπου ήρθε ένα φορτηγό αυτοκίνητο και μάς πήρε. Έκει χωρίσαμε με πολλούς άντάρτες. Άλλοι έφυγαν για τή Μακεδονία και άλλοι θα πήγαιναν στα Χάσια. Για τά Χάσια έφυγε κι ο κουνιάδος μου με τό ζώο του γιατρού.

Ο ποιητής κι έμεις οι άλλοι φτάσαμε τό βράδυ στα Τρίκαλα· εκεί συναντήσαμε τό στρατηγό Σαράφη και πολλούς αξιωματικούς. Μάς χαιρέτησε στεναχωρημένος.

– Γιατρέ μου, είπε, πήρες τρόφιμα για τήν οικογένειά σου;

– Πού να πάρω, συναγωνιστή Σαράφη; Δέν μπορούσα να περάσω απ' τήν Κατάρα τήν οικογένειά μου· είχε δυό μέτρα χιόνι· λίγο καλαμπόκι πού μου έδωσαν στό Μέτσοβο τό δώσαμε σέ δυό Μετσοβίτες να μάς βοηθήσουν να περάσει η φοράδα.

Μάς είπε να πάρουμε από τήν έπιμελητεία. Μάς έδωσαν τήν κάθε οικογένεια από δυό κασάκια κονσέρβες και δυό όζάδες ζάχαρη καμένη. Δυστυχώς τά είχαν ξεδιαλέξει άλλοι. Σέ μάς έμειναν τά μπιζέλια, τά καρότα, φασολάκια και πατζάρια. Κι έμένα μ' ένδιέφεραν περισσότερο τά κασάκια – ήθελα να κάνω κανένα κρεβατάκι για τά παιδιά, αφού τό σπίτι μας στήν Τσαριτσάνη με όλο τό νοικοκυριό τό έκαψαν οι Ίταλοι.

Άπό τά Τρίκαλα ξεκινήσαμε τήν επομένη μέρα, πάλι με φορτηγό αυτοκίνητο. Φτάσαμε όλοι μαζί στήν Έλασσόνα. Ήταν τέλη Φεβρουαρίου θυμάμαι.

Ευτυχώς, στήν Έλασσόνα, πριν τό 1940, ο Γιώργος μου είχε αγοράσει ένα σπίτι, παλαιό βέβαια, και βρέθηκε να μείνουμε. Είχε ένα ισόγειο δωμάτιο και δύο δωμάτια επάνω. Στο πιο μικρό βάλαμε ένα κρεβάτι και ένα τραπέζι· σ' αυτό έμεινε ο ποιητής.

Στό πίσω μέρος του σπιτιού μας ήταν ένα μεγάλο οικόπεδο, όπου ο ποιητής, όταν είχε λιακάδα, έβγαινε· καθόταν σέ μιá γωνιά και, άπορροφημένος, έγραφε.

Ένα από τά ποιήματά του πού έγραψε στήν Έλασσόνα ήταν τό «Διάλειμμα».

Νά, τό ποίημα!

*Τυχρό πού τ'όχα
να ξαναβρεθώ
στήν άγριομολόχα
και στό χρυσανθό.*

*Μου άφησαν οι φίλοι
πίσω στήν αυλή
με τό χαμομήλι
πούναι σά χαλί.*

*Τ' ήσυχη άκρη, Θέμον!
τ'όχω πιάσει έδώ
κι όπως πριν πολέμου
σιγοτραγουδώ.*

*Τρέχει ο νοῦς άκόμα
πέρα στα βουνά
τό δικό του χόμα
ποιός δέν τό πονά;*

★

ΘΥΜΑΜΑΙ, εκείνη τήν εποχή, ο Κοτζιούλας αντιμετώπιζε δυσκολίες να βρει χαρτί να γράψει τά ποιήματά του. Άλλωστε, τήν οικονομία του χαρτιού τή βλέπεις στα χειρόγρατά του – έγραφε με πολύ μικρά γράμματα. Και τό μολύβι, κι αυτό, τό

‘Ο Γιώργος Κοτζιούλας (άριστερά) με τόν γιατρό Γ. Σαμαρά (στή μέση) και τόν νοσοκόμο Λ. Τσεκούρα, στά Γιάννινα τό 1945.

έκοβε σέ τρία κομμάτια. ούτως ώστε αν τυχόν έχανε τό ένα νά μείνει τό άλλο.

Οί γείτονες τόν έβλεπαν πού καθόταν στό οικόπεδο σκεπτικός και έγγραφε· τόν πέρασαν γιά ύποπτο άτομο· είχαν σκοπό νά τόν αναφέρουν στήν ασφάλεια. ‘Ο Χρήστος ό Κόρακας, δικηγόρος, μόλις τόμαθε αυτό ήρθε και μάς τό είπε· όποτε αναγκαστήκαμε νά τόν στείλουμε στήν Καρυά στόν ‘Ολυμπο – στά πεθερικά μου. ‘Αλλά δέν μπόρεσε νά καθήσει περισσότερο από μία έβδομάδα, γιατί από τό μεγάλο ύψόμετρο και τό πολύ κρύο άδιαθέτησε και γύρισε πάλι στήν ‘Ελασσόνα, στό σπίτι μας. ‘Εδώ, δέν έβγαине έξω παρά μόνο στό βουνό, πού είναι από τό σπίτι μας πιό πάνω. ‘Εβρισκε ήσυχία εκεί· πολλές φορές και έγγραφε.

Παρέα έκαμε στό σπίτι μέ τόν πατέρα μου Χρήστο Παπαλεξίου – δάσκαλο. Μέ τόν αδελφό μου τόν ‘Αλέκο· τό Χρήστο τόν Κόρακα και τό Γιώργο τόν Γκούντα – ταμιακό υπάλληλο.

Μάθαμε ότι θάκαναν έρευνα στά σπίτια τών άριστερών, και όπως έγινε. ‘Επιασαν και τό Γιώργο μου, κι ό Κοτζιούλας φοβήθηκε και έφυγε και πήγε στήν Τσαριτσάνη. Τήν ήμέρα πού θά έφευγε γιά κεί, παρακάλεσε τή μητέρα μου νά του φυλάξει τά χειρόγρατά του, πού τά είχε ραμμένα μέσα σ’ ένα κόκκινο μάλλινο μαξιλάρι ύφαντό στόν άργαλειό, από αυτά πού ύφαιναν άλλοτε οί χωρικές μόνες των – πού τότε, ύστερα από τόσες καταστροφές, βαλίτσες, τσάντες! Τίποτε. Κι αυτό τό μαξιλάρι όπου πήγαινε τό έπαιρνε μαζί του. Τώρα, όμως, φοβόταν νά τό πάει στήν Τσαριτσάνη.

Είπε στή μητέρα μου:

– Γιαγιά, φεύγω, και τά βιβλία μου θέλω νά τά φυλάξεις σάν τά μάτια σου, όπως φυλάγεις τό κομπόδεμά σου, άκούς;

‘Η μητέρα μου, καθώς ήταν άπλή γυναίκα, μέ άφέλεια τού λέει:

– Παιδί μου, γιά βιβλία μιλάς;... ‘Εμείς χάσαμε όλόκληρη περιουσία, βιβλία θ’ αγοράσεις...

– Καλή μου γιαγιά, αυτά τά βιβλία τάγραφα μόνος μου, δέν μπορώ νά θυμηθώ νά τά ξαναγράψω πάλι. Δέν υπάρχουν νά τ’ αγοράσω κατάλαβες;

– ‘Αντε παιδί μου, μή μου μιλάς γιά βιβλία, και μεϊς είχαμε όλόκληρη βιβλιοθήκη, βιβλία άπ’ τόν άντρα μου, άπ’ τά παιδιά μου, άπ’ τό γαμπρό μου, όλα έπιστημονικά, και γι’ αυτά τά χαρτιά – τάβλεπε στό σακκουλάκι – στεναχωριέσαι μή χαθούν;

Τόν Κοτζιούλα μαύρος ιδρώς τόν περιέλουσε. Μπαίνω εκείνη τή στιγμή στό δωμάτιο, μου τά λέει όλα αυτά πού τού είπε ή μητέρα μου, τού είπα:

– Γιώργο, τί ξέρει ή μητέρα μου; Σ’ αυτήν θά έμπιστευούμε τόσο ώραίο ύλικό; ‘Εγώ θ’ αναλάβω νά τά φυλάξω· μή στεναχωριέσαι καθόλου.

Τό θράδυ έφυγε γιά τήν Τσαριτσάνη· τόν φιλοξένησε ό Μήτσος ό Πάπας, ό όποίος δυστυχώς πέθανε στήν Τεχοσλοβακία ως πολιτικός φυγάς. Τήν άλλη μέρα πήγαν στήν Τσαριτσάνη οί Σουρλικιοί νά κάμουν έρευνα. ‘Ο καημένος ό Κοτζιούλας μπήκε σέ μία κάδη γιά νά κρυφτεί.

Ευτυχώς, εκεί δέν πήγαν νά ψάξουν. Κι όταν οί τρομοκράτες έφυγαν, ξέχασαν οί φίλοι μας νά τόν ειπούν τό Γιώργο νά δγει από τήν κάδη, όπου έμεινε τρισήμισι ώρες άγωνιώντας. ‘Όταν τόν θυμήθηκαν και τόν έβγαλαν, ήταν γεμάτος άράχνες, και, παρ’ όλη τήν άγωνία τους, όλοι τόβαλαν στά γέλια.

‘Επειτα από τό Μήτσο τόν Πάπα τόν φιλοξένησε ή Ναυσικά ή Βουλγαρούλη, ή όποία πέθανε στό Τρίκερι Βόλου ως έξοριστή. ‘Η Ναυσικά ήταν αδελφή τού Κώστα τού Κηπουρού και τής Εδμορφίας Κηπουρού – μέλλουσας συζύγου τού Κοτζιούλα. Είχαν γνωριστεί από τό 1943 άκόμα, στό Μέτσοδο, όπου ό Κώστας ό Κηπουρός (ψηδώνυμο «Μετσοδίτης») ύπηρετούσε ως αξιωματικός τής 8ης Μεραρχίας τού ΕΛΑΣ.

★

ΚΑΤΑ τή διάρκεια τής παραμονής τού ποιητή στήν Τσαριτσάνη, επανειλημμένα έγιναν έρευνες στό σπίτι μας στήν ‘Ελασσόνα, όπου φυλάγονταν τά χειρόγρατά του. Και από φόβο μήν πέσουν στά χέρια τής ασφάλειας, τά δώσαμε στήν ‘Αλεξάνδρα ‘Αδάμου στήν ‘Ελασσόνα, γνωστή τού Κοτζιούλα από τήν αντίσταση. (‘Ηταν δασκάλα στόν παιδικό σταθμό τής 8ης Μεραρχίας και έπειτα νοσοκόμα στό χειρουργείο, κοντά στόν άντρα μου.) ‘Όποτε τά χειρόγρατά του δέν κινδύνευαν από τίς έρευνες, λόγω τού ότι ήταν στή δεξιά παράταξη ή οικογένεια τού ‘Αθανασίου ‘Αδάμου.

★

ΗΤΑΝ στίς 15 ‘Ιουνίου 1945 πού συνελήφθη ό άντρας μου, μέ τήν κατηγορία ότι δήθεν έφερε από τόν ΕΛΑΣ όπλοπολυβόλο και τό εκρυβε· αλλά από τήν κατηγορία αυτή άθωώθηκε και μετά τήν άποφυλάκισή του έφυγε γιά τήν ‘Αθήνα, περίπου στά μέσα ‘Ιουλίου. Και ό Κοτζιούλας, μετά από αυτό τό γεγονός, δέν ήθελε νά μείνει στήν Τσαριτσάνη και κατέδθηκε στή Λάρισα, καθώς και ό Κώστας ό Κηπουρός. ‘Εκει έμειναν στό σπίτι τού Γιώργου τού Καζαντζόπουλου. ‘Ο ποιητής καθόταν ώρες κλεισμένος σ’ ένα γυμνό δωμάτιο, και, σάν τόν φέρνω στό νού μου μέ κείνη τήν παλιά, λεκιασμένη καπαρντίνα του, φτωχός, αδύνατος, έρημος, νά σηκώνεται άπ’ τό πάτωμα όπου καθόταν σέ μία γωνιά, άκόμα στεναχωριέμαι.

Στή Λάρισα γνώρισε τό Μήτσο τόν Οικονομίδη από τήν Καρυά, ζωγράφο, πού πέθανε κι αυτός ό καημένος, τριανταεφτά χρονώ, από τίς διώξεις. ‘Ο Οικονομίδης τού φιλοτέχνησε τό έξώφυλλο τού έργου τρυ «Τό Θεσσαλικό παζάρι».

Τό Σεπτέμβριο έφυγε και από τή Λάρισα γιά τήν ‘Αθήνα. ‘Εκει θρήκε τό Γιώργο μου. Και στά γράμματα πού μούγραφε ό άντρας μου, έγγραφε και ό Κοτζιούλας γιά τά χειρόγρατά του. Και γιά νά συνεννοούμαστε, τά λέγαμε συνηματικά «πρόδατα». ‘Ηταν όλη ή πνευματική δημιουργία τών τελευταίων χρόνων: ποιήματα, πεζά, θεατρικά κλπ.

Τά χειρόγραφα τά δώσαμε στήν οικογένεια ‘Αδάμου εν

άγνοια του Κοτζιούλα. "Όταν έμαθε ότι βρίσκονται εκεί, μου έγραψε:

«Βαγγελίτσα, τά πρόβατα νά τά πάρεις απ' εκεί πού τά πήγατε, διότι φοβάμαι μή τυχόν και μου φάει ο λύκος κανένα. Καλλίτερα θά τά βοσκήσει ο παλλούς».

Έννοούσε τόν πατέρα μου.

Και μία φορά, φανταζόμενος πώς τά χειρόγραφα του έχουνε χαθεί, έγραψε στόν άντρα μου, ο όποιος είχε άργήσει νά του άποκριθεί, και τούτα τά σπαραχτικά λόγια:

«Τόσα επεισόδια θάγιναν εκεί άπάνω στό χωριό, μπλόκα, έρρενες, τρομοκρατία. Ήταν άπίθανο οί γυναίκες σέ μία δύσκολη ώρα, άπάνω στή σύγχυση και τόν πανικό τους, νά τά είχαν παραδώσει στή φωτιά νομίζοντας πώς ήταν τίποτε ένοχα έγγραφα, τίποτε επικίνδυνα άρχεία, και πώς δέν θά χάνονταν επιτέλους ο κόσμος άν καίγονταν κάμποσα χαρτιά ενός περαστικού ξένου; Έσένα θέβαια σέ ήξερα πώς τά κυβέρνησες καλά. Μά έλειπες κι έσύ από κεί τόσον καιρό. Μπορούσε στό μεταξύ νάχει συμβεί τό άπενκταίο. Και τό πληροφορήθηκες τώρα στό τέλος, όταν χρειάστηκε νά τά πάρεις. Πώς λοιπόν νά μου τό γράφεις, πώς νά μου φανερώσεις τέτοια συμφορά; Γι' αυτό σόπαινες, γι' αυτό δέ μου άπαντούσες. Είχαν μεσολαθήσει κι εκείνα τά γεγονότα μέ τό Λιτόχωρο, πού ήξερα πόσο βρίσκονταν κοντά. Θάχουν βγει άποσπάσματα, έλεγα, και καθιέ παράνομο θάχει κρυφτεί μέσ τό χώμα, θάχει έξαφανιστεί. Πάν τά χειρόγραφα μου! Για πρώτη φορά στή ζωή μου σκέφτηκα σοβαρά τήν αυτοκτονία. Δέ θά μπορούσα ν' άντέξω στό χτύπημα. Για ποιό λόγο νά ζούσα; Έγώ πού είχα ύπομείνει τόσα θάσανα, τόσες δοκιμασίες, άρχιζα νά κλονίζομαι. Για σένα πιά δέν έβρισκα ούτε μία δικαιολογία. Στό τέλος έλεγα: γιατί δέ μου τό γράφει τουλάχιστο, νά τό πάρω άπόφαση, νά ήσυχάσω; Δέ θ' αυτοκτονούσα πιά, είχα αλλάξει γνώμη, αλλά θ' άποσυρόμουν απ' τήν κοινωνία, θά γινόμουν μισάνθρωπος. Θά έργαζόμουν μέρα και νύχτα, εκεί άπάνω στά Τζουμέρκα (άκίνδυνος πιά για τούς έχθρούς), μήπως αναπληρώσω τή χαμένη μου περιουσία. Λυπήθηκα, τήν τελευταία στιγμή, τή μάνα και τήν άδερφή μου».

Και τήν 'Αλεξάνδρα 'Αδάμου δέν τήν είδοποίησα, αλλά ένα

βράδυ πήγα και τά πήρα δήθεν νά τά στείλω στόν Κοτζιούλα πού μου τά ζήτησε – αυτό ήταν δικαιολογία.

Καλά τά πήρα.... πού νά τά κρύψω; Ή γυναίκα του άδερφου μου του φαρμακοποιού – γιατί έμεναν στό σπίτι μας κι αυτοί – μόλις τά είδε, μου είπε:

– Τί, για τά βιβλία του Κοτζιούλα θά μπορούμε φυλάκη; Έγώ, μία φορά, άμα τά βρουν, θά μαρτυρήσω!

Τά παίρνω απ' τό μέρος πού τά ξερε αυτή – στό δωμάτιο πού μέναμε τά σανίδια ήταν τελείως κατεστραμμένα – άφού κοιμήθηκαν όλοι στό σπίτι, έδωλα δύο σανίδες, μπήκα κάτω από τό πάτωμα, πού ήταν πολύ χαμηλό, μπρούμυτα μπήκα μέ τό φακό και μ' ένα κοντάλι για νά μήν ακούγεται κρότος – άν μ' άκουγαν παραπλεύρως οί γείτονες θά ύποπτευόνταν σάν τί νάκριδα όλη τή νύχτα! – μέ τό κοντάλι άνοιξα ένα μικρό λάκκο, άκριβώς στό μέρος τής εισόδου του δωματίου, τάβαλα σ' ένα ντενεκέ, τόν έκλεισα καλά, και τόν σκέπασα πάλι μέ χώμα. Δέν έπαθαν τίποτα· τό χώμα ήταν σκόνη.

Τά έβαλα και ήσυχάσα.

Τήν άλλη μέρα τό πρωί, είπα στή νύφη μου:

– Εύτυχώς Πιπίτσα, ψές ήρθε εκείνος ο σωφέρ, πού πήρε τό μικροσκόπιο για τό Γιώργο μου, πήρε και τά βιβλία του Κοτζιούλα και έτσι ξαλαφρώσαμε.

Χάθηκε αυτή, πήγε νά δει άν πράγματι τά πήραν. Είδε ότι άληθινά, έλειπαν.

'Από τό 1945 μέχρι τό 1952 τά είχα εγώ κρυμμένα. Τέλος του 1952 ήρθε ή γυναίκα του ή Εύμορφία και τά πήρε.

ΣΤΗΝ 'Αθήνα ο άντρας μου, ο Κοτζιούλας και ο Κώστας Κηπουρός, και οί τρεις τους, εκείνο τό χειμώνα του 1945-46 είχαν οικονομικές δυσχέρειες.

Στή γωνία 'Ακαδημίας, άπέναντι από τή βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου, ήταν ένας στύλος τής ΔΕΗ και στό στύλο κρεμασμένο ένα καλάθι άπορομμιάτων. Κάτω ένας καστανάς, 'Ηπειρώτης, έψηνε κάστανα. Ένας φοιτητής, 'Ηπειρώτης κι εκείνος, γνωστός του Κοτζιούλα, – μου διαφεύγει τ' όνομά του, άνηκε τότε στήν ΕΠΟΝ, – πήγαινε στή λέσχη των φοιτητών και μάζεψε σ' ένα τενεκέ ο,τι φραγητά έμεναν: ρύζι, φιδέ, μακαρόνια,

Άρτα, 1945:
Χειρουργείο
τής 8ης Μεραρχίας
του ΕΛΑΣ.
Άπό άριστερά:
ο άρχίατρος
Γιώργος Σαμαράς,
οί γιατροί
Δημ. Λαζαρίδης,
Βασ. Τσιάνος
και οί νοσοκόμες
'Αλεξάνδρα 'Αδάμου και
'Αγνή Κομπορόζου.

Ε. Λ. Α. Σ.
ΥΠΗ ΜΕΡΑΡΧΙΑ
ΛΑΤΙΚΗ ΣΚΗΝΗ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΝ
ΑΠΟ 7-1-45

Επίκαιρα στίχοι
«Θ ΠΡΟΔΟΥΗΣ» (δράμα)
Χαιρετικό νούμερο (2)φοί Χρησιδης)
Απαγγελία (Νιόνιος)
Μονωδία (Βασίλης)
Ντουέτο (Βασίλης—Κούλα)
«ΚΛΕΦΤΟΒΑΣΙΛΕΙΟ» (Κωμωδία)
Χαιρετικό νούμερο
Απαγγελία (Τασούλα)
Τραγούδι του Ταβουλάρη
Απαγγελία (Μάκης)

Διάρκεια προγράμματος 2 ώρ 45'

Πρόγραμμα παράστασης της «Αιχμής Σκηνης».

πατάτες, σπανακόρυζο, όλα μαζί. Κι εκεί, πάνω απ' τό καλάθι, ό φροιτητής κρεμοῦσε τό τενεκεδάκι μέ τό φαγητό και πήγαιναν οί δικοί μας οί καυατρογέμενοι νά τό πάρουν.

Ήταν και ό καστανάς συνεννοημένος, πού δέν τό κουνούσε ρούπι από κεί· περίμενε πρώτα νά πάρει ό Κοτζιούλας τό φαγητό, ή ό άντρας μου, ή ό Κηπουρός, και μετά νά φύγει.

Σέ λίγο καιρό ό Γιώργος μου έπιασε δουλειά στον Έυαγγελισμό. Τόν πήρε ό Κίμων Παναγόπουλος - χημικός. Και, έτσι, από πλεονάς φαγητού, κάπως τακτοποιήθηκε. Γιατί ό Παναγόπουλος κάθε μέρα εξέταζε γιαούρτια, τυριά, σαλάμια κ.λπ.

★

ΠΕΡΑΣΕ ό χειμώνας και τό Μάιο του 1946 - ύστερα από τήν άποσυμφόρηση του Σοφούλη, - γύρισε ό άντρας μου στην Έλασσόνα. Δέν πρόφτασε νά δουλέψει και στις 16 Ίουνίου τόν πήραν - τότε πού άρχιζε τό δεύτερο άντάρτικο.

Και, πώς έγινε ή σύλληψη! Τό βράδυ καθίσαμε νά φάμε, ήταν ή ώρα έννιά, ήρθε μιά γειτόνισσα, δήθεν νά δείξει τό χέρι της - τό είχε δεμένο. Τήν είδαμε φοδισμένη.

- Γιατρέ, τό σπίτι σου είναι από παντού κυκλωμένο από χωροφύλακες!

Έφυγε ή γυναίκα, και σέ λίγο, χωρίς νά χτυπήσει τήν πόρτα, παρουσιάστηκε ένας χωροφύλακας - Γεωργούλας τ' όνομά του. Όπως καθόμασταν στό τραπέζι, δέν προφτάσαμε νά μιλήσουμε. αυτός άπαθέστατος είπε:

- Γιατρέ τρώγε!

Κατεβαίνει τό φαγητό;

- Τί θέλετε, κύριε;

- Νά έρθεις στό τμήμα για μιά μικρή άνάκριση.

Μά, κι άλλη στενοχώρια πάλι! Δίπλα, στή γειτονιά μας, καθόταν ό γυμνασιόδρχης ό Περάνης· εκεί πήγαν νεαροί πού ήταν οργανωμένοι στην ΕΒΕΝ (δασικη νεολαία) και του έδωσαν τόσο ξύλο στό κεφάλι, πού έπεσε κάτω σέ άφασια· ή γυναίκα του ήταν έγκυος στον πέμπτο μήνα και απέβαλε.

Εκείνη τή βραδιά πού συνέλαβαν τόν άντρα μου, οί χωροφύλακες μαζί μέ όλους τούς Έβενίτες συνέλαβαν όλους τούς

άριστερούς χωρίς κανένα λόγο. Γιατρούς, δικηγόρους, δασκάλους. Πολλούς έφεραν και από τά χωριά· τούς έβαλαν σ' ένα πολύ στενό χώρο, τά άτομα ήταν πολλά, ζέστη πολλή, δέν μπορούσαν νά αναπνεύσουν, όλοι τους είχαν ένα χαρτόνι και έκαμαν άέρα. Έναν εξάδεκρό μου από τό Πύθιο τόν είχαν χτυπήσει πάρα πολύ και ως φάρμακο του έδωσαν άλιωτο βούτυρο. Ήταν κρατούμενοι και από τό συννοικισμό τής Έλασσόνας πολλοί πρόσφυγες, - αυτοί έφεραν τό βούτυρο και τό έδιναν στους χτυπημένους. Τό μόνο φαγητό πού ζητούσαν ήταν τζατζίκι για νά δροσιστούν.

Μιά μέρα πήρα τά ρούχα του άντρα μου και του πήγα άλλα - έφ' όσον θά τόν μετέφεραν στή Λάρισα! Τό πουκάμισο στήν πλάτη ήταν όλο κομμένο. Πηγαίνοντας τήν άλλη μέρα, τόν ρώτησα:

- Γιώργο, από πού τόκοψες τό πουκάμισο;

- Τόκοψα από ένα καρφι πού ήταν πίσω στην πόρτα.

Τό πιστεψα. Έπειτα από χρόνια, όταν ήρθε στό σπίτι, μου είπε ότι τόν έβαλαν στό φαλάγγι και τόν χτύπησαν - ενώ δούλευε τό ποτέ για νά μήν ακούγονται οί φωνές.

Μού είχε ψέματα τότε για τό καρφι· φοβόταν μήν τό μάθουν· αν μου έλεγε τήν αλήθεια θά τόν εξαφάνιζαν. Τόν έξόρισαν στή Σίφνο για όχτώ μήνες· γυρίζοντας τό Μάιο μήνα του 1947 στην Αθήνα έπιασε δουλειά στό νοσοκομείο «Αγία Έλένη». Αλλά τόν ζήτησαν και πάλι για νά τόν στείλουν έξορία άλλους δέκα μήνες, όποτε, μή μπορώντας νά δγάλει ταυτότητα, δρέθηκε αναγκαστικά στην παρανομία. Και ήταν στό νοσοκομείο μέρα νύχτα, από τό 1947 ως τό 1949. Ό Κοτζιούλας πήγαινε κάθε δυό τρεις μέρες και τόν έβλεπε. Έργάζονταν και αυτός στον Έλευθερουδάκη ως μεταφραστής και διορθωτής.

★

ΤΑ Χριστούγεννα του 1948 πήγε στό νοσοκομείο «Αγία Έλένη» ό Έλευθερουδάκης και ζητούσε από τό γιατρό νά μάθει τί έγινε ό Κοτζιούλας και δέν πήγε στή δουλειά του τόσες μέρες. Τότε ό γιατρός άνησύχησε, γιατί και σ' αυτόν είχε αρκετές μέρες πού δέν πήγε. Του έδωσε τή διεύθυνση του ποιητή· καθόταν σέ μιά σοφίτα χωρίς θέρμανση, και μέ σιδερένια άνεμόσκαλα.

Πήγε ό Έλευθερουδάκης, χτύπησε τήν πόρτα μιά δυό φορές, κανείς δέν άπάντησε. Αναγκάστηκε και τήν παραβίασε. Βλέπει τόν ποιητή στό κρεβάτι τελειώς έξαντλημένο· δέν είχε τό κουράγιο νά μιλήσει. Αμέσως τόν πήρε, και βοηθώντας τον κατέβηκαν τήν άνεμόσκαλα, και μέ ταξί τόν πήγε στό νοσοκομείο «Αγία Έλένη». Φώναξε τόν άντρα μου ό Έλευθερουδάκης.

- Γιατρέ, στον έφερα τόν Κοτζιούλα, σαν γεράκι τόν άρπαξα από τήν άετοφωλιά του.

Ό άντρας μου, μόλις τόν είδε σ' αυτά τά χάλια, τόν ξάπλωσε σ' ένα κρεβάτι πού ήταν κοντά στό καλοριφέρ κι άμέσως του έδωσαν ένα ζεστό νά πιει.

Τήν άλλη μέρα κάπως συνήλθε, τόν πήγαν στό άκτινολογικό, του έκαμαν άκτινοσκόπηση, του έβγαλαν άκτινογραφίες. Δυστυχώς είχε πάλι φασαρίες μέ τήν παλιά του άρρώστια.

Έπειτα από μερικές μέρες, κάνοντας έντατική θεραπεία, ό Κοτζιούλας πήγαινε καλύτερα. Τότε είπε στό Γιώργο μου:

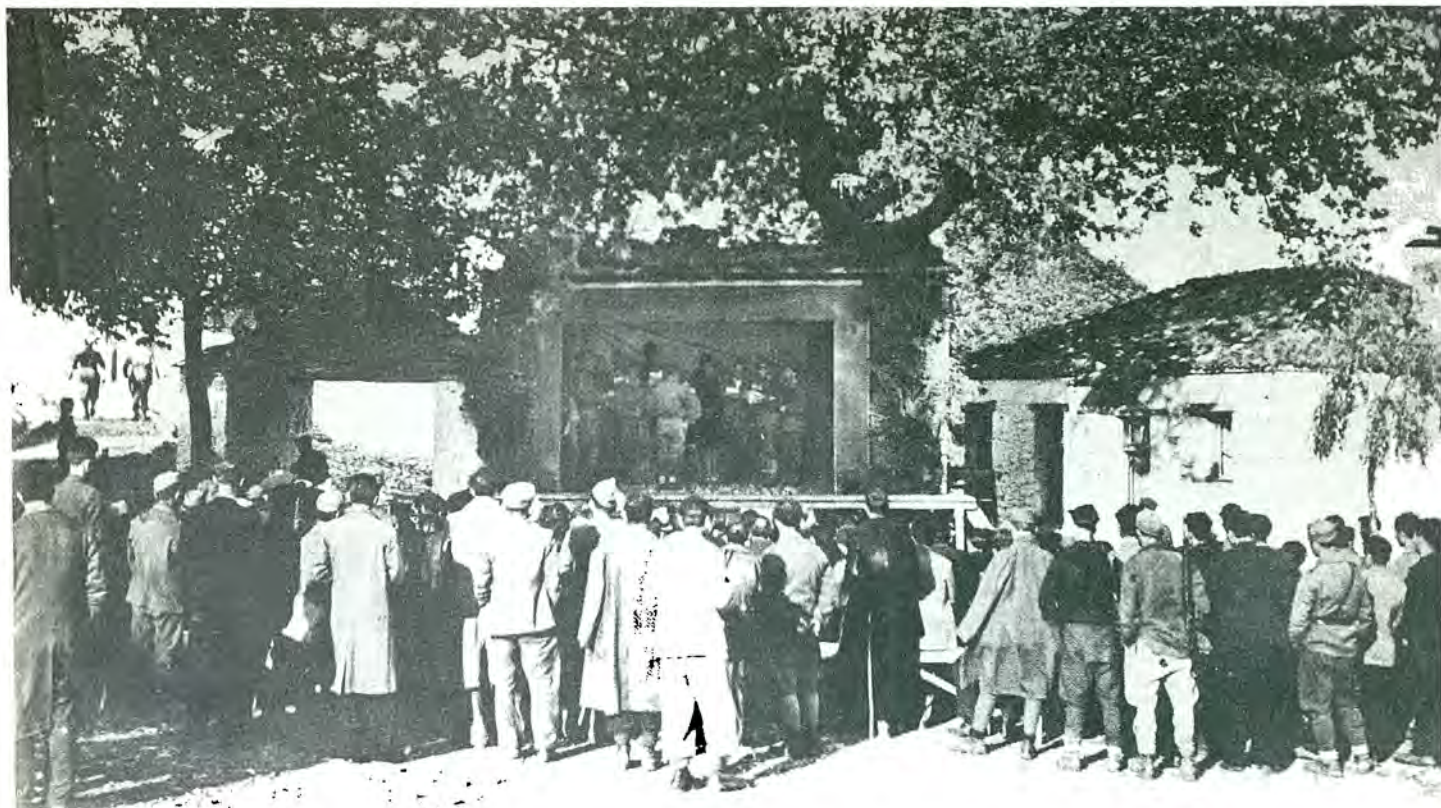
- Γιατρέ, άφου δέν πέθανα τώρα, δέν θά πεθάνω! Θά ζήσω!

Αφου έγινε τελειώς καλά, πήγε πάλι στού Έλευθερουδάκη για δουλειά. Πήγαινε, όμως, συχνά στό γιατρό και τόν έβλεπε, έφ' όσον εκείνος δέν μπορούσε νά βγει έξω γιατί δέν είχε ταυτότητα.

★

ΤΟ καλοκαίρι του 1949, περίπου στό μέσα Ίουλίου, έγιναν συλλήψεις σέ μερικά νοσοκομεία κι έτσι συνελήφθη και ό άντρας μου μέ πολλούς συναδέλφους του. Τόν είχαν στην ασφάλεια τής όδου Μπουμπουλίνας.

Όταν τόν είδα ύστερα από δύο μέρες, - δέν είδα πώς έφτασα από τήν Έλασσόνα στην Αθήνα! - μάς χωρίζαν δύο σειρές σύρματα. Και ή πρώτη του κουβέντα ήταν:

Θέατρο στην Ελεύθερη Ελλάδα.

– Βαγγελίτσα μου, πάλι στά σίδερα μ' αντικρίζεις...
– Σέ παρακαλώ, Γιώργο, μή στεναχωρείσαι! Θά δγεις, είσαι άθώως.

Μέ ρώτησε γιά τά παιδιά καί του έφυγαν τά δάκρυα.

– Στεναχωριέμαι. Βαγγελίτσα, πού σ' αφήνω τρία μικρά παιδιά χωρίς τίποτε.

– Κουράγιε. Γιώργο! Έχω πίστη στόν έαυτό μου ότι δέν θά πάθεις τίποτα.

Έμεινε είκοσι μέρες στην απομόνωση, μετά τους πήγαν στίς φυλακές Βουύλων στόν Πειραιά. Έκει έμεινε ώς τίς 25 Οκτωβρίου 1949· ή δίκη κράτησε δέκα πέντε μέρες, – ώχ τί περάσαμε!

★

ΚΑΙ τί νά πρωτοπώ; Γιά μένα καί τόν άντρα μου, πού ύπ' τό ξύλο, τίς έξορίες, τίς φυλακές έπαθε έμφραγμα στά 42 του χρόνια; Γιά τόν άδερφό του τό μικρότερο, τόν Άνδρέα, πού τόν χτύπησαν τόσο πολύ, ίδίως στην κοιλιά, – μέ τίς άρβύλες τόν πατούσαν – ώσπου πέθανε; Γιά τόν άδερφό μου τό φαρμακοποιό, πού, από πολλές φορές πού τόν έπιασαν, έπαθε κι αυτός έμφραγμα, καί στά 47 του πέθανε; Γιά τόν Κοτζιούλα πού χάθηκε καί κείνος πρίν τής ώρας του; Γιά πόσους καί γιά πόσους! ... Στιγμές σά νά μήν τά θαστάει ή ψυχή – καί πού τά θυμάμαι ακόμη.

★

ΤΟ φθινόπωρο του 1950 κατέδηκε από τήν Τουρισάνη στην Άθήνα ή Εύμορφία Κηπουρού. Άλλά ή έπιθυμία του Κοτζιούλα νά τόν στεφανώσουμε, δέν εκπληρώθηκε. Διότι ό άντρας μου, ύστερα από τήν άποφυλάκιση του, τόν Ίανουάριο του 1950, έπιστρατεύτηκε. Άλλωστε τό μαρτυρεί καί τό ποιήμα, πού τ'όγραψε άποκλειστικά γιά μένα.

Βαγγελίτσα

Του φίλου άκριτόν πιστό από χρόνια ταίρι
μηλίτσα πού έδωκες κλωνάρια τρυφερά
μ' άσίγαστο μυαλό, μέ προκομμένο χέρι
τό σπιτικό σου κινδυνάζ, νοικοκυρά.

Κι όταν ό σύντροφος γιά λευτεριά καί δίκια
πολύπαθου λαού πήρε τό δρόμο εκείόν,
άπόφαση κι εσύ φανέρωσες άντρίκια,
μ' όλο πού άμάθητη από θρόνους ντουφεκιών.

Κοντά μας έρχουσουν, στρατί καί μονοπάτι,
στά κράκουρα φερόμενη από τό χειμαδιό,
βαρειά τή στερονογέννητη έχοντας στην πλάτη
σά νά μήν έφτανε πού κράταες τ' άλλα δυό.

Κι ήτανε μέρες τότε άνάποδου χειμώνα
καί χιόνιζε στά λόγγα κι έσκουζε ό Βοριάς
καί μέσ στά ρέμματα περνώντας ώς τό γόνα
κόβουσαν στό μαχαίρι τής άνηφοριάς.

Μά δέ θγήκε, λέω, παράπονο άπ' τ' άχείλι
μοναχοθυγατέρα πρώτα χαϊδεντή,
κι όλο μέ χαμόγελο σ' έβλεπαν οί φίλοι
νά τους φιλεύεις καί στά ξένα κατιτί.

Γιόμισες καί του λαθωμένου τά στρωσίδια
τήν ώρα πούχε θέρμης παραμιλητό
καί στάθηκες του νιού, του άρρώστου, μάνα του ίδια,
νά τό θηνάται ώς τά γηρατεία του αυτό.

Σεμνή μέ κάθε δοξισμένο έπαναστάτη
κι όχι άκατάδεχτη στους παρακατιανούς,
καί σ' άντρα τυχερή κι από παιδιά χορτάτη,
δέν έχει νά ζηλέψει άλλο ή καρδιά κι ό νούς.

Μονάχα εγώ πού εσείς μέ φέρατε δωπέρι
δυό χρόνια συντροφιά μαζί μερονηχίς,
δοσιδί στον ύστερα γιά πάντα, χρυσοχέρα,
σιγάκι καρτερεί από σένα ό ποιητής.

15-5-1945

ΊΟΝ άγαπούσε τόσο πολύ τόν άντρα μου ό Κοτζιούλας, πού,
όταν του έγραφε, στά γράμματά του τόν άποκαλούσε άδερφό.

Έλασσών Αύγουστος 77

Βαγγελίτσα Γ. Σαμαρά

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Νέες εκδόσεις - Δεκέμβρης 1977

Πεζογραφία

Αλεξίου Έλλη:

«Κατεριπωμένα άρχοντικά»

Κάσδαγλης Νίκος:

«Μυθολογία»

Κατσαβός Βασίλης:

«Γάμος στά χαρακώματα»

Κουμανταρέας Μένης:

«Η κυρία Κούλα»

Μητροπούλου Κωστούλα:

«Ζάαρ 19»

Μιλλιέζ Τατιάνα:

«Ημερολόγιο»

Πανσέληνος Ασπράκης:

«Νερά και χώματα και άλλα πολλά»

Πίττας Τριαντάφυλλος:

«Η μετακόμιση»

Πλασσαρά Κατερίνα:

«Η μάγισσα»

Ποίηση

Ζαχαρόπουλος Γ. Κ.

«Έντυπώσεις απ' τον παράδεισο»

Κοντός Γιάννης:

«Φωτοτυπίες»

Κούσουλας Λουκάς:

«Παραλλαγές σέ ζένα δέματα»

Λειβαδίτης Τάσος:

«Ανακάλυψη»

Μαγγανάς Στέλιος:

«Πάνω απ' την πόλη»

Νικολαΐδης Άριστοτέλης

«Η πείρα και η πυρά»

Νιάρχος Θ. - Φωστιέρης Α.:

«Ποίηση '77»

Ρούντος Γιάννης:

«Λαρυγγισμοί»

Σαχτούρης Μίλτος:

«Ποιήματα 1945-1971»

Σινόπουλος Τάκης:

«Ο χάρτης»

Τσιπιάς Βασίλης:

«Ανταύγειες σέ σπασμένο γυαλί»

Φραγκόπουλος Θ. Δ.:

«Ένας ποιητής»

Φωστιέρης Άντώνης:

«Σκοτεινός έρωτας»

Μελέτες - Ιστορικά

Άλεξανδρόπουλος Μήτσος:

«Η Ρωσική λογοτεχνία»
τόμος Α (ιστορία σέ τρεις τόμους)

Ζάννας Παύλος:

«Ιστορία και Τέχνη σπόν Ίβάν
τόν Τρομερό του Άιζενστάιν»

Κανελλόπουλος Παναγιώτης:

«Ημερολόγιο 1942-1945»

Μπάτσος Δημ.:

«Η βαρεία βιομηχανία σπίν
Έλλάδα»

Φραγκουδάκη Άννα:

«Έκπαιδευτική μεταρρύθμιση
και φιλελεύθεροι διανοούμενοι»

Παιδικά

Άλεξίου Έλλη:

«Τραγουδω και χορεύω»

Εικονογράφηση:

Γεράσιμος Γρηγόρης

Βαλαβάνη Έλένη:

«Η Πίπ και ο Πάπ»

Εικονογράφηση: Π. Ζαμπέλης

Βουρβούλη Νίκη:

«Της κούνιας νανουρίσματα»

Εικονογράφηση:

Διονύσης Βαλάσης

Ζαραμπούκα Σοφία:

Άριστοφάνης

1. «Όρνιθες»

2. «Ειρήνη»

3. «Λυσιστράτη»

Εικονογράφηση: της ίδιας

Ζέη Άλκη:

«Κοντά σπς ράγες»

Καλιότσος Παντελής:

«Η μύγα»

Εικονογράφηση: Νίνα Σταματίου

Σαρή Ζώρζ:

«Τά γενέθλια»

Σαφιλίου Άννα:

«Τό μυστικό του Σίμου»

Τσουκαλά Δανάη:

«Τό κορίτσι που έκλαιγε
μαργαριτάρια» Εικονογράφηση:
Σοφία Ζαραμπούκα

Κλιάφα Μαρούλα:

«Παραμύθια της Θεσσαλίας»

Εικονογράφηση:

Διονύσης Βαλάσης

Μιλλιέζ Τατιάνα:

«Σέ πρώτο πρόσωπο»

Νάκου Ειρήνη:

«Μικρές ιστορίες»

Εικονογράφηση: έχει γίνει από
μικρά παιδιά

Νεγρεπόντης Γιάννης

«15 παραμύθια»

Εικονογράφηση: Έλλη Κομνηνού

Παπαδημητρίου Έλλη:

«Η παρέα» Β

Εικονογράφηση: Έλλη Κομνηνού

Παπανδρέου Μάργκαρετ:

1. «Η άστραπή και τά τρία
άδελφάκια της»

2. «Ίμπερ ο γίγαντας»

Εικονογράφηση: Σοφία
Ζαραμπούκα

Φραγκόπουλος Μπούλης:

«Ο ποιητής και ο γάτος»

Εικονογράφηση: Πάτυ Μόρφη

Θέατρο

Παπαδημητρίου Έλλη:

«Άπολογισμός»

Κεντρική Διάθεση

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΡΑΠΙΑ

Προβλήματα του καιρού μας

Σάρλ Μπετελέμ:

«Οί ταξικοί άγώνες σπίν ΕΣΣΔ»
τόμος 2ος, 1923-1930

Νεφελούδης Βασίλης:

«Οί ρίζες του Εύρωκομμουνισμού»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Πανεπιστημίου 44 - Τηλ. 3615.783

Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗ ΣΚΕΨΗ ΤΟΥ Α. Π. ΚΑΖΝΤΑΝ

Του Τηλέμαχου Κ. Λουγγή

Τά κυριότερα χαρακτηριστικά του βυζαντινού κράτους είναι 1)ή χριστιανική θρησκεία, 2)τό ρωμαϊκό δίκαιο και παράδοση και 3)ή ελληνική γλώσσα. Παρ' όλο που διαφέρουν πολύ μεταξύ τους, τά τρία αυτά χαρακτηριστικά είναι ισοδύναμα, τό καθένα στόν τομέα του... Έπειδή λοιπόν ή γλώσσα θεωρείται σήμερα συνδετικός κρίκος ανάμεσα στά μέλη ενός έθνους (ή λεγόμενη έθνική γλώσσα), θεωρήθηκε ότι ή ελληνική γλώσσα ήταν και στό Βυζάντιο έθνική, και, από κεί, συνηθίσαμε νά μιλάμε γιά τήν ελληνική αυτοκρατορία του Βυζαντίου, κάτι πού στήν πραγματικότητα δέν υπήρξε σχεδόν ποτέ. Φυσικά, μερικές λατινικές πηγές τής Δύσης στό Μεσαίωνα χρησιμοποιούν τόν όρο Imperium και Imperator Graecorum, σχετικά μέ τή βυζαντινή αυτοκρατορία, αλλά αυτό τό κάνουν γιά έντελώς ειδικούς και συγκεκριμένους λόγους: θέλουν νά δείξουν ότι, έπειδή στό Βυζάντιο είχαν ξεχάσει τή λατινική, πού ήταν ή γλώσσα τών Ρωμαίων, τό Βυζάντιο δέν ήταν ή ρωμαϊκή αυτοκρατορία, όπως ήθελε νά ονομάζεται. Η χρησιμοποίηση λοιπόν τής ελληνικής σάν κρατικής γλώσσας στό Βυζάντιο, χρησίμευε στούς Λατίνους τής Δύσης σάν έπιχείρημα αντίρρησης.

Οπως είπαμε κιάλας, ή πραγματικότητα είναι διαφορετική. Στό Βυζάντιο, πού είναι πολυεθνικό κράτος, ή ελληνική γλώσσα είναι κρατική και όχι έθνική. Συνδέει διαφορετικές εθνότητες μεταξύ τους, έπειδή ό βυζαντινός πολιτισμός ακμάζει σέ μιά γεωγραφική περιοχή πού ή ελληνική γλώσσα θρυσκόταν σέ άκμή σέ όλη τή διάρκεια τής αρχαιότητας και, συνεπώς, και στήν περίοδο τής ρωμαϊκής αυτοκρατίας. Όταν ή πρωτεύουσα μεταφέρθηκε στήν Κωνσταντινούπολη και ή ρωμαϊκή διοίκηση θρέθηκε μέσα σέ ένα ελληνόφωνο περιβάλλον, ήταν φυσικό νά άφομοιωθεί σιγά-σιγά. Έτσι, στό κλασικό, μεσαιωνικό Βυζάντιο (9ος-12ος αιώνας) παρουσιάζεται τό περίεργο φαινόμενο νά μεταχειρίζονται τήν ελληνική γλώσσα έπιφανείς συγγραφείς γιά νά σατιρίσουν ή γιά νά άσκήσουν πολεμική έναντίον τών Έλλήνων, πού σημαίνει πρώτα άπ' όλα ειδωλολάτρες ή όπαδούς τών αρχαίων πολυθεϊστικών ή και φιλοσοφικών θεωριών πού είναι αντίθετες στά δόγματα του χριστιανισμού. Έτσι λοιπόν, ελληνισμός και χριστιανισμός είναι πράγματα έντελώς αντίθετα και άσυμβίβαστα, στό Βυζάντιο τουλάχιστον.

Τό ελληνικό στοιχείο, πού ήταν πάντα ζωτικότερο στό Βυζάντιο, δέν άποτελούσε κοινωνικό στρώμα ή κατηγορία. Άποτελούσε μόνο μιά από τίς βασικές εθνότητες πού συνθέταν τόν πληθυσμό τής αυτοκρατορίας. Έπειδή λοιπόν ή χρησιμοποίηση τής ελληνικής σέ συνολική κλίμακα δέν μπορεί νά είναι κριτήριο γιά νά άνιχνεύσουμε τήν ελληνικότητα άτόμων ή ομάδων, ή άνιχνευση γίνεται μέ ένα άλλο βασικό δεδομένο, τά όνόματα αυτά πού σήμερα λέγονται έπίθετα και πού έμφανίζονται μόλις τόν όγδοο αιώνα. Έδώ χρειάζεται μιά παρένθεση.

Ένα από τά κύρια χαρακτηριστικά πού φέρνουν σέ αντίθεση τό Μεσαίωνα μέ τήν αρχαιότητα είναι ό υποκειμενισμός, πού εισβάλλει μαζί μέ τό χριστιανισμό στήν κοινωνία. Στό Βυζάντιο, πού κράτησε χίλια χρόνια, από τό τέλος τής αρχαιότητας μέχρι τό τέλος του Μεσαίωνα, παρατηρείται μιά άδιάκοπη

διαδικασία υποκειμενισμού. Άν στήν αρχαιότητα ό άνθρωπος ήταν πολίτης μέσα στά πλαίσια του δήμου, τής πόλης του, στό Μεσαίωνα ό άνθρωπος αρχίζει νά αισθάνεται έντελώς άνυπεράσπιστος μπροστά στήν άπολυταρχία και φροντίζει μόνος του γιά τή σωτηρία του. Πρόκειται γιά μιά βαθιά έσωτερικήυση. Έτσι, ό καθένας προσεύχεται μόνος του μέσα στό ναό, ενώ στήν αρχαιότητα όλοι προσευχόντουσαν δημόσια και έξω από τό ναό. Η ιδιωτική άνάγνωση και προσευχή αντικαθιστά τώρα τά παλιά δημόσια ψηφίσματα και αποφάσεις διά βοής. Η οικόγένεια αντικαθιστά τό δήμο, σάν κοινωνική μονάδα. Στό Μεσαίωνα, ή οικόγένεια άποκτάει δάσεις μέ άπαιτήσεις.

Μετά τόν όγδοο αιώνα, ή οικόγένεια αρχίζει νά είναι όλο και πιο σημαντική γιά τούς ανθρώπους. Δημιουργούνται διακρίσεις, αρχίζουν νά ύπάρχουν εύγενείς από καταγωγή και, γενικά, ό άνθρωπος αρχίζει νά έξαρτάται κατά κάποιον τρόπο από τήν οικόγένειά του. Κάθε οικόγένεια έχει δικό της όνομα, πού τό φέρουν τά μέλη τής μέ κάποια άτάξια, γιατί στό Βυζάντιο μπορούσε ένας γιος νά πάρει τό έπίθετο και του πατέρα του και τής μάνας του ή ακόμα μόνο τό έπίθετο τής μάνας του. Οί γενεαλογίες μπλέκονται έτσι και ελάχιστα είναι οί βυζαντινές οικόγένειες πού ή γενεαλογία τους είναι σήμερα έντελώς ξεκαθαρισμένη από τήν έπιστημονική έρευνα.

Η έρευνα: έθνολογία και δημογραφία

Άνάλογα μέ τά έπίθετα λοιπόν, άνιχνεύεται και ή έθνική καταγωγή τών άτόμων. Όταν βλέπουμε π.χ. ένα βυζαντινό νά ονομάζεται Νικηφόρος Άργυρός, μπορούμε νά συμπεράνουμε ότι, κατά πάσα πιθανότητα, είναι Έλληνας. Όταν λέγεται Γεμελλάριος, όπως συμβαίνει στή Ν. Ιταλία, είναι Λατίνος. Όταν λέγεται Ιωάννης Άξούχ ή Άξούχος, είναι Τουρκος Σελτζούκος ή Ούγγρος, όταν λέγεται Θεοφιλίτζης, μάλλον είναι Σλάβος. Σέ όλες όμως αυτές τίς έτυμολογικές έρμηνείες, ύπάρχουν τεράστιες δυσκολίες, όπως π.χ. τό όνομα Άριανίτης, πού πρέπει μάλλον νά είναι ελληνικό (τά Άριανού) και όχι άλβανικό (Arenit, Aranit). Ο ίδιος επίσης κανόνας ισχύει και γιά τά τοπωνύμια και γιά τίς γεωγραφικές ονομασίες, γιά τά όποια τόσες μελέτες έχουν γραφτεί.

Η έρευνα λοιπόν, υποχρεωτικά, περιλαμβάνει τή συναγωγή τών οικόγενειακών ονομάτων και τή στατιστική κατάταξή τους. Όπου δέν βρίσκουμε οικόγενειακά όνόματα, χρησιμοποιούμε στήν άπόλυτη άνάγκη, και όταν είναι δυνατόν, ακόμα και τά άπλά πρώτα όνόματα, πού, αυτό πρέπει νά ξεκαθαριστεί από τήν αρχή, είναι στή συντριπτική τους πλειοψηφία χριστιανικά. Φυσικά, όνόματα όπως Άλάξιος, Κωνσταντίνος, Ιωάννης ή Θεόδωρος δέν μπορούν βέβαια νά άποτελέσουν έθνολογικό κριτήριο, αλλά όνόματα όπως Ροδέρτος (Νορμαντός), Θεόδωρος (Γότθος), Χαράλδος (Σκανδιναβός), Βλαδίμηρος (Σλάβος), Άχμέτης και Όρχάνης (Τουρκος), Εύφραϊμ (Σύρος), Παφνούτιος (Αιγύπτιος), Μανσούρ (Άραβος), Γεζάς (Ούγγρος), μπορούν νά βοηθήσουν στήν έθνολογική έξακρίβωση ενός άτόμου. Στή βυζαντινή κρατική ιεραρχία, σταδιοδρομούν άρεκέτα συχνά και βάρβαροι, αλλά σχεδόν πάντα είναι όλοι τους χριστιανοί. Άρεκέτα συχνά παρατηρείται και τό φαινόμενο τής λιποταξίας και άρνησιθρησκείας από τό ένα στρατόπεδο στό άλλο.

Έδώ πρέπει νά διευκρινιστεί και ένα άλλο σημείο: άν στό Βυζάντιο Έλλην σημαίνει ειδωλολάτρες, Έλλάς, έλλαδικοί ή κατωτικοί σημαίνει τούς κατοίκους ή τίς περιοχές πού ανήκουν στό θέμα Έλλάδος, μιά διοικητική περιφέρεια πού πρέπει νά ιδρύθηκε τό 695 περίπου και περιλάμβανε πιθανότατα τή Στερεά, τή Θεσσαλία, τήν Ήπειρο και τήν Εύβοια (Ostrogorsky ZRVI, I 1952, 64 κ.έ.). Δηλαδή, δέν πρέπει νά συγχέονται οί όροι Έλλάς, Έλλαδικοί και Έλληνες. Οί δύο πρώτοι έχουν άυστηρά διοικητικό χαρακτήρα και μπορεί νά προϋποθέτουν και άλλες εθνότητες, ανάλογα μέ τήν εποχή. Ο δεύτερος όρος έχει καθαρά ιδεολογικό περιεχόμενο και χρησιμοποιείται άνα-

λογα. Όπωςδήποτε, έμιας μίας ενδιαφέρει ή συμβολή του έλλη-
νικού στοιχείου στή ζωή της βυζαντινής αυτοκρατορίας, από
τόν ένατο μέχρι τό δωδέκατο αιώνα, από τήν έθνολογική άπο-
ψη. Στούς αιώνες αυτούς, οι βυζαντινές κτήσεις περιλάμβαναν
τή Βαλκανική, τή Μικρασία, τή Σικελία μέχρι τό 878, και τή Ν.
Ιταλία από τό 871 μέχρι τό 1071. Σέ όλες αυτές τίς γεωγραφι-
κές περιοχές, τά βυζαντινά σύνορα είναι έναλλασσόμενα, ανά-
λογα μέ τίς εποχές.

Τό νά ξέρει κανείς ακριβώς και σέ όλες τίς εποχές τήν
έθνολογική σύνθεση όλων αυτών των επαρχιών είναι
άδύνατον, τουλάχιστον μέ τίς προόδους πού έχει κά-
νει ή επιστήμη ώς σήμερα. Η μετακίνηση και ή έναλ-
λαγή των συνόρων, οι σχεδόν αδιάκοποι πόλεμοι και οι εισβο-
λές, ή σχεδόν ολοκληρωτική έλλειψη ιδιωτικών στοιχείων ή
κρατικών αρχείων, κάνουν τήν έρευνα πάρα πολύ άμφίβολη.
Στό Βυζάντιο ίσχυε επίσης και τό φαινόμενο τής βίαιης μετα-
κίνησης των πληθυσμών. Ένας αυτοκράτορας π.χ. πού έβλεπε
ότι οι βαλκανικές επαρχίες είχαν έρημωθεί από τούς Βουλγά-
ρους, έφερνε μαζικά άποίκους από τή Μικρασία στή Θράκη
γιά νά ένισχύσει τόν πληθυσμό των περιοχών αυτών. Ο αυτο-
κράτορας Βασίλειος ό Α΄ έφτασε στό σημείο νά στείλει, γύρω
στό 885, περί τίς 2.000 Σλάβους δούλους γιά νά άποικίσουν τή
Ν. Ιταλία. Έτσι, τό έθνολογικό πρόβλημα στό Βυζάντιο εξαο-
πάται άμεσα από τό δημογραφικό, και τό δημογραφικό πρό-
βλημα είναι πολύ δύσκολο νά έρευνηθεί, άφου κανένα σχεδόν
έπιστημο στοιχείο δέν διαθέτουμε από τήν κρατική πλευρά.

Έτσι μένει, όπως είπαμε στήν αρχή, ή μελέτη των ανθρώπων
και των οικογενειών, ή έτυμολογική έρμηνεία των ονομάτων
και ή κατάταξη των ανθρώπων και των οικογενειών σέ κοινω-
νικές ομάδες πού, άνάλογα μέ τόν παραγωγικό ρόλο πού δια-
δραματίζουν μέσα στήν κοινωνία, ονομάζονται *κοινωνικές τά-
ξεις*. Κι εδώ, ή έρευνα βρίσκει υπερβολικά έμπόδια στό δρόμο
της, γιατί μόνο έντελώς πρόσφατα άρχισε νά κινείται ορθημα-
τικά πρós αὐτή τήν κατεύθυνση. Άρχεισαν οι ειδικές πραγμα-
τείες γιά τή δημογραφική κατάσταση στίς διάφορες επαρχίες
και πολλά έπιστημονικά κέντρα σ' όλο τόν κόσμο ασχολούνται
και μέ τήν ιστορική γεωγραφία. Μεγάλες όμως συνθέσεις δέν
έχουν δει ακόμα τό φώς ολοκληρωτικά. Τό κορυφαίο έπίτευ-
γμα στόν τομέα τής κοινωνικής άνάλυσης τής βυζαντινής κοι-
νωνίας ήταν οι έργασίες του Α. Π. Καζνιάν «Η κοινωνική
σύνθεση τής άρχουσας τάξης στό Βυζάντιο του ΙΑ΄ και του ΙΒ΄
αιώνος» (ρωσικά) Μ. 1974 και «Η δομή τής βυζαντινής κοινο-
νίας» 1976, πού μεταφράστηκε και έλληνικά στό περιοδικό
«ΑΝΤΙ» στό τεύχος τής Πρωτομαγιάς 1977. Τό τελευταίο δι-
βλίο του Γ.Γ. Λιτάβριν, «Η βυζαντινή κοινωνία και τό κράτος
τόν Ι΄ και ΙΑ΄ αιώνος» (ρωσικά) Μ. 1977, προχωρεί ακόμα
περισσότερο πρós τήν κατεύθυνση αὐτή.

Άνάλογα μέ τίς γνώσεις πού διαθέτουμε γιά κάθε μιά επαρ-
χία, ή έρευνα γιά τήν άνίχνευση του ελληνικού στοιχείου και
τής δραστηριότητάς του είναι προχωρημένη, στάσιμη ή ακόμα
και άνύπαρκτη. Ένας άναγνωρισμένος ειδικός στά θέματα τής
βυζαντινής Ιταλίας, ό Α. Γκιγιού, ύπολόγισε μετά από μιά
πολύ έκτεταμένη έρευνα τά εξής: (Byzantium en Italie méridi-
onale)

Στά χρόνια τής άκμής της (968-1071), ή βυζαντινή Ιταλία,
πού ήταν χωρισμένη διοικητικά σέ τρία μεγάλα θέματα, έχον-
τας έκταση 44.000 τ.χμ. συνολικά, είχε μόνο 215.000 κατοίκους
περίπου, πράρια πού φανερώνει μιά σχετική έρημιά, δηλαδή
μόνο 4,87 κατοίκους σέ κάθε τετραγωνικό χιλιόμετρο κατά
μέσο όρο. Τά τρία αυτά βυζαντινά θέματα ήταν:

• ή Λογγοβαρδία	μέ 19.900 χμ ² και 107.000 κατ. πικν. 5,48/χμ ²
• ή Καλαβρία	μέ 15.000 χμ ² και 71.000 κατ. πικν. 4,73/χμ ²
• ή Λουκανία	μέ 9.600 χμ ² και 37.000 κατ. πικν. 3,85/χμ ²

ΣΥΝΟΛΟ: 44.100 χμ² 215.000 κάτ. μ^εδ. πικν. 4,87/χμ²

Σύμφωνα πάντα μέ τά συμπεράσματα του Α. Γκιγιού,
στίς τρεις αυτές επαρχίες, ή άναλογία άνάμεσα στό
έλληνικό και στό λατινικό στοιχείο δέν ήταν παντού
ή ίδια. Η άνάλυση πού έκανε ό ίδιος στά έγγραφα
πού διασώθηκαν στά μοναστήρια τής Ν. Ιταλίας και πού είναι
ιδιωτικά στοιχεία μεγάλης άξίας, όσον άφορά τά πρόσωπα πού
μνημονεύουν, έντελώς άγνωστα μέχρι τίς μέρες μας, έδωσε τά
άκόλουθα άποτελέσματα σέ κάθε μιά διοικητική περιοχή:

	Έλληνες	%	Λατίνοι	%
Λογγοβαρδία	27.000	25	80.000	75
Καλαβρία	40.000	57	31.000	43
Λουκανία	37.000	100	-	-
ΣΥΝΟΛΟ	104.000		111.000	

Ξέροντας ότι ό συνολικός πληθυσμός και στίς τρεις επαρχίες
ήταν 215.000 περίπου, μς είναι τώρα εύκολο νά ύπολογί-
σουμε ότι ή άναλογία άνάμεσα στό έλληνικό και τό λατινικό
στοιχείο γιά ολοκληρη τή βυζαντινή Ιταλία στά χρόνια τής
άκμής της ήταν:

• Έλληνες 48,5%

• Λατίνοι 51,5% περίπου.

Βλέπουμε δηλαδή ότι, ενώ τά δύο στοιχεία εμφανίζονται
σχεδόν ίσοδύναμα αριθμητικά, οι Λατίνοι ύπερτερούν έλαφρά.

Αυτό ό πίνακας, πού καταρτίστηκε τόσο δύσκολα, δέν άπο-
τελεί παρά μόνο ένα δείγμα γιά μιά σχετικά μικρή περιοχή, σέ
διάστημα ενός μόλις αιώνα (968-1071). Μετά από αυτό, κατα-
λαβαίνει κανείς εύκολα πόσο θά μπορούσε νά προσδεύσει ή
έπιστήμη, άν είχαμε στή διάθεσή μας γιά όλες τίς επαρχίες τής
αυτοκρατορίας και γιά όλες τίς εποχές στοιχεία όμοια μέ αυτά
πού βρέθηκαν στή Ν. Ιταλία. Οι σημερινές όμως συνθήκες
κάθε άλλο παρά έπιτρέπουν νά είμαστε τόσο αισιόδοξοι. Και
οι δυσκολίες δέν είναι μόνο αυτές. Τά ίδια αυτά στοιχεία απέ-
δειξαν ότι στή Λογγοβαρδία, πού ό έλληνισμός φτάνει μόνο
στό 25% του συνολικού πληθυσμού, κυριαρχεί σέ άναλογία
90% σέ πόλεις όπως ό Τάρας (Taranto), ενώ στήν πρωτεύουσα
τής Λογγοβαρδίας και ολοκληρης τής βυζαντινής Ιταλίας Βαρί
ή άναλογία ήταν 4 Λατίνοι πρós 1 Έλληνα, ή άγροτική ένδο-
χώρα ήταν σχεδόν ολοκληρωτικά λατινόφωνη, στήν πόλη Τραπί
οι Λατίνοι βρισκότουσαν σέ άπόλυτη ύπεροχή 100% και, γε-
νικά, ό έλληνισμός τής Ν. Ιταλίας ήταν χωρίς καμιά άμφιβολία
πυκνότερος στό δυτικό μέρος, πού βρισκόταν μικρότερα από
τήν Έλλάδα, παρ' ό,τι στό ανατολικό, όπου, παρ' όλες τους τίς
αδιάκοπες έποικιοτικές προσπάθειες, ό βυζαντινός αυτοκρά-
τορας δέν μπόρεσαν ποτέ νά δώσουν τήν πλειοψηφία στό έλλη-
νικό στοιχείο.

Έθνική και κοινωνική δομή

Στή Ν. Ιταλία, όπως και στήν ύπόλοιπη βυζαντινή αυ-
τοκρατορία, μιά βασική προϋπόθεση γιά τή μόνιμη
έγκατάσταση του πληθυσμού ήταν τά μοναστήρια.
Άποτελούσαν και τόπο προσκυνήματος, αλλά επίσης
και κέντρο άγροτικών εργασιών, όπως και έστία συναλλαγών.
Στή Ν. Ιταλία λοιπόν, όπως και στή Μικρασία και τή Βαλκα-
νική, τό έλληνικό στοιχείο, όπως και οι άλλες έθνότητες, ήταν
συγκεντρωμένο γύρω από τά μοναστήρια και καλλιεργούσε τή
γή. Αυτό ήταν εξ άλλου και ή πρώτη άπασχόληση των ανθρώ-
πων στό Μεσαίωνα. Ο βυζαντινός χωρικός ήταν πολύ συνδε-
μενός μέ τό χωριό του, ζούσε μέ τά τοπικά συμφέροντα και
τό γεγονός αυτό έλαχιστοποιούσε τό ένδιαφέρον του γιά τά
κρατικά συμφέροντα. Στό Βυζάντιο πάλι, τό κράτος διαδραμά-
τιζε σέ πολλές περιπτώσεις τό ρόλο του φεουδάρχη και, έτσι,
σηματίστηκε μιά ήγετική τάξη κάθε άλλο παρά έθνική.

Λίγο καιρό μετά τήν ίδρυση κάθε μοναστηριού, οι μοναχοί

δέν επαρκούσαν πιά γιά τήν καλλιέργεια τών εκτάσεων πού ξεχέρωναν. Κατέλιγαν λοιπόν νά μισθώνουν αγρότες γι' αὐτή τήν ἐργασία καί, ἔτσι, γινόντουσαν γαιοκτήμονες. Στό κλασικό, μεσαιωνικό Βυζάντιο, τά μοναστήρια διαθέτουν μεγάλες εκτάσεις καί *παροίκους* πού τίς καλλιεργοῦν. Τό γεγονός αὐτό βρίσκει τήν ἐπιβεβαίωσή του στά ἔγγραφα τοῦ Ἁγίου Ὁρους, στά ἔγγραφα τῆς Ν. Ἰταλίας κ.ά. Τά μοναστήρια ἦταν ἐξαιρετικά πολυάριθμα, ἴσως περισσότερα ἀπό 7.000 γιά τόν ἐνδέκατο αἰώνα καί, ὅσο περίεργο κι ἄν φαίνεται, στή Ν. Ἰταλία, πού ἦταν μιά μάλλον ἀπόκεντρη ἐπαρχία τῆς αὐτοκρατορίας, οἱ περισσότεροι ἀπό τούς 104.000 αὐτούς Ἕλληνες πού εἶδαμε πῶς ἦταν μοναχοί, ἤ θρισκόντουσαν σέ σχέση-ἐξάρτησης ἀπό τά μοναστήρια. Ἀπό τά τέλη τοῦ ἑννέατου αἰώνα, ὅπως ἔχει ὑπολογιστεῖ, τό 1/3 τῆς καλλιεργήσιμης γῆς θρισκόταν στά χέρια τών μοναστηριῶν. Ἔτσι, ἡ βασική παραγωγική τάξη, στό Μεσαίωνα, ἡ ἀγροτιά, ἦταν ἀπόλυτα ἐξαρτημένη.

Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, παρὰ τίς ἐπιστημονικές διαφωνίες πάνω σ' αὐτό τό θέμα, ἡ βυζαντινὴ λαϊκὴ ἰθύνουσα τάξη θά μπορούσε νά διαιρεθεῖ σέ δύο βασικές κατηγορίες:

1) τὴν ἀριστοκρατία πού προερχόταν ἀπό καταγωγή (πλούσιοι):

2) τὴν ἀριστοκρατία πού προερχόταν ἀπό ἀνώτερες θέσεις στήν κρατικὴ ἱεραρχία.

Στὴν πρώτη κατηγορία πρέπει δέβια νά κατατάξουμε τούς μεγάλους γαιοκτήμονες τών διαφόρων ἐπαρχιῶν καί στή δεύτερη, τὴν ἀσταθὴ ὑπαλληλικὴ ἱεραρχία τῆς Κωνσταντινούπολης.

Σύμφωνα μέ τόν Π. Χαράνη, τόν ἐνδέκατο αἰώνα κυριαρχοῦσε ἀπόλυτα στήν αὐτοκρατορία τό ἑλληνόφωνο στοιχεῖο, ὄχι γιατί οἱ Ἕλληνες ἦταν πλειοψηφία, ἀλλά γιατί σέ ὅλες τίς ὑπόλοιπες ἐθνότητες ἐπικρατοῦσε ἡ διγλωσσία. Ὁ ἑλληνισμός δηλαδή ἀσκοῦσε ἓνα εἶδος πολιτιστικῆς ἀφομοίωσης. Κάτω ἀπό ἐνιαία κρατικὴ καί ἐκκλησιαστικὴ ἐξουσία ζοῦσαν στό Βυζάντιο πολλές φυλές πού θρισκόντουσαν σέ διαφορετικὰ ἐπιπέδα κοινωνικῆς καί πολιτιστικῆς ἀνάπτυξης. Δυστυχῶς ὅμως, ὅταν ὑπάρχουν εἰσβολές, μεταναστεύεις καί κατακτήσεις πού αὐξάνουν τόν πληθυσμό, οὔτε ὁ ἀριθμὸς τών μοναχῶν καί τών μοναστηριῶν. οὔτε ὁ ἀριθμὸς τών ἐκπροσώπων τῆς ἀριστοκρατίας μποροῦν νά δώσουν ἀπάντηση στό πρόβλημα τῆς μέτρησης τοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ σύνθετη δυναμικὴ ἀλληλεπίδραση αὐτῶν τών ἐθνικῶν ομάδων, ἰδιαίτερα ἡ ἀμοιβαία σχέση μέ τόν ἑλληνικὸ πληθυσμό, ἀπέδωσε ἀποτελέσματα διαφορετικῆς στάθμης, στίς διάφορες ἐπαρχίες τῆς αὐτοκρατορίας.

Υπάρχει καί μιά ἄλλη ἀντικειμενικὴ διαπίστωση: στή Μικρασία, ὅπως καί στά Βαλκάνια, μετὰ τίς κατακτήσεις τοῦ Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου (1025), ὁ ἀριθμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ἀκόμα κι ἄν δέν ὑστερεῖ ἀπέναντι στίς ἄλλες ἐθνότητες, θρίσκει σέ ἀνάλογια 1:1 πρὸς τό σύνολο τών μὴ Ἑλλήνων. Μέ βάση τούς ὑπολογισμούς αὐτούς, θά μπορούσαμε νά καταλήξουμε στό ἀκόλουθο συμπέρασμα: ὁ Ε. Στάιν εἶχε ὑπολογίσει ὀλόκληρο τόν πληθυσμὸ τῆς αὐτοκρατορίας γιά τό ἔτος 1025 σέ 20.000.000 περίπου. Θά μπορούσαμε λοιπόν νά συμπληρώσουμε ὅτι τό ἑλληνικὸ στοιχεῖο ἔφτανε, κατὰ προσέγγιση, τὰ 10.000.000 στά χρόνια τῆς μεγάλης ἀκμῆς τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ. Ἦταν λοιπόν ἡ ἰσχυρότερη ἀριθμητικὰ καί πολιτιστικὰ ἀπὸ τίς ἐθνότητες πού ἀπάρτιζαν τόν πληθυσμὸ τῆς αὐτοκρατορίας.

Ὅμως ὀλόκληρη ἡ ὑπόσταση τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας δέν θρισκόταν στήν ὑπαρξη καί τὴν κυριαρχία μιᾶς ἐθνότητας πάνω στίς ἄλλες, ἀλλὰ στήν ἀρχὴ τῆς κρατικῆς ἡγεμονίας. Ἡ πολιτικὴ ἰδεολογία στό Βυζάντιο, ὅπως εἶπε ὁ Χ. Γ. Μπέκ, ἦταν μιά πολιτικὴ ὀρθοδοξία, μέ τὴν εὐρύτερη δυνατὴ ἔννοια πού θά μπορούσαμε νά τὴ συλλάβουμε. Ἡ ἀρχὴ τῶν ἐθνικοτήτων παραγνωρίζεται καί τό ρωμαϊκὸ δίκαιο δέν ἔκανε διακρίσεις στήν καταγωγή τών πολιτῶν. Ἔτσι, ὁ Α.Π. Καζντάν ὑποστήριξε ὅτι οἱ ἐκπρόσωποι τῆς ἀρχουσας τάξης στό Βυζάντιο τόν ἐνδέκατο καί τό δωδέκατο αἰώνα δέν εἶχαν τό παραμικρὸ

ἐθνικὸ συναίσθημα, ἐκτός ἀπὸ τό ὅτι ἀνήκαν στήν αὐτοκρατορία τών Ρωμαίων, παρ' ὅλο πού οἱ ἴδιοι ἀνήκαν σέ ποικίλες ἐθνότητες ἀπὸ καταγωγή. Ὄντας ἀδιάφορη ἐθνικά, ἡ βυζαντινὴ ἀριστοκρατία μπορούσε νά συγκρατηθεῖ πῶς εὐκόλα ἀπὸ τὴν κεντρικὴ ἐξουσία.

Ἡ γεωγραφικὴ καί πληθυσμιακὴ μείωση πού σημειώνεται στά τέλη τοῦ ἐνδέκατου αἰώνα (τό Βυζάντιο χάνει τὴ Ν. Ἰταλία καί τὴν Ἀ. καί Κεντρικὴ Μικρασία) φέρνει μιά ἀκατάσχετη ὑπεροχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, καθὼς ἡ αὐτοκρατορία περιορίζεται σέ ἐπαρχίες πού στήν πλειοψηφία τους εἶναι ἑλληνοφώνες. Τώρα, ἡ ἐθνολογικὴ σύσταση ἀκολουθεῖ μιά δυναμικὴ ἀλλά καί ἀντιφατικὴ πορεία: ἀπὸ τὴ μιά πλευρὰ, τό ἑλληνικὸ στοιχεῖο ἔχει μιά πολὺ μεγαλύτερη εὐχέρεια νά ἀφομοιώσει τίς ἄλλες ἐθνότητες, πού κι αὐτὲς ὅμως προσπαθοῦν νά σταθεροποιηθοῦν καί νά ἀναπτυχθοῦν αὐτόνομα. Τό φαινόμενο ὅμως τῆς προσπάθειας γιά σταθεροποίηση καί ἐξέλιξη εἶναι ἰσχυρότερο στό ἑλληνικὸ στοιχεῖο πρῶτα ἀπ' ὅλα. Στά χρόνια τών Κομνηνῶν, λοιπόν, στό Βυζάντιο παρατηρεῖται μιά πρώτη προσπάθεια γιά ὀλοκληρωτικὸ ἐξελληνισμό.

Ἡ ἀπόπειρα αὐτὴ γιά ἐξελληνισμό τῆς αὐτοκρατορίας ἐκδηλώνεται μέ τόν κοινωνικὸ ρόλο πού διαδραματίζει τό ἑλληνικὸ στοιχεῖο καί πού γίνεται ὀλο καί μεγαλύτερος ὅσο περνάει ὁ καιρὸς. Πρόκειται γιά μιά διαδικασία πού ἐξελίσσεται ἀπὸ τὴ βάση πρὸς τὴν κορυφὴ, ἀπὸ τὰ κατώτερα στρώματα στά ἀνώτερα, ἀπὸ τίς ἀνώνυμες λαϊκὲς μάζες πρὸς τὴν ἐξουσία. Ἡ αὐτοκρατορικὴ ἐξουσία τών Κομνηνῶν δέβια προσπαθεῖ νά παραμείνει ἀκαμπτη καί ἀμετάβλητη στὴ φύση τῆς, ὅπως ἦταν στοὺς προηγούμενους αἰῶνες, δηλαδή ἓνας *οἰκουμενικὸς αὐτοκράτωρ Ρωμαίων*, αὐστηρὸς ὅσο καί στοργικὸς πατέρας γιά ὅλους τούς ὑπηκόους του, χωρὶς διακρίσεις. Σ' αὐτὴν ὅμως τὴν τάση τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας, ἀντιτίθεται ἡ ἴδια ἡ αὐτοκρατορικὴ θρησκευτικὴ πολιτικὴ. Τό πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινούπολης ἔχει φτάσει στό ὀριστικὸ σχῆμα μέ τὴ Ρώμη τό 1054 καί, ἐπειδὴ ὅλα τὰ ἀνατολικά πατριαρχεῖα χρησιμοποιοῦσαν τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, σέ ἀντίθεση μέ τὴν παπιστὴν πού χρησιμοποιοῦσε τὴ λατινικὴ, καταλήγουν νά εὐνοοῦν κάθε τί τό ἑλληνικὸ ἐναντίον κάθε τί τοῦ λατινικοῦ. Φυσικά, ἡ διαδικασία αὐτὴ συντελεῖται ἀσυνείδητα, μέ τὴν ἔννοια ὅτι οἱ ὀρθόδοξοι συγγραφεῖς διατηροῦν στό ἀκέραιο ὀλο τους τό μῖσος πρὸς τόν ὄρο "Ἕλληνες μέ τὴν ἔννοια τῆς εἰδωλολατρίας, ὅπως εἶπαμε στὴν ἀρχή, καί ἐναντίον τών Ἑλλήνων δέν χάνουν εὐκαιρία νά στρέψουν ὀλο τους τό θεωρητικὸ ὀλοστάσιο. Αὐτὸ ὅμως δέν ἀνακόπτει τὴν ἀδιάκοπη ροπὴ τους νά ἐνστερνισθοῦν ἑλληνικὰ στοιχεῖα γιά νά τὰ στρέψουν ἐναντίον τῆς παπικῆς ἡγεμονικῆς πολιτικῆς. Ἔτσι, ἡ ἐκκλησία στό Βυζάντιο γίνεται σιγά-σιγά ἓνας ἀπὸ τούς σημαντικότερους παράγοντες τοῦ ἐξελληνισμοῦ τῆς αὐτοκρατορίας. Στὴν περίοδο τών Κομνηνῶν καί τών Ἀγγέλων (1081-1204) ἔχουμε μιά ἐξισορρόπηση δύο ἀντιθέτων τάσεων: τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀρχῆς πού προσπαθεῖ νά παραμείνει ὑπερεθνικὴ καί τῆς ἐκκλησιαστικῆς πού ρέπει πρὸς τόν ἐξελληνισμό.

Αλλὰ ἡ ἐκκλησία μέ τόν τεράστιο τῆς κοινωνικὸ ρόλο στό Μεσαίωνα δέν ἦταν ὁ μόνος παράγοντας πού εὐνοοῦσε τὴν πρόοδο τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου. Ἡ κατανομή τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἀνάμεσα στίς κοινωνικὲς τάξεις στό Βυζάντιο εὐνοοῦσε μιά κατάκτηση τῆς κρατικῆς ἱεραρχίας ἀπὸ τούς Ἕλληνες, μέ φορὰ, ὅπως εἶπαμε, ἀπὸ τὰ κάτω πρὸς τὰ ἄνω. Αὐτὸ εἶναι εὐκόλο νά ἐξηγηθεῖ. Μέ τόν ὀλο καί μεγαλύτερο περιορισμὸ τῆς αὐτοκρατορίας σέ ἑλληνοφώνες ἐπαρχίες, ἡ λαϊκὴ βάση ἐξελληνιζόταν ὀλο καί περισσότερο, ἐνῶ ἡ ἀρχουσα τάξη, πολὺ μικρότερη σέ ἀριθμὸ, ἔμενε ἡ παλιὰ βυζαντινὴ ἀριστοκρατία τοῦ δέκατου καί τοῦ ἐνδέκατου αἰώνα. Ἔτσι, στά χρόνια τών Κομνηνῶν καί τών Ἀγγέλων, ἡ παλιὰ ἀριστοκρατία ἀρχίζει νά περνάει μιά κρίση. Εἶναι ἡ κρίση αὐτὴ πού θά τῆς ἀφαίρει τὴ μεγάλη τῆς ζωτικότητα καί δέν θά τῆς ἐπιτρέψει νά ἀμυνθεῖ μέ ἐπιτυχία ἐναντίον τῆς οἰκονομικῆς διεἰσόδου πού ἐπιχειροῦν οἱ Λατίνοι στά χρόνια αὐτά. Παραπαίοντας ἀνάμεσα στὴ λατινοφιλία τῆς κρατικῆς ἐξουσίας καί στὸν ἐξελληνισμό πού ἐρχεται ἀπὸ τὴ βάση, ἡ βυ-

ζαντινή άριστοκρατία άποσυντίθεται και δέχεται τή λατινική κατάκτηση τό 1204.

Κοινωνικές συνθήκες και γέννηση τής έλληνικής συνείδησης

Οσο περιεργο κι άν φαίνεται, ή κατάκτηση τής βυζαντινής άρχουσας τάξης από τό έλληνικό στοιχείο στήν εποχή των Κομνηνών και των Άγγέλων καταφέρει ένα μεγάλο πλήγμα στήν ύπερεθνική κρατική ήγεμονία και εύνοει τίσ κοινωνικές κεντροφυγες τάσεις. Άν ό βυζαντινός συγκεντρωτισμός έμποδίζε τή φεουδαρχία νά έξελιχθεί, ό έξελληνισμός τής αυτοκρατορίας εύνοει τήν ανάπτυξη τής φεουδαρχικής μεγάλης ιδιοκτησίας, έμμεσα. Ή πολυποίκιλη και πολυεθνική τάξη των ύπαλλήλων, τό ένα από τά δυό σκέλη τής παλιάς βυζαντινής άριστοκρατίας, σχεδόν έξαφανίζεται και στή θέση τής δημιουργείται μιá άλλη ύπαλληλία, σχεδόν άποκλειστικά έλληνική. Στήν προσπάθειά της νά άποτραπέσει τήν έθνική μεταβολή, ή κρατική έξουσία ύποτιμάει πεισματικά τή σημασία του έλληνικού παράγοντα και στρέφεται σέ άλλα στήριγματα: οί μισθοφορικοί στρατοί πού κοστιζουν άκριβά, ή προσπάθεια για συγκεντρωτισμό άπέναντι στή φεουδαρχοποίηση, οί άπόπειρες για συνεννόηση μέ τή Δύση, όλα αυτά είναι μέτρα χωρίς άποτέλεσμα. Ή τάση για φεουδαρχοποίηση είναι φαινόμενο γενικό στό Μεσαίωνα και πηγάζει από τίσ πραγματικές και άμεσες κοινωνικές συνθήκες. Ή πρώτη λοιπόν εκδήλωση του έλληνικού στοιχείου, έστω και συγκεκαλυμμένη, είναι πατριωτικού περιεχομένου και άνάγεται μετά τή λατινική κατάκτηση του 1204: σαφής και άνένδοτη αντίσταση στους Δυτικούς πού κατακτούν τόν τόπο μας. Και σ' αυτό τό σημείο, ό έλληνισμός έρχεται σέ ρήξη μέ τήν παλιά βυζαντινή αυτοκρατορική άρχή, πού άποδυναμώνεται συνεχώς και προσπαθεί νά βρει ένα μέσον για νά σωθεί στή συνεννόηση μέ τή Δύση. Τό γεγονός όμως αυτό φέρνει τόν έλληνισμό πιό εύκολα μέ τό μέρος τής εκκλησίας, πού μισεί τους Δυτικούς. Αυτή είναι ή περιεργή διαλεκτική τής γέννησης τής έλληνικής συνείδησης μέσα στό βυζαντινό κράτος.

Γι' αυτόν άκριβώς τό λόγο, ό βυζαντινός συγκεντρωτισμός ποτέ πιά δέν θά άνασθηθεί. Γι' αυτό τό λόγο, τά βυζαντινά κράτη πού δημιουργούνται μετά τό 1204 θά μείνουν πάντα

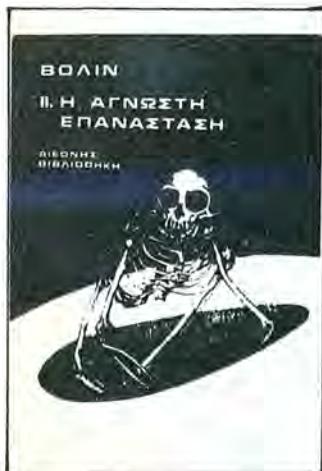
πολλά και δέν θά ένωθούν ποτέ. Γιατί, χωρίς τήν παντοδύναμη και άδιάφορη έθνικά αυτοκρατορική άρχή, οί τοπικοί ήγεμόνες στήρίζονται άνετα στό έγγώριο στοιχείο και οί άνθρωποι στή βάση έξελίσσονται πιό έλεύθερα και προσαρμόζονται πιό εύκολα στίς άντικειμενικές συνθήκες παραγωγής. Ο έλληνισμός όμως πού άναπτύσσεται από τή βάση άκολουθεί ένα σύστημα πού τά πρωτεία έχουν οί ξένοι στόν τόπο του. Οί Έλληνες γίνονται φεουδαρχες πάνω στό ύπόδειγμα των Δυτικών πού είναι οί άφέντες. Και γι' αυτό τό λόγο, πού είναι ίσως σοβαρότερος από όλους, τό έλληνικό στοιχείο δέν φέρνει μεγάλη αντίσταση στήν τουρκική κατάκτηση, πού διαλύει έντελώς τά βυζαντινά κράτη.

Προσπάθησα νά δείξω ότι τό Βυζάντιο δέν ήταν τό έλληνικό κράτος πού ίσως μερικοί ακόμα νομίζουν, παρ' όλες τίσ προόδους τής επιστήμης. Ότι ή χρησιμοποίηση τής έλληνικής από τό κράτος δέν είναι άπόδειξη για τήν έλληνικότητά του. Άρκει νά σκεφθεί κανείς μόνο ότι οί πρωτοβουλγαρικές επιγραφές είναι γραμμένες έλληνικά! Ότι, στά χρόνια τής μεγάλης άκμής του βυζαντινού πολιτισμού και των μεγάλων κατακτήσεων, τό έλληνικό στοιχείο μόλις ίσοφάριζε τόν αριθμό όλων των άλλων έθνοτήτων και ότι ήταν τό επικρατέστερο. Ότι ή έδαφική μείωση πού σημειώνεται τόν ένδέκατο αιώνα εύνοει τή συγκέντρωση του κράτους σέ έλληνόφωνες περιοχές αλλά οί βασικές άρχές τής βυζαντινής κρατικής ήγεμονίας άντιτίθενται στήν άποκλειστική κυριαρχία μιás έθνότητας πάνω στίς άλλες μέσα στα σύνορα του κράτους. Ότι, μ' αυτό τόν τρόπο, ό έξελληνισμός πού έξελίσσεται από τά κάτω προς τά άνω, βρísκει στήν ορθόδοξη εκκλησία τό στήριγμα πού του έλειπε, και ή ορθόδοξη εκκλησία βρísκει άσυνείδητα στόν έλληνισμό τό στήριγμα πού τής έλειπε για νά πολεμήσει τους καθολικούς Λατίνους. Ότι μέ τήν πρόοδο του έλληνικού στοιχείου στή βάση, ή πολυεθνική βυζαντινή άριστοκρατία είναι άνίκανη νά ανάλθει τόν άγώνα έναντίον των Σταυροφόρων και τό βυζαντινό κράτος ύποκύπτει τό 1204.

Τά κράτη πού εμφανίζονται στή θέση του βυζαντινού έχουν περισσότερο έθνικό χαρακτήρα, παρά βυζαντινό οικουμενισμό. Έτσι, ό έτοιμοθάνατος βυζαντινισμός παλεύει μέ τό νεογέννητο έλληνισμό. Ή πάλη τους εύνοει τήν ύποδούλωση στους Τούρκους, αλλά μέσα από τήν τουρκοκρατία ό έλληνισμός θά βρει τά στοιχεία εκείνα πού θά τόν κάνουν ίκανό νά ζήσει. □

ΔΙΕΘΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΔΕΣΗ: «ΜΑΥΡΟ ΡΟΔΟ» ΔΕΛΦΩΝ 2 (ΚΑΙ ΔΙΔΟΤΟΥ) ΤΗΛ. 3608635

Κρατική βία και κοινωνικό κίνημα

«Η κριτική θεωρία πρέπει να μεταδοθεί στη δική της γλώσσα. Είναι η γλώσσα της αντίφασης, που πρέπει να είναι διαλεκτική στη μορφή της, όπως είναι και στο περιεχόμενό της».

Γκύ Ντεμπόρ

Από τον Karl Marx (1818 - 1883), που εξοθέλισε κυριολεκτικά τους θεσμούς από τη βάση στο «εποικοδόμημα» ως «ιδεολογικά εἴδωλα», μέχρι τον Emile Durkheim (1858 - 1917), που υποστήριξε στον πρόλογο της δεύτερης έκδοσης του έργου του: «Règles de la méthode sociologique» (Κανόνες κοινωνιολογικής μεθόδου) πως η κοινωνιολογία είναι κατ' ουσίαν ή «έπιστήμη των θεσμών», πλήθος απόψεις έχουν αναπτυχθεί στο χώρο της κοινωνιολογίας για τό θέμα αυτό.

Χαρακτηριστικές είναι άλλωστε και οι θέσεις μιάς νεότερης προβληματικής για τους θεσμούς, ως «συμβολικά πλέγματα», που κάλλιστα μπορούμε να την εντάξουμε στην κοινωνιολογία των θεσμών.

Το βιβλίο αυτό σκοπεύει να εκθέσει τις σημαντικότερες απόψεις για τους θεσμούς. Δεν θα άρκεστέι όμως σε απλή διαχρονική ανάλυση ή παράθεση θεωριών, αλλά θα επιδιώξει να φωτίσει τις αιτίες που οδηγούν στη μία ή την άλλη θέση. Μία αρχαιολογία κατά κάποιο τρόπο της γένεσης και λειτουργίας του θεσμού στις κοινωνίες του κυρίαρχου δυτικού πολιτισμού και του άρχοντος τρόπου παραγωγής: του κεφαλαιοκρατικού δηλαδή τρόπου παραγωγής.

Θά πρέπει να ειπωθεί εύθυσ άμέσως πως είτε θεωρούμε τον θεσμό ως «κανόνα - πλαίσιο», που εξασφαλίζει την αντικειμενικότητα του «κοινωνικού γεγονότος» (Durkheim), είτε τον θεωρούμε ως «κατασκευή της άρχουσας τάξης» που ζητά να διασφαλίσει έτσι τις προνομίες της, ή έννοια του θεσμού είναι στενά συνδεδεμένη με βασικές κοινωνιολογικές έννοιες, όπως η δομή, ή οργάνωση, οι κοινωνικές σημασίες, οι κοινωνικοί ρόλοι και κυρίως: ή εξουσία. Κατά συνέπεια μπορούμε να θεωρήσουμε τό γάμο ως θεσμό που προσδιορίζει κάτω από ποιές προϋποθέσεις και ποιές συνθήκες ή οικογένεια ως ευρύτερος θεσμός, ως πολιτιστικό αλλά και βιολογικό εργαστήριο, θά οργανωθεί και θά εξελιχθεί σαν δομή κοινωνική, πλαίσιο κατασκευής κοινωνικών ατόμων, μέσο ρυθμίσεως της σεξουαλικότητας, μονάδα οικονομικής παραγωγής.

Ο γάμος παρ' όλο ότι θεωρείται σαν φαινόμενο του πολιτισμού και όχι σαν υποκατάστατο της «συζυγικής» τάσης των ζώων, δεν εκτρέπεται υποχρεωτικά τον άνθρωπο από τη φύση του, διότι τό πρότυπο συμπεριφοράς που καθιερώνει «άνταποκρίνεται στις ανάγκες του ανθρώπινου είδους τόσο άμεσα, όσο και οι έμφυτες τάσεις των ζώων στις ανάγκες του είδους τους». Η συμπεριφορά του ανθρώπινου ζευγαριού προσδιορίζεται από «μιά έντελώς οργανωμένη συγκινησιακή στάση», ένα «σύστημα συγκινησιακών καταστάσεων» και όχι «μιά σειρά φυσιολογικών στιγμών» όπως στά ζώα.

Παρ' όλα αυτά οι «σκηνές» από ένα γάμο, δεν διαφέρουν πολύ

από τη «συζυγική» ζωή των πιό κοντινών στον άνθρωπο ζώων. Κι ό άντρας, όπως τό ζώο, έρωτοτροπεί με τη σύζυγο που τον έχει επί- λέξει και μετά τεκνοποιούν και φροντίζουν για την ανατροφή των απογόνων τους και είναι άφοσιωμένοι στους νεαρούς τους γόνους «κάτω από πολιτιστικές συνθήκες, όσο και τά ζώα κάτω από τις φυσικές». Άνεξάρτητα λοιπόν από την πολιτική μιας τοποθέτηση ή την ιδεολογική προέλευση, άπέναντι στο κοινωνικό φαινόμενο του γάμου, δεν θά πρέπει να λησμονούμε πως οι λόγοι που όδηγησαν στην εμφάνισή του δεν είναι άπλά πολιτιστικοί. Υπάρχουν βασικά ένστικτα που άσφαλώς παραλλάσσονται ή υποκαθίστανται από κοινωνικές πιέσεις, συμφέροντα, κυρώσεις της θρησκείας κ.λπ.

Ο μελετητής του θεσμού αυτού θά πρέπει να συνεκτιμήσει όλα ταύτα τά στοιχεία. Θά πρέπει να δει ποιές λειτουργίες συμμορφωτικές ή εξανθρωπιστικές επιτελεί ό γάμος, ποιές σχέσεις εξουσίας και ταξικού ανταγωνισμού εξισορροπεί, σε ποιές οικονομικές συνισταμένες, ποιού ειδικά τρόπου παραγωγής, ανταποκρίνεται, τί επιδιώκει να εξιδανικεύσει, δηλαδή να συμβολίσει. Τέλος, θά πρέπει να σκεφτεί ότι ό γάμος διέρχεται κρίση, γιατί όλες οι κοινωνικές σημασίες μέσα στην άπανθρωπία του καπιταλισμού, κατανοούν ένενες περιεχομένου.

Δέν είναι αντικειμενικά «περιττός» ή «παράλογος» ή «άντιφατικός» ό γάμος, γιατί δεν υπάρχουν μόνο αντικειμενικοί λόγοι που δημιουργούν την κρίση του. Οι ίδιοι οι άνθρωποι που θιώνουν σήμερα τό θεσμό, ζούν σε μιά κοινωνία που είναι σε κρίση. Και οι ίδιοι οι άνθρωποι, ό άνδρας και ή γυναίκα, πρέπει να έννοήσουν πρώτα την κρίση της κοινωνίας που ζούν και ύστερα την κρίση του γάμου τους, για να τον διορθώσουν ή να τον διαλύσουν. Σίγουρα ό άστικός γάμος συνεχίζει τη διαμορφωμένη ήδη πατριαρχική οικογένεια στην όποία ή γυναίκα είναι «άπαγορευμένη», είναι ξένη προς τό σώμα της και τις αποφάσεις για τό σώμα της, έφόσον ή ίδια ή γυναίκα δεν συνειδητοποιεί τη «γυναικότητα» της, που είναι όπως θά πει ό Νίτσε: «ή κατάφαση της ζωής». Δεν είναι ή γυναίκα άρνητικό και παραποινιάρικο πλάσμα, όπως τή θέλει ό φαλλοκράτης άνδρας, αλλά δύναμη θετική, κατάφαση που την κάνει να εισέλθει στον κόσμο των συμβόλων που προνομιακά κρατούσε ό άνδρας έρμητικά κλειστό.

Μπορούμε όμως αυτόν τον άστικό γάμο να τον αλλάξουμε, άν δεν αλλάξουμε τη δομή της πατριαρχικής εξουσιαστικής κοινωνίας, που τον αναπαράγει;

Βλέπουμε λοιπόν ότι κάθε άπόπειρα θεσμικής ανάλυσης προϋποθέτει δική μας στάση όχι μόνο άπέναντι στο θεσμό που αναλύουμε αλλά και στις κοινωνικές συντεταγμένες από τις όποιες εξαρτάται. Άναμφίβολα, πέρα από την ύποκειμενικά αντικειμενική μας στάση, έχουμε καθήκον να τονίσουμε τις «σταθερές» από τις όποιες θά άποκρυπτογραφήσουμε στη συνέχεια ένα θεσμό.

Ποιές είναι αυτές οι «σταθερές»; Είναι, αναμφίβολα, οι κοινωνιολογικές έννοιες που αναφέραμε προηγουμένως. Είναι ή δομή, ή οργάνωση, οι σημασίες, οι ρόλοι, και βασικά είναι ή εξουσία, που έμφανίζεται κυρίως ως τελική σύγκρουση, παντού. Οι θεσμοί τόσο από άστική, όσο και από μαρξιστική σκοπιά, αναφέρονται στον «τύπο» εξουσίας που δημιουργεί ή δεδομένη κοινωνία που τούς θεσπίζει. Άλλες είναι οι πηγές και οι σχέσεις της εξουσίας σε μιά καπιταλιστική κοινωνία και άλλες σε μιά σοσιαλιστική.

Όσο κι άν δεχόμαστε τη θέση του Freud σύμφωνα με την όποία ή εξουσία υπάρχει στη φύση του ανθρώπου, δεν μπορούμε να άρνηθούμε τη σημασία των πεδίων όπου ή εξουσία έμφανίζεται, αυξάνεται, μειώνεται, συμπιέζεται ή ένδεχομένως συρρικνούται τόσο όσο να μη γίνεται αισθητή.

Πρέπει να προσανατολιστούμε σε μιά τέτοια αντίληψη της εξουσίας που δεν θά περιορίζεται στην έννοια του νόμου ή της άπλης καταπίσεως.

Πράγματι, ή άστική αντίληψη θεωρεί τό νόμο της «τόπο» της εξουσίας. Ο νόμος λοιπόν και τό δίκαιο θά χρησιμεύσουν για τη διερεύνηση της γένεσης των θεσμών, σ' όποιον διαπνέεται από τις κατηγορίες της άστικής κοσμοθεωρίας. Ο νόμος σύμφωνα μ' αυτή την αντίληψη δεν είναι άπλάς όπλο καταναγκασμού ή πειθούς, αλλά ή πιό συγκεκριμένη έκφραση, τό «όρατό σύμβολο» θά μάς πει ό Durkheim, της άστικής - πλουραλιστικής θεώρησης του κόσμου. Οι άστικές δημοκρατίες έμφανίζονται ως «κράτη δικαίου», μέσω των άρθρων των κωδίκων και των νόμων τους. Μέσα άπ' αυτά λειτουργεί όλος ό μηχανισμός εξουσίας που επιβάλλουν. Συνεπώς ή φιλοσοφία του δικαίου και ή νομική έπιστήμη είναι οι κατ' έξοχήν θεωρίες για την εξουσία, θεωρίες που έχουν τον πρώτο λόγο και στην ανάλυση των θεσμών.

Έφόσον τό δίκαιο από τη ρωμαϊκή εποχή έμφανίζεται ως «λόγος» της εξουσίας, είναι φανερό ότι και κάθε άστική θεωρία για τούς θεσμούς θά ανατρέχει σ' αυτό. Παράδειγμα, ή «θεσμολογική

σχολή της Γαλλίας» των μεγάλων άστών νομικών Μ. Hauriou και G. Renard.

Ο μαρξισμός, αντίθετα, θεώρησε το «δικαίον» και τις «μορφές δικαίου» ως ειδικές μορφές και σχέσεις έξουσίας μίας ταξικής κοινωνίας: της καπιταλιστικής.

Οι νομικές μορφές εκφράζουν τη θέληση της άρχουσας τάξης και όχι τη «γενική θέληση».

Ο νόμος και το δικαίον δεν δημιουργεί αλλά άντανακλά έξουσία που διαμορφώνεται στο επίπεδο της πάλης των τάξεων.

Γιά τη μαρξιστική θεωρία λοιπόν η έννοια της έξουσίας «έχει σαν τόπο συγκρότησης τό πεδίο των ταξικών πρακτικών». Συνεπώς και οι θεσμοί ως ιδεολογικοί μηχανισμοί του κράτους πιά, δεν κάνουν τίποτα άλλο παρά νά επεξεργάζονται και νά άποτυπώνουν την άρχουσα ιδεολογία αλλά και την έξουσία. Οι θεσμοί δεν παράγουν αλλά άντανακλούν έξουσία.

Η έξουσία τέλος που άντανακλούν οι θεσμοί (ή οι ιδεολογικοί μηχανισμοί του κράτους) δεν είναι, σύμφωνα με μία έγκυρη μαρξιστική ανάλυση που κάνει ο Ν. Πουλιαντζάς, παρά η «ικανότητα μίας ομάδας ή μιάς τάξης νά πραγματοποιεί τά ειδικά άντικειμενικά της συμφέροντα».

Η έξουσία σύμφωνα με τη θέση αυτή είναι ικανότητα καταπίεσης, άρα και ιδιοκτησία μίας κυρίαρχης τάξης.

Στό σημείο άκριβώς αυτό άς προστεθεί και η τρίτη μεταμαρξιστική άποψη γιά την έξουσία από τον Μ. Foucault, που θεωρώ ιδιαίτερα σημαντική και γιά τους μαρξιστές. Ο Foucault βλέπει την έξουσία περισσότερο σαν «κατάσταση» που άσκειται διαρκώς παρά σαν ιδιοκτησία. Την όριζει, όπως είπαμε πιά πάνω, σαν «μιά σύνθετη στρατηγική κατάσταση σε μιά δεδομένη κοινωνία» και τονίζει πως την έξουσία, δεν θά πρέπει νά θεωρήσουμε ως δύναμη που εκπηγάζει από ένα κεντρικό σημείο ή «κόμβο», όπως π.χ. τό κράτος, αλλά από πλήθος σημεία σε όλα τά επίπεδα του κοινωνικού σχηματισμού και από όλους τις πιθανές σχέσεις ή πλέγματα σχέσεων που δημιουργούνται. Η έξουσία κινητοποιεί, διαμορφώνει, ανακαλύπτει συνεχώς τους τρόπους άσκησης της. Η έξουσία, όπως θά δούμε και στο δεύτερο τεύχος που ακολουθεί, υπάρχει σωμα με σωμα. Μπορούμε λοιπόν νά πούμε συμπερασματικά πως η έξουσία δεν είναι μόνο ο νόμος ή μόνο η καταπίεση, αλλά κάθε πλέγμα-σχήμα τροποποίησης του βαθμού έντασης των σχέσεων δύναμης. Έτσι και οι θεσμοί ως πλέγματα - σχήματα μετασχηματισμού ένστικτωδών ή πολιτιστικών δυνάμεων, διαθέτουν έξουσία. Φέρουν και δημιουργούν έξουσία.

Ίσως εδώ είναι αναγκαία και αυτή η τελική διευκρίνιση σε πιθανές παρατηρήσεις από την κλασική μαρξιστική σκοπιά. Λέμε ότι δεχόμαστε τη θέση του Foucault γιά την έξουσία ως «στρατηγική κατάσταση». Θά ήταν όμως υπεραπλούστευση νά μήν τονίζαμε ότι η «κατάσταση» αυτή εμφανίζεται κυρίως εκεί όπου ο ταξικός ανταγωνισμός είναι δξύτερος. Η έξουσία είναι πανταχού παρούσα αλλά είναι παρούσα κυρίως εκεί όπου οι σχέσεις δύναμης προσδιορίζονται από τον ταξικό τους χαρακτήρα. Γι' αυτό τό λόγο, η έξουσία είναι δυνατό νά εξαφανιστεί, όταν έκλείψει η ταξική πάλη. Άλλιώς, αν δεχόμαστε άδιαφοροποίητα «τό μύθο της πανταχού παρούσας και παντοδύναμης έξουσίας», θά συναινούσαμε σ' εκείνη την έξουσία «που θά ήθελε αυτόν άκριβώς τον μύθο νά πιστεύουν οι σκλάβοι της» (Κ. Καστοριάδης).

Έκτός όμως από την έννοια της έξουσίας και τη διαφορετική της θεώρηση, όχι μόνο από τό μαρξισμό, αλλά και από σύγχρονες μετα-μαρξιστικές αναλύσεις, υπάρχει και μία άλλη κοινωνιολογική έννοια που ούτε η άστική ούτε η μαρξιστική κοινωνιολογία εξετάζουν επαρκώς.

Πρόκειται γιά την έννοια του συμβολικού και την υπάλληλη προς αυτήν έννοια του φαντασιακού.

Θά μπορούσαμε λοιπόν νά μιλήσουμε γιά τρία βασικά συστήματα άναφοράς ή για τρεις «λόγους» από τους όποιους ξεκινούν τρεις διαφορετικές προβληματικές γιά τους θεσμούς και τη σχέση τους με την έξουσία.

α) Πρώτο σύστημα άναφοράς, πρώτος δηλαδή «λόγος», είναι αυτός που άντιλαμβάνεται τό θεσμό ως «πράγμα», με την έννοια που δίνει στον όρο «πράγμα» (chose) ή θεσμική κοινωνιολογική ανάλυση του Ε. Durkheim.

Ο θεσμός στην περίπτωση αυτή εμφανίζεται ως έξωτερική έπιβολή μέσω του δικαίου ή της συναινεσης. Ο θεσμός δηλαδή θεωρείται ως «άντικειμενικός κανόνας» (norme objective).

β) Δεύτερο σύστημα άναφοράς ή δεύτερος «λόγος», είναι αυτός που άντιλαμβάνεται τους θεσμούς ως «ιδεολογικά είδωλα». Πρόκειται γιά τη μαρξιστική θέση, η οποία ταυτίζει θεσμούς και ιδεολογία και τους έντάσσει στο «έπικοδομήμα» του κοινωνικού σχηματισμού.

Η μαρξιστική προβληματική δεν έχει λοιπόν έπεξεργαστεί «ειδική θεωρία» γιά τους θεσμούς, ούτε άλλωστε και γιά την ιδεολογία.

Όστόσο, σύγχρονες μαρξιστικές τάσεις και κυρίως η γαλλική μαρξιστική σχολή, μιλώντας γιά τους κρατικούς ιδεολογικούς μηχανισμούς άντιπαράβάλλει προς την κλασική θεωρία των θεσμών μία νέα θεωρία με πολλά κοινά έννοιολογικά σημεία με τις συμβολικές αναλύσεις.

γ) Τρίτο σύστημα άναφοράς ή «τρίτος «λόγος», είναι αυτός που δέχεται ότι η κοινωνία βρίσκεται στο φαντασιακό και τό συμβολικό στοιχείο, τό αναγκαίο συμπλήρωμα της ύπαρξης της.

Πρόκειται γιά άντίληψη που τονίζει τη συμβολική σημασία των θεσμών και που θεωρεί τό συμβολικό στοιχείο ως σύνθεση ενός προηγούμενου λειτουργικού στοιχείου και ενός φαντασιακού.

Η προβληματική αυτή, που θεωρούμε ιδιαίτερως σημαντική, έξαρτάται από την ψυχαναλυτική άντίληψη γιά τό ρόλο του συμβολικού, ως στοιχείου που υποδεικνύει την όμνυμη τάξη: τη συμβολική τάξη.

Άντιλαμβανόμαστε από όσα είπαμε ως τώρα ότι η κοινωνιολογία των θεσμών δεν είναι άπλως η από κοινωνιολογική σκοπιά μελέτη και τελική παραδοχή του θεσμικού φαινομένου αλλά και η άμφισβήτηση ή η άπόρριψη του.

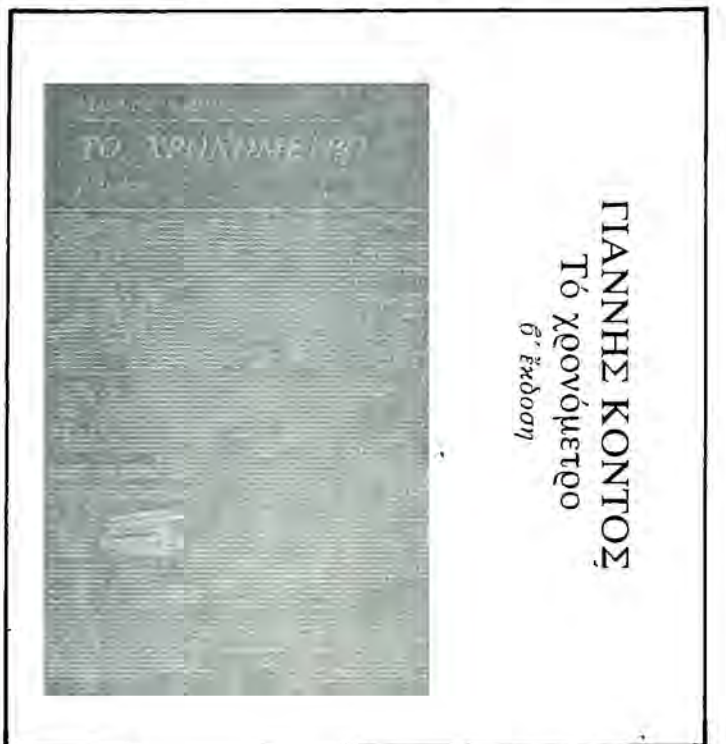
Άναμφίβολα, η έννοια του θεσμού άναφέρεται στην έννοια της κοινωνίας, αλλά δεν είναι όρθό νά προεξοφλήσουμε αν άπορρέει απ' αυτή ή αν προηγείται. Άν οι θεσμοί διαμορφώνουν τό κοινωνικό γίνεσθαι ή τό αντίθετο. Θά πρέπει ο έπιστήμονας που έρευνά τό πρόβλημα νά εξετάσει σε άμφοτεροβαρή λόγο τόσο την άστική κοινωνιολογική άντίληψη όσο και τη μαρξιστική κοινωνιολογική σκέψη.

Θά πρέπει, τέλος, νά προβαίνει σε σύνθεση των στοιχείων που άντλεί ο ίδιος από διαφορετικές, συχνά άντιπιθέμενες θεωρήσεις. Υπάρχει πάντοτε κάτι τό «νέο» στην έπιστήμη. Αυτή είναι άλλωστε και η αίτία που συνεχίζει η έπιστήμη νά υπάρχει.

Γι' αυτό η έναρκτήρια πρόταση αυτού του κειμένου, που άπευθύνεται κυρίως σε νέους, είναι νά σκεφτούν μόνοι τους, μ' όλα τά περιεχόμενα της σκέψης τους και τά βιώματα της δράσης τους, με τη σκέψη δηλαδή της σκέψης και τη σκέψη του σώματός τους. Νά σκεφτούν οι ίδιοι, μιά που οι ίδιοι σαν ζωντανά μέλη μίας κοινωνίας, μπορούν νά την αφήσουν νά μιλήσει με τη δική τους φωνή.

Τό κείμενο αυτό είναι η εισαγωγή στο βιβλίο του ΓΙΩΡΓΟΥ ΒΕΛΤΣΟΥ «Ο θεσμικός λόγος και η Έξουσία», που κυκλοφορεί αυτές τις μέρες από τις εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ.

Τό κείμενο αυτό είναι η εισαγωγή στο βιβλίο του ΓΙΩΡΓΟΥ ΒΕΛΤΣΟΥ «Ο θεσμικός λόγος και η Έξουσία», που κυκλοφορεί αυτές τις μέρες από τις εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ.

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Ο κ. Διευθυντής

Μόλις ανέλαβε τὰ ύπουργικά του καθήκοντα ο κ. Βαρβιτσιώτης καί έχουμε ήδη ένα πρώτο «δείγμα» τῆς πολιτικῆς πού θά ἀκολουθήσει στόν τομέα τῆς παιδείας, πού ανέλαβε. Ὁ διορισμός τοῦ Λ. Μαυρίδη - προέδρου τοῦ Παν/μίου Θράκης ἐπί χούντας καί γνωστοῦ σάν ὑπέρμαχου τῶν πιά ἀναχρονιστικῶν θεσμῶν στό Παν/μιο - στή θέση τοῦ Διευθυντῆ τῆς Ἀνωτάτης Ἐκπαίδευσης, παρά τήν καθολική ἀντίδραση τῶν πανεπιστημιακῶν παραγόντων καί τήν ἔντονη δυσανασχέτηση τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου, ἀποτελεῖ πρόκληση. Ἡ πολιτεία τοῦ κ. Μαυρίδη εἶναι γνωστή σέ ὄλους. Ὁ διορισμός του προδικάζει ὅτι ἡ Νεοδημοκρατική κυβέρνησις ἔχει ἀνασκουμπωθεῖ γιὰ μιά ἔντονη ἀντιεκπαιδευτική, σκοταδιστική, ἀντιφοιτητική πολιτική μετά τήν ἀναβάπτισή της στίς ἐκλογές τῆς 20 Νοέμβρη.

Ἡ ἑλληνική ποίηση

Οἱ ἐκδόσεις «ΣΟΚΟΛΗ» ξεκίνησαν μιά μνημειακή ἐκδοσι: τήν ἀνθολόγησι τῆς ἑλληνικῆς ποίησης. Ἐτομάστηκε καί ἦδη κυκλοφορεῖ ὁ τρίτος τόμος τοῦ ἔργου (οἱ δύο πρώτοι καί οἱ ἐπόμενοι ἐτοιμάζονται), πού περιλαμβάνει τούς ρομαντικούς, τήν ἐποχή τοῦ Παλαμά καί τούς μεταπαλαμικούς. Ἀναλυτικά, στόν τρίτο αὐτό τόμο τῆς ἀνθολογίας τῆς ἑλληνικῆς ποίησης, πού προλογίζει καί ἐπιμελεῖται ὁ Μ. Γ. Μερρακλῆς, ἀνθολογοῦνται ἐξήντα ἕνας ποιητές (ἀπό τὸ Ζαλοκώστα, γεννημένο τὸ 1805, ἕως τὸν Γιούσεφ Ἐλιγιά, γεννημένο τὸ 1901). Ὁ τόμος ὑποδιαιρεῖται σέ δεκατέσσερις μεγάλες καί μικρές ἐνότητες, κυρίως δέ στούς ποιητές τῆς πρώτης καί δευτέρας μεταπαρασιατικῆς γενιάς, στούς ποιητές τῆς γενιάς τοῦ '80 καί στούς ἐπιγόνους τῶν τελευταίων. Στὴν εἰσαγωγή πού προτάσσει ὁ Μ. Γ. Μερρακλῆς ἐπιχειρεῖται ἡ ἀνεύρεσι τῶν ἱστορικῶν καταβολῶν τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς ποίησης, μέσα ἀπὸ τὴν βυζαντινὴ παράδοσι καί τὸ δημοτικὸ τραγούδι, ἕως τὴν ἐμφάνισι τοῦ Σολωμοῦ καί τοῦ Κάλβου, τῶν δύο μεγάλων ποιητῶν τῆς ἐπανάστασης. Παράλληλα ὁ ἐπιμελητής τοῦ ἔργου προσκομίζει στοιχεῖα τῆς νεότερης ἱστορίας μας ὅπως καί στοιχεῖα τῶν κοινωνικῶν μετασχηματισμῶν τοῦ ἀναγεννημένου ἔθνους, πὸν ἄσκησαν ἐπίδρασι στίς δημιουργίες τῶν ποιητῶν τοῦ 19ου καί 20ου αἰώνα. Ἐπίσης γίνονται οὐσιώδεις ἀναφορές στίς σχέσεις μεταξύ τῶν πολιτικῶν γεγονότων καί τῶν λογοτεχνικῶν θεωριῶν, στίς συγγένειες καί τὴ μετουσίωσι τῆς εὐρωπαϊκῆς ποίησης στόν ἀντίστοιχο ἑλληνικὸ

χώρο, στίς ἰδεολογικές τάσεις πού διαφαίνονται στήν ποιητικὴ παραγωγή, στήν εἰσοδο τοῦ ρομαντισμοῦ καί τῆς λογοτεχνικῆς σχολῆς του ἀπὸ τὴν Δύσι, στήν σημασία πού εἶχε τὸ γλωσσικὸ ζήτημα καί ἡ διαμάχη καθαρηνουσιάνων - δημοτικιστῶν γιὰ τὴν ἐξέλιξι τῆς ποιητικῆς ἐκφρασης, στήν ἐπανεμφάνισι μιᾶς ἐλλαδοκεντρικῆς ἀντίληψης πού ἐπηρεάζει ὡς σχῆμα ἰδεώδους τίς ποιητικὲς μορφές, τέλος γίνονται ἀναφορές γύρω ἀπὸ τὸ μετασχηματισμὸ τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας καί οικονομίας (ἀγροτικὸς - μεταπρατικὸς - νόθα ἀστικὸς) καί τούς ἀντίκτυπους τοῦ μετασχηματισμοῦ αὐτοῦ στούς φορεῖς τῶν ποιητικῶν λόγων. Πλούσια εἶναι ἡ εἰκονογράφισι τοῦ τόμου, μὲ ἔνθετες φωτογραφημένες σπάνιες ἐκδόσεις καί μαυρόασπρες ἢ πολύχρωμες λιθογραφίες τῆς ἐποχῆς. Ἡ ἐπιμελεια τῆς ἐκδόσης ἔχει γίνεσι μὲ ἰδιαίτερι εὐαισθησία καί γνώσι ἀπὸ τὸ ζωγράφο Στέλιο Ἀναστασιάδη.

ΤΖΑΖ ΚΑΙ ΔΙΣΚΟΣ ΠΑΙΔΙΚΟΣ

Μετά τὴν τζάζ, ὁ παιδικὸς δίσκος. Στὴ μόνιμη ἐκθεσι δίσκων (Χάρητος 38) ἡ ἐκθεσι δίσκων τῆς τζάζ θά συνεχιστεῖ - λόγω ἐπιτυχίας - μέχρι 31/12 (9-2 καί 5-9).

Ἀμέσως μετά (1-10 Ἰανουαρίου) θά λειτουργήσῃ ἐκθεσι παιδικοῦ δίσκου ἀπ' ὄλο τὸν κόσμο.

Ἑλληνες στὰ ξένα

Μιά ἀκόμα κοινότητα Ἑλλήνων στὰ ξένα. Εἶναι ἡ «Ἑλληνικὴ Κοινότητα Χαϊδελβέργης», πού ἰδρύθηκε τὸ 1974 ἀπὸ τούς μετα-

νάστες τῆς περιοχῆς καί ἀνάπτυξε κιόλας ἀξιόλογο δραστηριότητα.

Μὲ στόχο τὴν ἐπίλυσι τῶν προβλημάτων πού ἀντιμετωπίζουν οἱ μετανάστες στὴ Δυτ. Γερμανία, ἡ Κοινότητα γύρισε ἕνα ἔγχρωμο ντοκυμαντέρ μὲ τίτλο «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΧΑΪΔΕΛΒΕΡΓΗΣ», πού βραβεύθηκε τὸ 1976 στὸ Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης. Ἐπίσης διοργανώθηκε μιά δημόσια συζήτησι ὅπου μεταξύ ἄλλων ἀναφέρθη ἡ ἀνάγκη ἑνὸς μαζικοῦ φορέα γιὰ τούς μετανάστες - ἐφόσον δὲν ὑπάρχει ἡ δυνατότητα πολιτικῆς τούς ἐκφρασης στὴ Γερμανία - τὸ πρόβλημα τῆς ἐκπαίδευσης, κ.ἀ.

Ἡ συζήτησι αὐτὴ καί τὸ ντοκυμαντέρ πρόκειται νά προβληθοῦν σύντομα ἀπὸ τὴ γερμανικὴ τηλεόρασι.

ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

Τὰ 25 χρόνια ἐκδοτικῆς του δουλειᾶς πάνω στὸ παιδικὸ βιβλίο γύρισε πρόσφατα ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος «ΜΙΝΩΑΣ».

Στὴν προσφορὰ μύρφωσης καί ψυχαγωγίας τῶν παιδιῶν συμπληρώνεται καί ἡ καινούργια ἐκδοσι «Ἀνθολογία ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Ποίησι» - ἀπὸ τὴν ποιήτρια Γεωργία Δεληγιάννη - Ἀναστασιάδη.

ΕΚΘΕΣΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ

Ὁ φωτογράφος Μπάμπης Τρεχαντζάνης ἐκθέτει στὴν γκαλερί «ΣΥΝ» πρόσφατη δουλειά του μὲ θέματα παρμένα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ πραγματικότητα καθώς καί φωτογραφίες σέ λιθογραφικὸ φιλμ. Ἡ ἐκθεσι θά διαρκέσει μέχρι 9 Ἰανουαρίου.

Λαϊκές ζωγραφιές

Στὴν «Ἑλληνικὴ Στοά» στόν Πειραιά (Πραξιτέλους 169 καί Μπουμπουλίνας) ἐκθέτει δουλειά της μέχρι τίς 3 Γενάρη ἡ Ἑλένη Φραντζεσκάκη.

Ἡ Ἑλένη Φραντζεσκάκη, μὲ τὴ δουλειά πού παρουσιάζει, ἐπιχειρεῖ, χωρίς νά ξεφεύγει ἀπὸ τὸ αὐστηρὸ παραδοσιακὸ στοιχεῖο, ἐφαρμογές πάνω στὴν κρητικὴ λαϊκὴ τέχνη.

Ζωγραφίζει σέ πιάτα, κεραμίδια, στάμνες, κομμάτια ξύλο καί γενικά σέ ἀντικείμενα καθημερινῆς χρήσης. Ἡ Ε.Φ. πρὶν ξεκινήσει τίς «ἐφαρμογές» τῆς μελέτησε σέ κάθε γωνιά τῆς Κρήτης, καί ἰδιαίτερα τῆς δυτικῆς, ὑφαντά, ζωγραφιές καί λογῆς-λογῆς ἀντικείμενα στολισμένα μὲ τὴ λαϊκὴ εὐαισθησία.

Ἀρκετὰ ἀπὸ αὐτὰ περιώσεσι στὴ μοναδικὴ συλλογὴ τῆς Φιλοδοξία τῆς εἶναι αὐτὴ ἡ συλλογὴ.

πού στεγάζεται στὸ ἐργαστήρι τῆς στὴν ὁδὸ Σινώπης 49 (Ἀθήνα), νά ἀποτελέσει τὸν πυρῆνα ἑνὸς Μουσείου Λαϊκῆς Τέχνης πού θά γίνεσι - ἂν ποτε γίνεσι - στὰ Χανιά.

«Χρονικό 77»

Κυκλοφόρησε ὁ τόμος «Χρονικό 77», ἡ ἐτήσια ἀνασκόπησι τῆς καλλιτεχνικῆς-πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου, στὴν περίοδο 1976-77, πού ἐκδίδει τὸ Πνευματικὸ Κέντρο «Ἔρα».

Τὸ «Χρονικό 77», συνεχίζοντας τὰ εἰδικὰ κατὰ τόμο ἀφιέρωματα σέ καιρία θέματα τῆς πολιτιστικῆς μας ζωῆς, ἔχει σάν ἀντικείμενο μελέτης, στὸ φετινὸ του ἀφιέρωμα, τὴν πολιτιστικὴ ἀποκέντρωσι, ἀπὸ τὴν ὅποια ξεσπᾶται ἡ μεσαία ἢ γενικότερη πολιτιστικὴ ἀνάπτυξι τοῦ τόπου. Γύρω ἀπ' τὸ θέμα αὐτὸ ἐκφράζουν ἀπόψεις ἐπιστήμονες, καλλιτέχνες καθώς καί ἐκπρόσωποι ἐκπολιτιστικῶν συλλόγων.

Ἐκτός ἀπὸ τὸ ἀφιέρωμα, δημοσιεύονται καί ἔρευνες γιὰ τὸ θεσμὸ τῶν κρατικῶν θεάτρων, τὴ μουσικὴ παιδεία καί τὴν αἰσθητικὴ ἀγωγή στὴν ἐκπαίδευσι. Ὅλα αὐτὰ πλαισιωμένα ἀπ' τὴ βασικὴ ἴλη τοῦ τόμου, δηλ. τίς κριτικὲς ἀποτιμήσεις καί τίς τεκμηριώσεις, τῆς κάθε ἐνότητας.

Σημαντικὴ παραμένει ἡ προσφορὰ τοῦ «Χρονικοῦ» - τόσο στὴν ἀνάγκη ουσίως ἐνημέρωσης τοῦ σημερινοῦ ἀναγνώστη, ὅσο καί στὴν ἐρευνητικὴ διάθεσι τοῦ μελλοντικοῦ ἱστορικοῦ - μὲ τίς τεκμηριωμένες καταγραφές του: βιβλιογραφία (περὶ τούς 4.000 τίτλους βιβλίων), φιλμογραφία, θεατρογραφία, δισκογραφία, συναυλίες καί ρεσιτάλ, εἰκαστικὲς ἐκθέσεις, διαλέξεις καί σεμινάρια, καθώς καί λεπτομερές, παράλληλο ἡμερολόγιο τῶν πολιτικῶν καί πολιτιστικῶν γεγονότων τῆς χρονιάς.

Τὸ ἐξώφυλλο τοῦ φετινοῦ τόμου κοσμεῖ ἔργο τοῦ ζωγράφου καί καθηγητῆ τῆς ΑΣΚΤ Παναγιώτη Τέτση.

Η ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΚΘΕΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ ΣΤΟ ΖΑΠΠΕΙΟ

Άρχισε εδώ και λίγες μέρες η ΣΤ' Πανελλήνια Έκθεση Βιβλίου, που γίνεται κάθε χρόνο στο Ζάππειο. Η Έκθεση περιλαμβάνει βιβλία όλων των εκδοτικών οίκων, πανεπιστημίων, υπουργείων και δημοσίων υπηρεσιών.

Στό πρόγραμμα έχουν συμπεριληφθεί όμιλεις - που γίνονται στο χώρο της έκθεσης - με διάφορα θέματα: το ιστορικό βιβλίο, με όμιλητή το Δημ. Φωτιάδη, το παιδικό βιβλίο, με όμιλητή τη Ζώρζ Σαρρή, το παιδαγωγικό βιβλίο, με όμιλητή το Γ. Μωραΐτη, και το λογοτεχνικό βιβλίο, με όμιλητή την Ελένη Βοσκού. Η έκθεση διαρκεί μέχρι τις 18 Δεκεμβρίου.

Θά πρέπει να υπενθυμίσουμε μ' αυτή την ευκαιρία τις σημαντικές προσπάθειες που γίνονται κάθε χρόνο από τους Έλληνες εκδότες για τη διάδοση του βιβλίου, παρ' όλες τις αντίξοες συνθήκες, και να τονίσουμε την ανάγκη που υπάρχει για διανοητικές βιβλιοθήκες σ' όλη τη χώρα.

«Τό χαμόγελο της Λιζέτας»

«Τό χαμόγελο της Λιζέτας» είναι ο πρώτος μεγάλος άτομικός δίσκος της Λιζέτας Νικολάου και για δσους τον άκουσαν αποτελεί μία ευχάριστη έκπληξη. Τέσσερις σημαντικοί συνθέτες έγραψαν τα τραγούδια.

Ο Βασίλης Τσιτσάνης έγραψε το «'Απόψε νά μίν κοιμηθείς» στά 1938 και τόχε «άγνωστο» και ο ίδιος μέχρι πού του τόφερε σέ πλάκα γραμμόφωνου ένας συμπατριώτης του από τά Τρίκαλα. Τό τραγούδι αυτό πρωτοτραγουδήθηκε από τή Ρίτα τήν Πολίτισσα. Τά άλλα τρία τραγούδια του δίσκου είναι: «Έλα πάμε στόν οντά μου», «'Απόψε έχω μιά καλή ιδέα» και «Παιδί μου έγώ για σένα». Ο Τσιτσάνης, πού μαζί μέ τό Γιάννη Μαρκόπουλο

Χουρμούζης στήν Καισαριανή

Μέ τό «Λεπρόντη» του Μιχαήλ Χουρμούζη άρχισε τίς παραστάσεις της, στο παλιό Δημαρχείο Καισαριανής, μιά καινούργια θεατρική ομάδα, τό «Θέατρο Καισαριανής».

Ο Μ. Χουρμούζης έζησε τό 19ο αιώνα, δηλαδή τήν εποχή τής Βαναροκρατίας στήν Ελλάδα, και θεωρείται σήμερα ο πρόδρομος του νεοελληνικού θεάτρου. Ο «Λεπρόντης» είναι μιά σάτιρα των ήθων τής εποχής του. Η σκηνοθεσία είναι του Γιώργη Χριστοφυλάκη, τά σκηνικά τής Έρσης Δρίνη και ή μουσική του Δήμου Μούτση.

Μιά ενδιαφέρουσα παράσταση. Στή φωτογραφία, από άριστερά: Γιώργος Τότσικας, Μαίρη Σαουσοπούλου, Νίκος Λύτρας, Έρση Βασιλικιώτη, Λιάνα Παναγιωτοπούνη, Κώστας Καποδιστριας.

και τό Στράτο Διονυσίου είναι οί δάσκαλοι πού μαθήτησε ή Λιζέτα, έχει γράψει τούς στίχους σέ όλα και τραγουδάει στά τρία από τά τέσσερα τραγούδια. Ο Γιάννης Μαρκόπουλος τραγουδάει μαζί μέ τή Λιζέτα στο τραγούδι «'Οχι δέν πρέπει νά συναντηθούμε», πού είναι και τό βασικό μουσικό θέμα στήν ταινία του Ζύλ Ντασέν «'Η άλλη Μήδεια». Έγραψε επίσης τά τραγούδια «Μέρα μέ τήν ήμέρα» και «'Εγώ θέλω» σέ στίχους του Γιώργου Χρονά.

Ο Δήμος Μούτση σέ στίχους Λευτέρη Παπαδόπουλου και Γιώργου Κανελλόπουλου έγραψε τά τραγούδια «Και τώρα γι' άλλα πολέμαμε», «Σάν ξεμερώνει», «Μιά κ' είν' ο κόσμος παγερός».

Ο Γιάννης Σπανός σέ στίχους Μάνου Έλευθερίου έγραψε τά τραγούδια «'Αυτός ο Μάρτης πού τελειώνει» και «'Οταν έμοίραζε ο Θεός».

Η ΕΚΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΛΑΡΙΣΑ

Ο «Σύνδεσμος Έπιστημόνων Λαρίσης» και ή κίνηση «'Η Γυναίκα στήν Άντίσταση» όργανωσαν (27/10-11/11) στή Λάρισα - υπό τήν αίγίδα του Δήμου - έκθεση για τήν Έθνική Άντίσταση. Ο Δήμος πρόσφερε τήν αίθουσα δεξιώσεων και ένα ποσό για νά λειτουργήσει κι εκεί ή έκθεση (μέ έξογα γλυπτικής, ζωγραφικής και χαρακτικής) πού είχε ανοίξει τόν 'Οκτώβριο στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου 'Αθηναίων.

Η δουλειά των 55 καλλιτεχνών έκανε ιδιαίτερη εντύπωση και τό γεγονός τής έκθεσης στάθηκε ένα από τά σημαντικότερα για τήν πόλη, πού γιόρταζε τήν 33η επέτειο από τήν άπελευθέρωση της.

Πάνος Τσαβέλας και Γιώργος Ζωγράφος φέτος μαζί στήν Πλάνα («'Αήδρα»). Κοντά τους ο 'Ηλίας Λογοθέτης και ή Νατάσα Παπαδοπούλου, ο Νίκος Λόλης, ο Χρήστος Ζούκας και ή Τόνια Μάνεση, σ' ένα πρόγραμμα μέ τραγούδια τής Άντίστασης, δημοτικά και ποντιακά, άντάρτικα και τραγούδια διαμαρτυρίας άπ'

όλο τόν κόσμο.

Ο Ζωγράφος ζωντανεύει τό «νέο κύμα» τής εποχής 1961 - 67 και ο Τσαβέλας παρουσιάζει ένα νέο κύκλο τραγουδιών σέ στίχους του Πέτρου Άνταίου, πού έχει έπιμεληθεί και τά κείμενα τής ιστορίας τής ΕΠΟΝ πού δίνεται παράλληλα μέ σλάιτς, ντοκουμέντα τής εποχής και τραγούδια.

ΣΧΟΛΙΟ

Λίγο καιρό πριν, μιά συντάκτικς του «Σπήγκελ». (Μαρέικε Σπίς Χόνχολτζ) ήρθε στην Έλλάδα για νά πάρει συνέντευξη από κάποιον, γερμανοτραφή κατά προτίμηση, άνθρωπο τών γραμμάτων σχετικά μέ τόν «άντιγερμανισμό» πού – μετά τά πρόσφατα, κυρίως, γεγονότα τών φυλακίων Σταμχάιμ – εκδηλώθηκε στή χώρα μας, «σέ μεγαλύτερο ύψος άπ' ό,τι στήν 'Ιταλία καί τή Γαλλία». Σ' δρους άποτάθηκε, άρνήθηκε. Βρέθηκε, όμως, ένας γνωστός διαφημιστής (καί «συγγραφέας 14 συνολικά διβλίων»), ό κ. Ν. Δήμου, πού έδωσε συνέντευξη ή όποία δημοσιεύτηκε στό τεύχος 49/77 του «Σπήγκελ».

Είναι μιά συνέντευξη πού θά μπορούσε νά τή χαρακτηρίσει κανένας άπλά άνόητη (περισσότερο ίσως για τίς έρωτήσεις), άν ό συμπατριώτης μας διαφημιστής (πού «ή πνευματική του τοποθέτηση βρίσκεται κοντά στή μαρξιστική κριτική τών «νέων φιλοσόφων» τής Γαλλίας») δέν έκανε μερικούς άφορισμούς «για τούς Έλληνες», πού π.χ. «συχνά άρνούνται νά αναλάβουν τίς ευθύνες τους για τίς σκοτεινές στιγμές τής ιστορίας τους», πού για τή δικτατορία θεωρούν ότι «έφταιγαν όπωσδήποτε οι ξένοι. Οί 'Αμερικανοί, ή Σί-'Αϊ-'Εϊ, τό ΝΑΤΟ» (ΣΣ: πάντα άνώριμος καί χωρίς πολιτικό κριτήριο αυτός ό λαός!), πού «παίρνουν έτοιμες ιδέες από έξω, αλλά μέ μεγάλη καθυστέρηση», καί άλλα παρόμοια. 'Ας τή δούμε, λοιπόν, καλύτερα, μιά καί πήραμε δυό γραμμата σχετικά από τή Γερμανία (τό ένα δέν είναι δημοσιεύσιμο) καί μερικά τηλεφωνήματα από δά:

'Αρχίζει μέ τήν έξης έρωτα-πάντηση – πού δείχνει τί περίπου θ' άκολουθήσει:

ΣΠ. Κύριε Δήμου ύπάρχει στήν Έλλάδα ισχυρό κύμα άντιγερμανισμού. Συχνά αναφέρονται, σέ σχέση μέ τήν 'Ομοσπονδιακή Δημοκρατία, οι λέξεις «άνθρωποκνηγητό», «άστυνομικό κράτος», «τέταρτο ράιχ». Γιατί άσκοούνται καί οι Έλληνες μέ τόση σφοδρότητα στή σκοποβολή εναντίον τής εικόνας του «άσχημου Γερμανού»;

Δ. Πρώτα πρέπει νά πούμε πώς οι Έλληνες, μετά τή δικτατορία, έχουν γίνει πολύ ευαίσθητοι όσον άφορά σέ θέματα πού έχουν σχέση μέ τήν έλευθερία, μέ πολιτικούς κρατούμενους καί τά παρόμοια. 'Αρκεί ένας καί μόνο νά χαρακτηρίσει τούς Γερμανούς τρομοκράτες σάν πολιτικούς κρατούμενους, για νά μεταστραφεί υπέρ αυτών όλόκληρη ή κοινή γνώμη.

'Η συντάκτικς άπορεί:

ΣΠ. (...)Πριν πολύ λίγα χρόνια οι Έλληνες άντιστασιακοί έθρυσκαν καταφύγιο από τήν έλλη-

'Η ώρα τής συνέντευξης: μέ τό γάτο στήν άγκαλιά.

«'Η δυστυχία του νά είσαι Έλληνας» ή ή ευτυχία του νά είσαι Γερμανός!...

νική χούντα στήν 'Ομοσπονδιακή Γερμανία, όπου συναντούσαν καί άμέριστη ύποστήριξη. Τι άλλαξε τόσο δραματικά στή Γερμανία από τότε;

'Ο κ. Δ. άπαντά:

Δ. Νομίζω πώς οι δραματικές αλλαγές έγιναν λιγότερο στήν Γερμανία καί περισσότερο στήν Έλλάδα. Μετά τή δικτατορία οι Έλληνες στράφηκαν εναντίον τών 'Αμερικανών – τών όποιών τοποτηρητές καί εκπροσώπους στήν Εύρωπη θεωρούν τούς Γερμανούς. 'Εκπροσώπους ακόμα καί στόν πλούτο καί στήν τέλεια καπιταλιστική κοινωνική οργάνωση.

ΣΠ. Κι αυτό άρκει για νά δικαιολογήσει τήν έχθρότητα;

Δ. 'Όχι – αλλά πρέπει νά δούμε τό θέμα πιο βαθιά. Οι Έλληνες συχνά άρνούνται νά αναλάβουν τίς ευθύνες τους για τίς σκοτεινές στιγμές τής ιστορίας τους. Θελουν πάντα νά δρούνε έξωγενείς λόγους για ό,τι κακό τούς συμβεί. 'Ετσι, κάθε φορά, πρέπει κάποια ξένη δύναμη νά έβαλε τό χέρι της.

ΣΠ. Δηλαδή;

Δ. 'Όταν πριν τρία χρόνια κάναμε μία μεγάλη δημοσκοπική έρευνα καί ρωτήσαμε: «ποιός κατά τή γνώμη σας έλγε τήν ευθύνη για τήν άνοδο τής χούντας στήν έξουσία»; κανείς, ούτε ένα άτομο δέν άπάντησε: «'Εμεις οι ίδιοι». 'Εφταιγαν όπωσδήποτε οι ξένοι: Οί 'Αμερικανοί, ή Σί-'Αϊ-'Εϊ, τό ΝΑΤΟ. Κάπου, άλλωστε, πιστεύουν οι Έλληνες πώς είναι οι φτωχοί συγγενείς τής

Εύρώπης καί πώς τά άλλα ευρωπαϊκά κράτη τούς άδικούν μόνοιμα. 'Όταν ένας Έλληνας διαβάσει σέ μιά γερμανική εφημερίδα πώς αυτές μέν είναι οι άπόψεις τών Έλλήνων αλλά ύπάρχουν καί οι άπόψεις τών Τούρκων, εντοχλείται πού αναφέρονται καν οι Τούρκοι.

Και έπειτα ή... ψυχολογική έξήγηση του φαινόμενου:

ΣΠ. Καί πώς συμβαδίζει αυτή ή στάση μέ τήν παροχμακή ξενομανία τών Έλλήνων;

Δ. Μά είναι οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. 'Όσο φθονούμε τούς ξένους, γι' αυτό πού θά θέλαμε νά είμαστε ή έμεις, όσο αισθανόμαστε τήν έλξη, τόσο καί αντιδρούμε σ' αυτή. Κάθε ψυχολόγος γνωρίζει αυτήν τήν αλληλεξάρτηση μίσους-άγάπης.

ΣΠ. Καί τώρα έξασθένησε ή αντίδραση στους 'Αμερικανούς καί σάν ύποκατάστατο ήρθε ή σειρά τών Γερμανών;

Δ. 'Όχι – οι δύο αντιδράσεις συνυπάρχουν παράλληλα. Μόνο πού οι Γερμανοί είναι πιο κοντά στους Έλληνες. Οι 'Αμερικανοί πάλι έχουν γίνει πολύ προσεκτικοί τά τελευταία τρία χρόνια. Προσπαθούν νά μή φαίνονται καθόλου. Καί κάπως έχουν άμβλυνθεί οι αντιδράσεις εναντίον τους.

'Η συνέχεια δείχνει τήν... καλή συνεννόηση ή μάλλον πώς μερικά πράγματα ούτε... οι Γερμανοί τά καταλαβαίνουν:

ΣΠ. 'Ενώ οι Γερμανοί εμφανίζονται περισσότερο, π.χ. σάν τουρίστες;

Δ. 'Όχι μόνο. Είναι παρόντες σέ πολλαπλές εκδηλώσεις τής ελληνικής ζωής. 'Ας πάρουμε τή διομηχανία. Οι Έλληνες θαυμάζουν τά γερμανικά προϊόντα, τή γερμανική τεχνική, σέ ύψιστο βαθμό – ίσως περισσότερο κι από τήν άμερικάνικη. Καί μία γερμανική βίδα νά πιάσει κανείς στό χέρι του – θά μιλήσει μέ θαυμασμό για «γερμανική τεχνολογία».

Πιο κάτω ό κ. Δ. λέει ότι είναι «ό μόνος Έλληνας» πού «δέν είναι άπόλυτα βέβαιος ότι οι θάνατοι του Σταμχάιμ ήταν δολοφονίες».

Δ: 'Εχω μιλήσει μέ πολλούς ανθρώπους. 'Όταν ρωτά πού μπορεί νά ήταν τό κίνητρο μιάς τέτοιας πράξης – γρήγορα φτάνουμε στους Ναζί καί τά στρατόπεδα συγκεντρώσεως.

ΣΠ. 'Όστε τό 'Αουσβιτς καί τό Μπούχενβαλτ, είναι ακόμα παρόντα;

(Κάτι άπορίες πού έχει αυτή ή γυναίκα!...)

Δ. Οι αναμνήσεις, τά στερεότυπα καί οι προκαταλήψεις δύσκολα πεθαίνουν. Τή στιγμή πού θά μιλήσετε θετικά για τούς 'Αμερικανούς, άμέσως θά σάς κατατάξουν στους πρόακτορες τής CIA. 'Αν θελήσετε νά γράψετε για τίς καλές πλευρές τής έλευθερης οικονομίας – είσατε καπιταλιστής καί, σάν διανοούμενος, είσατε ξεσφλημένος.

ΣΠ. Καί στα σοβαρά ύποστηρίζετε πώς οι Έλληνες διανοούμενοι αισθάνονται ύποχρεωμένοι,

ομαδικά, σάν μασώνοι, νά βλέπουν ένα φονικό στοιχείο μέσα στη γερμανική οργανωτική τελεότητα;

Δ. Φυσικά. Καί τούτο περιλαμβάνεται σέ ένα γενικό παρανοϊκό τρόπο έρμηνείας τού κόσμου, πού βλέπει τίς Δυνάμεις σάν συνωμότες πού παίζουν μαζί μας.

ΣΠ. Όπως τραγουδάνε στην 'Αθηναϊκή Πλάκα, τελευταία: «Είμαστε τού κλωτσοκούφι τών μεγάλων»;

Δ. Πολύ χαρακτηριστικό αυτό. Θά μπορούσε νά θεωρηθεί στην 'Ελλάδα σάν είδηση.

ΣΠ. Καί οί Γερμανοί, παίζουν κι αυτοί ποδόσφαιρο μέ τήν 'Ελλάδα;

Δ. Καί μάλιστα επιθετικό (...). Μετά από αυτή τήν... ύψηλου επιπέδου συζήτηση, ένα ακόμα «απόφθεγμα»:

ΣΠ. Δηλαδή στην 'Ελλάδα τό νά είσαι άριστος σημαίνει αναγκαστικά νά είσαι και αντίγερμανός;

Δ. Θά έλεγα ναι - κατά 90% 'Υπάρχει, τέλος, ένα «καρφί» για «δημοσιογράφους και καθηγητές πού πρώτη ή Γερμανία τούς έδωσε τήν ευκαιρία νά γίνουν κάτι» κι αυτοί «τήν άποκηρύσσουν σήμερα μόνο και μόνο για νά μή θεωρηθούν γερμανόφιλοι» (ένώ ο κ. Δ...), και ένα παράδειγμα μάλλον έπιτυχημένο:

Δ. (...) Στην 'Ελλάδα κυκλοφορεί μιά άμερικάνικη έκδοση στά ελληνικά, ό «Διάλογος», πού παρουσιάζει (συχνά μέ πολύ κριτική διάθεση) άμερικανικά κοινωνικά και πνευματικά θέματα. 'Αλλά άρκετοί 'Ελληνες διανοούμενοι τήν ξεπαγγέλιαν, παρόλο πού στέλνεται δωρεάν. (...) Πρέπει νά αποδεικνύει κανείς συνεχώς πώς είναι άγνός και δέν μολύνθηκε από τόν καπιταλιστικό δάκιλλο.

Μιά λεπτομέρεια ξέχασε μόνο: ότι ό «Διάλογος» βγαίνει από τήν 'Αμερικάνικη 'Υπηρεσία Πληροφοριών...

'Αλλά αυτή ή ιστορία είχε και μιά άπρόσμενη συνέχεια: ό κ. Δ. σάν καλός διαφημιστής, έστειλε στίς έφημερίδες αντίγραφο τής συνέντευξης. Δέν δημοσιεύτηκε πουθενά, όπως φαίνεται. Τά «Πολιτικά Θέματα» όμως, όχι μόνο τή δημοσίευσαν (δικαίωμά τους, βέβαια...), αλλά έσπευσαν νά δώσουν μαθήματα «δημοσιογραφικής δεοντολογίας» στόν ελληνικό τύπο πού άγνόησε τό... μέγα γεγονός! «Ένας έλλην διανοούμενος φιλοξενείται από ένα παγκοσμίου κύρους και κυκλοφορίας περιοδικό... κι έδώ τίποτα: ό ελληνικός τύπος «έχει ένα προσφιλέσ σημείο όπου τοποθετείσα τού δημοσιογούν προβλήματα: τόν κάλαθο τών άρχίστων...»

Τώρα σέ ποιόν δημιούργησε

προβλήματα και σέ ποιόν... Έπρεπε, είναι μιά άλλη ιστορία. Πάντως σ' ένα έχει δικίο τό καλό περιοδικό: ότι ό «έλλην διανοούμενος» είχε μιά τουλάχιστο πρωτότυπη ιδέα - νά φωτογραφηθεί συνεντευξιαζόμενος μ' ένα γάτο άγκαλιά... Αυτό σίγουρα πρέπει νά τό προσέξουν «κάποιοι νέοι δημοσιογράφοι» - γιατί «οί παλιοί χάθηκαν όριστικά για τήν καινούργια δημοσιογραφία», όπως διαπιστώνει μελαγχολικά τό περιοδικό.

Καί μή χειρότερα...

• Τό γράμμα από τή Γερμανία:

'Αγαπητοί φίλοι,

'Αλήθεια: πού τόν ξετρύπωσε τό Spiegel αυτόν τόν κ. Δήμου;

Τίποτε δέν είναι τυχαιο και ή «κριτική» πού ό κ. Δ. άσκει στούς 'Ελληνες και ειδικά στούς 'Ελληνες άριστους διανοούμενους (αυτούς δηλαδή πού όπωσδήποτε δέν ψήφισαν τή Ν.Δ. ή τήν ΕΔΗΚ, ή συνέντευξη δημοσιεύτηκε μιά βδομάδα ύστερα από τήν έκλογική νίκη τού ΠΑΣΟΚ) άποτελεί, φυσικά, τό σχόλιο τού Spiegel στό ελληνικό έκλογικό αποτέλεσμα.

Οί 'Ελληνες και μάλιστα οί διανοούμενοι πού αντιπαθούν τή φόρα πού πήρε ή Δυτ. Γερμανία, συμπεραίνει ό αναγνώστης τής συνέντευξης, είναι άγνώμονες, είναι άγράμματοι, είναι άπληροφόρητοι κ.λ.π. κ.λ.π.

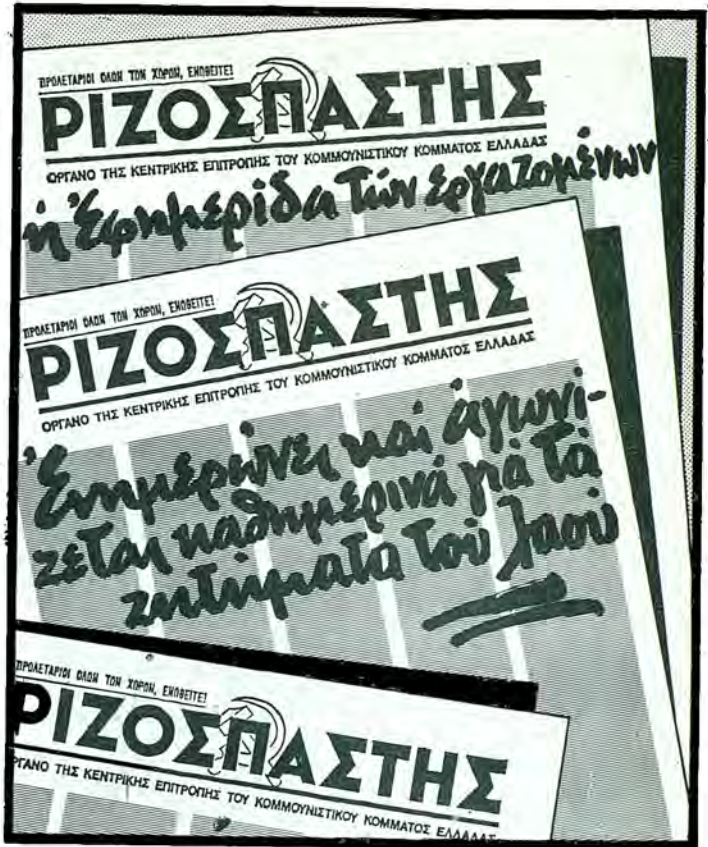
'Η στάση Spiegel - Δήμου εντάσσεται στή γενική «γραμμή» πού τά δυτικογερμανικά μέσα μαζικής επικοινωνίας (έπίσημα, ήμιοπισήμα και χυδαία) προβάλλουν αντί γιά έπιχείρημα στην κριτική πού ύφίσταται ή Δυτ. Γερμανία τόν τελευταίο καιρό: «Οί ξένοι μάζ αντιπαθούν επειδή μάζ ζηλεύουν πού, όντας τόσο εργατικοί και προικισμένοι, είμαστε τόσο πλουσιότεροι άπ' αυτούς».

Καί ό Spiegel και άλλοι πολλοί ξέρον βέβαια ότι τό ΠΑΣΟΚ είναι τό μόνο κόμμα πού ζητάει και ξαναζητάει νά πληρώσει ή Γερμανία στην 'Ελλάδα αυτά πού τής χρωστάει σέ σχέση μέ τήν κατοχή 1940-1944. Τά 400.000.000 δολάρια πόσα γίνανε αλήθεια στό μεταξύ;

'Η συνέντευξη τού κ. Δήμου είχε σκοπό τήν ψυχολογική προετοιμασία τού γερμανού μικροαστού αναγνώστη μπρός στή μεταχείριση πού έπιφυλάσσει ή Δυτ. Γερμανία στούς άγνώμονες και άγράμματους Ρωμιούς, όταν δέν ψηφίζουν αυτούς πού θέλει ό Spiegel.

Τ' ότι πάρα πολλά άπ' αυτά πού λέει ό κ. Δήμου ευσταθούν, δέν μετράει: ή μισή αλήθεια είναι ένα άτόφιο φέμα.

Φιλικά
'Αναγνώστης σας

Ο Κώστας Σκλάβος (δεύτερος από αριστερά) στις φυλακές Συγγρού, στις 19 του Μάρτη 1924.

ΚΩΣΤΑΣ ΣΚΛΑΒΟΣ:

Ο Σεραφείμ Μάξιμος και η εποχή μας

Μέ ἀρκετή καθυστέρηση – από δική μας ευθύνη – δημοσιεύουμε σήμερα ένα γράμμα πού μ'αξ έστειλε ο Κώστας Σκλάβος (ήγερτικό στέλεχος του ΚΚΕ στά πρώτα του δήματα), άμέσως μετά τή δημοσίευση (τ. 75, 9-7-77) του άφιερώματος στον Σεραφείμ Μάξιμο.

Έχοντας γνωριμία από τήν Κωνσταντινούπολη με τό Μάξιμο, ο Κ. Σκλάβος τόν συναντά στην Άθήνα, άγωνίζονται μαζί στις γραμμές του ΚΚΕ, διαγράφονται μαζί, χωρίζουν μετά...

Ο Κώστας Σκλάβος εκλέχτηκε από τό Γ'έκτακτο συνέδριο του ΚΚΕ (τέλη του '24) μέλος τής Έκτελεστικής Έπιτροπής (θεσμού αντίστοιχου με τό Π.Γ., πού για πρώτη φορά καθιερώνονταν) μαζί με τούς Πουλιόπουλο (γραμματέα), Εύαγγελόπουλο, Νικολαΐδη, Μάξιμο, Άποστολΐδη και Δέφφερη. Τό συνέδριο αυτό (στό όποιο παρίσταντο και δύο εκπρόσωποι τής Κ.Δ.) είχε ιδιαίτερη σημασία για τό κόμμα, όχι μόνο γιατί άλλαξε τελείως τήν ηγερτική ομάδα, αλλά και γιατί πήρε καθοριστικές αποφάσεις όπως:

1. Κατακέρωσε τό νέο όνομα του κόμματος: ΚΚΕ (Έλληνικό Τμήμα τής Κ.Δ.). Και ευθροφάμισε τό κόμμα με τήν πορεία του παγκόσμιου κινήματος, υίοθε-

τώντας δλες τίς αποφάσεις τής Κ.Δ. και τής Βαλκανικής Κομμουνιστικής Όμοσπονδίας.

2. Καθίέρωσε τή γενική όργανωτική άρχή του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού.

3. Υιοθέτησε τό σύνθημα τής «άνεξάρτητης Μακεδονίας και Θράκης». (Βλ. και Άγγελο Έλεφάντη «Η επαγγελία τής Άδύνατης Έπανάστασης», εκδ. «Ολκός», 1976).

Άκολούθησαν οι εκλογές του '26, όπου τό ΚΚΕ έβγαλε για πρώτη φορά 10 δουλευτές – δλους στην επαρχία και βασικά στη Β. Έλλάδα (Μάξιμος, Θεός, Παπανικολάου, Βεντούρα, Κυριακόπουλο, Χαΐνογλου, Σουλιάμ, Σταυρίδης, Σινόκας, Κωνσταντινΐδης). Τόν επόμενο χρόνο έγινε τό Γ' τακτικό συν-

εδριο του κόμματος (Μάρτης '27), στό όποιο επανεκλέχτηκε ο Σκλάβος μέλος του Π.Γ. (πού καθιερώνονταν για πρώτη φορά), μαζί με τούς Χαΐτα (γραμματέα), Σιάντο, Θεός, Εύτυχιάδη, Χαΐνογλου, Μάξιμο. Λίγους μήνες μετά (Νοέμβρης) οι δύο τελευταίοι και ο Σκλάβος παραιτούνται από τό κόμμα διαφωνώντας για τή διαγραφή των Πουλιόπουλου – Γιωτσόπουλου και άλλων 100 στελεχών περίπου, για να διαγραφούν κι οι ίδιοι (δριστικά) από τό κόμμα λίγο άργότερα (έκτακτη όλομέλεια 28-2-28) μαζί μ' άλλα 5 μέλη τής Κ.Ε. πού συμφωνούσαν με τή θέση τους (Πολυχρονάκης, Νικολΐνακος, Χατζησταύρου, Παπανικολάου, Νικολαΐδης).

Οι τρεις (Μάξιμος, Χαΐνογλου, Σκλάβος) έμειναν γνωστοί σαν «κεντριστες», γιατί άμφιταλατεύονταν άνάμεσα στις δύο τάσεις πού είχαν δημιουργηθεί στο κόμμα (1925-27): τούς σταλινικούς (λενινιστές- Χαΐτας, Ζαχαριάδης, Θεός, Σιάντος, Εύτυχιάδης, Σκυτάλης) και τούς λικβινταριστές (ομάδα Πουλιόπουλου – Γιωτσόπουλου – Νίκολη), δημιουργώντας μιά τρίτη τάση. Μετά τή διαγραφή τους δημιουργήσαν τήν «Όμάδα Άντιπολίτευσης» και έβγαλαν τό «Σπάρτακο».

Ο Κ. Σκλάβος προσχώρησε (1930) σε οσοιαλιστικές κινήσεις και στην κατοχή άγωνίστηκε με τήν ΕΛΔ και τό ΕΑΜ. Σήμερα ζει στην Άθήνα.

● Δημοσιεύουμε τό γράμμα πού έστειλε στο «ΑΝΤΙ», χωρίς (από έλλειψη χώρου) τά ενδιαφέροντα όπωσδήποτε ντοκουμέντα πού τό συνόδευαν, με τήν επιφύλαξη να επανέλθουμε με πρώτη ευκαιρία.

Κύριε διευθυντά,

Μέ συγκίνηση διάβασα τό αφιέρωμά σας στη μνήμη του Σεραφείμ Μάξιμου στο τεύχος τής 9.7 του εγκρίτου περιοδικού σας. Πρωτογνώρισα τό Μάξιμο στην «ΠΑΝΕΡΓΑΤΙΚΗ» τής Κωνσταντινούπολης (1920-1921) και θυμάμαι ότι σε μιά διαδήλωση τής έργατικής πρωτομαγιάς, τήν πρώτη πού έπαίρνα κι εγώ μέρος, συμβαδίζαμε με τό Μάξιμο κατά τήν πορεία των διαδηλωτών προς τό Ταξίμ γεμάτοι ένθουσιασμό. Η Κωνσταντινούπολη ήταν τότε άγγοκρατούμενη.

Ξαναβρήκα τό Μάξιμο στην Έλλάδα τό Μάιο του 1924 συνεργαζόμενο μέσα στο τότε Σοσιαλεργατικό (κομμουνιστικό) κόμμα στενά με τόν Παντελή Πουλιόπουλο, πού τότε συγκέντρωνε δλες τίς έλπίδες του κινήματος. Τους συνέδεε και τούς δύο, εκτός άπ' τήν ιδεολογική όμορφανία, και μιά ιδιαίτερη προσωπική φίλια πού κράτησε

και κατά τή διάρκεια τής δράσης τής λεγόμενης «Ένωμένης Άντιπολίτευσης», δηλαδή περίπου ως τό 1935.

Ο Μάξιμος ήταν δεινός ρήτορας, άγκιτάτορας και θεωρητικός, προικισμένος με μεγάλη ικανότητα πολιτικής ευελιξίας και πάντοτε πρόθυμος για θερμές ανθρώπινες σχέσεις. Και αυτός και ο Παντελής Πουλιόπουλος, πούταν επίσης δεινός ρήτορας και καλός θεωρητικός και νομικός, αγαπούσαν τή δημοκρατία, τήν έλευθερία και τό σοσιαλισμό και αναλώσανε τή ζωή των στον άγώνα για τήν έργατική τάξη. Ο Μάξιμος, όπως γράφετε, πέθανε έξόριστος στη Βιέννη και ο Π. Πουλιόπουλος εκτελέστηκε άπ' τούς Ίταλούς στο Κούρνοβο με δλους τούς συντρόφους του στις 6.6.1943. Όλοι των, προεξάρχοντος του Π.Π. πού μίλησε ιταλικά στο εκτελεστικό άπόσπασμα, άντιμετώπισαν με ήρωισμό και με ύστατες εκδηλώσεις πίστης στις ιδέες των τό δίκαιο θάνατο.

Στό διβλιογραφικό σημείωμα του κ. Λουκά Άξελου αναφέρεται ο λόγος – λόγος πραγματικός – τής αποχώρησης του Σ.Μ. άπ' τήν «Ένωμένη Άντιπολίτευση»: Τό 1933 έρχεται για πρώτη φορά σε σύγκρουση με τούς συντρόφους του τής Ε.Α. διαφωνώντας με τόν προσανατολισμό τής πλειοψηφίας από αυτούς για έναν ανοιχτό προτοκιστικό δρόμο πού θα όδηγούσε στη δημιουργία ενός άλλου «πραγματικά λενινιστικού κόμματος». (σελ. 26, στήλη 6').

Έδώ θάθελα να σας γνωρίσω ότι ο συντάκτης των γραμμών αυτών, από τή σύσταση τής «Ένωμένης Άντιπολίτευσης», εκπροσώπησε μιά διαφορετική ιδεολογική και πολιτική τάση και ήρθε σε σύγκρουση με τούς Σ.Μ. και Π.Π. πάνω στα κεντά θέματα στρατηγικής και τακτικής του κινήματος.

Τή διαφορετική αυτή πολιτική τήν εξέθεσα με δύο άρθρα μου στο «ΣΠΑΡΤΑΚΟ», τό πρώτο στο τεύχος του Γενάρη 1928 (τό πρώτο τεύχος του περιοδικού) υπό τόν τίτλο «Θεωρητικές δεισιδαιμονίες και Έλληνική Πραγματικότητα», τό δεύτερο στο τεύχος Μάρτη-Άπριλ 1928 υπό τόν τίτλο «Η μικροαστική στενοκεφαλιά και ή θεωρία των δύο Σκελών» (άπάντηση σε πολεμικές).

Στό φύλλο του έβδομαδιαίου ΣΠΑΡΤΑΚΟΥ τής 13.1.1929 δημοσιεύτηκαν οι προγραμματικές θέσεις τής Προσωρινής Διοίκησης τής Ε.Α. υπό τόν τίτλο: Προγραμματικές θέσεις και καθήκοντα τής Όμάδας «ΣΠΑΡΤΑΚΟΣ» (άντιπολίτευσης τού Κ.Κ.Ε.), με τίς ύπογραφες των Π. Πουλιόπουλου, Σ. Μάξιμου, Γ. Νίκολη και Ι. Μοναστηριώτη,

καθώς και οι δικές μου θέσεις υπό τον τίτλο: «Μετά τό Συνέδριο του Κόμματος», που τις προσυπέγραφαν και τρεις ιδεολογικοί φίλοι μου. Ή δημοσίευση αυτή των δυο αντιτιθέμενων προγραμματικών θέσεων έγινε εν όψει της Πανελλαδικής Συνδιάσκεψης της Αντιπολίτευσης, πουχε συγκαλέσει ή Προσωρινή Κεντρική Διοίκηση.

Τήν ιδεολογική μου αντίθεση προς τους Πουλ. και Μ. έξεδήλωσα και μέ δυο κριτικές μου που δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό «Πολιτικά Φύλλα», το οποίο τουθουλεντή Πειραιά Γιάννη Μελά: α) του διβλίου του Μάξιμου «Κοινοβούλιο ή Δικτατορία», που τό θεωρώ σαν τό πιο άτυχές έργο του εκλιπόντος άγωνιστή και β) του διβλίου του Π.Π. «'Αστικοδημοκρατική ή Σοσιαλιστική Έπανάσταση».

Πιστεύω ότι οι πρωταγωνιστές της περιόδου 1924-1949, δηλαδή οι Μάξιμος, Πουλιόπουλος, Άνδρόνικος Χαϊτάς, Γ. Σιάτος και Ν. Ζαχαριάδης περιέπεσαν σ' ένα και τό αυτό λάθος:

● Κατανοώντας έσφαλμένα τη διαλεκτική της πάλης για τη δημοκρατία χάσανε πολύτιμους άλλους ταξικούς συμμάχους, που δεν ήσαν μέν σοσιαλιστές, άλλ' είχαν ταξικό συμφέρον σ' άγωνιστούν για τήν επικράτηση και στερέωση της άστικής δημοκρατίας. 'Ετσι στην κρίσιμη καμπή της μετάδοσης άπ' τή γερμανική κατοχή των έτών 1941-1944 στην άπελευθέωση, αντί της πολιτικής μάχης του έθνους ενάντια στην άγγλική επέμβαση και τήν έπιστροφή του Γεωργίου Β' δόθηκε ή μάχη του Δεκέμβρη 1944. Ή δέδιαη πολιτική νίκη ενάντια

στην ξένη επέμβαση και τή μοναρχία μεταβλήθηκε σέ δεινή στρατιωτική ήττα.

Τό περιεργο είναι ότι τό κοινό αυτό λάθος τό κνοφορούσαν φαινομενικά «άσυμφιλίωτες» θεωρίες. Τό διβλίο του «'Αστικοδημοκρατική ή Σοσιαλιστική Έπανάσταση» ό Π. Πουλ. τό είχε γράψει ενάντια στο σύνθημα του Ν. Ζαχαριάδη για τήν άναγκαιότητα της άστικοδημοκρατικής επανάστασης. Νομίζοντας ότι ό Ζαχ. είχε υπόψη του τήν κλασική διαδρομή της άστικοδημοκρατικής επανάστασης (βλ. Γαλική Έπανάσταση 1789), δηλ. ένα παλλαϊκό κίνημα που εξέλισσεται άπ' τά δεξιά προς τά άριστερά. Ίππεστήριξε τό καινούργιο του σύνθημα μέ άρθρα μου στην 'Επιθεώρηση του Γκοδόστη. Πολύ άργότερα, άπ' τό εξάιρετο πόνημα του κ. 'Α. Έλεφάντη, πληροφορηθήκα ότι κατά τήν άποψη του Ζαχαριάδη ή άστικοδημοκρατική επανάσταση ήτανε άποκλειστική ύπόθεση της εργατικής τάξης, δηλ. του Κ.Κ.Ε. 'Αντίστοιχο λάθος διαπράττει ό Π.Π. όπως φαίνεται άπ' τό διλημματικό τίτλο του έργου του «'Αστικοδημοκρατική ή Σοσιαλιστική Έπανάσταση», όπου άποκλείει τήν άστικοδημοκρατική επανάσταση, σαν να ύπήρχε ανάμεσα στις δύο επαναστάσεις άδυσσος και όχι διαλεκτική μετάδοση. Και ή ίσοπέδωση άπ' τό Μάξ. της δημοκρατίας, του κοινοβουλίου, της μοναρχίας και της στρατιωτικής δικτατορίας στο έγ'ο του με τόν επίσης διλημματικό τίτλο «Κοινοβούλιο ή Δικτατορία» κνοφορούσε τό ίδιο καταστρεπτικό άποτέλεσμα.

Γ. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑ: "Ένας «πρόλογος» καθυστερημένος...

Πολλοί φίλοι άπ' όσους διαβάσουν τό διβλίο μου, μέ ρωτάνε: άν αυτόνε τόν καιρό γράφω, και τί άλλο έχω να γράψω. Νιώθω τήν ύποχρέωση λοιπόν ν' άπαντήσω, κι αντί για άλλο τίς να δώσω τόν πρόλογο στα όσα θούλομαι και άρχισα από καιρό να ίστορω. Γιατί άφου ή εξέλιξη στα πολιτικά του τόπου μας τό θέλησε έτσι: να δώ-σει σε μένα τόν άσπουδαχο τό κοντύλι και τό «πάθος», δέν έχω τίς άλλο καλύτερο να πράξω στο ύπόλοιπο όίος μου παρά να γράφω. Θέλω μόνο να πώ ότι οι τρεις τόμοι του έργου μου που κυκλοφορεί τώρα ό «ΔΩΡΙΚΟΣ»: «'Η Άκροναυπλία», τό «Χρονικό» και ό «Ήμφύλιος», δέν είναι παρά ένα και μόνο διβλίο δοσμένο σε τρία κομμάτια, και ότι τό διβλίο αυτό γράφτηκε τόν καιρό της δικτατορίας, ότι δέν περιμένα - λόγω ηλικίας - να επιζήσω, και ή μόνη σκέψις μου ήταν - ύστερα δέβαια από τήν τύχη του χειρογράφου - άν εκείνη ή γενιά που θά διάβαζε τά όσα είχα άφημένα γραφώς: θά μέ μακάριζε, θά μέ κακολογούσε, ή θά τά περνούσε άδιάφορα;... Και νιώθω τώρα μία άκατανίκητη διάθεση να εύχαριστήσω από ψυχής και καρδιάς τίς χιλιάδες τούς άναγνώστες των διβλίων μου, καθώς και κεινούς που μιλήσανε μέ κριτικές, για τά τόσα καλά λόγια τους, τά γεμάτα από άγάπη, στοργή και τρυφεράδα γι' αυτά τά φτωχά τά διβλία μου.

ΠΕΡΑΣΑΝΕ από τότες που βρέθηκα στον κόσμο σωστές έφτά δεκαετίες. Κάμποσες όμως ταλαιπωρίες που λάχανε στους άνθρώπους στην εποχή μου, κι άλλες ξεχωριστές σέ καμπόσους και σέ λόγους μου - στρατόπεδα, φυλακές και τά τέτοια - λογαριάζω πώς μ' άτσαλώσανε και μέ στέριωσαν πιο γερά στη ζωή: Κολυμπάω ως δύο μίλια και λίγοι μέ παραβγαίνουνε στο νερό. Άνεβαίνω στη Ζήρια και στο Μαίναλο και βαδίζω ως δέκα ώρες στα δουνά. Σά βρεθώ σέ άμμουδά σ' άκρογαλιά, τρέχω μέ τούς δεκαπεντάχρονους και δύσκολα μέ περνάνε...

ΜΑ ώστόσο μέ λένε «γέρο»! Δέν τό πιστεύω... Άλλά -είμαι πολλώ χρονώ!... Όμως και λόγου μου, τά έβδομητά μου χρόνια τά συλλογιέμαι!... Κι έξάλλου φοβάμαι κι αυτά τά βάρβαρα μηχανήματα όπου έχουνε πηξει οι δρόμοι... Πρέπει τό λοιπό να μιλήσω και να πώ τό πώς έδιαξα σαν ήμωνα πεντάχρονος, και δεκάχρονος, σά γίνηκα κάλφας τσαγκάρης, και στρατιώτης καθάλαρης, κι ύστερης άρχοντας του χωριού μου κι επαναστάτης...

ΠΡΙΝ από κάμποσα χρόνια, τότες όπου είχε τελειώσει ή δεύτερη μεγάλη κρατήσή μου, ή έντεκάχρονη, κουβεντιάζοντας μέ τίς δυο Έλένες: Τήν Άλεξίου τήν Έλλη τή μία και τήν Παπαδημητρίου τήν Έλλη τήν άλλη, ποιήτριες και συγγραφέισσες και οι δυο, τούς πέταξα έτσι χωρίς να τό καταλάβω, «αυθόρημα», και δίχως διόλου να τό 'χει φέρ' ή κουβέντα: «Θά γράψω τό λοιπό κι ή άφεντιά μου τή βιογραφία

μου και θά της δάλω για τίτλο: Τό όίός ένου έργάτη, ή ένου τσαγκάρη, ή κάτι άλλο τέτοιο... Πώς έσείς μαθές οι γραμματιζόμενοι άνθρωποι, γράφετε βιογραφίες ό ένας σας για τόν άλλο και τίς δικές σας, κι άλληλοπαινετέστε κιόλας!... Γιατί τό λοιπός κι ένας τσαγκάρης να μη γράψει βιογραφία και να πει για τό όίός τό δικό του, που μπορεί ό πάσα έργάτης, σά λάχει να διαβάσει ένα τέτοιο διβλίο, λίγο για πολύ θ' ανακαλύψει και μέσα τόν ίδιο τόν έαυτό του...»

ΕΙΧΑΝΕ πάρει όλότελα στα σοβαρά τά λόγια μου οι δυο γυναίκες. Είχανε στεναχωρηθεί κιόλας επειδή τίς έτίμησα λογαριάζοντάς της μέ τούς μεγάλους γραμματιζόμενους - άν και λόγου μου έτσι τίς πιστεύω ή έτσι τίς έχτιμω. Άπό εύγένεια όμως δέν είπανε τίποτις έξόν ή Άλεξίου που ίσως για να μέ κάνει να μεστώσω στην ιδέα μου και να γράψω βιογραφία είπε, πώς τόν τελευταίο καιρό ένας Ίταλός κουρέας έγραψε τή βιογραφία του και λογαριάστηκε αξίας μεγάλης διβλίο και για τήν παγκόσμια φιλολογία.

ΣΤΟ τέλος μου είπανε κάμποσα οι δυο γυναίκες για τήν ιδέα μου αυτή και χωριστήκαμε, μά σέ λίγο με παιδευε κιόλας τό χρέος. Είχα αποφασίσει στα σοβαρά να γράψω αυτοβιογραφία. Μάλιστα τό μυαλό μου, χωρίς να μ' άρωπήσει, άρχισε να δουλεύει πάνω στο «θέμα». Να μου ξεθαύει πολλά, τά πιο σπουδαία, από τά περασμένα. Να γυρνάει πίσω: σαράντα, πενήντα και πιο πίσω άκόμης χρόνια, ως που έτσι βρέθηκα ναμει συντροφιασμένος

ΣΠΑΡΤΑΚΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΜΑΡΞΙΣΤΙΚΗΣ - ΛΕΝΙΝΙΣΤΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗΣ

Χωρίς επαναστατική θεωρία δέν υπάρχει επαναστατικό κίνημα.

ΛΕΝΙΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ο Κομμουνιστικός κίνδυνος. Οθωνιακή και πολιτική κατάσταση θέσης της άντιπάλτευσης του Κ.Κ.Ε. Ε. ΒΑΡΓΚΑ. — Έργα της στρατιωτικής οικονομίας και θεωρία των κρίσεων

Σ. ΜΑΞΙΜΟΥ. — Μεγάλα προβλήματα άπ' τήν εξέλιξη του Κασταλιόπου στην Ελλάδα

Π. ΠΟΥΛΙΟΠΟΥΛΟΥ. — Οι εκδόσεις της κοινοτικής πολιτικής στην Ελλάδα

Εθνικά και «Λαδινηρισμός»

Α. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑ. — Το έθνικό ζήτημα στη Τσαρκολαρία

Κ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ. — Να πώς λειτουργούν. Άναστικη μερικών προδωμένων

Κ. ΣΚΑΛΒΟΥ. — Θεωρητικές άποψησεις και Έλληνική πραγματικότητα

Β. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ. — Η εσωκομματική πάλη και ή άργήτωση Πιερριού

Η δίκη των όθωνιστριών της Ρωσικής Άντιπολίτευσης

Σ. Μ. — Η παραδωνιάτικη Όμοσπονδία

Τ. ΧΑΤΗΝΟΛΟΥ. — Ελλάδα και Ίταλία

Πώς ή Σπάρτα. Η γνώμη του άντιπροσώπου της Διεθνούς

ΤΙΜΗ ΔΡΑΧ. 8

ΧΡΟΝΟΣ Α' - ΑΡΙΘ. 1

ΑΘΗΝΑ

ΓΕΝΑΡΗΣ 1928

μ' ένα παιδί – τόν έναντό μου – τότες πού φύλαγα μιά γουρούνα, έφτά προδαίνες, τή γίδα και τό μούλαρι. Δέ λογαριάζω τή σκύλα τή Ζουριίδα με τά άλλα τά ζωντανά, γιατί αὐτή φύλαγε και κείνα και μένα, τήν εἶχα παρέα, σύντροφο μου ἀχώριστο. Ένθουσι-αζόμουνα τότες σάν ἔδλεπα τό μούλαρι μου νά παιδεύεται, παιδεμό μεγάλο, ὡς πού νά καταφέρεται νά μαλακώσει καμιά ξερή κεφαλή γαϊδουράγκαθου, δουλεύοντας τή μέ τ' ἀχειλία, μέ τή γλώσσα, μέ τό σάλιο, νά τή φέρει ἀπ' ἐδῶ, νά τή γυρίσει ἀπ' ἐκεῖ, ὡς πού νά τή χώσει στό στόμα, ν' ἀρχίσουνε οἱ μύλοι του νά τήν ἀλέθουν, χαμηλώνοντας τό κεφάλι κατά τή γῆ, χτυπώντας τό πόδι και τήν οὐρά νά διώξει τίς μύγες ἀπό τά σκέλια του. Νόμιζα ὅτι μασάω και ἐγώ μαζί μέ τό μούλαρι τό ξερό ἀγκάθι, ἐνιωθα τή μυρουδιά πού ξέφευγε ἀπ' τό χυμένο στήν καρδιά του καρπό, ὅπως θρουλούσε και ἀλευριδιαζότανε, κι ἐνιωθα χαρά γιά τήν τόση ἐπιδεξιότητά του πούχε τό στόμα του μούλαριού μου. Καί τήν ἴδια στιγμή πιό κεί, ἡ γουρούνα ἔφερενε γύρα στό χωράφι μέ κολλημένη τή μουσοῦδα στή γῆ. Ὅντας ἔρχωνε κἀνα σαλιάνγκο σταμάταγε γιά λίγο, ὀρθοφτιαζότανε και γλυκομασοῦσε και ἄν ἔσερνε γουρουνάκια βρισκάνε τόν καιρό ν' ἀσηκώσουνε τ' αὐτάκια κολλώντας τίς μυτίτσες τους στή γῆ, σάν γιά νά ἀκρομαστοῦνε τά ἔγκατα, και κάνανε τό φιλό τους. Σάν εἶχε ἡ γῆς χορτάρι μπόλοκο και βοσκιζόταν οἱ προδαίνες, ξαπλώνανε σέ κἀνα ἴσιωμα, ἀσηκωναν τά κεφάλια τους, μυρμάζανε γεμάτες πραότητα και γαλήνη. Ἡ αἶγα, ἀκατάδεκτη λές, δέν τίς συντρόφευε. Αὐτή ἀνέβαινε σέ κἀνα βραχάκι, ξάπλωνε πάνω μέ τεντωμένο τό ένα, τό μπροστινό ποδάρι, μέ τή μουσοῦδα κατά τό βοριά, ἀναχάραζε, ρουφούσε κρύο ἀέρα και εἶχε γεμάτο τ' ἀνάβλεμμα διαολιές και χαζαμάρα. Σάν ἔδλεπα τά ζωντανά μου σ' ένα τέτοιο καταλάγιασμα, σφιχτόδενα, στρίβοντας καλά τίς ἀκρες του, τό μαῦρο μαντίλι στό κεφάλι μου, μετακουνούσα τήν πόρπη τοῦ λουρικοῦ ἀκόμα μιά τρύπα, γὰ νά μου κρατάει τά σπλάχνα και νά δαχτυλιδώσει ἡ μέση, ἔλυνα τή λιναρένια σφεντόνα και ἀνοίγα ἕνα τέτοιο γλάκιο ὡς πού ἄκουα τόν ἄνεμο νά σφυρίζει παγωμένος σ' αὐτιά του. Ἐτρεχε κι ἡ σκύλα τό κατόπι, ἔπαιρνε κύκλους γύρω μου, ἐμπαινε μπροστά, ξαμολιότανε σά βολίδα, οὐρλιάζε ἀπό χαρά και πεταγότανε τ' ἀψηλόν κολλώντας τήν ὑγρή μυτίτσα της στό μάγουλό μου. Κι ἔτσι τρέχοντας φτάναμε σέ μιά ἀνηφόρα γεμάτη ἀπό ἀστριφιές και ἀσπαλάθους, πατούσα ξυπόλυτος τ' ἀγκάθια τους, οἱ πατούσες μέ μισό πόντο

πετοῖ δέ χαμπάριζαν, κι ἔτσι ἀνεδαίναμε ψηλά σ' ένα κεφάλι. Καθόμουνα κειδά κατάκορφα, ξελαχάνιαζα πρώτα κι ὕστερα σκαρφάλωνα στόν πιό ἀψηλό βράχο, διπλοσφύριζα κατά πού φυσούσε ὁ βοριάς μέ τά τέσσερα δαχτύλια στό στόμα, ἀντιλαλοῦσε ὁ κόμος σφυρίγματα, ὡς πού πονέζανε τ' αὐτιά μου. Ὑστερις ὀπλιζα μέ πέτρα τή σφεντόνα και φέροντας τή γρήγορους κύκλους τήν ἔριχνα μ' ὅλη τή δύναμη πούχα, και ξανά και ξανά ὀπλιζα. Ἐριχνα τ' ἀψηλόν, ἤθελα νά κολλήσω ἡ πέτρα μου στόν οὐρανόν, ἀποδοσίλευε πού δέ φαινότανε πιά, μέ πάλι νάτη γυροῦσε και ἔπεφτε δίπλα μου. Στεναχωριόμουνα πού εἶχανε τόση λίγη δύναμη τά μπράτσα μου – Ἄ και οὐ θά μεγάλωνα... Ὅντας πονέζανε οἱ μασχάλες μου ἀπό τά τινάγματα, τραβοῦσα κατά τό πέρχειλο τοῦ γκρεμοῦ, καταρακουλόσα κοτρῶνες, σάν ἔδρισκα μάλιστα κἀνα βολικό ξύλο γιά νά τό κάνω λιοστό, ξεκολλόσα μεγαλύτερες κατά τό βάθος τῆς χαράδρας, αὐτή ἀντιλαλοῦσε και βρυχότανε, ἡ γῆς σιούντανε ἀπό τό χαλασμό, και τότες πανευτυχῆ, φώναζα και σφυρούσα. Ἡ Ζουριίδα, πού ἀκόμει αὐτή πετοῦσε τή γλωσσότσα της λαχανιασμένη, σά μ' ἔδλεπε ἔτσι ξετρελαμένο, τή συνεπαίρνανε και κείνη τ' ἀντιλαλίσματα, ἀσηκῶνε τή χαιτζα της, μέ κοιτούσε στά μάτια, ἄφηνε σκουξίματα και γαῦγιζε.

ΣΑ γυροῦσαμε πάλι στά ζωντανά, οἱ προδαίνες βοσκούσανε, ἡ αἶγα κοιτούσε και σκευότανε γιά καμιά διαολιά, τό μούλαρι ξεφυσούσε χτυπώντας ρουθόνια και χεῖλια, ἡ γουρούνα στριφογύριζε τήν οὐρά της ἀσταμάτητα, πότες δεξιά και πότες ἀντίθετα – μωρέ νά μοιαζε κανεῖς στή σβελλάδα μέ τήν οὐρά της σκρόφας – θ' ἀποχτοῦσα πιό γρήγορις τά «ἐκατό πρόβατα», πέραγε στό μυαλό μου. Πολλές φορές σάν ὁ οὐρανός ἦτανε καθάριος, ξάπλωνα στό χῶμα τ' ἀνάσκελα, κάρφωνα τή ματιά μου στά βαθιά του, τήν τροφοδόταγα μέ δύναμη ν' ἀνακαλύψω κει μέσα τ' ἀστέρια πού μου τά κρυβε τ' ἀπεραντο γαλαξωπό φῶς. Ὅταν κουραζόμουνα ἄφρηνα τό βλέμμα νά πλανιέται γαληνεμένο στήν ἀπεραντοσύνη τ' οὐρανοῦ κι ὁ νοῦς μου λογάριζε τό πῶς θ' ἀποχτοῦσα τά «ἐκατό πρόβατα»: Τώρα ἔδοσκα ἔφτά, τοῦ χρόνου δεκατέσσερα, τόν ἄλλο εἰκοσιόχτώ, τόν παράλλο πενηντάξι... νάτα κιόλας τά ἐκατό πρόβατα. Ἄλλα ζωντανά, γουρούνες και μούλαρια, δέν ἤθελα, σκύλους μόνο θ' ἀνάθρεφα. Ἄλλοι θάτανε λαγονάρηδες, ἄλλοι καυγατζήδες και δαγκανιάρηδες, τούς ἔδλεπα κιόλας νά μ' ἀκολουθοῦνε νά μπαίνομε σέ χωριό, δυό τρέχανε μπροστά ἀνιγενυτές... Μά

μοῦ ἔφευγε τό ὄραμα γρήγορα γιατί ξεχυλοῦσε τό εἶναι μου ἀπό ἐτυχία, τινάζομουνα ὀρθός, ἔτρεχα μέ τή Ζουριίδα κάτω ἀπό μιά βελανιδιά, πιανόμουνα μέ τό ξερό ἀπό μιά κλάρα και ἀρχιζα σφυρώντας και τραγουδώντας τό χορό: Τί βοσκός μαθές θά 'μουνα μ' ἐκατό πρόβατα, ἀρματωμένος μέ μάλχερ ἀσημόδετο, μέ μαχαίρι και περιστροφό στή μέση, μέ ἀσηματῆς καδένες και κιάλια στό στήθος και νά μήν ξέρω νά χορεύω, λεφτά μπόλοκα θά 'χα, οἱ ἐκατό προδαίνες ἔχουν εἰσόδημα πολυ, ἔπρεπε νάμει πρώτος στό χορό, νά κάνω ταλίμα, νά παίρνω στροφές μέ γεμάτο τό ποτήρι κρασί στό κεφάλι και νά μή χύνεται σταγόνα, νά χορεύω κρατώντας τό τραπέζι στά δόντια, νά πετάω ἑκατοστάρικο στά ὄργανα – δικά μου και τῆς παρέας τά ἔξοδα. Νά κάνω φίλους, νά κάνω κουμπάρους και συντέκνους – γι' ἀγαπητικιά θά 'δλεπα τότες ποιά ἀπό τίς τόσες κοπελιές πούχα στό μάτι θά διάλεγα – νά 'χω ψήφος πού κόσμο γιά νά μέ ψηφᾶ και αὐτός ἔμένα. Ἐτσι πιασμένος ἀπό τήν κλάρα, τινάζομου διπλέρνοντας τό κορμί, χτυπώντας τίς πατούσες στόν ἀέρα κάμποσες φορές κι ἔτσι τέλειωνα τό μάθημα τοῦ χοροῦ...

ΕΚΕΙΝΑ τά πρώτα παιδικά χρόνια τῆς ζωῆς μου μ' ἄρεσε σά λάχανε, ἀνοιξη καιρό γιά φθινόβο, νά περάσει καμιά καταιγίδα ἀπ' ἐκείνες πούναι γεμάτες ἀστραπόβροντα και πλημμύρες, πού τά βαριά σύννεφα σμίγουνε γῆς και οὐρανό, ἀνόντας νά κουρνιαζούν ἀπό φόβο ὄλα τά ζωντανά, πετούμενα και τετράποδα, νά χώνομαι μέσα στό χαλασμό. Ξεφώνιζα και χόρευα, πετούσα τό ρουχαλάκι μου γιά νά μέ βαράει κατάσαρκα ἡ ζεστή

βροχή και παρακάλαγα νά εἶχνε βροντές και ν' ἀστράφτει, νά φέρνε νερό και χαλασμό. Σάν ἄκουα τά φτερακίσματα τοῦ γερακιού μέσα στό ὑγρό μισσοκόταδο, φούντωνα πιό πολυ, μέ λυπόμουνα και τίς μαυροπούλες μου πού βρεμένες κι ἀνήμπορες τίς κατασπάραιζε τό ἀρπαχτικό. Ἐνιωθα σά νά μου κάρφωνα τά κρύα νύχια του στό δικό μου πετό, μέ πάλι χαιρόμουνα και γι' τή χορτασιά τοῦ γερακιού. Ὅταν περνούσε ἡ καταιγίδα ἤμουνα ξελαφρωμένος, χαρούμενος και εὐτυχισμένος. Σά βράδιαζε μαζεῦαμε τά ζωντανά μέ τή Ζουριίδα γυρνώντας στό χωριό. Ὑστερα τήν ὥρα τοῦ ὕπνου χωριζόμαστε μέ τή σκύλα, αὐτή πήγαινε ἔξω στό κρύο νά φυλάει σκοπός. Ἐδλεπα τό παράπονο στά μάτια τοῦ ζωντανού πού τή διώχνανε και μᾶς χώριζαν, μέ τό πρωί νάτη γυροῦσε πνιχτά κουνώντας τήν οὐρά της νά μέ καλημερίσει, και διαζότανε νά βγοῦμε μέ τά ζωντανά μας στά χωράφια.

ΗΜΟΥΝ ἀφοσιωμένος στήν ἐλπίδα μου και τήν ἔτρεφα, νά κάνω ἑκατό τά πρόβατά μου... Μά νά, μιά νύχτα, ὅπως εἶχα γυρίσει χαρούμενος, μού συντρίψανε ἐλπίδα και ἐτυχία: Λιγοστό τό χωράφι τῆς οἰκογένειας μέ τά δέκα της μέλη. Ἐπρεπε νά φύγω σέ πολιτεία, νά μάθω νά δουλεύω μιά τέχνη, γιά νά κερδίξω τό ψωμί... Μετά ἀπό λίγα χρόνια ἤμουνα καλός κάλφας τσαγκάρη και ἐπαίρνα τό πρώτο μισοκόταδο. Φορούσα βυσσινιές μπότες ἀπό ἀδιάβροχο, χόρευα παίρνοντας στροφές στόν ἀέρα και φοβέριζα ν' ἀποχτήσι ἀπό ἑκατό πρόβατα ὁ πάσα ἀνθρώπος πού κατοικεῖ σ' αὐτήνη τή γῆ... □

Κάλλιο πέντε και στό χέρι παρά δέκα και καρτέρι

... Τώρα πιά δέν ὑπάρχει καρτέρι: μέ τό «ΑΝΤΙ» στό χέρι και 10% και 20% ἔκπτωση σέ δίσκους και κασέτες!

Χάρητος 38 στό Κολωνάκι
Μόνιμη ἔκθεση δίσκων

Μιά «εἰδική προσφορά» ἑνός εἰδικοῦ
μαγαζιοῦ

•θέατρο•

«ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ»

Της Άννης Θ. Κολτσιδοπούλου

Ό προεκλογικός, ό έκλογικός κι ό μετεκλογικός αναβρασμός μαζί με μιά αισθητή αύξηση του εισιτηρίου, κράτησαν τούς Άθηναίους μακριά άπ' τίς θεατρικές αίθουσες. Ούσιαστικά ή χειμωνιάτικη σαιζόν πρέπει νά υπολογίσουμε πώς αρχίζει με τό σχηματισμό τής «νέας» κυβέρνησης. Οί θεατές τής πλατείας Συντάγματος, του πεδίου του Άρεως και όλων τών πεδίων, θά συνέλθουν λίγο-λίγο άπ' τό θέατρο του έξώστη, που τήρησε θαυμαστά όλους τούς σκηνηκούς κανόνες (αυλαίες, φωτισμούς, χρώματα, διάλογους με τό κοινό, ίντερμέδια, εμβόλιμα, αποθέωση, άπανωτά φινάλε, μουσική, τραγούδια, υπόκρουση κ.ά.) και θά προσέλθουν λίγο μονδιασμένοι, λίγο ζαλισμένοι στά 40 και βάλε θέατρα και θεατράκια τής πρωτεύουσας.

Ένα άπ' τά πολύ λίγα θέατρα που στάθηκε άπτόητο τήν περίοδο τών εκλογών, είναι τό Μπροντγουαίη, όπου δύο μεγάλοι τής σκηνης μας (Λαμπέτη-Κατράκης), προσφέρουν μιά γενναία ένεση θεατρικής τέχνης στο άποδιταμιωμένο κοινό. Τολμώ ν' αναρωτηθώ άν παίζει πιά ρόλο... τί ακριβώς παίζουν ήθοποιοί σαν αυτούς. μιά και κατέχουν τόσο δεσποτική τό σανίδι, μιά και όρίζουν από... τό νευραλγικό εκείνο σύνορο... τίς

λειώνει ή ζωή κι αρχίζει ή τεχνη. Τολμώ νά υποθέσω, πώς μόνο και μόνο ή παρουσία τους κι ή δράση τους στη σκηνή είναι άγωγή θεατρική, άρα πράξη πολιτική.

Τό συγκεκριμένο έργο του Άλεξί Άρμπουζωφ, «Φθινοπωρινή Ιστορία», γι' άλλους, πράγματι κωμωδία παλιάς μόδας, γι' άλλους «σοβιετικό βουλεβάρτο», έχει όπωσδήποτε παιχτεί άπ' τούς μεγαλύτερους ήθοποιούς Άνατολής και Δύσης.

Έχει μιά ιδιοφυή σχεδόν άπλότητα στην εξέλιξη του, στο θέμα του, στη δράση του, κι άν διαθέτει κάποιο ξάφνιασμα, αυτό είναι ή άπλότητα, ή καθαρότητα, ή τρυφεράδα κι ή ανθρώπινη σπουδή τών μικρών-μεγάλων στιγμών μιάς μεσήλικης έρωτικής ιστορίας. Μέσ' από μιά σεμνότητα στόχων, πετυχαίνει ό συγγραφέας νά κάνει μιά μικρή επανάσταση αισιοδοξίας στο σύγχρονο ρεπερτόριο. Έχει δικιο ό κριτικός τών Τάιμς όταν γράφει, πώς «σε μιά άνώμαλη εποχή χρειάζεται πολύ θάρρος γιά νά παρουσιάσεις σ' ένα κοινό συνηθισμένο στίς εκπλήξεις, ένα έργο όπου δέν υπάρχουν βία, άπάτη, ψυχώσεις, θάνατοι, ούτε καν μιά άσχημη άρρώστια. Είναι σαν νά δίνεις σουμάδα σ' ένα μορφομανή. Και τό θάρρος είναι διπλό, όταν τό έργο στηρίζεται πάνω σε δύο ήλικιωμένους, που δέν βωμολοχούν ούτε δείχνουν τίποτα τό άσεμνο...»

Παρακολουθώντας τό ρεσιτάλ αυτών τών δύο ήθοποιών, αναρωτιέται κανείς γιά τή θεατρική κρίση και τό μύθο της, τό μόνο

Ελλη Λαμπέτη - Μάνος Κατράκης στη «Φθινοπωρινή Ιστορία».

τελικό έργο που παίζεται στον τύπο και στίς συνειδήσεις μας. Και πάλι περίγυρα επιδεικνύονται πώς οι άξίες δέν λείπουν ούτε θά λείψουν ποτέ από τούς χώρους τής ελληνικής τέχνης. Λείπουν όμως τά μέσα, τό σύστημα, οι συνθήκες γιά τή συσπείρωση και τή συνεργασία αυτών τών αξιών σ' ένιαία άποτελέσματα.

Δέν είναι τυχαίο που αυτό τό θεατρικό γεγονός σημειώνεται στο έλεύθερο θέατρο κι όχι στο Έθνικό π.χ., δέν είναι τυχαίο που τά «ρεσιτάλ» όλων τών ειδών και κατηγοριών μονοπωλούνται στίς κρατικές σκηνές από τούς λίγους κι όχι συνήθως τούς εκλεκτούς. Δέν είναι τυχαίο τό ότι ένας Κατράκης ή μιά Λαμπέτη δέν ανήκουν στους κορυφαίους τής κρατικής σκηνης αλλά παραδόθηκαν από χρόνια στο έλεύθερο θέατρο, στον μικτό άγώνα επιβίωσης - έμπορικης έπιτυχίας ποιότητας και τέχνης. Και δέν είναι τυχαίο που δεκάδες ταλέντα κάθε χρόνο άφανίζονται ασκώντας ή λησμονώντας τό επαγγελμα τους. Ο' αναζητάμε ύστερα ήθοποιούς τρανούς και μορφές άλλων καιρών, ποιός θά κάνει όμως τόν κόπο νά τούς ανασύρει άπ' τίς φαρσοκωμωδίες και τά φτηνά βουλεβάρτα, άπ' τίς πρόχρισες έμπορικές επιθεωρήσεις, ποιός θά μπορέσει νά τούς ανασύρει άπ' τό πεσίο του εύκαιρού θεατρίνου, νά τινάξει από πάνω τους τή σκηνή του έμπορίου και νά τούς ξαναδώσει άγάλαστους στο σανίδι;

• ΑΠΟ ΣΗΜΕΡΑ •

ΣΤΗΝ ΜΠΟΥΑΤ

ΜΑΡΙΖΑ

Κ' ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΜΑΡΑΜΩΪ

και η Βούια Σαββίδη

στα ΠΕΡΙΣ ΤΟΥ Μάνου Χατζιδάκι

ΑΦΡΑΪΤΗΣ 9. ΠΛΑΚΑ ΤΗΛ. 324 6125

• ΣΥΜΠΕΤΕΙ Σ' ΗΛΙΑΣ ΛΙΟΥΓΚΟΣ •

Μουσική επίμελεια Τάσος Καραματσόγλης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΒΙΟΕΝΕΡΓΕΙΑ

ΜΙΧΑΗΛ ΚΑΤΣΑΡΟΣ

ΕΝΔΥΜΑΤΑ

ΑΝΔΡΟΜΕΔΑ

Ο Richard Clogg

γράφει στο

«Times

Literary

Supplement»

για δύο

έλληνικά

βιβλία.

(Μετάφραση: Σ. Τ.)

Δ. Α. ΖΑΚΥΘΗΝΟΥ

*The making of Modern Greece.
From Byzantium to Independence.*

Translated by Kenneth Johnstone.

2356.-Oxford, Blackwell 1976.

ΣΤΑΜΑΤΗΣ ΠΕΤΡΟΥ

Γράμματα από το 'Αμστερνταμ.

'Επιμέλεια Φίλιππου 'Ηλιού.

ΟΒ' + 114 σ. - 'Αθήνα, 'Ερμής,

1976.

Υπάρχει, βέβαια, έδαφος για μιά επιστημονική ιστορία της 'Ελλάδας, που νά καλύπτει τούς αιώνες ανάμεσα στην πτώση της Κωνσταντινούπολης και στη δημιουργία του ελληνικού έθνικού κράτους στά 1830. «Η δημιουργία της Σύγχρονης 'Ελλάδας», του Δ.Α. Ζακυθηνού, παρά τίς σημαντικές αρετές της, κατατάσσεται στά έργα που καλωσορίζει κανείς μέ κάποιαν επιφύλαξη.

Όπως θά περίμενε κανείς από έναν διακεκριμένο συζαντινολόγο, τά μεταβυζαντινά μέρη του βιβλίου είναι πολύ πύο δυνατά από τά κεφάλαια τά αφιερωμένα στά πριν από τήν ανεξαρτησία χρόνια· και υπάρχουν πολλά αξιόλογα κεφάλαια στό πρώτο μέρος. 'Αλλά ή έντύπωση που αφήνει στόν αναγνώστη, δέν είναι ξεκάθαρη όσον άφορά τήν έσωτερική δυναμική της ελληνικής κοινωνίας και ιδιαίτερα εκείνων τών στοιχείων της κοινωνικής δομής που έκαναν τούς προεπαναστατικούς 'Ελληνες, πρώτους ανάμεσα σ' όλους τούς υπόδουλους στήν 'Οθωμανική Αυτοκρατορία λαούς, νά δημιουργήσουν τό πύο αναπτυγμένο έθνικό κίνημα. 'Ο καθηγητής κ. Ζακυθηνός ισχυρίζεται πώς δέν ήταν μέσα στίς προθέσεις του ή συγγραφή μιάς συστηματικής ιστορίας. 'Ωστόσο, ή άπουσία οποιασδήποτε μνείας της Φιλικής 'Εταιρίας, της μυστικής εταιρίας που προετοίμασε τήν εξέγερση του 1821, είναι μιά έλλειψη συστηματοποίησης κάπως παρατραδηγμένη.

'Επιπλέον, ή σκοπιά του καθηγητή Ζακυθηνού είναι άπροσδόκητα άναχρονιστική και μερικές φορές προσεγγίζει δυσάρεστα τήν έθνικιστική ρητορεία του ελληνικού ιστοριογραφικού κα-

τεστημένου. 'Η όρθοδοξία, μάς λέει, κράτησε «άνένδοτη στάση» τόσο ενάντια στή λατινική χριστιανιστή - και όντως τήν κράτησε - όσο και ενάντια στόν ξένο κυρίαρχο - ίσχυρισμό που δέν άνταποκρίνεται στήν πραγματικότητα. Αυτό καταδεικνύεται μέ δικά του παραθέματα από ντοκουμέντα όπως ή «Πατρική Διδασκαλία» (1798) του πατριάρχη τών 'Ιεροσολύμων 'Ανθίμου. Κι ό 'Ανθίμος, βέβαια, δέν ήταν ό πύος όρθόδοξος κληρικός που πίστευε πώς ή 'Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν δημιουργήμα της θείας Πρόνοιας μέ άποκλειστικό σκοπό τήν προστασία της όρθοδοξίας από τό παπικό μίσημα.

'Ο καθηγητής Ζακυθηνός πιστεύει επίσης ότι ή ελληνική έμπορική άστική τάξη, που διαμορφώθηκε τό δέκατο όγδοο αιώνα, συνδύαζε «τό πάθος του πλουτισμού μέ τό πάθος για τήν πατρίδα». 'Αλλά για τή συντριπτική πλειοψηφία τών κατοστημένων έμπόρων, ό πλουτισμός είχε μιάν άναμφισβήτητη προτεραιότητα έναντι του πατριωτισμού. Πρόσφατες μελέτες του Γιώργου Φράγκου απέδειξαν ότι ή πλούσια έμπορική άριστοκρατία, στό μεγαλύτερο μέρος της, απέφυγε κάθε είδους πρακτική συμμετοχή σέ κινήσεις που απέβλεπαν στήν άπελευθέρωση της 'Ελλάδας.

'Ο άώνυμος συγγραφέας της «'Ελληνικής Νομαρχίας» (1806), αυτού του άριστοουργήματος της μαχητικής έθνικής φιλολογίας, απέδιδε τή συνεχιζόμενη σκλαδιά της 'Ελλάδας σ' αυτούς άκριβώς τούς δύο παράγοντες: στήν άμορφωσιά και τήν ύποτακτικότητα του όρθόδοξου κλήρου έναντι της όθωμανικής ίσχύος καθώς και στήν άδιαφορία της έμπορικής μπουρζουαζίας για τό κατάντημα της χώρας. 'Αλλά ό καθηγητής Ζακυθηνός, άφου παραθέσει μερικά γοητευτικά άποσπάσματα άπ' τήν «'Ελληνική Νομαρχία», άπορρίπτει, χωρίς πολλή συζήτηση, τό συγγραφέα της σάν ένα ότομο που παρανοούσε «και συνεπώς έκρινε έσφαλμένα τούς κύριους φορείς της έθνικής παράδοσης και τούς βασικούς συντελεστές της 'Ελληνικής πραγματικότητας». Πουθενά, πάντως, ό καθηγητής Ζακυθηνός δέν μάς δίνει κάποιο δείγμα συγκεκριμένης αναλυτικής άδυναμίας του συγγραφέα.

Λίγο άπρόθυμα ό καθηγητής Ζακυθηνός παραδέχεται τήν εμφάνιση μιάς ευδιάκριτης ταξικής δομής στόν προεπαναστατικό ελληνικό κόσμο, αλλά σπεύδει, μέ τρόπο χαρακτηριστικά θολό, νά διαχωρίσει τή θέση του από τίς προφανώς ρηχές μαρξιστικές έρμηνείες αυτής της εποχής:

«'Η συγκεκριμένη θέση του ζητήματος, που προκλήθηκε από

μονόπλευρες θεωρίες τίς όποιες, δυστυχώς, από καιρού εις καιρόν, ύπεστήριξαν και οι Μαρξιστές ιστορικοί μας, σέ καμιά περίπτωση δέν άλλοτριώνει τόν ιστορικό, που θεμελιώνει επιστημονικά τίς άπόψεις του, άπ' τό δικαίωμα της δικής του γνώμης πάνω σ' αυτόν τόν νέο παράγοντα της κοινωνικής ανάπτυξης της χώρας μας καθώς και από τό δικαίωμά του νά τονίζει τή συνεισφορά του παράγοντος αυτού».

'Η τεκμηρίωση του βιβλίου είναι πολύ καλή άν και δέν χρησιμοποιούνται πολλές πρόσφατες σημαντικές μελέτες. 'Η μετάφραση του Κένεθ Τζόνστον είναι ίκανοποιητική και τό βιβλίο είναι καλοτυπωμένο κι έξοπλισμένο μέ χρήσιμους πίνακες τών σουλτάνων, τών οικογενειακών πατριάρχων και τών φαναριωτών δραγουμάνων και όσποδάρων. Τό εύρητόν, πάντως, είναι άνεπαρκές κι ή βιβλιογραφία περίεργα ύπερφορτωμένη.

'Ανεξάρτητα όμως άπ' τήν άνιση κάλυψη τών θεμάτων του (ή διερεύνηση λ.χ. τών πηγών του συστήματος κοινοτικής διοίκησης γίνεται μέ βαθιά γνώση, ενώ ή διερεύνηση του λαϊκού πολιτισμού είναι σχεδόν άνύπαρκτη) τό βιβλίο παραμένει μιά έργασια άπειρώς χρησιμότερη άπ' τήν πύο σύντομη ελληνική έκδοση στήν όποια και βασίζεται κατά κάποιο τρόπο.

Και άνεξάρτητα από τήν ξεπερασμένη πύο προσέγγιση, ό αναγνώστης που θά ήθελε νά διεσάδψει σέ μιάν εποχή καθοριστική για τή μετέπειτα πολιτική και κοινωνική εξέλιξη της 'Ελλάδας, θά είχε πολλά νά κερδίσει άπ' τήν άνάγνωση αυτού του βιβλίου.

★

'Ενας από τούς 'Ελληνες ιστορικούς της νεώτερης γενιάς, τών όποιων οι έρευνες πάνω στήν κοινωνική ιστορία μάς βοήθάνε νά τροποποιήσουμε τήν αντίληψή μας για τήν ανάπτυξη της ελληνικής κοινωνίας στά χρόνια της Τουρκοκρατίας και του όποιου τής εργασίας ό καθηγητής Ζακυθηνός χρησιμοποιεί σέ άπελιπτικά έλάχιστο βαθμό - είναι ό Φίλιππος 'Ηλιού. 'Η από μέρους του έκδοση του βιβλίου «Σταμάτης Πέτρου: Γράμματα από τό 'Αμστερνταμ» είναι μιά εύπρόσδεκτη προσθήκη στήν μέ φαντασία σχεδιασμένη σειρά άνατυπώσεων, που κάνει ό έκδοτικός όλος «'Ερμής», βασικών αλλά δυσέυρετων ιστορικών και φιλολογικών κειμένων. Τά κείμενα αυτά, άν και θεμελιακά για μιά σωστή κατανόηση της ιστορικής εξέλιξης της 'Ελλάδας, είναι δυσέυρετα άκόμα και στίς ελληνικές βιβλιοθήκες και σπάνια, φυσικά, έξω άπ' τήν 'Ελλάδα.

Τό βιβλίο περιέχει δεκατέσσερις επιστολές γραμμένες άπ' τόν Σταμάτη Πέτρου, ανάμεσα στόν 'Οκτώβρη του 1772 και τόν 'Οκτώβρη του 1774, που στάλθηκαν από τό 'Αμστερνταμ στόν έργοδότη του Στάθη Θωμά, ξαν πλούσιο Ρωμηό έμπορο στή Σμύρνη. 'Αρχικά δημοσιεύθηκαν από τόν Δ.Γ. Καμπούρογλου στό περιοδικό «Παρνασσός» τό 1891. 'Ο 'Ηλιού έπανεκδίδει αυτά τά γράμματα προτάσσοντας μιάν έξήραση - άν και κάπου-κάπου σχινοτενή - εισαγωγή.

Τό κύριο ενδιαφέρον τών επιστολών αυτών έγκειται στό ότι άσχολούνται, κατά βάση, μέ τόν νεαρό 'Αδαμάντιο Κοραή. Τήν έποχή εκείνη ήταν 23 χρονών κι άντιπροσώπευε στό 'Αμστερνταμ μιά έμπορική εταιρία στήν όποια ό Στάθης Θωμάς ήταν ένας άπ' τούς βασικότερους παράγοντες. 'Η εταιρία αυτή είχε ύποκαταστήματα στή Σμύρνη, στήν Κωνσταντινούπολη και στή Χίο. 'Ο Κοραής, που στά κατοπινά χρόνια θά σπούδαζε στό Μονπελλιέ και στό Παρίσι, έπρόκειτο νά άναδειχθεί μιά δεσπόζουσα φυσιογνωμία του Νεοελληνικού Διαφωτισμού και νά άσκησει μιά άπ' τίς πύο ίσχυρές έπιδράσεις στόν ελληνικό χώρο τά χρόνια της 'Ανεξαρτησίας.

'Η εικόνα του νεαρού Κοραή που βγαίνει άπ' τήν άλληλογραφία του Πέτρου μέ τόν Θωμά είναι συναρπαστική, άν και πρόπει νά γίνεται δεκτή μέ κάποια επιφυλακτικότητα, δεδομένου ότι ό Πέτρου, σύντομα άνέπτυξε μιά βαθιά αντίπαθεια για τό νεαρό άφεντικό του, που του τήν απέδιδε άλλωστε στόν ίδιο άκριβώς βαθμό. Λίγες βδομάδες μετά τήν άφιξή τους στό 'Αμστερνταμ δέν άντάλλαζαν ούτε λέξη μεταξύ τους άν και έμεναν κάτω άπ' τήν ίδια στέγη. Μολονότι ό κύριος στόχος του αγράμματος, σχεδόν Πέτρου ήταν νά σπιλώσει τόν Κοραή στά μάτια του κοινού τους άφεντικού, δέν έχουμε κανένα λόγο νά άμφισβητούμε τήν, σέ γενικές γραμμές, άκριβεία τών παρατηρήσεών του. Αυτό που κατ' ουσίαν περιγράφει ό Πέτρου είναι μιά διαδικασία έκπολιτισμού, κατά τήν όποια ό Κοραής απόβάλλει τά παραδοσιακά, όρθόδοξα, νεοβυζαντινά ήθη και τρόπους συμπεριφοράς της σμυρνεϊκής ελληνικής κοινότητας στήν όποια γεννήθηκε, και άποκτάει τή νοοτροπία ενός μορφωμένου Εύρωπαιού άστου. Παρ' όλη τήν κατοπινή φήμη του Κοραή σάν άντικληρικό, ήταν εκείνος που, μετά τήν άφιξή τους στήν Εύρώπη, έπέμενε για τήν αύστηρή τήρηση της νηστείας του δεκαπενταύγουστου, ενώ ό Πέτρου, έξουθενωμένος από ένα πολύμερο ταξίδι μέ ταχυδρομική άμαξα.

πρότεινε να φάνε κρέας για να μην άρρωστήσουν.

Όσο, σχεδόν άμεσως μετά την άφιξή τους στο Άμστερνταμ, ήταν ο Πέτρον, «ένας άμαρτωλός άλλ' όχι ένας άπιστος», βαθιά προσηλωμένος στην ορθόδοξη εκκλησία του, που σκανδαλισμένος κατέγραφε με οίστρο την δημητική αφομοίωση των φράγκικων τρόπων απ' τόν Κοραή. Πολύ σύντομα ο Κοραής φανέρωσε την απροθυμία του να εκκλησιάζεται τακτικά στην ελληνική εκκλησία του Άμστερνταμ και διέκοψε έντελως τη θεία μετάληψη. Άν και αρχικά δέν είχε διάθεση να «δγάλει τό (τούρκικο) καλπάκι, μήτε τό μουστάκια του να κόψει», άρχισε να ντύνεται «φράγκικα». Έπιπλέον, άπόκτησε ένα δανδιτικό ένδιαφέρον για τήν εμφάνισή του, άλλαζε σούχα δύο καί τρεις φορές τήν ήμέρα καί κοτσάρισε κι ένα σπαθί! Σάν μιά νεαρή άριστοκράτισσα δέν ξεκόλλαγε απ' τόν καθρέφτη του, τά τοιμιτάκια καί τά ψαλιδάκια του, ένω πρίν έπισκεφθεί τό χρηματιστήριο ή τήν εκκλησία, πέραγε ώρες όλόκληρες μέ τόν περουνκιέρη του.

Άλέκτησε τή συνήθεια να πγαίνει στην όπερα, να διαβάσει τά «διαδολεμένα διδλία τά φραντζέζικα», «ώσαν άσωτος υίός», καί να συναγελάζεται με γυναίκες όλες τίς ώρες τής ήμέρας καί τής νύχτας. Μέ δύο λόγια παραδόθηκε στις «ματαιότητες καί τίς ήδονές».

Κάποια στιγμή - φριχτή στιγμή! - ο Πέτρον ήταν πεπειμένος πώς ο Κοραής, για να εξασφαλίσει τό χέρι κάποιας μικρής Όλλανδέζας, ήταν έτοιμος να άρνηθεί τήν πίστη του καί να γίνει καθολικός. Ούτε καν πήρε τόν κόπο να κρύψει τήν άνακοίνωσή του από τό θάνατο του κοριτσιού που συνέβη πρίν ο Κοραής προφθάσει να διαπράξει τήν εσχάτη προδοσία σε βάρος τής ορθόδοξης κληρονομιάς του.

Αυτό που στά μάτια του Πέτρον χειροτέρεψε τά πράγματα ήταν ή διαπίστωση πώς ή γυναίκα του Κοραή να μαϊμουδίζει τούς φράγκικους τρόπους δέν ισοφαρίζονταν, τουλάχιστον, από τήν κατάκτηση τής έμπορικής δεξιοτεχνίας των Όλλανδών συναδέλφων του. Ο Πέτρον πολύ σύντομα κατέληξε στο συμπέρασμα πώς ο Κοραής δέν ήταν φτιαγμένος για τό έμπόριο, τό οποίο είχε «ώσαν έγκλετζέ». Ουσιαστικά, ήταν ένας τσελεπής, ένα άρχοντοπούλο που ένδιαφερόταν περισσότερο για τά μαθήματά του (Όλλανδικά, Έβραϊκά, Ισπανικά καί Γεωμετρία) παρά για τά κονταροχτυπήματα τής αγοράς.

Ο Πέτρον μās δίνει ένδιαφέ-

ρουςες πληροφορίες σχετικά με τήν καταστροφική άπόπειρα του Κοραή να στήσει μιά «φάμπρικα τσοχών». Η έπιχείρηση αυτή ήταν θραχύβια καί λίγο έλειψε να καταλήξει σε χρεωκοπία - μιά άουχώρητη παράβαση του ήθικού κώδικα τής ελληνικής έμπορευματικής μπουρζουαζιάς. Για τόν ένα ή τόν άλλο λόγο, ή έρωτοτροπία του Κοραή μέ τόν σκληρά άνταγωνιστικό κόσμο τής ελληνικής έμπορικής διασποράς, ύπήρξε σχετικά σύντομη καί κράτησε απ' τό 1771 ως τό 1778.

Ξαναγύρισε στην Σύμωρη καί έν συνεχεία πήγε στην Γαλλία για να σπουδάσει ίατρική στο Μοντελλιέ. Τήν ίατρική ούδέποτε τήν άσκησε καί μετά από άνεπιτυχείς προσπάθειες κάποιου Γάλλου πανεπιστημιακού προστάτη του να του εξασφαλίσει μιά θέση στην Όξφόρδη, εγκαταστάθηκε στο Παρίσι, στα 1788. Μέχρι τό θάνατό του, στα 1833, άφιειώθηκε μέ τόν ίδιο ζήλο στην κλασική φιλολογία καί στην συγγραφή μιάς άτέλειωτης σειράς «παινεύσεων» πρós τούς συμπατριώτες του, να άνεβάσουν τό μορφωτικό τους επίπεδο. Τήν άνοδο αυτή τή θεωρούσε μίαν ουσιαστική προύπόθεση τής άπελευθέρωσης. Τούς προέτρεπε, έξ άλλου, να μιμηθούν τούς τρόπους των Γάλλων, που τούς θεωρούσε, σε σχέση με τούς σύγχρονους Ευρωπαίους, τούς πιό συγγενικούς πρós τούς άρχαίους Έλληνες καί, για τό λόγο αυτό, άξιομίμητους.

Είναι δύσκολο να έκτιμηθεί μέ ακρίβεια ο βαθμός τής επίδρασης που άσκησε ο Κοραής στον ελληνικό χώρο γενικά καί έξω από έναν μικρό κύκλο Έλλήνων διανοουμένων, αλλά ή εργατικότητα του καί ή έκταση των γνώσεών του υπήρξαν άναμφισβήτητα επίβλητικές.

Σέ προχωρημένη ήλικία, ο Κοραής, έγραψε μίαν έννευριστικά σύντομη αυτοβιογραφία στην όποία μόλις αναφέρει τή ζωή του στο Άμστερνταμ. Οι έπιστολές του Πέτρον, μέ τό συνεχές σφυροκόπημά του κατά τής έγκοσμιότητας του Κοραή, διορθώνουν τήν εικόνα τής άφυδατωμένης καί πουριτανικής χρηστότητας που αναδύεται απ' τά γραφτά του ίδιου του Κοραή. Πάνε όμως πολύ πιό πέρα. Προσφέρουν μίαν άνεκτίμητη άκτινογραφία των διεργασιών έκσυγχρονισμού του ορθόδοξου κόσμου καί τής μετάβασης του Κοραή από μιά νοστοροπία ουσιαστικά άνατολίτικη σε μίαν άντίληψη κατ' ουσίαν ευρωπαϊκή. Η πορεία αυτή πανικόβαλλε τόν Πέτρον, έναν άνθρωπο μέ παραδοσιακή νοστοροπία, που γράφει: «Η Ευρώπη δέν είναι δι' έμάς, έπειδή τούς νέους τούς φτείρει καί ο Θεός ο άγιος να μās δοηθήσει».

ΜΠΕΡΤΟΛ ΜΠΡΕΧΤ

Η άνασχετική άνοδος του Άρθούρον Ούι
Έκδόσεις 70 Πλανήτης

Στό έργο του αυτό ο Μπρέχτ έχει για θέμα του τό ναζισμό. Παρόλο όμως αυτό, δεδομένου ότι ποτέ δέν πραγματοποιείται τά ιστορικά θέματα κατά τρόπο παρελθοντολογικό, αλλά πάντοτε σε στενή συνάρτηση με τό σήμερα, ο άναγνώστης διαπιστώνει ότι τό ιστορικό υλικό του έργου μετουσιώνεται σε μιά προειδοποίηση για τούς κινδύνους που μās άπειλούν τώρα.

ΜΠΕΡΤΟΛ ΜΠΡΕΧΤ

α) Τά όπλα τής κυρα-Καρράρ
β) Τά όράματα τής Σιμόν Μασσάρ
Έκδόσεις 70 Πλανήτης

«Τά όπλα τής κυρα-Καρράρ» είναι ένα μικρό έργο γραμμένο τόν πρώτο χρόνο του ισπανικού εμφύλιου, στο όποιο είναι έμφανής ή πρόθεση του μεγάλου θεατρικού συγγραφέα να λειτουργήσει με βάση τήν άριστοτελική μέθεξη. Έτσι, παρακολουθούμε μιά μάνα, χήρα ενός ψαρά, να άγωνίζεται να κρατήσει τά παιδιά τής έξω από τόν άγώνα, σάν άγωνιστρια τής ούδετερότητας, ένω σιγά-σιγά τή βλέπουμε να μεταμορφώνεται σε άγωνίστρια για τήν κατάκτηση του άγώνα. «Τά όράματα τής Σιμόν Μασσάρ» είναι ένα έργο που έχει σάν θέμα τήν εισβολή των Γερμανών στην Γαλλία στο δεύτερο μεγάλο πόλεμο, άφήνοντας να διαφανεί δη ή προοπάθεια τής άρχουσας τάξης τής Γαλλίας να διαφυλάξει τά συμφέροντά της καί να επιδιώξει καί άλλα όφέλη από τήν πτώση του έθνους.

ΣΑΙΝΤ ΕΣΥΠΕΡΥ

Νυχτερινή πτήση
Μετάφραση: Είρήνης Μπούζαλη
Έκδ. «ΗΡΙΑΝΟΣ» - Άθήνα 1977

Η «Νυχτερινή πτήση» είναι τό άριστούργημα του Έξυπερού, είναι μιά δραματική σύνθεση σε μορφή άπογνωμωμένη καί άναμφίβολα συναρπαστική.

Ο συγγραφέας άνιχνεύει τό πρόβλημα τής δράσης καί ή έπιτυχία του όφειλεται στο ότι προβληματίζεται δίχως κανένα μεσάζοντα: Στο κέντρο βρίσκεται ο ίδιος. Άλλά για ποιό λόγο ή δράση; Για ποιό σκοπό; Στ' όνομα ποιού πράγματος; Ποιά ή δικαιοσύνη τής όταν οι άνθρωποι μπορούν να ζούν απλά κι ευτυχισμένα; Όμως σ' αυτή τήν ήρεμη ευτυχία τά γηρατιά καί ο θάνα-

τος δέν παραμονεύουν; Ο Έξυπερού άναζητά τή λύση στην δράση που άπελευθερώνει από τό θάνατο.

ΑΡΘΟΥΡ ΚΑΙΣΛΕΡ

Ο δούρκος τής γής - Αυτοβιογραφία
Μετάφραση: Μπάμπη Λυκούδη
Έκδόσεις «Ι. Χατζηνικολή», Άθήνα 1977

Χρονικό τής Ευρώπης στις παραμονές τής ναζιστικής κατοχής. Κλίμα του είναι τά στρατόπεδα συγκέντρωσης, οι ήθικές προδοσίες καί ή παράνοια που κυριάρχησαν στις άρχές του '40. Όλα τά προβλήματα τής ευρωπαϊκής καί ιδιαίτερα τής γαλλικής άριστερίας, μετά τήν ήττα του μετώπου τής δημοκρατικής Ισπανίας καί τό συμβιβασμό του πολιτικού κόσμου, φαίνονται τό συγγραφέα, που άρχίζει να μακραίνει «απ' όλα αυτά» καί πάντως με όξύνου να τονίζει καί να φωτίζει τα δύσκολα του κόσμου τούτου.

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΤΩΝ ΚΑΚΚΙΩΝ ΣΥΝΔΙΚΑΤΩΝ

Μετάφραση: Στ. Τσελεμέγκου
Έκδόσεις 70 Πλανήτης

Στό βιβλίο αυτό έχουν συγκεντρωθεί νοκομμένα από τό Α' συνέδριο των συνδικάτων που έγινε στην Μόσχα από 3 έως 19 Ιούλη του 1921.

Συγκεντρωμένη ή έμπειρία των συνδικάτων από διάφορες χώρες, με άναγωγές σε ευρύτερους προβληματισμούς για να πάρεο ο άγώνας μιά καθολική, παγκόσμια προοπτική, άποτελεί στο σύνολό της ή έμπειρία αυτή ένα χρήσιμο βοήθημα για τήν κατανόηση του συνδικαλιστικού κινήματος που από τότε - 50 χρόνια τώρα - έχει κληρονομήσει πλήθος προβλημάτων.

ΡΟΜΑΝ ΓΙΑΚΟΜΠΣΟΝ

Τό πρόβλημα Μαγιακόδοξη (μιά γενιά που σπατάλησε τούς ποιητές της)
Μεταφρ. Ρένιας Κοσσήρη
Έρασμος, Άθήνα 1977

Τό μικρό αυτό μελέτημα του Ρ. Γιακομπσον για τό Μαγιακόδοξη είναι μάλλον μιά αισθητική, εισπραξη του ποιητή από τόν κριτικό. Χωρίς φορμαλιστικών ένενδόσεων ο Γιακομπσον προσπαθεί να συλλάβει τήν προίπτωση Μαγιακόδοξη ως σημείο τομής μεταξύ τής ρωσικής παράδοσης καί του επαναστατικού μηνύματος, μεταξύ του παρελθόντος καί του μέλλοντος. Η ποίηση των πρώτων επαναστατικών χρόνων

στη Ρωσία είναι μία ποίηση θανάτου, όπως μας λέει ο Γιάνκοπου, ποίηση θανάτου διότι οι ποιητές αυτής της γενιάς είχαν προβλέψει μέσα από τους ιστορικούς προσδιορισμούς της επανάστασης το τέλος της τέχνης. Στο μελέτημα προτάσσεται ένας έκτενης και ουσιαστικός πρόλογος της μεταφράστριας.

Σ. ΚΙΡΚΕΓΚΩΡ

Ἡ Ἐπανάληψη

Εἰσαγωγή-μετάφραση-σχόλια:

Σοφίας Σκοπετέα

Παπαζήσης, Ἀθήνα 1977

Στή σειρά Φιλοσοφία-Πηγές ἀνήκει καί ἡ «Ἐπανάληψη» τοῦ Σ. Κίρκεγκωρ, μία συλλογή ἀπό τὰ βασικότερα ἔργα τοῦ Δανοῦ στοχαστή, ὁπου, μέ ἀφορμή ὀρισμένα γεγονότα, κρίνει, σχολιάζει, ὁμολογώντας ταυτόχρονα τή βαθιά πίστη του πρὸς τὴν ἔννοια τοῦ Ὑψίστου. Ἡ μεταφραστική προσπάθεια τῆς Σκοπετέα ἀποτελεῖ μνημειώδη ἄθλο μιάς μακροχρόνιας ἐποπτείας τοῦ ἔργου τοῦ Κίρκεγκωρ. Ὁ πολυσέλιδος τόμος (512 σ.) τῆς «Ἐπανάληψης», ἐκτός τῶν Σημειώσεων τῆς μεταφράστριας, πού διαφωτίζουν πολλά σημεῖα τῶν στοιχείων τοῦ Κίρκεγκωρ, περιέχει μιά πλήρη βιβλιογραφική ἀποδελτίωση τῶν μεταφράσεων τῶν ἔργων του στὴν ἑλληνική καθώς καί σχετικῶν μελετημάτων δημοσιευμένων ἀπὸ τὸ 1938 ἕως τὸ 1975. Ἐπίσης χρονολογικὸ πίνακα καί εὑρετήρια.

KIM IA ΣΟΥΝΓΚ

Πολιτικά κείμενα

Στοχαστής '77

Τὸ βιβλίο αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴν πρώτη προσπάθεια νὰ συγκεντρωθοῦν καί νὰ παρουσιαστοῦν στὸ ἑλληνικὸ κοινὸ πολιτικὰ κείμενα τοῦ ἡγέτη τῆς κορεατικῆς ἐπανάστασης Κίμ Ἰλ Σούνγκ. Μέσα ἀπὸ τὰ κείμενα αὐτὰ μπορεῖ ὁ ἀναγνώστης νὰ διαμορφώσει ἠγώμες γιὰ τὴν πορεία, τὴν ποιότητα καί τὴς διαστάσεις τῶν ἀντιλήψεων τῆς κορεατικῆς ἐπανάστασης, καθώς καί γιὰ τὸ Κόμμα Ἐργασίας τῆς Κορέας, προβαίνοντας ἔτσι καί σὲ μιά συγκριτικὴ ἐξέταση αὐτῶν τῶν θέσεων μέ τὸ μαρξιστικὸ προβληματισμό.

FRANCIS KRICK

Περὶ Μορίων καί Ἀνθρώπων

Μετάφραση Σιδέρη

Ἐκδόσεις «Ι. Χατζηνικολῆ»,

Ἀθήνα 1977

Ὁ Krick - ὁ νομπελίστας τοῦ 1962 γιὰ τὴς ἔρευνές του πάνω στὴ μοριακὴ δομὴ τοῦ DNA (νουκλεϊνικοῦ ὀξέος), μέσω τοῦ ὁποῦ μεταδίδει τὸ ζωντανὸ κύτταρο τὴς κληρονομικῆς του ιδιότητες - δίνει μιά καθαρή, χι-

ουμοριστικὴ ἀποψη τῆς σύγχρονης σκέψης σὲ θέματα βιολογίας. Ὑποστηρίζει πὼς τὰ προβλήματα πού θὰ δημιουργηθοῦν στὸ μέλλον θὰ εἶναι πολὺ πῶς δύσκολο ν' ἀντιμετωπιστοῦν ἀπὸ τὴς ἀνακαλύψεις τῆς σύγχρονης φυσικῆς. Ἐνα ἀπὸ τὰ μεγάλα προσόντα τοῦ βιβλίου - καί δύναμη τοῦ συγγραφέα - εἶναι πὼς κατορθώνει νὰ συζητήσει μέ ἀπλά, κοινὰ λόγια ἕνα δύσκολο στὴ σύλληψή του θέμα τῆς βιολογίας.

Ἀνάμνησεις γιὰ τὸν ΚΑΡΑ ΜΑΡΞ

Μετάφραση ἀπὸ τὴν ἔκδοση τοῦ οἴκου ΔΙΕΤΖ ἀπὸ τὸ Μ. Κρητικὸ Ἐκδόσεις Cutenberg, Ἀθήνα 1977.

Γράμματα, ἐκμυστηρεύσεις, σημειώματα, μικρὲς προσοῦρες γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Κ.Μ. γραμμένα ἀπὸ τὸν Ἐγγελες, τὴς κόρες του, φίλους του ἢ τὸν ἴδιο τὸ Μάρξ. Πλήθος ἀπὸ πληροφορίες πού διασώζουν τὴ μορφή τοῦ Κ.Μ., ὄχι μόνον τοῦ θεμελιωτῆ ἑνὸς δολκλωμένου συστήματος ἀναλύσεως ἀλλὰ καί τοῦ ἀγωνιστῆ καί τῆς προσωπικότητάς μέ τὴς συγκεκριμένες σχέσεις μέ τὸ περιβάλλον του, τὴν οἰκογένειά του, τοὺς φίλους του.

ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ. Ἀπὸ τὴς ἐργασίες τοῦ Διεθνoῦς Συνεδρίου Σημειωτικῆς καί Ψυχανάλυσης (Νοέμβριος 1975)

Μετάφραση: Μαρία Βελισσαροπούλου - Ἰουλ. Ράλλη - Καίτη Χατζηδμήτριου - Γ. Γιατρομανωλάκης - Γ. Ἀνδρέαδης - Λίνα Ανγραῶ.

Ἐκδόσεις «Ι. Χατζηνικολῆ», Ἀθήνα 1977

Στὸν τόμο περιλαμβάνονται ἀξιόλογα κείμενα πού ἔχοντας ἀφειρητές στὴς πῶς σύγχρονες ἔρευνες τῆς ἐθνολογίας, τῆς κοινωνικῆς ψυχολογίας, τῆς ψυχανάλυσης καί τῆς γλωσσολογίας προωθοῦν τὸν προβληματισμὸ σὲ πρωτότυπες καί νέες ἀπόψεις γιὰ τὴ σεξουαλικὴ καταπίεση - βασικὰ στὴ σύγχρονη καπιταλιστικὴ κοινωνία. Ἡ κατάκτηση τῆς ἐμπιστοσύνης ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους, ἡ δημιουργία μὴ κτητικῶν σχέσεων βοηθᾶ στὴν ἄρση τῶν ἀδιεξόδων στὴ σύγχρονη καπιταλιστικὴ κοινωνία. Οἱ ἀναλύσεις στὰ πῶς πολλά ἀπὸ τὰ κείμενα χαρακτηρίζονται ἀπὸ πειστικότητα καί μιά μοναδικὴ διεισδυτικότητα.

ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ ΧΑΡΙΑΤΗ - ΣΙΣΜΑΝΗ

Γυναίκες ἀπὸ ὅλη τὴν Ἑλλάδα

Ἀθήνα 1977

Τὸ λεύκωμα τῆς ζωγράφου Χαριάτη - Σισμάνη ἀποτελεῖ ἕνα πολὺτιμο ντοκουμέντο. Στὰ χρό-

νια τοῦ ἐμφυλίου, ἡ ζωγράφος ἀπεικόνισε τὴς βασανισμένους μορφές τῶν συνεξοριστῶν τῆς στή Χίο, τὸ Μακρονήσι, τὸ Τρίκερι. Βιαστικά, σύντομα, «πρόχειρα» σκίτσα πού διασώζουν τὸ κλίμα μιάς ἐποχῆς, τὴν καταπίεση καί τὸ διωγμὸ, ἀλλὰ καί τὴν ἐγκατέριση καί τὸ κουράγιο, πού κράτησε τὸ φρόνημα τῶν ἀγωνιστῶν.

Ι. Δ. ΙΩΑΝΝΙΔΗ

Μυστικά Ταξίδια

Ροτόντα, Θεσσαλονίκη

Ι. Δ. Ἰωαννίδη

Ἡ Ἀκτινογραφία

Ροτόντα, Θεσσαλονίκη

Τὰ «Μυστικά Ταξίδια» ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἔντεκα σύντομα ἀφηγήματα καί «Ἡ Ἀκτινογραφία» εἶναι μιά ἐκτεταμένη νουβέλα. Καί στὰ δύο αὐτὰ βιβλία ὁ Ι. Δ. Ἰωαννίδης ἐμφανίζει ὀρισμένα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς πεζογραφίας τῆς Θεσσαλονίκης. Ὁ μῦθος πού διαλέγει σὲ ὅλα τὰ ἀφηγήματά του, εἴτε ἐκτυλίσσεται στὸ χώρο τῆς πόλης εἴτε τῆς ὑπαίθρου, δέν ἀναλύεται σὲ περιγραφές εἰκόνων καί τοπίων ἀλλὰ εἶναι περισσότερο συνδεδεμένος μέ τὴν ἀνάλυση τῶν προσωπικῶν σχέσεων καί τὴ χαρακτηριστικὴ τῶν μορφῶν. Ἡ θέση τοῦ συγγραφέα ἀπέναντι στὰ ἀντικείμενα δέν εἶναι ἀποκλειστικὰ εἰκονογραφικὴ, γιατί ἐπενδύεται ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ του κατάσταση. Πεζογραφία ρεαλιστικὴ καί σὲ ἀρκετὰ σημεῖα τῆς μεταφορικῆς.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΑ

Οἱ γυνοί

Διηγήματα

Ἐκδ. «Νέα Σίνωρα»

Ἀθήνα '77

Γνωστὸς δημοσιογράφος καί συγγραφέας, ὁ Γ. Καραγιώργας (κρατικὸ βραβεῖο διηγήματος, πέρυσι, γιὰ τὸ «Βασανιστὴ»), δίνει στὴ νέα σειρά διηγημάτων του μέ ἀδρὸ γράφημο διώματα τοῦ πρόσφατου παρελθόντος.

Ἀπὸ τὰ πέντε διηγήματα («Ἡ διαδήλωση», «Ὁ ξένος», «Κεῖνος πού σταμάτησε τὸν χρόνο», «Ἡ καθόρθυτα», «Τὸ βραβεῖο»), ξεχωρίζουμε τὸ τελευταῖο. Πολλὰ χρόνια δημοσιογράφος, ὁ συγγραφέας, ξέρει ἀπὸ τὴν καλὴ καί τὴν ἀνάποδη» ὄχι μόνον τὰ τοῦ ἐπαγγέλματος» μέ τὴ στενὴ του ἔννοια, μέ καί τὸν περιγύρο: ἀπὸ τὴς κάθε λογῆς Ἀρχές (ύπουργοῦς, ἀυτονομίες) μέχρι τοὺς ἀγνωστούς στὸν κόσμο παράγοντες πού ὁμως ἐπηρεάζουν ἀποφασιστικὰ τὴν βίη μιάς ἐφημερίδας, ὅπως π.χ. εἶναι ὁ διαφημιστὴς! Ἡ ἀπομυθοποίηση μιάς ἐξουσίας (τῆς Τέταρτης) παρουσιάζει κι ἄλλες μαζί τῆς...

ΒΑΛΕΝΤΙΝΗΣ ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ

«Ἐπί-δεσμοί»

Ποιήματα

Ἀθήνα 1977

Δουλειά μῆς 10ετίας (1967-77), μέ σχέδια τοῦ Δημήτρη Ταλαγάνη. Τὰ ποιήματα εἶναι ἀφιερωμένα στὴ Μαρίκα καί τὸ Μάριο Πλωρίτη.

Δείγμα γραφῆς:

Ἀνθρώπε σύντροφε Θεέ μου/ σέ κρατῶ./ Παλάμη στοὺς ἀγκῶνες σου/ χαράζω/ τὰ μάτια ἀνοίγω ἐκστατικά/ τὸ στόμα ἀνοίγω/ κόκκινη πληγὴ/ ἀντίλαλο μέ τὰ φαρμάγια./ Πίσω τὸ κεφάλι γέρνω/ σάν πονῶ./ Κι' αὐτὴ μου τὴν ἀτίθιση ἄβυσσο/ σου χαρίζω. Δέν ἀγαπῶ ἀλλήλους./ Γιά σέ κρατῶ/ τῆς λευτεριάς τὸ τίναγμα/ τῆς περφηφείας μου τὰ κόπρανα κρατῶ./ Παρ' τὴ ζωὴ μου ἀπλά/ σέ κάνω οὐρανὸ μου/ ἀνθρώπε σύντροφε Θεέ μου Ἐλληνα.

ΓΙΑΝΝΗ ΓΑΛΑΝΟΥ

Μαργυρίες

Κοραῖς, Ἀθήνα 1977

Ἐκατὸν ἐξήντα δύο ποιήματα συνθέτουν τὴ νέα αὐτὴ ποιητικὴ παρουσία τοῦ Γ. Γαλανοῦ. Ποιήματα μαχητικὰ πού ἀναφέρονται στὴν πολιτικὴ, ἰδεολογικὴ καί ἱστορικὴ κατάσταση τῆς σύγχρονης Ἑλλάδας. Πέρα ὁμως ἀπὸ τὸ στοιχεῖο τοῦ κοινωνικοῦ προβληματισμοῦ ἡ ποίηση τοῦ Γ. Γαλανοῦ ἀντανακλᾷ τόσο τὸν παλμὸ τῶν λαϊκῶν αἰτημάτων ὄσο καί τὸν ἐρωτικὸ κόσμο τοῦ συγγραφέα.

ΕΙΡΗΝΗΣ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
Μέρες άγώνα
(Ποιήματα)
Φιλολογική Στέγη Πειραιά, 1976

Δείγμα γραφής: 'Από την πείνα / των παιδιών των ύπογειών / από τη μάνα / που της στέρευε το γάλα / άπ' τη σιωπή / στα μάτια του μάρου κοριτσιού / έφτιαξα άποψη / την προσευχή μου. / Είπα ακόμη / Θεέ μου, / πώς την άντέχεις τόση πίκρα: / Πώς ζεις / δίπλα στα χλωμαμένα σου παιχνίδια: / Πώς την άντέχεις / τόσην έρημιά: / Σήμερα / είδα το θεό μου / γά δακρύζει... (Σήμερα είδα το Θεό, μου νά δακρύζει...)

ΧΡΥΣΟΥΛΑΣ ΚΑΡΥΚΟΠΟΥΛΟΥ
Αίγαιο 'Αρχιπέλαγος 'Ελληνικό
('Εθνολογική παράδοση, στρατηγική σημασία και έλληνοτονοτική κρίση)
'Αθήνα 1977

Στό βιβλίο αυτό της Χ. Κ. επιχειρείται μία χρήσιμη προσέγγιση στό χώρο της πληροφόρησης του λαού, για τις διαστάσεις και την πραγματική φύση των κινδύνων των μεγάλων εθνικών προβλημάτων, που έχουν δημιουργηθεί από τη μόνη κρίση έμπιστοσύνης στις έλληνοτονοτικές σχέσεις. Στην προσπάθειά της αυτή ή συγγραφέας άντιμετωπίζει την 'Ελλάδα όχι μόνο σά γείτονα της έθνοτικής Τουρκίας, αλλά και άν ένα τόπο που έχει τό θλιβερό προνόμιο ν' άποτελεί τό επίζηλο άκρο μιάς «θερμής» χειρονήσου.

ΔΗΜΗΤΡΗ ΡΑΒΑΝΗ - ΡΕΝΤΗ
'Ο δρομάκος με την πιπεριά
(μυθιστόρημα)
'Εκδόσεις 'Ηριδανός, 1977

«'Ο δρομάκος με την πιπεριά» του Δ.Ρ.Ρ., θά μπορούσε κανείς άνεπιφύλαχτα νά πεί πως άποτελεί μία «τοιχογραφία» της περιόδου 1940-45. Καί πραγματικά, με φόντο την άντίσταση σά χρόνια της κατοχής, τό Δεκέμβριο και τη Βάρκιζα, δλέπει ό άναγνώστης νά κινούνται οι ήρωες του μυθιστορήματος, ξεκινώντας από κάποιο μικρό δρόμο της 'Αθήνας, μέσα από ένα πλήθος άλλες στίς σχέσεις τους και στή συνείδησή τους, καθώς και τις συγκρούσεις και άνακατατάξεις που αναταράζουν την προσωπική τους ζωή μά και όλόκληρη την 'Ελλάδα. Τελικά πρόκειται για ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον και καλογραμμένο μυθιστόρημα - χρονικό της 'Αντίστασης σά χρόνια της Κατοχής.

ΒΙΚΤΩΡΙΑΣ Η. ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ
Τό πρώτο μου είδωλο
Τομές, 'Αθήνα 1977

Τρίτη ποιητική συλλογή της Β. Παπαδάτου, μετά τό «Δρόμο Ζωής» (1972) και τις «Τροχιές» (1975). Οί στίχοι της ποιήτριας

φανερώνουν την αγωνιώδη προσπάθειά της νά άνασυνθέσει τις κομματιασμένες από τό χρόνο και τις όδυμηρές έμπειρίες οικείες της μορφές. Οί έρωτικές άναμνήσεις δέν μπορούν νά άναπληρώσουν την παρακμή του σώματος και τό μετεωρισμό της ύπαρξης. 'Η ήρεμία και ή άποξένωση προσδιορίζουν έναν κόσμο που έχει χάσει την έλπίδα και τη σφριγγλή θύμηση της νεότητας, ενώ ή αίσθηση του θανάτου είναι αυτή που διαποτίζει τό ποιητικό δίωμα της Β. Παπαδάτου.

ΛΙΛΗΣ ΖΩΓΡΑΦΟΥ
Κώστας Καρυωτάκης - Μαρία Πολυδούρη και ή άρχή της άμφισδίτησης
Παπαζήσης, 'Αθήνα 1977

Στό δοκίμιο αυτό ή Λ. Ζωγράφου εξετάζει παράλληλα τη ζωή και τη λογοτεχνική δημιουργία του Κ. Καρυωτάκη με τη ζωή και τό έργο της «Μ.» Πολυδούρη. 'Αναμφισδίτητα ή ιδεολογική προτίμηση της συγγραφέως βρίσκεται πρός την πλευρά της Πολυδούρη, την όποία δέν άντιμετωπίζει τόσο σάν ποιητική δημιουργό όσο σάν γυναίκα μορφή που άγωνίστηκε νά υπερβεί τις καθοσμημένες συμβάσεις της εποχής της. Αύτή ή έμμονή της Πολυδούρη για την κατάκτηση μιάς άπόλυτης έλευθερίας είναι, για τη Λ. Ζωγράφου, άπόδειξη μιάς ύπαρξιακής ατάρκειας και ταυτοχρόνως είναι ή προαγγελία της σύγχρονης προβληματικής των γυναικών που μάχονται για την κοινωνική τους όντότητα.

Α. ΖΩΓΡΑΦΟΥ
Νίκος Καζαντζάκης, ένας τραγικός
Παπαζήσης, 'Αθήνα 1977

Είναι ή δεύτερη έκδοση, της γνωστής για τις άρνητικές θέσεις της γύρω από τον Καζαντζάκη, μελέτης της Λ. Ζωγράφου. 'Υποστηρίζοντας ότι τό φαινόμενο Καζαντζάκη είναι κατευθυνόμενο και ότι παραμορφώνει την άναγνωστική έπάρκεια των 'Ελλήνων, ή συγγραφέας επιχειρεί την «άπομυθοποίησή» του χρησιμοποιώντας ως εργαλεία τά ίδια τά κείμενα του Καζαντζάκη. Για τη Λ. Ζωγράφου τά κείμενα αυτά άντανακλούν την ιδεολογική ταυτότητα του Καζαντζάκη, ή όποία κυμαίνεται μεταξύ ενός μεσσιανισμού και μιάς θεοκρατικής πίστης. Τό σύνολο δέ του έργου του δέν κατορθώνει νά υπερβεί τη νοσηρότητα του έσωτερικού κόσμου του συγγραφέα.

ΑΝΤΩΝΗ ΦΩΣΤΙΕΡΗ
Σκοτεινός έρωτας - Ποίηση μέσ' την πόηση
Κέδρος, 'Αθήνα 1977

Δύο ποιητικές συλλογές περιέχονται στήν τρίτη αυτή λογοτε-

χνική παρουσία του Α. Φωστιέρη. 'Εντονη ή ύπαρξη των στοιχείων της παρομοίωσης και μεταφοράς, ενώ τό προδρομικό ίχνος του Βάρναλη μεταποιείται έδώ στήν προσωπική μυθολογία του νέου ποιητή. Οί στίχοι άναδίδουν ήπιους αισθητικούς ευθμούς και οι ιδέες - ό 'Α. Φωστιέρης ίσορροπεί άνάμεσα στό νοητικό περιεχόμενο της ποίησης και στή φανταστική του ύπέρβαση - άντανακλούν άρ' ενός τη δυσπιστία του μπροστά στό άνοιγμα του χρόνου και άρ' έτέρου τό δέος που τον κατέχει μπροστά στή μυστική λειτουργία των πραγμάτων και των αισθήσεων.

ΛΑΜΠΡΟΥ ΜΥΓΔΑΛΗ
'Ελληνική διβλιογραφία Μπρέχτ
Διαγώνιος, Θεσσαλονίκη 1977

Μετά τη διβλιογραφική καταγραφή των ελληνικών δημοσιευμάτων γύρω από τό Χέλντερνιν, ό Λ. Μυγδάλης άποδελτίωσε στον παρόντα τόμο ό,τι μεταφράσεις των έργων του Μ. Μπρέχτ υπάρχουν στήν ελληνική γλώσσα καθώς και ό,τι έχει δημοσιευθεί για τό γερανό συγγραφέα. Τά διβλιογραφικά λήμματα άρχίζουν από τό 1931 και φτάνουν ως τό 1977, είναι δηλαδή ή πλέον έξαντλητική προσπάθεια άπεικόνισης της παρουσίας (θέατρο, δοκίμιο, ποίηση, πεζογραφία) του Μπρέχτ στήν 'Ελλάδα. Καί είναι εύνόητη ή χρησιμότητα παρόμοιων εργασιών - μονότι ύπάρχει ό πολλούς ή έσφαλμένη άντίληψη ότι τό ενδιαφέρον τους είναι καθαρά φιλολογικό - διότι παρουσιάζουν έκτυπα και την ιδεολογική κίνηση των έντόπιων πολιτιστικών ρευμάτων.

Δ. Π. ΠΑΠΑΔΙΤΣΑ
'Εναντιοδρομία
Οί εκδόσεις των φίλων, 'Αθήνα 1977

Είναι ή έβδομη συλλογή του Δ. Π. Παπαδίτσα, ενός από τους πλέον αξιόλογους ποιητές της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς. Οί υπερεαλιστικές ύποθήκες στήν ποιητική του Δ. Π. Παπαδίτσα δέν είναι μονότονες, δέν έξαντλούνται στό όνειρικό ή τό φανταστικό, αλλά προσδιορίζουν μία πραγματικότητα ιστορική και ταυτόχρονα διωματική. Αυτό που επιχειρεί ό ποιητής δέν είναι ή άναπαραγωγή εικόνων, λέξεων ή άνεξέλεγκτων αισθημάτων, είναι άντίθετα ή σύμμειξη όλων αυτών και κυρίως ή άνεύρεση του σημείου έκείνου δπου ό συμβατικός χρόνος συναντάται με τό ποιητικό φαινόμενο και δπου ή άρμονία του λόγου άποκαλύπτει στό δέκτη τις ουσιαστικές ιδιότητες των πραγμάτων.

ΜΑΡΚΟΥ ΜΕΣΚΟΥ
Τά ισόβια ποιήματα, Σημειώσεις
'Αθήνα, 1977

'Ο Μ. Μέσκος είναι ένας από τους πιο σημαντικούς εκπροσώπους της μεταύπερεαλιστικής ποίησης στήν 'Ελλάδα. 'Η έκτη αυτή ποιητική συλλογή έπαναφέρει στον άναγνώστη τά οικεία θέματα της ποιητικής του Μέσκου. Τά άντικείμενα - ιδιαίτερα αυτά της φύσης - άποτούν μία παρανοστική, έρωτική λειτουργία - οι άνθρώπινες μορφές, οι κινήσεις έσωματώνονται διωματικά στον έσωτερικό χώρο του ποιητή - τά φαινόμενα έχουν μία σχεδόν έκρηκτική όξύτητα χρωμάτων που άπεικονίζει τό βαθύ δεσμό του Μέσκου με την ουσία τους περισσότερο και όχι με τό περιγράμμα τους.

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ. 'Υλικό του Σεμιναρίου που έγινε με φροντίδα της έδρας κτηριολογίας (καθ. Πάνος Τζώνας) στήν 'Αρχιτεκτονική Σχολή Θεσ/κης από 1-10/12/76 Θεσ/κη '77

Τό σεμινάριο για τά ζητήματα κατοικίας άποτέλεσε ένα από τά πιο έπιτυχή - ό έπροετοιμασία και έπεξεργασία - «συμπόσια», που άνάλογα του γίνεται με πληθώρα στον τόπο μας. 'Ο διάλογος υπήρξε ουσιαστικός γύρω από τά θέματα της οικιακής πολιτικής, τό σχεδιασμό του περιβάλλοντος και τά προβλήματα αξίας της άστικής γης.

'Η όργάνωση του ύλικού των συζητήσεων, έγινε με ιδιαίτερη φροντίδα ώστε ό τόμος αυτός νά άποτελεί ουσιαστική συμβολή για όσους ενδιαφέρονται για τά οικιακά προβλήματα του τόπου μας.

Διάλογος πάνω στη μετεκλογική κατάσταση είναι βασικά ο σημερινός - με διάφορες απόψεις.

Η ΑΛΛΑΓΗ

● **Γιά τό φορέα της αλλαγής σήμερα γράφει ο φίλος Γιάννης Περουσινάκης από τά Γιάννενα. Κι άφου άναφέρεται στην άνάσχεση του ρεύματος (1963-67) λέει:**

Όμως τό σπέρμα, κι όχι μόνο αυτό, μά τό έμβρυο της Άλλαγής υπάρχει πάντοτε κι έξω από και μέσα στους πιό ύποψιασμένους πολίτες. Βλέπουν πώς τό μέλλον διαλεκτικά είναι πάντοτε έγκυμον. Όχι μόνο θαρέθηκαν τή μονοκρατορία της Δεξιάς, μά στρατεύτηκαν κιόλας έναντιόν της. Γι' αυτό πιάνουν και δένουν τά κομμένα στις 21.4.67 νήματα της Άλλαγής δειλά δειλά άμέσως μετά τις 23.7.74 κι όλοένα περισσότερο στην έπόμενη τριετία. Μοιάζει νά κλείνει μία παρένθεση της Ιστορίας έπτά χρόνων. Ξαναπιάνουν τό σφυγμό της εξέλιξης. Τώρα μάλιστα ούσιαστικότερα και περιεχτικότερα, καθώς έχουν έμφανιστεί νέοι πολιτικοί φορείς πού μόλις άχνοφέγγαν πρό του '67.

Μά υπάρχουν κι άνασταλτικοί παράγοντες. Πρώτα νά ειδοποιηθούν όλοι γιά τήν Άλλαγή. Έπειτα νά βρεθούν οι κατάλληλοι πολιτικοί φορείς. Και μάς έπαν σ' αυτό πάνω, πώς χρειάζεται ένότητα στην κορυφή.

Ποιά ένότητα όμως; Η πρόσφατη ήμειρία μάς έδειξε ότι οι κάθε είδους «ένώσεις» τρίζουν τήν επαύριο της εκλογής ή της νίκης, όταν δέν είναι δούρειος Ίππος της συντήρησης και έγκλωβισμός των ύγιών δυνάμεων. Γι' αυτό ή μόνη βιώσιμη και άρραγής ένωση, είναι εκείνη πού έχει μέσα της τόσην όμοιότητα, ώστε νά είναι κοντά στην ταυτότητα, από έσωτερική ζύμωση και διαλεκτική. Ό,τι είναι «ταυτό» μέ τόν έαυτό του δέν μπορεί νά διασπαστεί. Γι' αυτό πρέπει νά είναι ένιαίος ό φορέας της Άλλαγής, και στη βάση και στην κορυφή.

Όσο πιό πολύ είναι ένωμένη ή βάση κάτω από ένιαίο σχήμα, όσο πιό πολύ είναι ίδια μέ τόν έαυτό της, τόσο πιό βέβαιη είναι ή έπιτυχία της Άλλαγής. Πού σημαίνει: όσο πιό οργανωμένη είναι ή βάση μέσα στις ποικίλες οργανώσεις του ενός φορέα, τόσο πλησιέστερα βρισκόμαστε στην Άλλαγή. Γι' αυτό επιβάλλεται ή

διεύρυνση της βάσης, και γιά νά ειδοποιηθούν όλοι γιά τήν Άλλαγή, και γιά νά είναι ένωμένοι μεταξύ τους και ή βάση άρραγής.

Μά ή βάση λίγο πολύ είναι ένωμένη. Νά υπάρξει και στην κορυφή ένωση. Ένωση όμως μέ τό παραπάνω αίτημα της ταυτότητας. Κι αυτό θά γίνει άν έχει προκύψει από τήν ένιαία βάση ό ένιαίος φορέας της Άλλαγής. Ένιαίος φορέας. Όχι ένώσεις της στιγμής ψηφοθηρικές. Όχι ένώσεις πού έγκλωβίζουν τό λαϊκό αίτημα και τις δυνάμεις της Άλλαγής, είτε από τή φύση τους, είτε διασπώμενες τήν επαύριο των εκλογών. Όταν είναι άρραγής και ή λαϊκή βάση μεταξύ της κι ό ένιαίος πολιτικός φορέας μέ τόν έαυτό του, τότε δέν προδίδεται ή έπιταγή των καιρών γιά Άλλαγή.

Έτσι, όταν παρουσιάζεται ή λεγόμενη «Συμμαχία των πέντε» και ευαγγελίζεται τήν ένωση, τουλάχιστον δημαγωγεί και νοθεύει τήν πορεία της Ιστορίας γιά Άλλαγή· τήν άναστέλλει και άποπροσανατολίζει. Πρώτα, γιατί τουλάχιστον οι τέσσερις, είναι άποσπάσματα από κύριους πολιτικούς κορμούς (καλώς ή κακώς δέν εξετάζεται έδώ) κι έτσι άδυνάτισαν τις ήδη υπάρχουσες «ένώσεις». Έπειτα, στό μέτρο πού οργανώθηκαν κι όργανωσαν τή βάση, έχουν ανάλογα καθυστερήσει τήν ένιαία όργανωσή της. Κι ακόμη τή ιδεολογικό περιεχόμενο και τί ποσότητα όπαδων προσφέρουν οι πέντε; Χώρια πού είναι άνομοιογενή και έτερόκλητα στοιχεία. Μά επί τέλους άν ήταν ειλικρινείς στις προθέσεις τους, γιατί δέν έγιναν «ένα», μόνο έμειναν «πέντε»; Γιατί όταν άποκοδόντουσαν δέν εντάσσονταν σέ συγγενείς φορείς ή γιατί δέν ταυτίστηκαν μεταξύ τους;

● **Κι άφου άναφέρει ότι ή «Συμμαχία» είναι «ιστορικό λάθος πού ό καιρός θά τό ξεπεράσει», προσθέτει:**

Γιά όλα αυτά τώρα είναι δύο οι ύγιεις έκφραστές της Άλλαγής - ανάλογα μέ τόν ιδιαίτερο του χώρο - και ως βάση και ως πολιτικοί φορείς της κορυφής. Είναι οι τωρινοί έντολοδόχοι της διαλεκτικής της Ιστορίας, οι Άτλαντες της νέας πιθανής δια-

σαλευτικής δομής: τό Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα και τό Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος. Τό πρώτο έκφράζει ευρύτερα στρώματα και γι' αυτό είναι ισχυρότερο στην Άλλαγή δικού του σχήματος.

Όπωσδήποτε, άν ξεπεράσει τις νάρκες πού θά του στηθούν γιά νά ανακόψουν τό ρεύμα και τήν όρμή του, θά πραγματοποιήσει τό πρόσωπο της Άλλαγής. Από κει και πέρα είναι φροντίδα δική του νά μήν υπερβαθεί από τήν πορεία των πραγμάτων, γιά νά μή προκύψει νέα διασαλευτική δομή. Ύστερ' από πολλά χρόνια, πού θά έκφράζεται από άλλο πιό ευαίσθητο πολιτικό φορέα· ή νέμεση από τή ροή των πραγμάτων πάντοτε επικρέμεται γιά όποιον τήν άνηψά...

19.11.77

Γιάννης Περουσινάκης

ΜΕΤΕΚΛΟΓΙΚΑ ΔΙΑΦΟΡΑ

ΜΕ ΣΤΟΧΟ ΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ

Άγαπητό ANTI

Νομίζω ότι είναι σκόπιμο και επίκαιρο νά διατυπωθούν όρισμένες διαπιστώσεις και συμπεράσματα, πού βγαίνουν από τή νέα πολιτική πραγματικότητα πού διαμόρφωσαν οι εκλογές σχετικά μέ τό θέμα των σχέσεων των μαρξιστικών κομμάτων και του συντονισμού τους.

Η νέα αυτή πολιτική πρός τήν όποία καλούνται νά προσαρμοσούν τήν πολιτική τους γραμμή οι μαρξιστικοί φορείς, χαρακτηρίζεται κυρίως από:

Διάσπαση της Δεξιάς, αλλά άνετη διατήρηση της εξουσίας από τήν Καραμανλική μειοψηφία.

Κατακόρυφη πτώση των άστικών δυνάμεων του Κέντρου με ταυτόχρονη άνοδο των μαρξιστικών δυνάμεων, πού έφτασαν τό 38%. Σαφής τάση των μαζών νά προτιμούν τους μεγάλους φορείς. Όλ' αυτά σημαίνουν ότι οι μαρξιστικές δυνάμεις πρέπει ν' αντιμετώπισουν σάν βραχυπρόθεσμο ή μακροπρόθεσμο τό ένδε-

χόμενο της κατάληψης της εξουσίας άπ' αυτές. Αυτή ή προοπτική, επιβάλλει τήν άνατοποθέτηση των μεταξύ τους σχέσεων πάνω στις βάσεις της αυξημένης ύπευθυνότητας, ρεαλισμού και πνεύματος συνεργασίας, μέ σκοπό τή άναθέραμνη ενός συνεπούς και χωρίς δεξύτερες διαλόγου πού θ' έχει σά στόχο τή δημιουργία ενό ένιαίου, μαζικού φορέα μέ ρεαλιστική και άποτελεσματική στρατηγική.

Αυτή ή νέα στάση των μαρξιστικών κομμάτων προϋποθέτει πριν άπ' όλα, ειλικρίνεια και κολλοπιστία. Άλλιώς θά έπιστρέψουμε στην παλιά κατάσταση τή άπομόνωσης του καθενός στις θέσεις του, στη λιβελογραφία στη λαοπολογία, στην εμπάθεια.

Άκόμη ή νέα αυτή στάση πο πρέπει νά υιοθετηθεί, είναι άνάγκη νά χαρακτηρίζεται άπ' τονισμό των ένωτικών στοιχείων

κοινή ρεαλιστική στρατηγική για την έραμμογή του.

Οι εκλογές αυτές, παρά το γεγονός ότι έβγαλαν και ασυνήθιστα ισχυρή Δεξιά, είναι ένθαρρυντικές γιατί άνοιξαν αντικειμενικά το δρόμο: με τή συρρίκνωση του Κέντρου και τήν κατακόρυφη άνοδο τής 'Αριστεράς, για τή δημιουργία μιάς σοσιαλιστικής αντιμπερριαλιστικής πλειοψηφίας. Καί θά ήταν έγκληματικό λάθος άν για ύποκειμενικούς λόγους (δογματισμός, στενή κομματικοποίηση, άδιαλλαξία) χαθεί κι αυτή ή εύκαιρία.

Μέ έκτιμήση
Γιώργος Κανέλλης
Φοιτητής Νομικής

ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΣΟΚ

΄Αγαπητό «ΑΝΤΙ»

Τώρα τελευταία γίνεται μιά άνευ προηγουμένου επίθεση στο «Πανελληνίο Σοσιαλιστικό Κίνημα». Θά περιμενε κανείς ή επίθεση αυτή νά προέρχεται από τή Δεξιά και τούς έκφραστές τής, αλλά, άπ' ότι εύκολα γίνεται φανερό, προέρχεται από τούς φορείς εκείνους τών όποιών ή έκλογική άποτυχία είναι δεδομένη. Καταλαβαίνω και άναλνώ με άπλό τρόπο τά πράγματα κι έτσι αλλά θά τά εκθέσω:

1. Κατηγορούν πολλοί τό ΠΑΣΟΚ ότι δέν έχει σαφείς ιδεολογικές άρχές. Αύτοί ή έχουν διαβίσει τή διακήρυξη τής 3ης του Σεπτεμβρίου και τήν έχουν ξεχάσει ή δέν τήν έχουν ύπ' όψη τους, γι' αυτό θά πρεπε νά κάνουν τόν κόπο νά τή γνωρίσουν. Όταν οι έκπρόσωποι τής «Σοσιαλιστικής Πορείας» μιλούν ύπεύθυνα άπέναντι στο λαό και βρίζουν τό πρόσωπο του 'Ανδρέα Παπανδρόου λέγοντας ότι «έχει δώσει ούσιαστικά άμνηστία στους ένόχους τής έπταετίας», πιστεύω ότι παραβλέπουν τή φράση εκείνη πού ύπάρχει μέσα στή διακήρυξη, ή όποία λέει: «Τιμωρία τών ένόχων και τών βασανιστών τής χουντικής έπταετίας και τών ύπεύθυνων τής προδοσίας τής Κύπρου». Αύτοί σάν πρώην μέλη του ΠΑ.ΣΟ.Κ. πρέπει νά τήν ξέρουν καλύτερα από μένα. 'Ακόμη πρέπει νά ξέρουν ότι άθέτηση αυτής τής ύπόσχεσης θά ήταν τό μοιραίο σφάλμα πού θά όδηγούσε τό ΠΑΣΟΚ σέ πολιτική έκμηδένιση και θά του άφαιρούσε άρκετούς, για νά μήν πώ τούς πώ πολλούς, όπαδούς του.

2. Κατηγορείται επίσης τό ΠΑ.ΣΟ.Κ. και ιδιαίτερα ό πρόεδρος του ότι άλλαζει ανάλογα με τίς έκάστοτε κατιστάσεις τίς πολιτικές του έκτιμήσεις. Μά αυτό νομίζω ότι επιβάλλεται νά γίνεται χωρίς νά άθετούνται οι βασικές άρχές και στόχοι του κινήματος, ό όποιοι ούδέποτε καταπατήθηκαν. Δέν δέχομαι επίσης τήν

κατηγορία ότι τό ΠΑ.ΣΟ.Κ. έχει άλλαξει τήν τακτική του έναντι τής Ε.Ο.Κ. 'Αμέσως μετά τή διακήρυξη τής 3ης του Σεπτεμβρίου 1974 ό πρόεδρος κ. 'Α. Παπανδρόου είχε δώσει συνέντευξη πρós τούς δημοσιογράφους και είχε διακηρύξει και τότε τήν αντίθεσή του ως πρós τήν ένταξη, αλλά είχε τονίσει τήν περίπτωση τής Νορβηγίας. Συγκεκριμένα είχε πει: «'Εθεωρείτο ότι ή άποχή τής Νορβηγίας από τήν Κοινή 'Αγορά επρόκειτο νά σημάνει τήν καταστροφή τής. Όχι μόνο δέν συνέβη αυτό, αλλά μετά τήν άπόφαση του Νορβηγικού λαού νά μή συμμετάσχει, έγινε πλέον ή Νορβηγία περιζήτητη στήν Κοινή 'Αγορά και κατόρθωσε με διμερείς συμφωνίες με δόλοκληρη τήν Κοινή 'Αγορά νά προωθήσει τά συμφέροντά τής με καταπληκτικό τρόπο...»

'Επίσης, όσον άναφορά τήν Ε.ΔΗ.Κ., είχε πει στήν ίδια συνέντευξη: «Οί όπαδοί τής Ε.Κ. στή συντριπτική τους πλειοψηφία και μέγα τμήμα τών στελεχών τής άνήκουν στον ιδεολογικό χώρο πού έκφράζεται από τό Κίνημα πού σήμερα τήν έκκίνησή του άνακοινώσαμε». Δέν μπορεί λοιπόν νά κατηγορείται ό κ. Παπανδρόου ότι κάνει άνοιγμα πρós τά δεξιά με τίς θέσεις του για τήν ΕΟΚ και τήν «ειδική συμφωνία» ή για τή συνεργασία τών πύο προοδευτικών και σοσιαλιστικών δυνάμεων τής ΕΔΗΚ με τό Κίνημα.

3. Ρωτούν τόν κ. 'Α. Παπανδρόου και γενικότερα τό Κίνημα τί είδους σοσιαλισμό επαγγέλλεται και ότι τούτους είναι άνεδαφικός - θέσεις Καραμανλικές - από τή μιά πλευρά και από τήν άλλη λένε ότι αυτά πού λέει τώρα ό κ. Παπανδρόου τά έλεγε ή 'Αριστερά χρόνια τώρα. Μά θά ρωτήσω κι εγώ. Κατόρθωσαν ποτέ νά κατέβουν στο έπίπεδο του λαού, του άπλου άγρότη, του εργάτη, του βιοτέχνη και νά κάνουν κατανοητές αυτές τίς θέσεις τους; (...) 'Επειτα άφού χαρακτηρίζουν άνεδαφικό τό πρόγραμμα του ΠΑ.ΣΟ.Κ. πώς επιθυμούν μελλοντική συνεργασία μαζί του και θέτουν μάλιστα τόν κ. 'Α. Παπανδρόου ως προπομπό; (Συνέντευξη 'Η. 'Ηλιού στήν «Κυρ. 'Ελευθεροτυπία» τής 27 Νοέμβρη 1977).

4. Κατηγορούν τό Κίνημα ότι δέν λέει ξεκάθαρα με ποιούς θά πάει. Ποιούς πάτρονες θά διαλέξει. Έχουμε μπει άραγε τόσο βαθιά στή νοοτροπία του καπιταλιστικού κατεστραμένου και έχον ριζώσει μέσα μας τά κηρύγματα για «προστασία», «βοήθεια», «άνηκομεν...» κ.λπ., κ.λπ.; Είναι άραγε τόσο προχωρημένη ή ύποδούλωσή μας ώστε νά έχει διαβρώσει τήν καθαρότητα τής πολι-

τικής τής μή έξάρτησης, τής μή ύποτέλειας, του μη πατροναρισματος κάθε μορφής;

5. Για πρώτη φορά στήν 'Ελλάδα φτάνει τόσο κοντά στήν έξουσία ένα κίνημα με σοσιαλιστικές άρχές, άπαλλαγμένο από άντικομμουνιστικές ιδέες, με καθαρό και πραγματώσιμο πρόγραμμα. 'Αλλά και για πρώτη φορά μάχονται τόσο έναντιον του όχι μόνο ή Δεξιά αλλά και τμήματα τής «Δημοκρατικής 'Αντιπολίτευσης». Μήπως θάπρεπε νά επανεξεταστούν τά κίνητρα και μήπως θάπρεπε νά βοηθήσουμε όλοι νά γίνει αυτή ή άλλαγή τήν όποία επιθυμεί τόσο ό λαός, και νά μην καταφεύγουμε σέ μικροπρεπείς κατηγορίες και λίβελους πού στο κάτω-κάτω τό αντίθετο αποτέλεσα έφεραν για τούς έκτοξευτές τους;

Εύχαριστώ για τή φιλοξενία

Ι.Τ.

'Ανω Καλαμάκι

'Αθήνα

ΓΙΑ ΤΟ ΚΚΕ

΄Αγαπητό μου ΑΝΤΙ

Μου είναι άδύνατο νά πιστέψω άκόμη τό δια έγραψε πρίν λίγες μέρες ό Λ. Στριγγος στο «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ». «ΧΤΥΠΩΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΕΣ, ΧΤΥΠΑΜΕ ΤΗΝ ΥΠΟΤΕΛΕΙΑ». Σύντροφοι, κομμουνιστές, οι άγωνιστές τής θρυλικής έθνικής αντίστασης, τής πάλης ενάντια στή δεξιά, ενάντια στή δικτατορία, πού είναι όπαδοί του Κ.Κ.Ε. έσ., είναι ύπο τε λ ε ι ς για τούς κομμουνιστές «το ένος Κ.Κ.Ε.»;

Τότε, σύντροφοι, πρós τί ή έκκληση του σ. Φλωράκη στήν Πάτρα για τούς όπαδούς του Κ.Κ.Ε. έσ.;

Σύντροφοι, μιά τέτοια αντίληψη είναι πέρα για πέρα άδιανόητη, και παράλληλα, με αυτά, ή ήγεια του «μοναδικού Κ.Κ.Ε.» άποπροσανατολίζει τούς όπαδούς του δείχνοντας ότι αντίπαλοι είναι οι ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΕΣ και όχι οι φιλοδικτατορικές και δεξιές δυνάμεις.

Εύχαριστώ θερμά

Α.Α.

σπουδαστής

Πειραιάς

ΕΚΚΕ - ΛΔΕ ΚΑΙ ΚΚΕ

'Αγαπητό «ΑΝΤΙ», Στο 85ο φύλλο σου, οι έκπρόσωποι τής ΛΔΕ και του ΕΚΚΕ σέ συνεντεύξεις τους αφήνουν νά έννοηθεί ότι ύποστηρίζουν πώς τό ΚΚΕ ήταν επαναστατικό πρίν από τό 1956 (20ό Συνέδριο) και ότι κατόπιν έπαψε νά είναι και ότι θέλουν νά άνασυστήσουν τό

παλιό ΚΚΕ. Κι αυτό εν όνόματι του μαρξισμού - λενινισμού, του όποιοι παρουσιάζονται πιστοί τηρητές. 'Εάν όμως έκαναν τόν κόπο νά μελετήσουν προσεχτικά τήν ιστορία του ΚΚΕ από τό 1924-6 (όταν συνδέθηκε, όπως ΚΚ όλου του κόσμου, με τόν σταλινισμό) κι έπειτα, θά διαπιστώσαν ότι και στήν πράξη και στα λόγια τό ΚΚΕ έπαψε από τότε νά έχει σχέση με τόν λενινισμό. Γιατί όχι μόνο εγκατέλειψε τήν έσωκομματική δημοκρατία (και τήν εργατική δημοκρατία στις σχέσεις με τ' άλλα εργατικά κόμματα), αλλά παρατίθηκε και από τή σοσιαλιστική επανάσταση (στ' όνομα τής άστικοδημοκρατικής επανάστασης - θεωρία Ζέβγου τό 1934), υιοθέτησε τήν πολιτική τής ύπερρασισης τής άκεραιότητας τής χώρας, συνεργάστηκε με άστικά κόμματα (Παλαϊκό Μέτωπο του 1935, σύμφωνο Σοφούλη - Σκλάβαινα του 1936) εγκαταλείποντας τήν πάλη τών τάξεων. 'Ακόμα κηρύχθηκε ύπέρ τής «έθνικής άμυνας» τής άστικής πατρίδας (στ' αντίθεση πρós τόν διεθνισμό του Λένιν, πού οι άπόψεις του για τόν πόλεμο δέν αφήνουν άμφιβολίες έάν προσέξουμε τά κείμενά του - 'Ενάντια στο Ρεύμα και τό κερ. Τί είναι Διεθνισμός στο βιβλίο «Η Προλεταριακή 'Επανάσταση και ό άποστάτης Κάουτσκι», έλλ. μετάφρ. Λ. Μιχαήλ, 'Αθήνα 1945), μπηκε στήν άστική κυβέρνηση «έθνικής ενότητας» τό 1944 (ένώ ό Λένιν από τίς άρχές του αλίαν είχε καταδικάσει τή συμμετοχή σέ άστικές κυβερνήσεις, όνομάζοντας αυτό τό φαινόμενο «μινιστεριαλισμό»), εγκατέλειψε τήν «δικτατορία του προλεταριάτου» αντικαθιστώντας τήν με τή λαϊκή δημοκρατία (κατά τήν κατοχή και άμέσως κατόπιν), έφτασε στο σημείο τό 1945 νά ύποστηρίξει «έθνικές διεκδικήσεις» (Δωδεκάνησα, Κύπρος, 'Ανατ. Θράκη) και συνέτριψε όποιον θέλησε νά μιλήσει για ταξικούς άγώνες κατά τό Δεκεμβριανό Κίνημα.

Τήν ίδια πολιτική με τό ΚΚΕ τηρήσαν και άλλα ΚΚ, όπως λ.χ. τό Γαλλικό, πού υιοθέτησε τήν άποικιακή πολιτική τής κυβέρνησης (στήν όποία συμμετείχε με 5 ύπουργούς) ενάντια στους 'Ινδοκινέζους (1945-7), ένώ τό 1947 καταδίκαζε τίς άπεργίες πού συγκλόνιζαν τή Γαλλία. Τήν ίδια πολιτική τηρήσε και τό ΚΚ ΗΠΑ, πού ζητούσε νά ληφθούν μέτρα εναντίον τών άπεργών κατά τή διάρκεια του πολέμου κ.λπ., τό άγγλικό ΚΚ, πού έστειλε άνθοδέσμες στον Τσώρτσιλ για τά γενέθλιά του τό 1944 κ.λπ. Τά γεγονότα μιλάνε!

Φιλικά
Ν. Κυλιμέτης

‘Αγαπητό ‘Αντί

Μετά τις έκλογές, στο χώρο της κομμουνιστικής αριστεράς τά πράγματα, είναι φανερό, ξεκαθάρισαν. ‘Από την άποψη δι-
θασικά ένας φορέας επιβάλλεται - από το λαό - το Κ.Κ.Ε. Μήν
άρκεστούμε όμως εδώ, γιατί είναι
γενικά παραδεχτό ότι η διάσπαση
άκόμα υπάρχει. Στο χέρι των
κομμουνιστών είναι να βρουν τή
λύση της ενότητας. Βασικά στις
δύο ηγεσίες πέφτουν τά δάρα για
να ανταποκριθούν στο αίτημα των
κομμουνιστών. Στη βάση
πέφτει η ευθύνη να πιέσει σ’ αυτή
τήν κατεύθυνση.

Πιστεύω ότι σ’ αυτή την κα-
τεύθυνση της ενότητας των κομ-
μουνιστών βασικός είναι ο ρόλος
του «‘Αντί». Τό «‘Αντί», μπο-
ρούμε να πούμε, αποτέλεσε και
άποτελει τό μοναδικό πόλο έλλξης
των δύο Κ.Κ. Πρέπει αυτό να τό
έκμεταλλευθείτε στο έπακρο.
Θάβλεπα μία διαδικασία ενοπι-
οησης μέσα από τό «‘Αντί».

Πέρα από αυτά, πού νομίζω
άπχουν τίς σκέψεις πολλών αρι-
στερών, για ό,τι άφορά τώρα τά
δύο Κ.Κ. πιστεύω:

Τό Κ.Κ.Ε. (έσ.) μέχρι τώρα δέν
κατόρθωσε να πείσει για τήν
«άνανέωση» πού ευαγγελίζεται
κανένα. Οί όπαδοί του βρίσκον-
ται μαζί του από αντίδραση σέ
όρισμένες θέσεις του Κ.Κ.Ε. Τό
Κ.Κ.Ε., ενώ αντιμετωπίζει σωστά
και υπεύθυνα τά λαϊκά και
έθνικά προβλήματα, ύστερει σ’
ένα σημείο, πού έχει τεράστια
σημασία για όποιοδήποτε βρί-
σκεται έξω από τό Κ.Κ.Ε. Είναι
οί σχέσεις του με τή Σοβιετική
Ένωση. Δηλαδή, ενώ ποτέ δέν
περνά από τό μυαλό μου ή άποψη
ότι υπάρχει έξάρτηση, διακρίνω
έναν «τελετουργικό χαρακτήρα»
στις σχέσεις Κ.Κ.Ε. - Κ.Κ.Σ.Ε. μ’
ένα διάρκές - θά τό πώ -«λιβάνι-
σμο». Αυτό ίσως αποτελεί και
τή λυδια-λίθο για τούς όπαδούς
του Κ.Κ.Ε. (έσ.).

Τελικά τό Κ.Κ.Ε., με τή σημε-
ρινή δομή και τακτική του, με τήν
όργάνωσή του (με προσοχή στη
διαπαιδαγώγηση των νέων), με
δλους τούς πρωτοπόρους κομ-
μουνιστές στη γραμμή του, και με
προσοχή στο λεπτό σημείο των
σχέσεων του με τό Κ.Κ.Σ.Ε., πι-
στεύω ότι αποτελεί τό σπίτι κάθε
κομμουνιστή, κάθε εργάτη.

Φιλικά Σ.Ι.
φοιτητής Ε.Μ.Π

ΚΑΙ ΜΙΑ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

‘Αγαπητό ‘Αντί,

Στά δύο τελευταία προεκλο-
γικά σου τεύχη δημοσιεύεις τούς
υποψήφιους ΟΛΩΝ (όπως γρά-
φεις) των κομμάτων της αντιπο-
λίτευσης σέ 9 μεγάλες περιφέρει-

ες, όμως δέν δημοσιεύεις τούς
υποψήφιους του ΕΚΚΕ, τούς
υποψήφιους της μόνης πατριωτι-
κής, δημοκρατικής και αντιιγε-
μονιστικής γραμμής για τό λαό
και τόν τόπο μας σήμερα. Είναι
αυτό αντικειμενική πληροφορη-
ση;

Μήπως έχει αυτό κοινά σημεία
μέ τόν αποκλεισμό του ΕΚΚΕ
άπό τήν τηλεόραση και τό ραδι-
όφωνο, μέ τήν άπόπειρα εφαρμο-
γής του ν. 59 πού μόνο τό ΕΚΚΕ
πάλεψε ολοκληρωμένα και δέν
υπόγραψε;

Και, κύρια, συμφέρει αυτό ση-
μερα τόν τόπο και τό λαό μας,
σήμερα πού τά σύννεφα του πο-
λέμου από τόν ανταγωνισμό των
δύο υπερδυναμειών μαζεύονται
πάνω από τή χώρα μας στο Άι-
γαίο και τήν Κύπρο;

Τά γράφω αυτά όχι με χαρα-
κτήρα ανταγωνιστικό γιατί θρί-
στω πολύ θετικό πού άνοιξε τίς
στήλες σου σέ συνέντευξη πού
έδωσε ο Χ. Μπίστης, μέλος του
Π.Γ. του ΕΚΚΕ. Τά γράφω αυτά

γιατί δεξιά σήμερα είναι όσοι
προβάλλουν τήν ξενοδολεία είτε
στους ‘Αμερικανούς είτε στους
Ρώσους.

Τά γράφω αυτά γιατί σ’ ένα
περιοδικό της αριστεράς δέν
μπορεί να μιλούν οι εκπρόσωποι
του σοσιαλิมπεριαλισμού και να
άποκλείεται (έστω και από λάθος
ή παράλειψη) ή μόνη πραγματική
αριστερά σήμερα στην Έλλάδα.

Φιλικά
Γιάννης Χατζηγώγας
Θεσσαλονίκη

Σωστή ή παρατήρηση του φί-
λου άναγνώστη: από δική μας
παράλειψη δέν δημοσιεύτηκαν
τελικά (όπως είχαμε προβλέψει)
οί συνδυασμοί του ΕΚΚΕ και της
Λ.Δ.Ε. ‘Από κει και πέρα, όμως,
του «κολλάει» ο παράλληλισμός
πou «ΑΝΤΙ» με τήν... τηλεόραση;
Κι άφου τό περιοδικό «άνοιξε τίς
στήλες του» στο ΕΚΚΕ (και στη
ΛΔΕ), προς τί τά παράπονα της
τελευταίας παραγράφου;

ΓΙΑ ΤΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

‘Αγαπητό ‘Αντί

Τήν Παρασκευή 25-11-77,
κρεμάσαμε (8.45 π.μ.) με παρέα
Χριστιανών Δημοκρατών, στην
δεξιά μικρή καγκελόπορτα του
Πολυτεχνείου, στην όδό Πατησί-
ων, ένα κόκκινο ταμπλώ (χαρτόνι
μέ πλαίσιο ξύλου, περίπου
1Χ1.30). ‘Απάνω έγραφε τούς
στίχους του Παλαμά «ΣΤΟΥΣ
ΞΕΓΝΟΙΑΣΤΟΥΣ ΑΛΟΙΜΟ-
ΝΟ! ΤΟΥΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ
ΔΟΥΛΟΙ». ‘Από κάτω είχε μία
σημαία με τό μονόγραμμα ΧΡ,
κάτω αριστερά ένα τάνκ προσο-
στά από συμβολικό σχήμα του
Πολυτεχνείου, και δεξιά τά λόγια
«ΝΑ ΣΠΑΣΟΥΝ ΤΑ ΔΕΣΜΑ
ΤΩΝ ΠΛΟΥΤΟΚΡΑΤΩΝ, ΔΟ-
ΣΙΛΟΓΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ
ΣΚΟΤΕΙΝΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ».
‘Εκει τό είδαμε για τελευταία
φορά στις 12.30, όταν φύγαμε
από τό Ε.Μ.Π. Ξανακατεθήκαμε
στις 6 μ.μ. και τό μόνο πού εί-
δαμε ήταν τά κομμένα σκοινιά
ψηλά στα κάγκελα.

Καταγγέλλουμε τόν τραπου-
κισμό όσων θεωρούν τούς χώρους
του άγώνα τοιφλίκο τους. ‘Ας μήν
άποδοθεί ή πρωτοφανής θετή-
λωση σέ «άγνωστους», γιατί τί-
ποτα δέν μπορούσε να συμβεί
κάτω από τά μάτια των προσκυ-
νητών, χωρίς τό συντονισμό των
όμάδων περιφρούρησης. Προκα-
λούμε όποιον θίγεται, να άπαν-
τησει στον φασιστικό χαρακτήρι-
σμό πού κατάμουτρα τούς πετά-
με, έχοντας όμως υπόψη του ότι
τό ταμπλώ φωτογραφήθηκε και
κρεμασμένο στα κάγκελα, και
δταν άκριβώς τό τοποθετούσαμε.

Φιλικά
Λ. Θανοπούλου
Μ. Βαϊόπουλος

● Κι ένα άλλο γράμμα για τά
γεγονότα του Πολυτεχνείου.

‘Αγαπητό ‘Αντί

Ξεκάθαρα φαίνεται από τή με-
ριά της κυβέρνησης ή τάση να
μειώσει τό χαρακτήρα του Πολυ-
τεχνείου. Φοβάται και τό νόημα

και τίς προοπτικές πού δίνει.
Αυτό πού έχει σημασία είναι τί
κάνει τό φοιτητικό κίνημα, και
γενικά τό λαϊκό, ν’ αντιμετωπίσει
αυτές τίς προσπάθειες. Πιστεύω
ότι τή δύναμη να παραταχθεί και
να συγκροτήσει ό λαός μέ τίς αύ-
ρες και τούς ροπαλοφόρους στις
17/11/76 και στις 27/11/77 δέν
τήν είχε. Τό κίνημα ήττήθηκε μέν
όλλά ήταν άνήμπορο μ’ αυτές τίς
δυνάμεις ν’ αντιδράσει. ‘Ομως
ένώ οι συζητήσεις δίνουν και
παίρνουν στο παράπáνω πρό-
βλημα, λίγοι μιλούν και πολλοί
είδαν τήν πραγματική ήττα του
κινήματος, στις κινητοποιήσεις
για τό γιορτασμό του Πολυτε-
χνείου.

‘Εξηγούμαι. ‘Η εικόνα πού είχε
τό Πολυτεχνείο από πέροι και
κύρια φέτος δείχνει ότι νοθεύεται
ό χαρακτήρας του με δική μας
ευθύνη. ‘Ο στοιχειώδης σεβασμός
στους νεκρούς μας και τίς ύπο-
θήκες πού άφησαν έλειψε. ‘Ανα-
φέρομαι στους κάτηλους του Πο-
λυτεχνείου. Οί μικροπωλητές, μέ
τά σουβλάκια, τήν τσίκα, τά φα-
γητά, τά αναψυκτικά, τίς άφίσεις,
βιβλία, κονκάρδες, τά περιφίμα
μπλουζάκια με τό σήμα «TE-
CNICAL UNIVERSITY OF
ATHENS» πάνω από τήν πε-
σμένη καγκελόπορτα, μετέτρεψαν
τό Πολυτεχνείο σέ λαϊκό πανηγύ-
ρι. ‘Αντίδραση; καμία. ‘Αναφέ-
ρομαι σέ λίγους περιέργους πού
έβλεπαν τό χώρο του Πολυτε-
χνείου σαν τόπο συνάντησης και
πλάκας, πού ό κόσμος τούς άνέ-
χτηκε. ‘Αναφέρομαι σ’ όσους κα-
πηλεύονται έμπορικά τό χώρο (μέ
τόν μανδύα του προσοδευτικού)
κρεμώντας μεγάλα χαρτιά με τά
έμπορικά ποιήματά τους, φαρδύ
πλατύ όνομα και διεύθυνση, τήν
ένδειξη «συνεχίζεται» (στο βι-
βλίο βέβαια). Γιατί δέν τούς βά-
ζει χέρι ή Ε.Φ.Ε.Ε. ‘Αναφέρομαι
στο πρόγραμμα των τραγουδιών,
πού τείνει να αντικαταστήσει όλη
τή γιορτή. Δέν τό παίρνουμε
χαμπάρι; ‘Η τό άλλο, να γιορτά-
ζουμε τό Πολυτεχνείο μας και ή
έκδήλωση να άρχίζει με τραγού-
δια όπως «του άντάρη Μανουέλ
Ροντριγκεζ» (έπειδή είναι του
Μικρούτσιου;), ενώ βάλθηκαν
όλοι να γράφουν τραγούδια για
τό Πολυτεχνείο. ‘Οχι, δέν τιμών-
ται έτσι οι νεκροί μας. ‘Ο άγώνας
τους δέν συνεχίζεται έτσι. Λοξο-
δρομούμε.

● Μετά αναφέρεται στη στάση
των αναρχικών (πού επικρίνει)
και καταλήγει:

Πρέπει να διαφυλάξουμε τό
νόημα του Πολυτεχνείου. Τέτοιες
καταστάσεις τουλάχιστον εύκολα
μπορούν στο μέλλον ν’ αντιμετω-
πιστούν. Με θαρραλέα και δυνα-
μικά μέτρα. Για να κρατήσουμε
ψηλά τή σημαία του Νοέμβριου.

Σ.Ι.
φοιτητής Ε.Μ.Π.

ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ, ΑΝΤΙΕΙΣΤΡΑΤΕΙΑ, ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ, ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

ΕΞΕΘΡΜΗΣΗ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟ ΟΡΓΑΝΟ ΑΡΧΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ

●

‘Εβδομαδιαίο όργανο άρχών του ΠΑΣΟΚ

**Η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ
ΣΑΒΒΟΠΟΥΛΟΥ**

● *‘Ο Μίκης, ο Μάνος, ο Διονύσης, τό αυγό, ή κότα, ο κόκορας!... Μιά απάντηση τού φίλου Γ. Γιάνναρη σ’ ένα σημείο τής συνέντευξης τού Δ. Σαβδόπουλου.*

‘Αγαπητό ‘Αντί
Διαβάζοντας τό κομμάτι «Μουσικοεκλογικά», τή συνέντευξη μέ τό Διονύση Σαβδόπουλο (19/11/1977), δυσκολεύτηκα νά καταλάβω άν ό καλλιτέχνης μιλούσε σοβαρά ή καλαμπούριζε γιά τό γνωστό «ποιό γεννήθηκε πρώτα: ή κότα (Χατζηδάκης) ή τό αυγό» (Θεοδωράκης); Αυτό όσον άφορά τό μαρουνίστικο πλέον θέμα γιά τό ποιός άπό τούς δύο είδε ή προώθησε ή επέβαλε τό ρεμπέτικο. Καί μιλώντας γιά τό θέμα, φαίνεται πώς κατάντησε προ-πό ή ποδοσφαιρικός άγώνας. ‘Υπόχρη κι άλλη απάντηση; ούτε τ’ αυγό ούτε ή κότα - ο κόκορας γεννήθηκε πρώτος!

χρόνο, είναι δύσκολο νά αυτοσυγκεντρωθεί και νά συγκρατηθεί, δηλαδή νά κάνει μουσική και νά τήν παρουσιάζει μέ τόν ώραίο του άλλωστε τρόπο, όπως κάνει ο αγαπητός Σαβδόπουλος, και νά μή μιλάει σάν πάπας-θεωρητικός, γιατί δέν τού πάει.

Ευχαριστώ γιά τή φιλοξενία
Γιώργος Γιάνναρης
‘Αθήνα

**ΠΑΙΔΙΚΑ
ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ, Η...**

Δέν είναι μόνο τά... μεγάλα φεστιβάλ. Είναι και τά μικρά - τά παιδικά, όπου, καθώς φαίνεται, γινόμαστε διεθνώς ρεζίλι. Ίδού:

Κύριε Διευθυντά
Μέ αγανάκτηση σάς στέλνω αυτό τό γράμμα. ‘Αφορμή στάθηκε τό τραγούδι πού έστειλαν οι υπεύθυνοι στό ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ πού έγινε πρόσφατα στην Μπολώνια τής ‘Ιταλίας. Θεωρώ ταπεινωτικό γιά τήν πολιτιστική παράδοση τού τόπου

Τό ξένο αυτό φεστιβάλ παιδικού τραγουδιού θά ‘ταν μιá καλή εύκαιρία γιά τούς νέους Έλληνες συνθέτες, νά δημιουργούσαν νέες σύγχρονες μουσικές συνθέσεις γιά παιδιά. Τό τραγούδι πού στείλαν δέν είναι παιδικό. Καί δέν είναι καν ένα τραγούδι πού μπορεί νά εκφράσει τά παιδιά μας. Τά έλληνόπουλα πού προσφέρονται στά εργατικά άτυχήματα, τά παιδιά πού όρφανεύουν καθώς οι γονείς τους λιώνουν στην ξενιτιά, τά παιδιά μας πού στερούνται τό στοιχειώδη δικό τους χώρο μέσα στό ίδιο τους τό σπίτι, τά παιδιά μας τού νυχτερινού γυμνασίου, τά παιδιά τής ελληνικής ύπαίθρου πού στεγνώνουν άπό τήν εγκατάλειψη, τά παιδιά μας πού γερνάνε μόλις

φτάσουν στην εφηβεία τους.
Τά έλληνόπουλα αυτά δέν τά εκφράζει τό «Σήκω χόρευε σουτάκι...» και μόνο νά τά μειώσει μπορεί στά μάτια τών ξένων, όπως ό έγινε. ‘Η εκλογή τέτοιου είδους τραγουδιών γιά ένα παιδικό φεστιβάλ τραγουδιού κατάδειξε τήν προχειρολογία και τήν έλλειψη γνώσης και σεβασμού - εκείνων πού τό διάλεξαν - πρós τήν πνευματική κληρονομιά τής πατρίδας μας. Κι ακόμα πόσο εύκολο είναι στην χώρα μας οι μεγάλοι νά εκμεταλλεύονται μέ κάθε τρόπο οι άτιμώρητα τά παιδιά.

Ευχαριστώ,
Νανά Κουνάδη
Μητέρα δύο παιδιών
‘Αθήνα

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΔΙΑΦΟΡΑ

Είναι τρομερά ένοχλητικό τό θέμα γιατί γιά 15 χρόνια παντού και πάντα ή ίδια συζήτηση γίνεται ανάμεσα στους Έλληνες. Τήν ερώτηση φυσικά θέτουν πρώτοι οι όπαδοί τού Χατζηδακικού στρατοπέδου. Δέν θά συνεχίσω έπ’ αυτού. Παραπέμπω τόν άναγνώστη στη σχετική μου μελέτη πού έχει κυκλοφορήσει στα άγγλικά και στα ισπανικά. Όμως δέν μπορώ νά μή σχολιάσω αυτό τό «άποσταλινοποίηση» τού Θεοδωράκη πού λέει ο Σαβδόπουλος. ‘Εδώ πιά κατάλαβα πώς δέν κάνει παραμύθι ή καλαμπούρι. Φαίνεται πολύ δογματικός και μέ ληπίζει. Περιορίζομαι στό νά πληροφορήσω τόν αγαπητό Σαβδόπουλο ότι τό έργο τού Μίκη δέν γράφτηκε κατόπιν γραμμής και έντολης τού τότε κόμματος πού άνηκε ο Μίκης. Μόνος του ο Μίκης τραβήξε τή γραμμή (μελωδική και πολιτικο-μορφωτική) μέ τή στροφή του στό λαϊκό άπό τό 1948. Στο άρχειο τής Μακρονησου όπου ήταν έξόριστος φαίνεται καθαρά τό μουσικολογικό ενδιαφέρον του συνθέτη. Μεγάλη άτυχία εκ μέρους τού Σαβδόπουλου νά βλέπει τά πράγματα μόνο μαύρα ή άσπρα, ενώ ο ίδιος είναι ένας ώραίος «τζόγκλερ» και πολύχρωμος δημιουργός. ‘Ας μήν ξεχνά ότι και ο ίδιος ο Διονύσης άνατράφηκε άπ’ αυτό τό «ξεχείλισμα» τού Μίκη όταν, φοιτητής ακόμα, μελετούσε μέ τή Φαραντούρη στη Θεσσαλονίκη τό «ξεχείλισμα». ‘Αλλά όταν ένας άνθρωπος ξεαπλώνεται και μεγαλώνει ένεκα προβολής σέ σύντομο

μας, τό νά στείλει ή ‘Ελλάδα, και ιδιαίτερα σ’ ένα παιδικό φεστιβάλ, τήν κοψία άστική έμπορική έπιτυχία: «Σήκω χόρευε σουτάκι».
‘Ακουσα στις 14 - 11 - 77 άπό τό ρεπορτάζ τής έκπομπής «ΚΑΘΕ ΜΕΣΗΜΕΡΙ» ένα έλληνόπουλο 4 χρόνων νά τραγουδάει στα Ιταλικά και ελληνικά τό: «Σήκω χόρευε σουτάκι, χόρευέ το σά μορτάκι!...» Στείλαν στό ξένο φεστιβάλ αυτό τό άνούσιο τραγούδι πού ντροπιάζει τά πεινασμένα, τά προσφυγάκια, τά όρφανά, τά βασανισμένα, τά άνήλικα εργαζόμενα, τού 1821, τού 1922, τού 1940, τού 1967, τού 1977. Τί έξευτελισμός και άδιαφορία γιά τό ελληνικό δημοτικό τραγούδι πού άνθισε και άνθίζει στα παιδικά στόματα, όταν σέ κάθε γιορτή μικρή ή μεγάλη τά έλληνόπουλα αυθόρμητα προσφέρονται νά διατηρήσουν τά έθιμα τής πατρίδας μας.
‘Υπάρχουν τραγούδια όπως ή «Μηλίτσα», τά «Κάλαντα τού Μάρτη», ή «Πιπεριά», «Χίλια καλώς όρίσατε», επίσης τά όμορφα «ταχαφίσματα» κ.ά., πού θά γοήτευαν γιατί είναι άληθινά και τίμια, γιατί κλεινών μεσα τους τήν έκφραση τή γεννημένη άπό τήν πείρα τή χιλιόχρονη τού γνήσιου Έλληνα λαϊκού όργανοπαίκτη και τραγουδιστή, πού τραγουδά τούς πόνους, τής χαρής, τής όμορφιάς, τής δοξασίας τής αγαπημένης μάνας πατρίδας του. Πολλά τέτοια τραγούδια ταιριάζουν σέ παιδικά χείλη, και τότε μάλιστα λάμπουν σάν διαμάντια.

**κεραμικά
άπό τό έργαστήριο**

“αντικειμενο,,

**Φτιαγμένα μέ κέφι και άγάπη
σε καινούργιες πάντα φόρμες και σχέδια
έκλεκτά δώρα γιά τούς άπαιτητικούς
φίλους σας.**

**Θά τά βρῆτε στό έργαστήριο,
Φανερωμένης 48 - Χολαργός
τηλ. 65.21.725**

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
Αθήνα 601.
Τηλ: 732.713 - 732.819

● Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ Γ. ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
● Υπεύθυνος Τυπογραφείου:
ΤΡΥΦΩΝ ΛΥΓΟΥΡΑΣ
Βασ. Αλεξάνδρου 26
"Αγ. Ανάργυροι.

● Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΦΩΤΟΚΥΤΤΑΡΟ» ΕΠΕ
Βασ. Αλεξάνδρου 2, Χίλτον.
Τηλ. 748.314 - 713.604
● Εκτύπωση:
Έργοστ. Γραφικών Τεχνών
Γ. ΑΝΕΜΟΔΟΥΡΑΣ
Ίασιου 5, Περιστέρι.

● Κάθε ένυπόγραφο άρθρο
έκφράζει την προσωπική
άποψη του συγγραφέα του.

● ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΣΩΤΕΡΙ-
ΚΟΥ:
Έξαμ. 260 δρχ. - Έτήσια 520
Έτήσια Όργανισμών,
Τραπεζών, κ.λπ: 1.200 δρχ.
Για φοιτητές έκπτωση 15%.

● ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙ-
ΚΟΥ:
Εξώπη - Μεσογ. χώρες:
εξάμηνη: απλή δολ. 10
αεροπ. δολ. 13
ετήσια: απλή δολ. 20
αεροπ. δολ. 25
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία:
εξάμηνη: απλή δολ. 10
αεροπ. δολ. 17
ετήσια: απλή δολ. 20
αεροπ. δολ. 34

Αυστραλία - Ωκεανία:
εξάμηνη: απλή δολ. 10
αεροπ. δολ. 24
ετήσια: απλή δολ. 20
αεροπ. δολ. 47

● Εμβάσματα, έπιταγές:
ΧΡΗΣΤΟ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗ
Δημοχάρους 60, ΑΘΗΝΑ 601.
● ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ δρχ. 20
● ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΤΙΜΗ 30 ΔΡ.

Κεντρική διάθεση:
● για τὰ βιβλιοπωλεία
τῆς Ἀθήνας:
Στὰ γραφεῖα τοῦ «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60, τηλ. 732-713
● για τὰ βιβλιοπωλεία
Β. Ἑλλάδας:
Βιβλιοπωλεῖο «Ξένος Τύπος»
Ν. Κοτζιάς καὶ Σία Ο.Ε.
Τσιμισκή 78, τηλ. 279-720,
Θεσ/νίκη

Μνήμη Δημήτρη Θεοχάρη

Ξαφνικά και πρόωρα χάθηκε από κοντά μας για πάντα ο Δημήτρης Θεοχάρης. Ο χαμός του είναι βαρύ πλήγμα για τη γυναίκα του και τὰ παιδιά του, χτύπημα σκληρό για τούς φίλους και τούς συνάδελφούς του. Χάθηκε ο άνθρωπος, ο έπιστήμονας, ο δάσκαλος, ο στοχαστής.

Ο Δημήτρης Θεοχάρης γεννήθηκε στην Αθήνα τὸ 1919. Σπούδασε ἀρχαιολογία στὴ Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου τῆς Ἀθήνας, ἔκανε μεταπτυχιακές σπουδές στὴν Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Γερμανία, καὶ ἔγινε διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης. Ἦταν μέλος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας καὶ τῶν Ξένων Ἀρχαιολογικῶν σχολῶν στὴν Ἑλλάδα. Ἀπὸ τὸ 1950 ἦταν ἐπιμελητὴς καὶ ἀργότερα ἔφορος ἀρχαιοτήτων στὴν Ἑλληνική Ἀρχαιολογική Ὑπηρεσία ὡς τὸ 1973 πού ἔγινε καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης.

Πίστεψε στὴ «γοητεία καὶ τὸ ἀνθρώπινο μεγαλεῖο τῆς Ἀπώτερης Προϊστορίας» ὅσο ἴσως πολὺ λίγοι καὶ ὀδηγήθηκε στὴν πεποίθηση ὅτι στὴν Παλαιολιθική Ἐποχή, «ἐκεῖ, ἀν ὑπῆρχε τρόπος, θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναζητήσουμε τὴν ὑποθεμελίωση τῆς ψυχροσυνθέσεως καὶ τῆς ὑπάρξεώς μας», καὶ ἀκόμα ὅτι μέσα σ' αὐτὴν τὴν Ἐποχή, θὰ πρέπει νὰ δοῦμε «σὺν τὸ πρῶτο γέννημα τῆς Ἐπιστήμης», τὸ πρῶτο λίθινο παλαιολιθικὸ ἐργαλεῖο μὲ τὸ ὁποῖο «ὁ ἄνθρωπος ἀπόκτησε γιὰ πρώτη φορὰ συνείδηση τῆς ἐλευθερίας του».

Ο Δημήτρης Θεοχάρης εἶναι ὁ πρῶτος Ἕλληνας ἀρχαιολόγος πού ἀσχολήθηκε μὲ τὴ μελέτη τῆς Παλαιολιθικῆς καὶ Μεσολιθικῆς Ἐποχῆς στὴν Ἑλλάδα (600.000-1.200 π.Χ.) καὶ εἶναι αὐτὸς πού πίστεψε καὶ ἐπισήμανε, ὅτι γιὰ νὰ κατανοηθεῖ πληρέστερα ἡ εἰκόνα τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ εἶναι ἀναγκαῖα ἡ διερεύνηση τῆς ἀνθρώπινης παρουσίας στὸν ἑλλαδικὸ χῶρο στὸ ἄνωτερο αὐτὸ παρελθόν.

Ἐρευνητὴς ὄλων τῶν προϊστορικῶν ἐποχῶν στὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ τὴν Παλαιολιθική ὡς καὶ τὴ Μυκηναϊκή, ἰδιαίτερα ἀμερῶθηκε στὴ μελέτη καὶ τῆ διερεύνηση τοῦ Νεολιθικοῦ Πολιτισμοῦ. Εἶναι πλῆθος οἱ προϊστορικοὶ συνοικισμοὶ (κυρίως νεολιθικοὶ καὶ πρωτοελλαδικοὶ) πού ἐντόπισε καὶ ἔξερευνῆσε ὁ Θεοχάρης στὴν Ἀττική (Ραφήνα, Ἀσκηταριό, Νέα

Μάκρη, Παλαιὰ Κοκκινιά), στὴν Εὐβοία, στὴ Σκύρο, στὴν Ἀλόνησο, στὴ Μακεδονία καὶ κυρίως στὴ Θεσσαλία, πού ἀποτελέσει καὶ τὸ κέντρο τῶν ἐρευνῶν του ἀπὸ τὸ 1957 ὡς τὸ θάνατό του. Συνεχιστὴς τοῦ ἔργου τοῦ θεμελιωτῆ τῆς ἑλληνικῆς προϊστορικῆς ἀρχαιολογίας, Χρήστου Τσοῦντα, ἔσκαψε εἰκοσι ὀλόκληρα χρόνια στὴν Ἀκρόπολη τοῦ Σέσκλου καὶ ἀπὸ τὶς ἐρευνές του αὐτές στὸ πολυάνθρωπο αὐτὸ νεολιθικὸ κέντρο, φωτίστηκαν πολλὰ σκοτεινὰ σημεῖα τοῦ χαρακτῆρα καὶ τῆς διάρθρωσης τῆς κοινωνίας τοῦ Σέσκλου καὶ τοῦ τρόπου τῆς παραγωγῆς, ὅπως καὶ τῆς γέννησης καὶ τῆς ἐξέλιξης τῆς κεραμικῆς. Προσφορὰ ἰδιαίτερη τοῦ Θεοχάρη στὴν ἀρχαιολογική ἐπιστῆμη εἶναι ἡ διερεύνηση τῆς παλαιότερης προνεολιθικῆς - ἀκεραμικῆς φάσης τῆς Νεολιθικῆς ἐποχῆς.

Γιὰ τὴν μυκηναϊκὴ περίοδο σημαντικότερη ὑπῆρξε ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα τοῦ Θεοχάρη στὴν Ἰωλκὸ, τὸ 1956, ὅταν ἀνακάλυψε τὸ μυκηναϊκὸ ἀνάκτορο τῆς ἀρχαίας Ἰωλκοῦ, πού τὴν ἔχε ἐντοπίσει ὁ Χρήστος Τσοῦντας, τὸ 1901. Ἡ σημασία τῆς ἀνακάλυψης αὐτῆς εἶναι μεγάλη γιὰ τὴ διερεύνηση τοῦ μυκηναϊκοῦ κόμου, γιὰτὶ ὅπως καὶ ὁ ἴδιος καταλήγει στὴν πρώτη του ἀνασκαφικὴ ἔκθεση, «Τὸ ἀνάκτορον τῆς Ἰωλκοῦ, καὶ λόγῳ τῆς μυθολογικῆς σπουδαιότητος τῆς πόλεως καὶ ἐπειδὴ εἶναι τὸ βορειότερον τῆς Ἑλλάδος, πρέπει νὰ ἀποκαλυφθῆ, διότι ἐνδέχεται ἐξ αὐτοῦ νὰ φωτισθῇ ἡ σκοτεινὴ τῶς μυκηναϊκῆς περιόδου τῆς Θεσσαλίας, μίᾳς χώρας ἡ ὁποία κατὰ τὰς τελευταίας ἐνδείξεις, ὄχι μόνον δὲν εὐρίσκετο ἐκτός τοῦ «μυκηναϊκοῦ» πολιτισμοῦ, ἀλλὰ πιθανῶς συνέβαλεν εἰς τὴν διαμόρφωσίν του, ὅσον καὶ ἄλλαι, νοτιώτεραι, ἑλληνικαὶ ἐπαρχίαι». Ὁ Θεοχάρης πῆρε μέρος στὶς ἀνασκαφές στὶς Μυκῆνες καὶ στὴν ομάδα ἀνασκαφῆς τοῦ καθηγητῆ C.W. BLEGEN στὸ μυκηναϊκὸ ἀνάκτορο τοῦ Νέστορος στὴν Πύλο καὶ ἔδωσε τὴν πρώτη βασικὴ κάτοψη τοῦ ἀνακτόρου καὶ τὶς μετέπειτα ἀνασκαφικῆς φάσεις ἀπὸ τὸ 1952 ὡς τὸ 1955.

Τὸ ἔργο τοῦ Θεοχάρη εἶναι μεγάλο καὶ σημαντικό. Δὲν ἦταν ξερό καὶ στεῖρο. Πίσω ἀπὸ τὸ ἀπλό λίθινο ἐργαλεῖο, πίσω ἀπὸ τὸ εὐτελές πῆλινο ἀγγεῖο ἔδλεπε πάντοτε τὰ ἀνθρώπινα χέρια πού τὸ πρωτόπλασαν, τὰ χέρια τοῦ

δημιουργοῦ-ΑΝΘΡΩΠΟΥ. Ἄγγιζοντας ὁ Θεοχάρης ἕνα προϊστορικὸ ἀγγεῖο ἔχε τὴν αἰσθησιμὴ πὼς ἄγγιζε τὸν προϊστορικὸ ἄνθρωπο. Μὲ ἰδιαίτερη εὐαισθησία ἀνακάλυπτε τὴν αἰσθητικὴ ὁμορφία στὸ σχῆμα καὶ τὴ διακόσμηση τῶν προϊστορικῶν ἀγγείων καὶ εὐρίσκει εὐστοχούς χαρακτηρισμοὺς γιὰ τὴν ἀνάγκη, τὴν ἰκανότητα, τὴν τεχνικὴ, τὴ σκέψη καὶ τὴ διάθεση ἀκόμα, τοῦ προϊστορικοῦ ἀνθρώπου πού τὰ ἔπλασε. Τόσο μεγάλη ἔλξη ἄσκησε ἀπάνω του ὁ προϊστορικὸς ἄνθρωπος πού μέσα ἀπὸ τὰ δημιουργήματά του θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι ὁ Θεοχάρης ἀγάπησε τὸ ἴδιο δυνατὰ τὸν «homo sapiens» ὅσο καὶ τὸν κοντινὸ τοῦ σύγχρονο ἀνθρώπο.

Ὁ Θεοχάρης εἶναι ὁ κατ' ἐξοχίαν Ἕλληνας ἀρχαιολόγος-ἐρευνητὴς τῆς ἑλληνικῆς προϊστορίας. Τὸ συγγραφικὸ του ἔργο εἶναι πολὺτιμο. Ἄρθρα του καὶ ἐκθέσεις ἀνασκαφῶν εἶναι δημοσιευμένα σὲ ἑλληνικὰ καὶ ξένα περιοδικὰ καὶ τὸ συνθετικὸ του ἔργο βρίσκεται κυρίως στὴν «Ἀγῆ τῆς Θεσσαλικῆς Προϊστορίας» (Βόλος 1957), στὸν πρῶτο τόμο τῆς «Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους» (Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν 1971) καὶ στὴ «Νεολιθικὴ Ἑλλάδα» (Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, 1973). Στὸ ἔργο τοῦ Θεοχάρη περιλαμβάνεται ἡ ὀργάνωση καὶ ἡ νέα ἔκθεση τοῦ Μουσείου τοῦ Βόλου.

Σὲ ὅλο τὸ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ Θεοχάρη διαβλέπει κανεῖς τὴν ἀμφιβολήτση τῶν κάθε λογῆς «ἀποικισμῶν» καὶ «καθόδων» ξένων, διαφοροτικῶν κάθε φορὰ φύλων-φορέων πολιτισμοῦ πού παλιότεροι μελετητὲς τοῦς ἐφεύρισκαν γιὰ νὰ ἐξηγήσουν τὴν ἐναλλαγὴ τῶν πολιτιστικῶν φάσεων στὸν ἑλλαδικὸ χῶρο.

Ἀντικρούοντας τὴ θεωρία τῶν «εἰσβολῶν» ὑποστηρίζει τὴ θεωρία τῶν «ἐπιδράσεων» καὶ πιστεύει βαθιὰ στοὺς πολιτισμοὺς πού ἀνθίσαν στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ δυναμικὴ παρουσία καὶ τὴ δημιουργικότητα τοῦ αὐτόχθονος στοιχείου, θεωρία πού ἐδραϊώνεται καὶ ἀπὸ τὸ ἀνασκαφικὸ του ἔργο.

Τὸ πέρασμά του σημάδεψε βαθιὰ τὴν ἑλληνικὴ Ἀρχαιολογία καὶ τὴν ἀρχαιολογικὴ ζωὴ. Ὁ φίλος Θεοχάρης θὰ ζεῖ στὴ θύμησή μας. Ὁ συνάδελφος, ὁ ἐπιστήμονας, ὁ μελετητὴς θὰ βρίσκεται πάντα μπροστὰ μας μέσα στὰ κείμενα, μέσα ἀπὸ τὰ εὐρήματά του. Δὲν θὰ μείνει ἡ πίκρα πού πέθανε. Θὰ λείπει ἡ χαρὰ γιὰτὶ δὲν ζεῖ... Ἐίχε ἀκόμα πολλὰ νὰ προσφέρει.

Γ.Α. Παπαθανασόπουλος

ΕΚΔΟΣΕΙΣ, «ΡΙΖΕΣ»

κυκλοφόρησε

Μικράς Ασίας 70, τηλ.: 7706549

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ

Ζαλόγγου 9, τηλ. 36.19.724

Ἐδγκένη Πασουκάνης
ΜΑΡΕΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟ

●
Γκεόργκη Βελίτσκοφ
ΑΠΛΑ ΘΑΥΜΑΤΑ

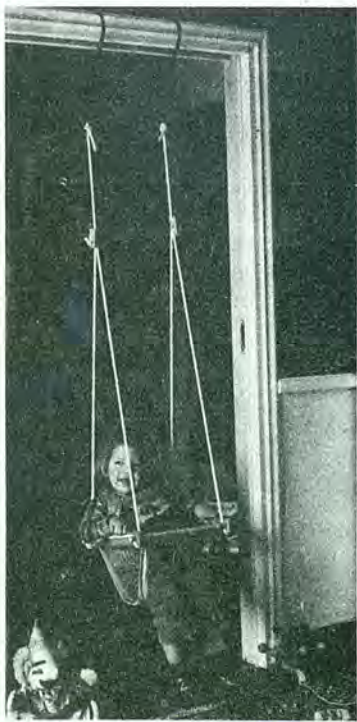
●
Λούτσιο Κολέτι
ΓΙΑ ΤΟ ΝΕΑΡΟ ΜΑΡΕ

●
Ἄγκνές Χέλερ
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ
ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ

●
Σελεστέν Φρενέ
ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

η κούνια

- για παιδιά 6 μηνών μέχρι 4 ετών

- εύκολη και γρήγορη τοποθέτηση
- μέσα στο σπίτι σε κάθε πόρτα
- έξω στο ύπαιθρο

Laro

Η ΑΥΓΗ
κάθε πρωί
● ζωντανή ενημέρωση
● αδέσμευτη έρευνα ● ελεύθερη κριτική

Η ΑΥΓΗ
κάθε Κυριακή
16 σελίδες
● με πλούσιο περιεχόμενο
● με νέο επίπεδο συνεργατών

Η ΑΥΓΗ
στην πρώτη γραμμή της πάλης
για τη δημοκρατία και την ανεξαρτησία
της Χώρας
για την ένωση και την ανανέωση
του κομμουνιστικού κινήματος

αγοράζετε
διαδίδετε
την
ΑΥΓΗ

ΓΙΩΡΓΗΣ ΒΟΝΤΙΤΣΟΣ-ΓΟΥΣΙΑΣ

Αντιστάτης του ΔΣΕ, μέλος του ΠΕ της ΚΕ του ΚΚΕ (1958)

ΟΙ ΑΙΤΙΕΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΗΤΤΕΣ
ΤΗ ΔΙΑΣΦΑΞΗ ΤΟΥ ΚΚΕ
ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ

ΤΟΜΟΣ Α

Κεντρική Διάθεση: Βιβλιοπωλείο Θωμά Κακουλίδη
'Ακαδημίας 57 (Στοά ΟΠΕΡΑ) 'Αθήνα.

Gutenberg

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

ΣΟΛΩΝΟΣ 103 ΤΗΛ. 626.684,
624.606, 600.127

ΛΗΜΟΣ ΘΕΣΠΡΩΤΟΣ

ΑΥΤΟΚΡΙΤΙΚΗ

Γιατί χάθηκε η λαϊκή εξουσία του ΕΑΜ
(1940-1945)

gutenberg

ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΟ ΒΗ
 ολόκληρη η Ελλάδα
 ολόκληρος ο κόσμος

ΤΟ ΒΗΜΑ

κάθε πρωί
στα χέρια σας.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

- Πολιτική Οικονομία της ΕΣΣΔ τόμος Α
- Μ. Dobb: Οι θεωρίες της αξίας και της διανομής μέχρι τον Adam Smith
- Π. Δαράκη: Τό Κουκλοθέατρο
- Dietz Γ.Λ.Δ.: 'Αναμνήσεις για τον Μάρξ
- Π. 'Αβδελίδη: 'Ο συνεταιρισμός στις συνθήκες του καπιταλισμού
- Μ. Weber: 'Η Προτεσταντική ήθική και τό πνεύμα του καπιταλισμού
- Π. Καλοδίκη: Τό συνταχτικό της δημοτικής γλώσσας
- Καλαμάρα: Χαρτί και... Καλαμάρας
- Θ. Φωτιάδη: Καταγκιόζης ό Πρόσφυγας
- Κ. Χατζηαργύρη: Βουλγαρία, ό Σοσιαλισμός σέ μιά μικρή χώρα